

U Bedřicha Tempského, kněhkupce, také vyšly:

Bezděka, F. S. Základové mondrosti a opatrnosti, pravidla ve-	—	zl. 36 kr.
zdejšího života. S předmluvou od P. J. Šafářka	2 "	80 "
Blahoslava, Jana, Grammatika česká dokonaná léta 1571, vy-	—	94 "
dali J. Hradil a J. Jireček	1 "	60 "
Celakovský, Dr. F. L. Dodavky k slovníku J. Jungmanna	1 "	50 "
Malý výbor z veškeré literatury české. Druhé vydání	2 "	40 "
Curtius, Dr. J., Grammatika řecká. Druhé vydání	3 "	— "
Dastich, J., Základové praktické filosofie	2 "	12 "
Gindely, A., Dějiny českého povstání léta 1618. Svazek I.	—	72 "
Guizot, Dějiny vzdělanosti v Evropě, přeložil Palacký	1 "	28 "
Hanka, Mluvnice polského jazyka. Druhé vydání	—	30 "
Hattala, Srovnávací mluvnice jazyka českého	1 "	50 "
Slovo o polku Igorově	—	94 "
Husů mistra Jana sebrané spisy české. Z nejstarších známých	1 "	6 "
pramenů k vydání upravil Karel Jaromír Erben. 3 díly	9 "	50 "
Jireček, Jos., Anthologie ze staré literatury české. 2. vyd.	1 "	40 "
Anthologie z literatury české doby střední. 2. vyd.	1 "	60 "
Anthologie z literatury české, doba nová. 3. vyd.	1 "	30 "
O českém prvotním překladu sv. evangelíí a obměnách	jeho až do XV. století	—
Krejčí, J., Počátkové nerostopisu, svaz. I.	—	70 "
— II.	—	94 "
Lepáre, Fr., Řecká cvičební kniha pro česká gymnasia	1 "	6 "
Názorne vyučování v obrazích 3 díly po	1 "	30 "
Palacký, F., Dějiny české. Díl I., částka 2.	2 "	48 "
— — — III., — 1.	2 "	50 "
— — — III., — 2.	2 "	50 "
— — — V., — 1.	2 "	20 "
— — — V., — 2.	2 "	80 "
Radhost. Sbírka drobných spisův Díl I.	3 "	— "
Dějiny doby husitské. Díl I.	2 "	50 "
— II.	2 "	50 "
Popis království Českého v jazyku českém i německém	2 "	12 "
Presl, J. S., Nerostopis čili mineralogie. Rukovět sestavená k	5 "	64 "
poučení vlastnímu. 4 svazky a atlas	—	—
Šafářík, P. J., Sebrané spisy I. a II. Slovanské starožitnosti.	—	—
Druhé vydání. Díl I. a II.	10 "	— "
— — — III. Rozpravy z oboru věd slov.	4 "	50 "
Mnicha Chrabra o Pismenech slovanských. 8. $\frac{1}{2}$ archu,	—	16 "
1851	2 "	80 "
Slovanský národopis s mapou	3 "	16 "
Památky hlaholského písemnictví	1 "	92 "
Tomek, Příruční kniha dějepisu rakouského. Díl I.	—	—
Tomiček, Obrazy světa čili popsání rozličných krajin na naší	—	—
zemí	—	—
Vydání s 6 rytinami, váz.	—	72 "
Wocel, J. E., Pravěk země české. Druhé oddělení s 89 dřevo-	1 "	80 "
rytinami a s mapou	4 "	40 "
Labyrint Slávy, romantická báseň	1 "	92 "

DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

DR. B. DUDÍK,
O. S. B.

DÍL I.

OD NEJSTARŠICH DOB AŽ DO R. 906.

Pomoci slav. výbora zemského markrabství Moravského.

Sešit 1—4.

V PRAZE, 1872.

NÁKLADEM B. TEMPSKÉHO.

YVĚŘENÍ VĚKU

DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

Dr. B. DUDÍK,
f. sv. B.

Vycházejí v sešitech o 5 arších. Cena sešitu 50 kr.

Nízepsané vydavatelstvo přichystalo k tisku se svolením spisovatele a pod jeho vedením české vydání velké historie Moravy od Dr. B. Dudíka, kteráž pod názvem „Mährens allgemeine Geschichte“ k rozkazu slav. zemského výboru markrabství Moravského již od r. 1860 v něm. jazyku vychází a před nedávnem do pátého svazku dospěla.

Poněvadž učiněno jest náležité opatření, aby tento znamenitý plod literární — kterýž s neobvyčejným bohactvím zdělaného v něm materiálu historického, svědomitou objektivností a kritickou důvtipností spojuje úsečný sloh a velice zajímavý způsob líčení, přislibuje vůbec státi se pro Moravu tím, čím jest pro Čechy slavné historické dílo Palackého — pravidelným a rychlým chodem do veřejnosti se dostal: dovoluje si nízepsané nakladatelstvo hojně účastenství se strany přátel českého a moravského dějepisu tím jistěji očekávat, ano české vydání tohoto díla nejen všechny, průchodem času na jevo vyšlé věcné opravy a doplňky obsahuje a dle úsudku znalců historickým slohem, k nejlepším vzorům přizpůsobeným, se vyznamenává, nýbrž i o to s nemalým nákladem péče se vedla, aby celé dílo v důstojné vnější formě před obecenstvem se objevilo.

Sešit 1., kterýž právě byl vyšel, lze dostati ve všech řádných kněžkupectvích.

V Praze, v měsíci září 1871.

Bed. Tempský.

DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

DR. B. DUDÍK,
O. S. B.

DÍL I.

OD NEJSTARŠÍCH DOB AŽ DO R. 906.

Pomocí slav. výboru zemského markrabství Moravského.

V PRAZE.
NÁKLADEM B. TEMPŠKÉHO.
1871.

DĚJINY MORAVY

DA B. DUDEK

OD NESTAŘÍCH DO S DOD

val. 1900

val. 1900

val. 1900

Předmluva.

Dějepis vlasti zajisté tehdáž jen má pravé ceny do sebe, vypravuje-li vznik, běh a konec událostí se všemi vážnými podrobnostmi a v takové míře, aby čtenář nabyti mohl přesvědčení, že věc jest vyvážena a že nic pamětihoného více doložiti nelze.

Z tohoto hlediště přistoupil jsem před desíti lety k tomu, abych sepsal dějiny Moravy. Byla to úloha nesnadná. Je-li již s obtíží, psátí dějiny země, kteráž nemá dostatek souvislých mezi sebou letopiscův, což teprv nastává nesnází, není-li práce, jak při tomto prvním svazku bylo, ani jediným souvěkým a bezpečným letopiscem domácím podporována!

Známot, že cizinec, nepoznav z mnoholetého obcování povahy národa, vždy jen v kmítavém vidí světle nesrozumitelné mu po věcně výjevy a že podává jich také dle svého osobního zdání. Má-li tudíž sepsání takového zpravodaje za pramen historický sloužiti, mají-li vylíčené od něho události ve své objeviti se podstatě a pravdě: třeba zajisté vyšetřiti především okolnosti, v nichž on nalézal se k dějům od něho vypravovaným. Pak teprv náleží vyloučiti osobní náhledy a poněti, z vyšetřených okolností na jevo vyšedší, z toho, co věcně podáno, — práce to nad míru nedůklivá, kteráž jediné cestou porovnání čili kombinací setkat se může s nějakým uspokojením. Není mne tajno, že slovo „kombinaci“ v díle dějepisném nerado

bývá slýcháno. Dějepis podávej příběhy a svědčí jím důvody, a dějepisec tak je vypravuj, jak skutečně udály se, v pravém světle a nikoli dle nějakého osobního vykládání a zdání: náhledy to, proti jichž podstatnosti arcí ničeho nelze namítati, pokud skutečně činiti jesť s událostmi a sice se stvrzenými.

Mají-li však věci a osoby dávných časův, kteréž toliko prostředkem narážky, v pouhých obrysech nebo jen co přidavek cizího dila předkládají se, — jistou ponětou podobu na se vzít, mají-li co živé obrazy před námi jeviti se: pak nezbývá nic jiného, leč sáhnouti k řemeslu obnovovatele antik, jenž nikoli dle vlastní chuti, nýbrž dle pravidel bedlivým zkoumáním i pozorováním získaných schodky svého uměleckého dila pravým slohem snaží se doplniti. Tvořící moc kombinace musí i jemu býti pomocna. Zevrubná znalost přirozenosti lidské, nešená a bystřená svědomím jistých, v historii se jevících vyšších zákonův, poznání a živé ponětí vnitřního vývoje a vzájemnosti časův, vážnost k mravné stránce dějin: toť jsou svíce oné kombinace, jichž záře proměňuje nám různé a samotné zprávy ve významné obrysy, živými je pokládajíc barvami a spojujíc je v obraz zanímačný, jelikož srozumitelný. Bez porozumění není lásky, bez lásky není nadchnutí. Kdo posledního chce docíliti, prvního zanedbati nesmí.

K takovým kombinacím, jichžto účelem není historická jistota, ovšem ale pravděpodobnost, třeba bylo v líčení nejstarších dějin našich snad častěji, nežli mně milo bylo, se uchylovati; musel jsem tu a tam doplňovati, čeho byli druži jen napověděli, a málokdy dostalo se mi toho štěstí, abych mohl vyslechnouti ze šumotu domácích pramenův, kterak staří Moravané cítili, smýšleli a jednali. Nemohlt jsem domácího pluhu a osídlení sledovati, alebrž bylo mně jít po stopách podkov, za rykem válek, abych porozuměl a poznal, jak a co nepřítel o vlasti naší po vúli své vypravuje. Zprávy německých letopiscův, pokud nám je Pertzova

„Monumenta historica“ učinila přístupnými, musily tudíž skoro výhradně podatí rámcem k předkládanému tuto obrazu. Zásluha moje, ač jestli jakou dílo toto v sobě obnáší, spoléhá leda v uspořádání a spracování sebrané látky, v určení téžiště, jehož pro nejstarší dobu historie Moravy snažil jsem se dopátrati. Moravě zejména připadl krásný úkol, státi na stráži Sionské s ohnivým mečem apoštolské, při stolici Petrově živené a čistěné víry, ne toliko proti Byzantu, ale i proti Německu. Přemoudrou totiž politikou papežů Římských měla vzniknouti mocná, křesťanstvím utužená slovanská říše podél celého východního pomezí Německa co hráze proti svévoli metropolitů německých, týmž časem již počínající (důkazy toho při r. 867), jakož i na příkř všeobecnému mocnářství, na meči tehdaž po případě povstávajícímu, jehožto nezbytným následkům Řím v příčině vznesené vlastní úlohy své stůj co stůj v čas přítrž učiniti musil. Morava vyhlídnuta byla za střediště této příšti říše slovanské.

Starodávní legendy o zavedení a šíření křesťanství na Moravě, jakž je Šafařík, Ginzel a Miklošič byli sestavili, a věrné listiny vodily mne při určování tohoto téžiště, jež v podobě obrazu snažil jsem se vpraviti v ony obrysy, jichž mi poskytovali letopiscové němečtí. V prvním svazku sbírky „Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae“ jsou listiny ty věčim dílem složeny, z nichžto však mnohé jen po zevrubné a tuhé zkoušce odhodlal jsem se užiti. — Nevím, zdaž-li v té věci držel jsem se v mezích přísné kritiky. Pochybouватi jest mnohem snadnější než rozuměti. K onomu netřeba hlubokého vniknutí do věci aniž tuhého úsilí, netřeba náhledům a duchu dřevních věků v obět přinášeti vlastních. Již proto setkává se záporný způsob pozorování s mnohem věčim účastenstvím. Smělé dokazování dodává v očích lidu lesku, jakéhož svědomité ostýchavosti nikdy nedostane se. Kdo směle s lodkou svou na široké pouští se moře, ten pochvalou můž' býti bezpečen, po které marně

pachtí se plavec bázlivý. A přece třeba mi pohřichu se přiznat, že nikoli smělý, alebrž bázlivý plavec na myslí mi tanul, ano přiloživ sudidlo kritiky k rozličným svazku tohoto pramenům, nenepatrný jich počet co podezřelé aneb zkallené stranou jsem odložil. Kdybych byl nalezl bezpečnejších vůdcův na cestě nastoupené, zajisté byla by i práce moje stala se dokonalejší, ale tak: — kdy a kým psány jsou přede mnou dějiny Moravy?

Až hluboko do sedmnáctého století neobjevil se nižádný spisovatel, jenž by výhradně náležitým zděláním látky k dějinám Moravy byl se obíral. Teprv o Amosu Komenském vypravují, že léta 1616 zanášel se s úmyslem, sepsati dějiny Moravské, a že úmysl svůj, jak se podobá, také i provedl. Neznáme toho sepsání, vlnobitím tehdejšího času, kteréž tomuto ctihonrému muži vůbec žádného nedoprálo odpočinku, snad pochlceného. Šťastnější byly práce prvního dějepisce moravských stavův, Pešiny z Čechorodu. Jeho „*Prodromus Moravographiae*“ z r. 1663 a jeho „*Mars Moravicus*“ z r. 1677 jsou dostatečně známy. Tolikéž známy jsou Paprockého „*Speculum Moraviae*“, pak Sředovského „*Sacra Moraviae historia*“ a „*Mercurius Moraviae*.“ Abraham Hosmann, Schwoy, Steinbach, Monsé a díla oněch dvou piaristů Pilaře a Moravce jsou též v rukou našich. Avšak téměř od pola století neodvážil se nikdo více, výhradně na poli speciálního dějepisu Moravského dle původních pramenů pracovati. Nechtice nikterak zásluh toho neb onoho z jmenovaných spisovatelů ztenčovati, nicméně musíme vyznati, že jsme v době opověděné jen velice skrovně jich mohli užiti. Zdá se totiž, že jmenovaní předchůdcové naši, vyjmouc snad jediného Monsé-ho, pozapoměli, že vyznání nevědomosti také pravdou jest, a odtud omluva naše, že jsme jich tak málo použili.

Kritický dějepis Moravy počíná teprv Palackým. Jakož tento, láskou k vlasti nešený, neobyčejný muž klamný obraz dějin českých byl zničil, tolíkéž přetrhal (neboť letopisy Moravy

souvisí těsně s českými) téměř všechnu tu pleteninu, kterouž obratně i neobratně ruce kolébku dějin Moravských byly otočily. Bylot tedy jen přikázáním vděčnosti, k Palackého „Dějinám národa českého“ odvolávati se tam, kde s naším míněním srovnávají se; a jestli že jsme zde neb onde viděli se nuceny od nich se odchýlit, stalo se to jen po přísné zkoušce a při klidném užívání všech prací, za nejnovější doby o jistých sporých stránkách historie naší na veřejnost podaných, jež v knize své svědomitě jmenujeme. Na neomylnost pomýšleti nemůže a nesmí nikdo, tedy ani my ne; na hotovém stavení lze již snáze nedůstatky shledati, a takových shledáno i na našem; my pak neopomenuli jich podlé povinnosti každého historika opravit. Každou důvodnou opravu přijali jsme zvláště s upřímným vděkem pro toto české vydání dějin Moravských, kteréž tudíž ne za pouhý překlad, nýbrž na mnohých místech za nové vzdělání jejich chce být považováno. Tot platí především o určení hlavního sídla Moravy za doby Mojmirovcův, totiž o Velehradě.

Když již první díl mých dějin Moravy v něm. jazyku byl vyšel, dokázali zejména Dr. Hermenegild Jireček v periodickém spisu „*Světozor*“ 1860 str. 125 a v pozdějsí knize své: „*Slovanské právo v Čechách a na Moravě*,“ v Praze 1863 I. str. 60—62, — konečně V. Brandl ve svém díle „*Poloha starého Velehradu*“ (v Brně 1862), že hrad ten slavný stával nad řekou Moravou v sousedství nynějšího král. města Hradiště; i pronesli zároveň na den, že vízící se k Velehradu ústní podání plnou do sebe má historickou víru, tak že s nejlepším svědomím k jich náhledu přistoupiti mohu, mimo to pak ještě za tou příčinou, jelikož jsem mezi touto prací svou o podstatnosti listin Velehradských z let 1202 a 1228, ústní ono podání podporujících, s dostatek byl se přesvědčil. Ano již i pochybnost svou o tom, jak se to státi mohlo, že teprvé v 18. století

VIII

založení kláštera Velehradského s pradávním oním sídlem Moj-mírovci spojováno, dokonale jsem odložil, dočta se v nevydaných posud letopisech bratra Mikuláše z Čech, kněze Minority, že již za jeho času, t. j. okolo r. 1432 ono ménění nejen projevováno, nýbrž i za nepochybně držáno bylo. Uvedení cisterciáků německých do kláštera Velehradského zatemnilo památku slavných panovníků a činnost apoštolů slovanských.

Jsemf tomu zajisté velice vděčen, shledávaje oblíbené míření dějepisně stvrzené a moha si je sám osvojiti. Po stranických cestách v dějepise nikdy jsem nechodil, aniž bohdá kdy po nich choditi budu. Historická pravda jest a zůstane jedinou průvodkyní mou! —

V Brně, v měsíci říjnu 1870.

SPISOVATEL.

KNIHA I.

PANSTVÍ KELTŮV, MARKOMANŮV A KVADŮV NA MORAVĚ.

DOBA PRVNÍCH SEDMI STOLETÍ KŘESŤANSKÝCH.

HLAVA PRVNÍ.

ÚVOD.

Dějiny a dějepis vůbec. — Prameny dějepisu. — Počátkové dějepisu Moravy v prvním století křesťanském. — Přirodní hranice Moravy. — Přední tehdejší národové v Evropě. — Sousedé Moravy

Zeměpisná poloha a geologická jakost krajiny a země přečasto v sobě skrývá klíč k vyjasnění dějin jejich. Jako na člověka o sobě působí vůkolí, v kterémž dlouhá léta přebýval, tak působi země na povahu usedlého v ní národa; poznal-lis' tudíž okolí, poznal-lis' zemi, získal jsi tím již aspoň s části smyslu pro podstatu dějin jejich, jež tím spíše se vyjasňuje, čím bedlivěji pilný pozorovatel obraci zřetel svůj k jistým styčnostem, do nichž národ, jehož dějiny vystihnouti se snaží, průchodem času z vlastní vůle nebo z donucení se dostal nebo stržen byl. Tyto dvě věci, poloha totiž a styčnosti, stávají se podmínkou života jeho; poněvadž pak dějepis nic jiného není, leč vědecké líčení takového, prozřetelností dopuštěného aneb vedeného života: následuje z toho, že onyno dvě stránky takořka rámcem skládají, v němžto život národa se rozvíjel a dále se rozvíjí a to dle

zákonů, jichž pořad žádný smrtevník nikdy nebude moci vystihnouti, any jediné Všemohoucímu zřejmy jsou. S tohoto stanoviště objeví se ovšem historie jinak, než co pouhé vypravování příběhův pamětihozných, než dle času sporádané sestavení událostí, jež, srovnají-li se s přičinami svými, přečasto v lomeném, nikoli tedy v pravém světle obrážeti se budou; historie bude pak také něco zcela jiného, než pouhou slátaninou válek a zase válek, tohoto smutného pomníku dědičného hříchu člověčenstva, něco zcela jiného, než vyličení osudův světových panovníkův, těchto mezníkův historie, onde matoucích, tuto zas k pravé cestě ukazujících, — ona bude zajisté *obrazem veškerého života národa*, tedy, v podobenství řečeno, jeho těla t. j. státního svazku čili jednoty, a duše jeho, t. j. dostředivé duchovní rozmanitosti. Všecko tedy, cokoli takový národ průchodem staletí vykonal, neméně ale, kterak smýšlel a co smyslíl, kterak své společenské, tedy soukromní, církevní i státní záležitosti spořádal a kterak dle toho se sousedními národy se scházel a rozcházel, čili zkrátka, jak se vyvinoval a jakou měrou zasáhl do ústrojí lidské vzdělanosti: to všecko patří k životu, tedy také k historii jeho. Z toho však již jde na rozum, že vlastní dějepis národa teprv tam počíná, kde život čili dějnost jeho vnitř i vně poprvé znati se dává.

Doba prvního takového objevení se není u všech národů stejná; jeden národ vystupuje dříve, druhý později na jeviště historie, to jest, o jednom shledáváme starší, o druhém pozdější zprávy, z čehož ale ne vždycky sluší souditi, že by národ, o němž se nám dostává zpráv z pozdějších dob, dřevní dni života svého bez dějin byl protrávil. Onť zajisté mohl velmi dobré na jiném, ba snad i na témž jevišti činným být; než my neznáme této činnosti, poněvadž jí nikdo nezaznamenával, nikdo jí prostředkem písma k vědomosti potomstva nepřiváděl. Tedy teprv od vyskytnutí se věrných písemných pramenův vede historie svůj počátek. Takových ale pramenův jsou dva způsobové — nazývají se domácimi a cizími prameny. Tyto jsou obyčejně starší, avšak také skrovnejší měrou dostatečné, onyno bývají novější,

ale zajisté bezpečnejší. Původ tohoto obyčejného zjevu udává Sallust, pravě o dřevních Římanech: „Nejlepší občan volil raději jednat než mluviti, raději vlastních zásluh svých dátí vychvalovati než o cizích rozprávěti.“¹⁾ A co zde o Římanech řečeno, platí tolikéž o jiných národech. Zapisování vlastních skutků jest plodem ustálených poměrů společenských, onof jest bezpečným znamením toho, k čemu poměry takové se nesou, t. j. osvěty čili vzdělanosti. Jen osvícený národ spisuje a miluje historii svou. Poněvadž ale takový národ nezůstává o samotě, alebrž tolik počítá styčných míst se sousedními národy, kolik mírají silnice jeho konců a řeky jeho ústí: proto snadno lze se domyslit, že vlastní činy stýkatí se musí s činy sousedův čili jinak řečeno: osvícený národ podává první zprávu o bytí sousedův svých, arcif jen návštěti, dle míry vzešlého mu z toho sousedství prospěchu nebo škody, tedy brzo obširné, brzo skoupé.

Známoť, že v Evropě, pokud historické zprávy sáhají, Řekové a Římané první byli, kteríž na ony rozličné stupně osvěty, pokud jí totiž bez zjevení možno bylo se dodělati, v skutku dostoupily a tím samým i historii ve způsobu shodném s těmito stupni spisovati počali; jsou tedy řecké a římské prameny starší, a na ně jsme i my při svém líčení především odkázáni.

Jestif však ještě druhý pramen nejstarší historie národa — ústní podání totiž, pak ten, jejž nám matka země věrně a neporušeně zachovala. Kde lidé jsou, zůstavují stopy svého bytí. Slídit po těchto stopách, tak jest vydatné, jak v mnohé příčině nezbytné. At se tyto stopy nazývají jakkolivěk, obětiští nebo žaroviští, hroby nebo násypy, necht jsou to skvosty, náradí domácí a zbraně, zříceniny hradův, měst nebo staré zůstatky zdí, mince nebo nápisů, konečně pověsti, písň a hry, — ony vždy zůstanou kahánci, kteréž dějezpytcí svítí v temných štolách doby předhistorické, obmezujíce a vystříhajíce ho (podobně co zeměznalce průvodní lastura) v doměnkách jeho, aby nezbloudil.

¹⁾ Sallust. Catil. cap. 8.

— Ústní podání a nálezy poskytují tedy každým způsobem pramen historie, a šťastnát země, v kteréž právě tento pramen hojně se prýšti, politování však hodná ta, která svých nejstarších dějin toliko vnitř novověkého stavení etymologie musí nebo chce domakávat se. Etymologie, čili lépe řečeno, porovnávací jazykozpyt arci jesť (ale jen tehdáž, důkladný-li a vědecký) také pramenem historie, jímž nesluší pohrdati, jestliž on v mnohem ohledu „svíci dějin národů“¹⁾ a však vůči těsnému svazku všech indogermánských č. arských jazyků mezi sebou, zvláště na prvních stupních rozvoje jejich, bude nezbytné, vážiti z toho pramene pro svůdné jeho vnyady nejinak leč s nejvěčí opatrností. Jmena kmenů národních, hor, řek, míst, jak snadno dají se cestou mluvozpytu vlastnití brzy tomu, brzy onomu národu! Této prozřetelnosti nemínime i my průchodem práce své nikdy a nikdež se spouštěti, alebrž chceme nad jiné písemním pramenům se svěřovati. Než jak pozdě začínají tyto! Celá tisíciletí, jež jsme uvykli od narození Krista Pána, tohoto jediné pravého mezníka, dělícího starou dobu pohanskou od novější doby křesťanské, — počítati nazpět, jeví se tak, jakoby pro nás na Moravě jich ani nebylo bývalo; kolébka našeho dějepisu a východ oné betlémské hvězdy padají téměř v jednu a touž dobu. A to zcela přirozeno; neboť teprv tenkráte Říman, poznav našich hranic, vnesl nás, kteříž jsme ho donucovali přemýšleti o nás, — do svých letopisův. Vlasti moravské otevirají se tudíž duchu skoumavému teprv té doby, když císař Augustus žezlo své držel nade třemi díly světa a když v Judsku strom křesťanství pevně již zapouštěl kořeny. Těchto vlastí však přírodní jsou hranice: na západě Žďárské hory, dělící Moravu od Čech, na severu Sudety, prodloužené to Krkonoše, co meze její proti Slezsku, na východě proti Uhrám Karpaty s vrchovištěm Odry a Visly; toliko na jihu proti Rakousům postrádá naše země všelikých přírodních hranic, teprv Dunaj

¹⁾ Zeuss. Die Herkunft der Bayern von den Markomannen. München 1857. str. IV.

mohl by za takovou býti jmén. Poněvadž ale onou dobou, t. j. v prvním křesťanském století, byl Dunaj severní hranicí říše římské, a po pravém břehu jeho brala se hlavní dráha obchodní: proto právě byla tehdáž Morava celou svou jižní končinou otevřena prospěchům tržby, tudíž i osvětě, ana údolí řek Odry a Visly, na severovýchodě horami se probírajících a k baltskému moři spěchajících, zemi naši touž dobou přiváděla do styku s národy, kteří přebývali v oněch rozsáhlých rovinách mezi moři baltickým a černým a horami Uralskými.¹⁾ Jestliže touto cestou aneb od jihu přes Dunaj první lidé k břehům naší domáci Moravy přišli čili oběma zároveň, kdož by si to troufal tvrditi? Bezpečných toho ukazatelů nemáme žádných, vynasnažíme se ale dodělati se aspoň pravdě podobných, především ale rozhledneme se po vůkolí onoho jeviště, na němž měly vzniknouti dějiny našeho národa a povísmneme sobě, kterak vypadala asi v prvním křesťanském století mapa národů evropských, jak a komu byly tehdáž hlavní úkoly svěřeny? —

¹⁾ Nynější Morava obsahuje 386.29 čtverečních mil rak. č. 403.77 zeměpisných a čítala r. 1870 v hromadě 1,997.897 (s činným vojskem 2,017.274) obyvatel a sice v 89 městech, 191 městysech a 3072 vesnicích; jest pak co do půdy své asi poříčím Moravy až k ústí Dyje. Hlavní svah země jest jižní, a vysočiny, v kterých Morava a příkopy její vznikají, — zavírají zemi na ostatních stranách. Českomoravská vysočina na západu a Sudety s Jeseníkem na severu činí dvě hlavní rozhraní vodní v Evropě, jedno proti Labi, druhé proti Odře. Po východním poměří prostírají se Beskydy, díl Karpatského horstva, dělice až k pramenům Bečvy poříčí Moravy od poříčí Váhu. Mezi Beskydy a českomoravskou prahorní vysočinou zdvihá se západně Napájadel třetí vrchovina, tak zvané Maršovské (též Hřibecí) hory čili Chřiby. Severně od těchto leží rovina Hané, na jihozápadě táhnou se široká údolí Dyje a jejích přítokův, Svatavy, Cetavy a Jihlavu, na jihovýchodě prostírá se údolí Moravy až k pomezí. Čechy na západě, rakouské Slezsko na severu, Uhry na východě a dolejší Rakousy na jihu jsou zeměmi sousedními. Na pomezí českém a Jihlavu nalezá se Moravská vysočina 1400—1700' nad povrchní mořskou. Nejvyšší hora na hranicích slezských vnitř Jeseníka, Praděd, má 4722' prosté výše. Mezi obyvatelstvem jest 510.000 Němcův, kteří přebývají v pomezních krajích k dolejším Ra-

První křesťanské století plno bylo prospěchův, ale i hrůz mocnářství světového; císař Augustus (pan. od r. 30 před Kr. až do r. 14 po Kr.) byl je založil. Netoliko díly Asie, Afriky a celá Italie i s výkonnými ostrovy sluhely k němu; také Thracie a Moesie (nynější poddunajská knížectví), Macedonie, Achaja (Řecko), Illyrie (t. j. nynější Dalmácie s Bosnou a Hercegovinou), Pannone (Uhry s této strany Dunaje), Noricum (Rakousy, Korutany, Krajina a Štýrsko), Rhaetie (Grisonsko a Tyrolu), Vindelicie (také Rhaetia secunda nazývané, hořejší totiž Bavory až k Dunaji mezi Innem a Bodmanským jezerem), neméně i Gallie (nyn. Francie a Belgie), Hispanie a Lusitanie (Portugaly) byly částmi jeho, odkudž naše Morava na jižní nekryté straně své stýkala se s Norikem (jehož hranici severní, zároveň říšskou, jak svrchu již řečeno, byl Dunaj), — mezuje zároveň na straně jeho

kousům a k Slezsku, pak na pomezí českém v okolí Jihlavy, Svitavy a Třebové s menšími újezdy vnitř země. Ostatní, Češi a Slováci, v počtu asi 1,445.300 (a ok. 1000 Charvatů) jsou kromě 42600 Židův — Slované a sice skoro výhradně Čechoslováni o 4 hlavních různorečích. Věčinou převládají katolici; k augšpurskému vyznání přiznává se 20.000, 35.000 k helvetskému. Slezsko čítá 89.45 □ mil rak. (93:30 zem.) a 511.581 obyvatel (s činným vojskem 513.352) i skládá se ze dvou, Novo-Jičínským krajem Moravy rozdělených kusů. Západní věčí kus, rozložený po severním svahu Sudetů, kraj totiž Opavský a Krnovský, od nepaměti náležel k Moravě, — menší východní část ale, kraj Těšínský na severním svahu Karpat, — od starodávna k Polsku. Proto je také obyvatelstvo této části až na německé vůkolí Bílska polské (145.000 Poláků), — ana západní část, jakkoli valně již poněmčená (255.500 Němců), podnes ještě chová i s nejzápadnějším pruhem východního dílu asi 105.000 Čechoslovánův. Židův je 6100, protestantů (skoro výhradně augš. vyznání) 72.300, ostatní jsou katolici. (Srov. „Bevölkerung und Viehstand von Mähren u. Schlesien im J. 1869.“ Wien 1871, pak spis Heuferův: „Die Völkerstämme der österr.-ungar. Monarchie.“ Wien, 1869, jehož dáta jsou tuto ve shodě s výsledky popisu z r. 1870 vzhledem k Slezsku zvěřena, vzhledem k Moravě pak změněna. Viz též Dudíkův spis: „Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik.“ Brünn, 4. Heft, 1848, pak téhož „Des Herzogthums Troppau ehemalige Stellung zur Markgrafschaft Mähren.“ Wien, 1857).

východní s Pannonií a jsouc takto přímým sousedem světové říše římské. Zvláštního jmena naše země té doby ještě neměla; Římané počítali ji k veliké čili svobodné Germanii, jejíž západní, ale jen státní hranici řeka Rýn činila (národní hranicí byly Vogesy a Ardeny), východní Hron a Visla, severní pak moře baltské. V této svobodné Germanii seděli a sice po březích mořských od západu k východu: Frisové, Langobardi, Rugové, Heruli, Burgundioni a Goti, za nimi Cheruskové, Chatti, Semnoni a Ambroni, ještě dále na zad (jižněji) Hermunduři a Lygiové co přímí sousedé Markomanů v nynějších Čechách, jihovýchodně od těchto až po Dunaj a Bílé hory čili Menší Karpaty a po Prešporské hory Kvadi, za těmito pak horami švábští Baimové, smíšení se Sudeny a Mugillony, nejjazazší to germánský kmen na jihovýchodě.¹⁾ V Uhrách ale a sice na druhé straně Dunaje, zejména v nynějším Sedmihradsku a hořejších Uhřích, na západ až k Tise a na sever až ke Karpatům přebývali Getové ve své „Dacii.“ Západně od nich mezi Tisou a Dunajem, z věčího dílu naproti dolejší Pannonii, potulovali se kočovní Jazygové (Sarmaté). A s těmito Jazygy stýkali se k jihovýchodu v rozsáhlém poříci Dyje a Moravy Kvadové.

Poněvadž Markomani a spojení s nimi od jakživa Kvadi v prvním křesťanském století naši vlast v držení svém měli, založivše zde pořádný stát, odtud hodláme je co nejstarší historický národ Moravy pojmuti poněkud těsněji do kruhu úvah svých. —

¹⁾ Viz Dr. Wittmanna „Älteste Geschichte der Markomannen.“ Ve spisech král. bavor. akademie nauk, tr. III. sv. VII. III. odděl., pak Zeuss: „die Herkunft der Bayern von den Markomannen“ str. 39.

HLAVA DRUHÁ.

O PANSTVÍ MARKOMANŮV.

Markomani a Kvadi, po Bojich první historičti národotvóré v nynější Moravě. — Odkud a kdy jsou přišli na Moravu. — Jich žiti. — Marobud král jejich za doby císaře Augusta. — Drusova výprava proti Markomanům léta 10. př. Kr. — Marobudův odboj proti císaři l. 6. před Kr. — Přemožení od Marobuda národové. — Výprava Domitia Ahenobarba proti němu l. 3. př. Kr. — Druhá proti němu výprava l. 6. po Kr. — Odboj Pannonie. — Marobud zuvírá mír s císařem Tiberiem. — Marobudovo postavení k Arminovi, knížeti Cheruskův l. 17. po Kr. — Marobud od Gotha Katvalda poražen l. 19. po Kr. — Žije co uprchlec v Ravenně. — Jeho úmrtí l. 37. nebo 38. po Kr.

Markomani a od nepaměti vždy s nimi spojení Kvadové, kteří se nám co první národové na Moravě se státním zřízením a sice za prvního křesfanského století objevují, náleželi k velikému, po středním Německu tehdáž rozšířenému svevskému (švábskému) čili východogermánskému kmeni, do kteréhož mimo mnohé jiné také Alamani, Vandalové, Langobardi, Gepidi a Gothové se počítali. Orosius uvodí zejména 54 svevských pokolení. Markomani a Kvadi přemohli prý asi okolo l. 80—70 př. Kr. keltické Boje (vytisknuté nepochybně již okolo 130 př. Kr. z poříčí Mohana) a usadili se počnouc od Mohana dolů po celých Čechách a po Moravě až k Dunaji.¹⁾ Dle toho bylo by

¹⁾ Obyčejně klade se příchod Markomanův do Čech, a sice za vůdce Marobuda, do léta 12 před Kr. Jmeno Markomanův objevuje se ostatně ponejprv v historii mezi 64 a 62 př. Kr., když Ariovist svevské kmeny do Gallie vedl, mezi nimiž Caesar de B. G. I. 51. Harudy, Markomani, Tribokky a t. d. uvodí. Wittmann l. c. str. 670.

tedy, ač jsou-li tyto zprávy pravdivé, nejstarší vzdělání, jemuž naše vlast se těšila, pochodovalo od Keltů; neboť od domnění, že by Keltové byli bývali kočovníci, již dokonale upustilo se. Stěhování jejich, pokud známo, nedělo se nikdy z volného úmyslu, nikdy z toulovosti, nýbrž v následcích nedostatku místa anebo z nedostatku věcí, k živobytí potřebných, hlavně však pod tísní válečných nehod, jimiž bez ustání a všude, jako žádný jiný národ, stíháni byli. Kamkoliv Keltové vnikli anebo tisknuti byli, všude zakládali pevná sídla, vzdělávali půdu, stavěli města i spatřujeme je, jakkoli nikde nedošli pokoje, na takové výši vzdělanosti, jakéž kočovní národové nikdy nestačí dosahnouti.¹⁾

Takovým národem (asoň zajisté ne v prvním křesfanském století) sotva byli Markomani a Kvadi, když naše kraje opanovaly je pak téměř za 400 let drželi. Kde nejstarší jich domov, kdy první jejich východ z Asie do Evropy, jací toho byli původové, tohle jsou samé nevyzpytatelné věci, které nejvýš jen pouhých dopouštějí domněnek, rovně jako cesty, po nichž, a doba, v níž rozliční čelní kmenové němečtí toto stěhování předsevzali. Kolikrát asi proměnily se v předhistorické době zemězpytné a zeměpisné poměry zemí mezi Asií a Evropou položených! Avšak rozum přikazuje, v té příčině na takové pomýšlení cesty, kteréž příroda sama byla otevřela, zejména na suchou cestu skrze velikou bránu národův, vedoucí mezi Uralem a kaspisckým mořem k neprehledném stepem Pontu, a na cestu mořskou mezi obrácenými k sobě půrostrový a ostrovy obou oněch dílů světa přes úzké průlivy. Poslednější cestu, do dvou podalpských půrostrovů (Illyrského a Italského totiž) vedoucí, zdá se, že žádný německý kmen nenastoupil aniž nastoupiti mohl, tím spíše ale prvnější,

¹⁾ Popis společenského života Keltů podává očitý svědek C. J. Caesar de B. Gallico VI. 13—21. Nejlepší práci o národopisném poměru Keltů a Germanů podal Dr. H. B. Chr. Brandes. V Lipsku 1857. Pominuli jsme zevrubného pojednávání historie Keltův na Moravě, poněvadž zde jednoznačná jest s historií jich v Čechách, a vzhledem k témuž již Pałacký v „Dějinách národa českého“ I. všechno, což pamětihonodného, sestavil.

která v severozápadním koutě černého moře, právě tam, kde mocné řeky se ústí, již za pravěku na tři strany jeví se rozdelenou. Volha a Dněpr ukazovaly poutníkům k severu do ústředních náhorních rovin ruských, Dnestr do nižin a krajin zákarpatských, Dunaj pak přímo k západu do nízkých i vrchovitých krajin mezi Alpami a Karpaty. Těmito drahami stěhovali se průchodem času mimo Helleny a Latiny také Keltové do středních a západních zemí evropských a sice podél Dunaje, Germani zase, tedy také Svevi (Švábi) a jich větve, Markomani a Kvadi, do západních končin severozápadní nižiny evropské podél Dněstru, Slované pak podél Volhy a Dněpru. Pravlastí Svevů (tak podobá se dle Ptolomaea) byla jihozápadní Sibíř, zejména Išimská step. Jen odtud mohli podél Uralu do černo-mořských rovin se dostati a odtud severozápadní drahou horem Hercynského lesa do severovýchodního Německa obrátiti proudu svého stěhování. Lze domnívat se, že nynějším Saskem od středního Labe postupovali až ke střednímu Rýnu. Zde vrazili na Kelty a zatlačivše je od Mohana až k hořejšímu Rýnu u Basileje trvale obsadili údolí porýnské mezi Vogesy a Černým lesem. Odtud konečně, jak vypravuje se, šířili se Markomani a Kvadi mezi lety 80—70 př. Kr. přes celé Čechy a Moravu na východ až k Váhu a jižně až k Dunaji.¹⁾ Podobně co ostatní východoněmečtí kmenové stáli prý i Markomani tehdy ještě na velmi nízkém stupni osvěty. Suroví jsouce a bojovní a nemajíce stálých sídel, žili mužové jediné válce a zvěrolovu; tak aspoň vypravují Římané, ovšem jich nepřátelé.²⁾ Ostatně věříme rádi, že temné stránky společenského jich života nebyly horší než u každého druhého kočovního národa; že pak Markomani i Kvadi při prvním jevení se historickém kočovní vedli život, tof sotva bude lze popírat. Ano právě tento více kočovní život Svevů, tedy i Markomanův, chtěli bychom co hlavní vy-

¹⁾ Doklady k tomuto mínění podává Wietersheimova „Vorgeschichte deutscher Nation.“ V Lipsku, 1852.

²⁾ Caesar de Bello Gall. VI. 21—25.

tknouti vlastnost, kterouž se od západních Germanův, od Něsvevův, rozcházel. Jako u kočovníků vůbec, sotva také bylo při nich soukromního vlastnictví pozemků. Všechna půda, zdá se, bývala obecním jméním, nejvíce ovšem pastvinou; neboť oni živili se především chovem dobytka a lovem. Udatnosť jejich slavila se i mezi soukmenovci. Aby tuto národní vlastnost zachovali, zrušili, tuším, při první úpravě svého státního života vlastnictví půdy.¹⁾ Zřízení však, k jehož utvrzení vlastnictví půdy vidělo se zrušiti, bylo zajisté zvláštního způsobu. Neznáme toho zřízení, avšak víme, že již tehdáž Markomani (t. j. tolík co hraničáři, poněvadž stáli v prvních řadách na hranici Germanie a proto za její stráže a obrance jmíni byli aneb sami za takové se měli) proto přece, jakž se podobá, velice sice obmezené, vždy ale nejvyšší dědičné měli důstojenství knížecí, kteréž v historii již za bojů Ariovistových proti Římanům v Gallii dává se znáti a jež za dnů císaře Augusta držel pověstný Marbod.

Císař Augustus byl okolo narození Krista Pána nepopiratelným a samojediným pánum veleříše římské, kteréž hleděl podél hranice porýnské rozestavením osmi legií a četného vojska založného, jakož i říčným lodstvem i dobře rozdělenými tvrzemi,— podél Dunaje pak sedmi legiemi, říčným lodstvem i hrady chráničti proti germanským kmenům, ukazuje vždy hotovost za první vhodnou příležitostí vtrhnouti do Německa a založiti i tam své panství. Této příležitosti dostalo se mu, když vnitř rozsáhlé říše a na hranicích jejích pokoj panoval, a když ve svém bojechtivém pastorku Drusovi shledal srdnatého vojevůdce. O čtyřech výpravách, jež tento v letech 12 až 9 př. Kr. do tak zvané svobodné Germanie podnikl, toliko nedostatečné dochovaly se nás zprávy. Není jistlo, byli-li mezi kmeny, již mu na zpětném pochodu k Rýnu cestu zastoupiti chtěli, také Markomani; to ale je nepochybné, že Drusus za jedně výpravy své, snad léta 10. př. Kr., podrobiv sobě Chatty (německé Franky), do země

¹⁾ Caesar de Bello Gall. VI. 21. a pok.

Markomanů vtrhnul a stkvělého (jak se vykládá, u Virčburka) nad nimi dobyl vítězství. V následcích tohoto vítězství, zdá se, uznali Markomani římskou svrchovanost nad sebou i vydali k pojistění věrnosti své rukojmě. Mezi těmito rukojmi nacházela se zejména Marobud († 37 nebo 38 po Kr.). „Co jinoch,“ vypravuje souvěký zeměpisec Strabo, „přišel Marobud do Říma, kde mu Augustus mnohá prokazoval dobrodíní. Po svém návratu vzmohl se tento muž ze stavu soukromního na náčelníka a připojiv některé sousední kmeny k Markomanům, dobyl sobě vrchního panství.“¹⁾ Nelze pochybovat, že Augustus zamýšlel Marobuda pro sebe získati a tak onen již podmaněný veliký národ Markomanů těsněji připoutati k Římu. Avšak tenkráte se zklamal. Marobud nemínil státi se povolným dvořeninem. Velikost Říma, místo co by ho byla zastrašila, zplodila v něm, an byl poznal hliněné nohy velikána, spíše předsevzetí, užiti nabytého vzdělání k upevnění svého a k pádu cizího národa. Než jak medle to provést? Na důstenjenství královské byl sice po svém propuštění z rukojemství od soukmenovcův (a snad i s římskou podporou) povýšen, moc tedy záležela v rukou jeho, nikterak ale ještě možnost; neboť téměř všichni západoněmečtí kmenové byli již, jak se podobalo, nerozlučně k římskému panství přikováni aneb četnými vojsky stíženi, Svevi pak, čili Markomani v širším slova smyslu, jak na západu, tak na jihu římskými legiemi jako železným pásem sevřeni. Netroufaje si v takových okolnostech Římanům postavit se na odpor, odhadl se (což také provedl), národ svůj, tedy Markomany v užším smyslu, z tohoto nebezpečného postavení vytrhnouti přesídléním jeho do Čech, od více než 70 až 80 let Markomanům podrobených, lesy a horami obehnaných i chráněných, kde také

¹⁾ Strabo VII. 1. Poněvadž v oné době, o níž právě jednáme, u německých kmenův, jak již podotknuto, jiné šlechty nebylo, kromě té, kterou královstí rodové činili: nemíne se snad s pravdou, považujíce Marobuda za člena královského domu Markomanův či snad i za nástupce trůnu. Neboť povědomo, že Římané jen nejznešenější osoby za rukojmě sobě obírali.

staré hlavní město Bojův, Buiaenum, pod jmenem Marobudem sídlem vlády své učinil. Kdy se to stalo, nelze s jistotou vyšetřiti, podobá se ale, že se to událo léta 6. p. Kr.¹⁾ Nechmež očitého svědka oné doby, římského dějepisce Velleja Paternula († 31 po Kr.), jenž co vojín a nejvyšší v ležení císařeviče Tiberia Marobuda a postavení jeho k císaři dobré znal, o výše vyprávěných věcech a o Marobudovi samém pronéstí se, ant praví: „Nikdo nezbýval více v Germanii (okolo l. 6 po Kr.), koho by bylo náleželo ještě podmaniti císařeviči Tiberiovi, pastorku císařovu, leč národ Markomanů, jenž pod vůdcem Marobudem ze starých svých bydlišť vytrhnuv, hloub do vnitra byl pospíšil a zde v krajích, Hercynským lesem obklíčených, se usadil. Žádný i sebe věčí spěch nemohl by nás omluviti, kdybychom o tomto muži ničeho více nemínili nepřipomenouti. Marobud, rodu šlechetného, silného těla, divoké povahy, barbar spíše původem svým než rozumem, založil sobě ne snad překvapením nebo náhodou a ne toliko časnow, na vůli poslušných spoléhající moc knížecí mezi svými, nýbrž pojal v duchu svém úmysl k říši trvalé, k pevné moci královské, i ustanovil se na tom, národ svůj oddáliti Římanův a stěhovati se tam, kde by, nestýkaje se se silnější mocí cizí, moc vlastní až do krajních mezi zveličiti mohl. Obsadiv tudíž jmenovanou krajinu, podrobil si branně všechny sousední národy anebo učinil je smlouvami od sebe závislými.“ Tak dí Vellejus (II. 108). K těmto podrobeným, anebo vólně k němu se přidruživším národům počítají se: Lygové v hořejších Slezích, Silingové, odvětví to vandalské na severu Krkonoš, Burgundové při Odře a Vartě, Gothové při dalejší Visle a Semnoni v Lužicích i Braniborích. Také Hermundury v nynějším Sasku hleděl sobě podčiniti, tito však, než by se byli podrobili, raději se vystěhovali. Tolikéž podléhali moci jeho Langobardové (severně Hermundurův), Naris-

¹⁾ Dle Wittmannovy „Aelteste Geschichte der Markomannen,“ I. c. str. 680. Kde toto Marobudum leželo, není zjištěno; byly-li to Budějovice, Budeč, Praha? Viz „Palackého Dějiny národa českého,“ I. str.

kové v hořejším Falcku, jeden z oněch kmenů, kteří již z dřevních dob s Markomany spojeni a od nich k ochraně Čech, prvé než sami tam se odstěhovali, postaveni byli, a konečně Kvadi, kteří od vypuzení Bojů z Čech na východní straně této země přebývajice ji střežili. „Osobu svou však Marobud,“ tak vypravuje Vellejus Paterculus dále, „tělesnou otočil stráži, i povznesl říši svou, ustavičným cvičením dosáhnuv při lidu svém téměř kázně a rádu vojenství římského, v krátké době k neobvyčejné, ano i samému římskému státu nebezpečné výši. K Římanům tak se choval, že se jednak chránil, vyzývati je, jednak ale na sobě znáti dával, že by se mu vyzvanému nenedostávalo ani sil ani vůle k odporu. Poslanci, jež k císařům posýlal, měli sobě nařízeno, mluviti za něho brzy řečí ponížené prosby, brzy slovem dokonalé rovnosti. Národné i osoby, od Římanů odpadší, u něho docházeli útočiště. Nedobrě zakrýval a brzo prozradil soupeře; vojsko své, jež byl až na 70.000 mužů pěchoty a na 4000 jízdných rozmnožil, cvičival a připravoval prostředkem ustavičných bojů proti sousedním národům k vyším věcem, než byly ty, jimiž právě se zanášel. Také to ho činilo hrozným, že při svém postavení, kdež v levo měl a z předu Germanii, v pravo Pannionii, ze zadu Noricum, všem zároveň útokem zdál se vyhrožovati, pročež se ho také všichni obávali. Také Italie nesměla klidně hleděti na vzmáhání se jeho moci, poněvadž od nejvyšších hřebenů Alp, kteréž tvoří ta-kořka hraničné sloupy Italie, k nejbližšímu pomezí jeho říše nebylo dále než čtyřicet mil.“¹⁾ Vellejus Paterculus zajisté měl plnou pravdu, napsav tato slova. Marobud byl a musil Římanům být nebezpečným. Spatřovali, kterak tento veladaný muž národ svůj, posud jen k ustavičnému zdívání a dobyvání se nesoucí, v nových sídlech jeho snažil se uvesti v pevné postavení, — první to podmínu založení trvalého státu. Pojistiti nezávislost novému státu, k tomu měla mu být pomocna přírodní poloha nově zařnatých sídel, stálost pak této veliké,

¹⁾ Vellejus Pat. II. 109.

Římanům nebezpečné říše, měla býti založena na spojení všech švábských národů pod jeho jmenem. Toto spojení bylo však ve švábském kmeni již připraveno jistým náboženským svazkem, jenž záležel v uctívání jisté nejvyšší bytosti, všem ke kmeni patřícím pokolením společné, tedy jakéhosi spolkového božství, jehož sídlo bylo v jednom háji Semnonův, této nejstarší větve Svevův, kdež každoročně skrze poslance všech švábských pokolení slouženo mu jistými oběťmi, mezi nimiž byly i oběti lidí.²⁾ Podobně co Amphiktonie u Řekův, spojovaly tyto výroční slavnosti v zemi Semnonův všecky svevské kmeny mezi sebou. Tento tedy náboženský svazek měl dle úmyslu Marobudova proměnit se v politický, on pak sám hodlal státi se hlavou tohoto spolku. K tomu konci třeba bylo především podrobiti si Semnony, kteří, jak již svrchu řečeno, v onech přebývali krajích, v nichž pak během času vznikly Lužice a marka Braniborská. To také provedl. Jestli ale toto podrobení stalo se cestou smluv nebo násilím, není povědomo; podobá se však spíše ku pravdě, že cestou druhou, poněvadž Germani, zejména Hermunduri, ihned vypravili poslance do Říma, prosit tam sobě pomoci proti Marobudovi. Čehož mohl Augustus sobě více žádati, než takovouto prosbu? Vždyť nezřizoval se svobodný spolek národů, nýbrž upravovala se říše dle římského způsobu nade středním Dunajem, povážlivá v přítomnosti, nebezpečná v budoucnosti. Římská politika tudíž vyžadovala důrazného zakročení, utiskované bylo třeba vzít pod ochranu, aby dříve neb později sáhnuto býti mohlo na utiskovatele samého. Vladař římský při Istru, známý Domitius Ahenobarbus, děd císaře Nerona, byl tedy s vojskem vyslán proti Marobudovi. Sesíliv se smlouvou se Semnony, vydal se na cestu skrz nynější Ingolstadt aneb Řezno, tedy po silnici říšské, i ubíral se pak, jak se podobá, zemí Hermundurův, kteří ho bez překážky propustili až k Labi. Zde však náhle se obrátil, aniž vědomo proč. Do Říma měl sice za tuto výpravu vitézný vjezd²⁾,

¹⁾ Tacit. Germ. 39.

²⁾ Sueton. Ner. 4. a Tacit. Annal. IV. 44.

ale zvítězil-li v skutku? sotva; sice byl by přátely své Hermundury při sídlech jejich zachoval. Tak ale spatřovali jsme je, ani pod jeho ochranou se vystěhovavše, mezi Mohanem a Dunajem onu krajinu zaňali, kde druhdy Markomani, než do Čech byli vyrhlí, sami přebývali, a která od spisovatelů Markomanii se nazývá.¹⁾ Hermunduři zůstali od té doby věrnými a proto také vzácnými přátely Říma.

Tato nezdařená výprava musila Marobudovu moc a vážnost zajisté povznést. Nariskové v dnešním hořejším Falcku právě snad od té doby asi činili nejzápadnější, Kvadi nejvýchodnější hranici říše markomanské, která tedy od Vindelicie až ke Karpatům, od Dunaje až k Labi ano i za ně, a severovýchodním směrem skoro až k břehům baltského moře se prostírala; — nebezpečné to sousedství, jemuž Augustus v čas přítrž učiniti musil. Jaké však politické záminky císař použil, aby boj, l. 6. po Kr. proti Marobudovi zdvižený, i na vnějšek ospravednil, o tom mlčí starí pramenové docela; vypravují jediné, že neméně než dvacet Jegií vybráno bylo, aby společným útokem se dvou stran hrozného protivníka jedinou výpravou sevřely a zničily. Císařův pastorek, Tiberius, v poli zkušený, měl od Karnunta, tedy z okolí nynější Vídně, s hlavním vojskem přímo do střediště moci markomanské, do Čech, vniknouti, ano vladaři hořejší Germanie, Sentiu Saturninovi, nařízeno, vytrhnouti se strany západní skrze zemi Chattův čili Durinkův rychlými pochody rovněž do Čech. Obmýšlené jich spojení vnitř země české mělo pak výpravě, ale také Marobudově slávě, učiniti konec.

„Mnohdy ničí, mnohdy zdržuje osud lidské zámysly“, tak uvažuje Vellejus Paternulus, připomenuv o této výpravě, a vykládá dále, kterak právě v tu chvíli, an dobré spořádaný úmysl proveden býti měl, celá Pannonie a síly i odvahy nabývší Dalmacie vedle společné úmluvy uchopily se zbraně

¹⁾ Cassius Dio LV. 11. Tato výprava Domitia Ahenobarba dělá se snad l. 3 př. Kr. Brandes, „Das Ethnographische Verhältniss der Kelten und Germanen.“ Leipzig 1857, str. 118.

proti Římanům. Zdaž-li stalo se toto povstání s vědomím Marobudovým (domníváme se tak¹⁾), či bylo-li jen následkem počaté proti Markomanům výpravy, kteráž slibovala zbourané zemi volnějšího oddechu a, poněvadž legie byly ven vytáhly, i volnějšího jednání? Teď potřeba musila ustoupiti slávě. Téměř 800.000 mužů stálo v odboji; daleko výše 200.000 byli zbraní opatřeni. Že tento Římany překvapivší odboj z dobře osnovaného vyšel zámyslu, prozrazuje trojdílnost podniknutí samého. Jedna část ozbrojených zůstala doma na ochranu vlasti, druhá táhla do Macedonie, jež byla násilím vzata, a třetí zamýšlela vtrhnouti do Italie, kamž sousední města Nauportum (Portenava) a Tergeste (Trst) ukazovala cestu. Oba Batové a Pines, římského vojenství dokonale znalí, vrchní měli velení. Zajisté byly v těchto okolnostech oči všech obráceny na Marobuda a moc jeho.²⁾ Podal-li Pannonským opravdu ruky, pak mohl býti bezpečen, že římské zbraně navždy zapadí od hranic Německa; to věděli po samostatnosti dychticí národové, to věděli též Římané, a proto zajisté nescházelo na přičinění, mocnáře toho pro sebe získati. Avšak zdá se, že Marobud v domnění, že by z předčasného tohoto odboje sotva mohl trvalého vážiti úžitku, nepodporoval ho, anobrž příjat od Tiberia nabídnutý sobě mír, tiše se tomu díval, kterak Pannonie po tříletém téměř, krvavém zápasu l. 9 po Kr. opět podmaněna a Bato co plenník do Ravenny odvlečen byl.³⁾

Po utišení rozbrojů pannonských nepomýšlelo se více na nějaké podniknutí proti Marobudovi. Porážka Varrova v lesích Teutoburských v sousedství nynějšího Detmoldu l. 9 po Kr., neméně i objevení se Arminia ve spolku Cheruskův příliš zvi-

¹⁾ Sueton. in Tiber. 17.

²⁾ Tacitus Annal. II. 63. V listu k císaři Tiberiovi užívá Marobud slov: „multis nationibus, clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse.“

³⁾ Obširně a zevrubně o tom: „Tiber's Fehde mit Marobod und die grosse Pannoniche Empörung“, od Albert Muchara — v Hormayerově Archivu. 1820.

klalo sebevědomí Říman. Tiberius, l. 14 po Kr. vlády se ujav, klonil se k mínění, že lépe bude, Germany zůstaviti vlastním jich rozbrojům a postarati se toliko o náležitou bezpečnost po hraničných osadníkův, což říši Marobudově jen prospěšno byti mohlo; a přece právě v plné této svévoli stihul ho osud. Od té chvíle, co Armin se objevil, stáli totiž němečtí národové příkře proti sobě. Prastarý národní i snad kořenný rozdíl východních a západních Germanů mezi sebou proměnil se teď v politický. — Spolek Cheruskův jmenoval Armina svým polním náčelníkem, prvním mezi rovnými, nejvyšším ve svobodném spolku národův, ana říše Markomanů Marobuda nazývala svým králem; byl tento, jakkoli obmezen, přece jen pánum, a pod jeho žezlem žijící byli poddaní jeho. Veliké germanské spříšezenstvo stálo tudíž při nastoupení císaře Tiberia proti germanskému království nad Dunajem, Armin zjevný, odpovědný nepřítel Římanův a přítel svobodného národa, Marobud spojenec římský a přítel domu svého. Vůči takovým protivám nebylo arci ani pomyšlení na trvalé pokojné žiti vedle sebe. Národové, kteří stáli za svobodu, chýlili se k Arminovi, nepřátelé pak Arminovi, jichž i ve vlastním měl rodě, obrátili zrakův svých brzo k přirozenému protivníku jeho, Marobudovi. K prvnějším počítají se Semnoni a Langobardi, tedy nejmocnější ze švábských kmenův, kteří poslušnost Marobudovi vypověděvše pod Arminovo velení se postavili, a k poslednějším Ingviomer, Arminův ujec, kterýž nemohl toho snéstí, aby poslouchal mladého synovce svého.¹⁾

Tato událost má však netolikou tu do sebe důležitost, že zavdala příčinu k válce mezi Marobudem a Arminem; její důležitost vyšší měrou ještě spolehlá v té vážné okolnosti, že v ní jeví se počátkové přibližování se východních a západních Germanův, až doposud odloučených, k čemuž Chatti jaksi přechod byli způsobili. Marobud, zdá se, učinil útok sám první, chtěje nepochybne Svevy stíhati; ale štěstí válečné nebylo na jeho straně. Byv ne sice dokonale poražen, přece ale pokoren, viděl

¹⁾ Tacit. Annal. II. 45.

se nucena, l. 17 po Kr. do českých hor ustoupiti a od císaře Tiberia dle dřevní přátelské úmluvy pomoci se doprošovati. Této pomoci se mu sice dostalo, ale jen potud, pokud Tiberius syna svého Drusa k Dunaji vyslal, aby způsobil mír (tak se aspoň Marobudovi pravilo), vlastně ale, aby udržováním vnitřních rozepří k místu přivedl to, čeho válkou ještě nedokonáno. Za nástroj této politiky vyhlídnuto bylo mladé kníže Gothův, jmenem Katvald, Marobudův osobní nepřítel. Vybidnut od Římanův,¹⁾ vpadl Katvald s mocí válečnou do říše Markomanův a přilákav náčelníky národa do svého spolku, dobyl Morobudua, sídla králova, i všech tam nahromaděných pokladův. To stalo se l. 19 po Kr. Marobudovi odevšad opuštěnému nezbývalo jiného útočiště, leč milost císařova. „Přes Dunaj se svou družinou se přeplaviv,“ tak vypravuje Tacitus v druhé knize svých letopisů hl. 63, „kdež podél krajiny Noricum plyne, psal Tiberiovi, nikoli co uprchlec aneb prosebný člověk, nýbrž připomínaje mu dřevní svou moc, jak totiž druhdy co mocný král od mnohých jsa národů vyhledáván, přátelství římskému byl přednost dával. Odpověď císařova zněla, že se mu bezpečného a čestného příbytku v Italií dostane, ač chce-li zůstat; vidí-li ale jinak toho věčí sobě prospěch, nechť prý svobodně odejde, jak byl přišel. Týmž časem ale vykládal Tiberius v senátu římském, že ani Filipp Macedonský Athenský, ani Pyrrhus nebo Antiochus lidu římskému tak nebývali strašnými at d., jako Marobud. Marobud zatím chován jest v Ravenně a, aby snad Svevové někdy zase se nepozdvihli, takořka co příští jich panovník na odiv staven. Avšak za osmnácte let nevyšed z Italie, stárnul v hluboce poníženém lesku, poněvadž příliš miloval život.“ Zemřel l. 37 neb 38 po Kr.²⁾, a s ním zanikla veliká říše markomanská. Starý národní spolek Svevův co slabý svazek

¹⁾ Císař Tiberius chlubně v senátu rozkládal, jakých použil prostředků k Marobudově pádu. Tacit. Annal. II. 63.

²⁾ Zvláštní dílo o Marobudovi sepsal Jan Dav. Köler: Dissertatio de Marobodo, Marcomannorum rege. Altdorfii 1742.

náboženské jednoty déle snad potrvat, než v povlovném úbytí i on došel svého konce. O Marobudovi neděje se v historii zmínky více, co se však z jeho lidu a z jeho nástupce Katvalda stalo a kterak panství z Markomanů na Kvady přešlo, o tom vypravuje se v hlavě následující.

HLAVA TŘETÍ.

O PANSTVÍ KVADŮV.

Katvald panovníkem Markomanův. — Od knížete Hermundurů Vibillia svržen l. 21. — Říše Markomanův rozdělena mezi Vibillia a kvadského Vannia. — Třicítileté panování Vannia na Moravě. — Vibillius, Sido a Vangio bojují proti němu a vítězí nad ním l. 51. — Vangio a Sido dělí se o říši. — Rod Marobudův vymřel. — Lenni králové na Moravě. — Válka s Decebalem v Dacií. — Kvadové porazili císaře Domitiana l. 90. — Konec státu lenního. — Válka Markomanská v l. 165—180. — Vnitřní stav říše Kvadů mezi l. 192—358. — Objevení se jmen spolků Alamanův, Frankův a Sasů ve čtvrtém století. — Ještě jedna válka s Kvady v letech 372—374. — Královna Markomanů Fritigild l. 397. — Jmeno Markomanův a Kvadů zaniká. — Stěhování se národů v l. 375—568. — Úvaha o něm. — Následkové jeho. — Nové říše Hunnův, Rugiův, Langobardův a Avarův. — Samo okolo l. 627.

O následcích pádu krále Marobuda, o němž jsme v předešlé hlavě byli doložili, nedostává se nám zevrubných zpráv. Dovídáme se jediné, že moc královská při rodině jeho zůstala, a že je více než pochybno, zdaž-li hned tenkráte všichni národnové, nad nimiž byl panoval, spojení své s Markomany docela přetrhlí; pochybno zejména proto, poněvadž tito průchodem polovice

druhého století po Kr. s obnovenou, ano tužší silou opět do popředí se staví, z čehož právem dalo by se souditi, že moc jejich sice na čas oslabena, nikoli ale dokona zničena byla.

Katvald, nástroj Římanův, nový král Markomanův, dočkal se po několika letech stejného neštěstí a stejného útočiště. Od Hermundurů, vedených Vibilliem, léta 21 po Kr. byv vypuzen, utekl se tolikéž na půdu římskou, kde mu kolonie Forum Julium v narbonské Gallii (Frejus v jižní Francii) za příbytek vykázána byla. Družinu jeho ale dal císař Tiberius pospolu s Marobudovou, aby klidných provincií římských pletichami svými nepopuzovali, za Dunaj mezi řeky Marus a Cusus (tedy mezi Moravu a Hron) přesídliti, odkudž zřízen jest v té krajině, jak se podobá, malý sice, ale římský stát spojenců čili klientův, jimž dán jest od Tiberia Vannius z kmene Kvadův a z rodu Tuderova za krále.¹⁾

Marobudova říše rozdělena jest tedy léta 21 po Kr. mezi Hermundurského Vitellia a Kvadského Vannia, politika to, již Římané již zhusta s prospěchem byli užili. Zda-liž moc Vannia také za řeku Moravu, na západ, se vztahovala, podobá se sice k pravdě, není však jisté; sprátné království, nemající věčí rozlohy, než co stačí krajina mezi Moravou a Hronem,

¹⁾ Všechno dle Tacit. Annal. II. 44—46 a 62—63, Tu se ony dvě řeky nazývají Marus a Cusus. Jestli jména tato řeku Moravu a Hron v Uhrách znamenají, není úplně zjištěno. Šafařík (Starožitn. str. 342) jmenuje řeku Cusus Váhem. Avšak, že říše Kvadská až po Hron sáhala, dá se z toho souditi, že Marcus Aurelius první knihu svých zápisů složil v říši Kvadů při Hronu (τὸν Κονιόρδου πρῶτον τῷ Γρανάβῃ), druhou v Karnuntu. (Viz Sacken: Carnunt. Sitzgsb. d. k. Ak. d. W.IX. 671). Na Tisu nelze zde snad pomýšleti. Toto přesídlení družin obou králů Marobuda a Katvalda do krajin mezi Marem a Cusem prý zavdalo přičinu k vzniku a státnímu zřízení Baiarovů, nynějších Bavorův; tak Dr. E. Ant. Guitzmann v knize: Abstammung, Ursitz und älteste Geschichte der Baiwaren. München 1857. Původ Bavorů od Markomanů dokazuje Dr. K. Zeuss, v Michově 1857. K našemu náhledu, že Cusus Hron znamená, přidává se také Wietersheim: Geschichte der Völkerwanderung, Leipzig 1859. 1. sv. 2. odděl. str. 336, pozn. 231.

jež nad to i na jihu Dunaj a na severu Karpaty obmezovaly, ano i rozdělovaly, sotva asi bylo po chuti Řimanům; vždyť oni chtěli vlastně mít bezpečnou baštu po boku své říšské hranice, tedy nad Dunajem lenní stát proti svobodné Germanii, a k tomu byla by říše Vanniova, neměla-li věčí rozlohy, než svrchu udáno, příliš slába bývala.¹⁾ Máme tudiž za to a sotva také s pravdou se mineme, považujice celé nynější Slezsko a Moravu s částí uherského Slovenska až po řeku Hron a snad také díl Čech, t. j. tedy daleko věčí část někdejší říše Marobudovy, za ono království Kvadův, v němž Řimanům oddaný a od nich také podporovaný Vannius po 30 neb 31 let panoval; dlouhá to sice doba, než pro nás jakoby jí nebylo, poněvadž o ni, kromě několika skoupých slov Tacitových²⁾, žádný doverný pramen nás nezpravuje. Avšak bez jisté míry pokroku a osvěty neprošlo zajisté toto panství; úmyslu, již od Marobuda vysloveného, voditi totiž Suevy k tomu, aby zvykali stálým sídlům, hleděl si Vannius, jak se zdá, s vytrvalosti. Stavení pevných míst na způsob římských pohraničních tvrzí bylo toho následkem. Nebot jen tak bylo mu možno, za nějakou dobu v zemi se udržeti, když léta 51 po Kr. Vibillius se svými Hermundury a spolčenci jejich, Lygii za pomocí nespokojených sestřenců Vanniových, Vangia totiž a Sida, krvavou zdvihl válku proti říši Kvadův. Ponejprv v tomto boji spatřují se též neněmečtí kmenové; bylif to Jazygové, kteří jihozápadně od Hronu mezi Dunajem a Tisou kočujíce, co obratní jezdci k vojsku Vanniovu najít se dali. Oni patřili k čeledi Sarmatů i stýkali se již tenkrát rozličně s národy slovanskými, kteří drželi pomezní okrají uherských Karpat.³⁾ Dle smluv byli Římané, tehdaž pod panstvím císaře Klaudia,

¹⁾ Tacit. Annal. XII. 29. praví: „Vannius Suevis a Druso Caesare impositus,” tedy zajisté také nad jinými, než nad pouhými Kvady vládnul.

²⁾ Tacit. Annal. XII. 30.

³⁾ Šafaříkovy Starožitn. slov. 232. Zeuss: Die Deutschen etc. str. 279 a násl., pak Lelewel: „Narody na ziemach słowiańskich przed powstaniem Polski. Tom do Polski wieków średnich wstępny. Poznań 1853” str. 66 a násl.

arcí povinni učiniti Vanniovi pomoc, což se ale nestalo, — docela dle zásad, za Marobuda zachovávaných; jediné to bylo slíbeno, že se Vanniovi v krajní toho potřebě bezpečně poskytne útočiště. I měl ho vskutku brzo zapotřebí. Jen jediná bitva, — a Vannius byv poražen a zraněn objevil se co uprchlec u římských strážných lodí, v Dunaji již pohotově jsoucích, i byl s družinou svou do Pannonie odvezen a tam osazen. Vangio a Sido rozdělili se o jeho říši, podnikli však rovně římskou svrchovanost, aby snáze při vládě se zachovali. Tacitus vzdává jim tu chválu, že s výtečnou věrností k Řimanům stáli,¹⁾ čímž zajisté nechtěl nic jiného říci, leč že přijetím římského mravu a vzdělání svým vrchním pánum vynasnažovali se hodně podobnými se učiniti. Kterak ale říše mezi ně rozdělena byla, kdož to může udati? Dle domění panoval Vangio v západní časti, tedy ve skutečné Kvadii, Sido ve východní a hermundurské, kníže Italicus, nástupce Vibilliův, v severní části říše Marobudovy. Od této doby mizí na delší dobu z historie jmeno Markomanův.

Mezi tím časem udály se v Římě veliké věci. Rod Augustův vymrel r. 68 Neronem. Galba, Otto a Vitellius následovali za pomocí odbojných vojsk rychle za sebou, sotva v mezích jednoho roku; Vespasian založil 69 novou dynasti Flaviův. On, Titus, Domitian, Nerva, Trajan, Hadrian, Antoninus Pius, učený Marcus Aurelius a Commodus zanímají dobu mezi lety 69 a 192 po Kr., dobu to, která i pro Moravu neuplynula bez paměti. Sido zde panoval ještě léta 70 po Kr., přidržuje se společně s Italikem v domácích válkách, po smrti Neronově vypuklých, strany Vespasianovy. V rozhodné bitvě u Cremony r. 69 po Kr., kde vojsko Vitelliovo od Flaviovci rozptýleno bylo, stáli svrchu jmenovaní králové (tak je nazývá Tacitus), Sido a Italicus, s výborem svého lidu v předních šíćích.²⁾ Po vydrancování Cremony mnohý nepochybňě Kvad

¹⁾ Tacit. Annal. XII. 30.

²⁾ Tacit. histor. III. 5. 21.

bohat navrátil se do otčiny. Co se dále dělo, zůstalo nás tajno; víme toliko, že Marobudův Markomanský a Tudrův Kvadský rod královský asi okolo l. 99 neb 100 po Kr. nad Markomany a Kvady více nepanovaly, ani nacházejí se touž dobou pod panstvím cizozemských knížat.¹⁾ Vymřel-li snad Sidonem tento Římanům oddaný rod? Jak asi nazývala se ta cizí knížata a jak dlouho panovala? Tohle otázky, k nimž odpovědít navždy snad zůstane věci nemožnou. Než kdokolivék nade zbytky veliké říše Markomanské panoval, zajisté toho dovésti mohl jen pomocí římskou; vlastnost spřízněného čili lépe lenního knížete zůstala takovému králi, a s tím i povinnost, Římanům na požádání ku pomoci přispěti proti nepřátelům. Takové požádání také skutečně nadešlo, když okolo l. 90 po Kr. Decebalus (Diurpan), král Dakův²⁾ při středním Dunaji, císař Domitianovi (81—96 po Kr.) byl válku vypověděl.³⁾ Z odepření žádané pomoci vzal sobě císař příčinu k válce proti švábským Kvadům; byl ale poražen a dosavadní lenní područí došlo svého konce.

Po celých 75 let od té doby mlčí dějepis o národech, na Moravě a v sousedství jejím osídlných, důkaz to, že tehdaž s Římany do žádného krvavého sporu se nedostali. Moudrá opatření pohraničná, dekumanské čili vojenské osady, jež byli císařové Nerva, Trajan, Hadrian a Antonin Zbožný (v letech 96 až 161) spořídili, potkala se s tím účinkem, že Germani nedůvěrovali sobě, za Dunajem se objeviti, čehož snad dlouho také nebyli by se odvázli, kdyby konečně vnitřními i vnějšími okolnostmi k tomuto kroku nebyli bývali donuceni. Mezi vnitřní toho příčiny počítáme přibývání lidnatosti ve vlastní Germanii a zvláště v krajích nad Dunajem, nezbytný to následek paděsátiletého téměř

¹⁾ Tacit. Germ. 42.

²⁾ Dakové a Geti jsou jmena též čeleďi národní, náležité k thrackému kmeni. Daky nazývali je Římané, Gety Řekové. Cassius Dio LI. 22. Zeuss, „Die Deutschen,“ str. 260 a násł.

³⁾ O této válce podává nám Jornandes de rebus Get. celkem nejpodrobnejší zprávy.

míru, — mezi vnější pak onen neobyčejný ruch severně Karpat, kdež mocný národ Slovanů počal se hýbat a na národy, při Odře a Visle přebývající, celou váhou mohutnosti své tlačiti. Vůbec došli jsme k oné době, kdy opět noví národotvóři v historii se objevují, kteří také panování císaře Marka Aurelia (161—180) jak nesnadným, tak zajímavým činí; nesnadným pro Římany v příčině odevšad hrozícího nebezpečenství, zajímavým pro nás, kterýmž takto nový germánský život na odiv se staví, jenž na romanské půdě si dobývá platnosti a tušení vzbuzuje časů budoucích.

Veliké, za tímto případem vzniklé rozbroje a potříky slovou Markomanské (trvaly 15 let od r. 165—180); nikoli proto, jakoby Markomani, jichž jmeno, jak svrchu doloženo, tehdy z historie takořka na dobro již bylo se vytratilo, byli je zdvihli a provedli, nýbrž proto, poněvadž římským spisovatelům, kteří toto pásmo dějin hromadných chtěli nějak pojmenovati, mezi všemi tohoto životního zápasu se účastnivšími národy jmeno Markomanů nejvíce známé a s jistými historickými vzpomínkami těsně spojené být se vidělo. Příčina dlouhého trvání této války, v jejímž čele za nějaký čas stál Markomír¹⁾, zakládala se v tom, že národotvóři, v ní podílu beroucí, po různu mír uzavírali, — když totiž Římané nad nimi vrch byli obdrželi, — a že jej v prospěch spojencův svých poznovu rušili, jakmile Římany odvoláním vojsk pohraničných shledali býti seslabené.²⁾ K válce této spojili se téměř všichni podél Dunaje osídli národotvóři, jako Hermunduri, Nariskové, Markomani, Kvadi, Langobardi, Obiové a Svevové vůbec; pak Vandali, Latringové, Buriové, Gothini, Astingové, Bastarni, Peukini a Alani, samí to národotvóři původu německého, mezi nimiž byli také Jazygové, Roxalani a jiný lid kmene sarmatského. Vandalové, později tak hrázni, a mírnější jich Alani objevují se zde nejprv v historii. Vystoupením nových těchto národotvóři ztvrdzuje se mínění, svrchu pronesené, že příčiny

¹⁾ Sextus Aurelius Victor de imperat. Marco Aurelio.

²⁾ Důkazy toho podává Cassius Dio LXXI. 3, 7, 8.

tak zvané války Markomanské nikoli na Dunaji, nýbrž hloub ve vnitřní Evropě hledati se mají, a že veliké toto hnutí, jak nejspíše k pravdě se podobá, v krajinách při moři baltickém a černém mělo svou oporu a hlavní své kořeny; neboť tam dávaly se záchráveje, způsobené hýbáním se posledních evropských přistěhovalců, Slovanů totiž, nejdůtklivěji znáti a šířice se dle zákonů vlnitých pohybův až k národům přidunajským, pudily je bez ustání dále přes řeku, přes hranice říše římské.

Neobyčejné časy neobyčejných vyžadují opatření. Marek Aurel (161—180), chtěje podunajská vojska rozmnožiti, najal do nich Germany. Ležení podunajská ve Vindoboně (Vídeň) a v Karnuntu (Petronell), pak v Bregetii (Szöny výše Ostřehoma) a v Acinuu (Starý Budín), s námi nejbliže se stýkající, byla sesilena, a Lucius Verus, císařův zet a spoluvládce, povolán jest z Asie, kdež proti Parthům šťastně bojoval. Skoro tři léta ztrávil Marek Aurel u Karnunta (od měs. září 178 až do března 180¹⁾), chtěje nepřátelům býti hodně na blízku. Devětkrát vypravil se proti nim a proti jistým podunajským národům a právě tolikrát smluvil se buď s jedním nebo s několika jich o mír neb příměří. Léta 167 pobořili Kvadi a Markomani město Opitergum (Oderzo v okruhu Trevisském) a obléhli Aquileji, léta 169 byli zapuzeni a prvnější přinuceni ke slibu, že za nástupce krále svého, jenž byl v boji zahynul, zvolí jen takového, jehož by jim schválili Římané.²⁾ Avšak již roku 171 stáli

¹⁾ Eutrop. VIII. 13.

²⁾ Přímý důkaz všeobecného tohoto domnění nedá se z klassiků provést. Cassius Dio podotýká jen ve své římské historii lib. LXXI. 13, že Kvadi krále svého Furtia zahnavše, jiného, Ariogaesa, ze své vůle králem učinili. Z toho soudí se na propadlé právo svobodné volby krále. Podstatnější důkaz dal by se arci z onoho pamětního vésti peníze, jenž v Dobnerových letopisech I. pag. 106 nachází se popsán a vyobrazen. Líc představuje vavříny věnčenou hlavu císaře, s pravé strany s nápisem: ANTONIJNVS AVG. PIVS, rub. vojina barbarského a Římana, ani sobě ruce podávají. Nápis: REX QV - ADIS DAT. (vs.) Tento peníz prý nalézá se v královském kabinetu v Berlíně. Jest-li ale také pravý?

opět před Aquilejí, aby v příštím létě znova donuceni byli, do otčiny se navrátit; a tak střídalo se štěstí válečné, až posléze r. 175 Marek Aurel s Kvady, by jich s Markomany rozvedl, a poněvadž stáda koní a volů byli dodali a 13000 úskokův a zajatých vydati slibovali, zvláštní uzavřel mír. Trhův v římských provincích navštěvovati bylo jim však zapovězeno, aby snad i Markomani a Jazygové, jichž pod přísahou nesměli do svých krajů přijímati aniž propouštěti, za Kvady se vydávajíce římských krajin nevyzvídali a potřebnými věcmi zásobovati se nemohli. Když ale brzy na to i Markomani poddanství slibiti se chystali, ponechal jim císař polovici sousední země (říše Kvadův?), v tom však způsobě, aby za 38 honův (stadií), tedy něco více než jednu zeměpisnou míli výše Dunaje přebývali, své hromady a trhy, ne jak doposud se dělo, pospolu s jinými kmene, nýbrž samojední drželi a své rukojmě za jiné vyměniti vázáni byli. Téměř podobné výminky vydány jsou také Jazygům, toliko že se jim přikázalo, aby dvakrát tak daleko, jako Markomani, od Dunaje se drželi a plavectví po něm se vzdali.¹⁾

Aby se ujistil věrnosti těchto národův, položil císař 20000 mužů posádkou do tvrzí pomezních. Tito ale za nedlouho zavdali podnět k nespokojenosti. „Ani chovu dobytka“, tak stěžovali sobě poslové od Markomanů a Kvadův k Marku Aureliovi vypravení, „ani orby, ani jiných prací že jim nedopouštějí římskí strážníci bezpečně sobě hleděti, alebrž přijímajíce úskoky odvádějí prý mnohé do zajetí, aniž by je nouze k tomu pudila, ježto mají lázně a všech potřeb důstatek.“ Jak tvrdé byly tyto útiskys, vysvítá z toho, že Kvadi konečně i s ženami a dětmi do země Semnonův odstěhovati se usnesli, kterýžto úmysl zajisté by byli také provedli, kdyby císař jim v tom nebyl násilně překazil.²⁾ A když také Jazygové s podobnými jali se při-

¹⁾ Cassius Dio LXXI. 11, 15, 16.

²⁾ Cassius Dio LXXI. 20. vypravuje, že prý jim císař cestu k Semnonům zásekami dal zavřít. Ježto ale Semnoni severně od Kvadů zůstávali, těžko tudíž pochopiti tento výraz spisovatelův. Či musili tak Markomani k rozkazu císařovu učiniti?

cházení stížnostmi, tuť mohl i každý krátkozraký člověk skorý konec před nedávnem uzavřeného míru očekávat. V skutku vypukla také r. 178 válka poznovu. Avšak Marek Aurel, jenž za některé hlavní sražení po desáté přijal titul imperatora, nedočkal se ukončení války; neboť již 17. března 180 zemřel ve Vindoboně, v nynějším to sídelním městě Vídni.

Syn jeho Kommodus (180—192) byl 19 let starý, když vládu nastoupil. Nebyl sice od přirozenosti zlý, stal se ale pro svou přílišnou prostodušnost a bázlivost brzo otrokem svých dvořanův, kteří za vlastním prospěchem se vynasnažovali odvrátiti ho od všelikého úsilného zaměstnání. Že válka, jakouž otec na severním pomezí říše proti Markomanům a Kvadům vedl, k nejtuším patřila namaháním, bylo ovšem zjevno; proto chtěli jí stůj co stůj konec učiniti. Na úzitek neb škodu, na čest neb hanbu tenkráte mnoho již se nedalo. Uzavřen jest tedy ještě v též roce (180) mír s nimi poznovu, a přece byli by mohli právě tehdejší, značnými ztrátami jsouce velice zředlí a ustavičným v poli ležením na dobro zchudlí, navždy učiněni býti neškodními. Výminky míru znely v ten smysl, co předešlé, jen to Kommodus jim ještě uložil, aby mezitím nabyté úskoky a zajaté vydali a jistou výroční daň v obilí platili; ale i ty výminky se jim později odpustily. Také musili Markomani něco zbraně a mužstva odváděti, ne však tolik co Kvadi; neboť podíl těchto obnášel 13000 mužův. K tomu vyhradil sobě Kommodus, aby napotom své hromady čili porady jen na jednom místě a to jen jednou za měsíc, zejména také za přítomnosti římského setníka odbývati směli, avšak válek proti sousedům Jazygům, Burům a Vandalům se zdrželi.¹⁾ Po té odvolal Kommodus válečný lid svůj z pevných tvrzí, jež i za hranicemi odňaté jim země se nacházely, a odstranil takto podnět jich stížností,²⁾ kteréž ovšem měly svou dobrou podstatu.

¹⁾ Vandalové, zdá se, byli se již tímto časem až k pramenům Labe rozšířili; neboť Cassius Dio LV. 1. nazývá hory, v nichž tato řeka počátek svůj běre, horami Vandalskými.

²⁾ Cass. Dio LXXII. 1. 2.

Tímto smírem znamená se obyčejně konec tak zvané války Markomanské, v kteréž, jak jsme viděli, účastenství měli i kmenové jiných jmen. Než af tito kmenové, kteří v ní byli podílu brali, slují jakkoli, všichni sice vyšli z boje v národní síle své seslabeni, ale s vědomím, že poslední hodina Říma daleka více není, a že tato v jich spolehlá rukou.

Až do smrti Kommoda 192 zachováván jest tento mír, tolikéž za prvních jeho nástupcův, císařův Pertinaka, Didia Juliana a Septimia Severa, jehož pannonské legie v Karnuntu r. 193 v měsíci srpnu na stolec byly povýšily. I za Karakally (212—217), jenž po Septimiu Severovi násleoval, nebylo těžko s Kvady a Markomany zůstati v dobré vůli; ano Karakalla směl se chlubit, že Kvady s Vandaly, jich spojenci, do války zapletl a že krále Kvadů Gaiovomara, jehož vlastní poddaní při něm byli z ukrutnosti obžalovali, k smrti odsoudil.¹⁾ Ostatně lichotil Karakalla germanským národům, kde a jak jen mohl, oblíbiv si krov jejich a veřejně v něm se ukazuje. Chtěl-li snad tím vyznati, že jen ještě o tyto národy římský stolec císařský opírat se může? Přihledneme-li k historii římské posledních desíti let, věru, takové mínění mohlo by se císaři vším právem podkládati, neboť při kom medle byla toho času moc, obsazovati stolec císařův? Jediné při vojsku, při praetorianech, kteří v plném slova toho smyslu říše římskou prostředkem veřejné dražby Didiu Julianovi, jakožto nejvíce podávajícímu, byli prodali! Panství vojska a počátek rozpadání se říše římské stojí za jedno. Co se v tomto čase t. j. od roku 192 až 305, tedy za celé třetí století, vnitř říše římské dělo, jest malicherné účelem i účinkem, bez velikosti a slávy a tudíž také sotva připomenutí hodno. Totéž třeba také vyznati o událostech na pomezí Kvadském a Markomanském. Neboť ačkoli okolo léta 236 císař Julius Maximinus, Thrak obrovské síly, výpravu do říše Kvadů k jich vyhubení zdvíhl a snad první i poslední z římských císařů až

¹⁾ Cass. Dio LXXVII. 20.

do nynější Moravy za Dyji proniknul,¹⁾ jakož i r. 254 Valerianus proti nim válčil a císař Gallienus okolo l. 260 Markomanského krále Attala (Attaliska) dceru Pipu čili Piparu (kterouž Trebellius Pollio také Saloninou nazývá), ovšem bez práva snubného, které jen mezi sobě rovnými platnosti mělo, za manželku pojál, a od ní k neslychaně potupnému odstupu části hořejší Pannonie onomu králi pohnouti se dal²⁾: tož i tato událost, zůstavši v účinku rovně chuda, jako bohata byla vášní, ji způsobivší, sotva zasluhuje zvlášt být vytknuta. Za Klaudia Gothského čili (jak spíše pravdě se podobá) za Aureliana (†275) byl tento kus země Markomanům opět odňat. Právě tak pro Moravu bez následků zůstala výprava, kterou Markomani a Kvadi vedlé jiných německých národů okolo r. 270 přes Alpy podniknuli, velikého u Placencie nad císařem dobyvše vítězství, — neméně i vpády jejich do říše římské za císařů Proba 231, za Kara 283 a konečně za Diokletiana 288, 299 a 302. Od té doby trati se znenáhla jméno Markomanů a Kvadův, aby ustoupilo onomu Alamanův, Frankův a Sasův, kterýmž souzeno bylo časem svým na politické i občanské zřízení Moravy rozhodný vliv provozovati.

Již v třetím století mizejí totiž patrně stará válečná jména rozličných kmenů německých a potulujících se družin; potřeba spolčování se dává vznik jmenům spolkovým. Za taková, tuším, ve čtvrtém století považovati sluší jména Alamanův, Frankův a Sasův.³⁾ Alamani seděli tehdy mezi řekami Nekarem a

¹⁾ Římské mince, které v minulém století nalezeny byly u Mošova, při ústí Svatky do Dyje, a které z doby Maximina a jeho předchůdců pocházejí, zdají se tuto domněnkou podporovati. Než o tom později.

²⁾ Aurel. Victor de Caesaribus 33.

³⁾ Zůstanet to vždy nápadným zjevem, kterak 150 až 160 kmenů v Německu s právě tolika rozdílnými jmény v době sotva tří století na dobro mohlo zaniknouti. Ku konci šestého století potkáváme se právě v onech krajinách, v nichž těch 150 až 160 pokolení se pohybovalo, jen ještě s jmény šesti kmenův, totiž: Alamanův (Švábův), Frankův, Bavorův, Sasův, Durinkův a Frisův. Co stalo se s těmi ostatními kmeny?

Rýnem, — Frankové, kteří za panování císařů Diokletiana a Maximiana (284—305) co námořtí loupežníci na pobřeží severního moře nemálo byli prosluli, spatřujeme již na půdě římské v okoli Trevírském. Sasové, kteří touž dobou co mořeplavci po severním moři dávali se znáti, nabývají pro spolky své s Franky rostoucí důležitosti. Naši Kvadi a Markomani arcit ještě v těchto spolkových jmenech nebyli se dosud ztratili, nýbrž, jakkoli již málo mocni, shledávají se ve čtvrtém století ještě několikrátě u římských historikův. Tak vypravují tito k r. 358, že několik Kvadských dobrodruhů díl Jazygů poplatný sobě učinivše, společně s Sarmaty zpupným způsobem římské hranice v straně Pannonské, loupežice a pálice, přešli a tak císaře Konstantina přinutili, válečně proti nim se vypraviti. Přes Dunaj u Acinqua se přeplaviv, jal se Konstantin vykonávati dílo odplaty. Poplašení neprátelé dali se na útek, vítězové hnali se za nimi skrze Sarmatsko až na pomezí Kvadie. Zde vzpamatovateli se utíkající ještě jednou; že ale divoká jejich zmužilost v nižádném nestála poměru ke klidné a jisté taktice Římanův, přišlo několik knížat téhož národu prosit za mír. Za propuštění poplatných jim Sarmatův byl Kvadům mír povolen. Při těchto vyjednáváních zřejmě vyšlo na jevo, jak chatrné bylo již stavení státu Kvadského. Nebot ne král jejich Viduarius zavíral mír, nýbrž nejprv Araharius, kníže a nejvyšší vojevoda Kvadů záhoršských, pak králevič Vitrodurus, vladař při Dunaji, Agilimundus, místokrál (subregulus), jak ho Ammianus Marcellinus nazývá, a jiní náčelníci, a sice z vlastní moci a každý jen pro své poddané; — zřejmý to obraz bezvlády.¹⁾ Dále vypravují k r. 372, že král Kvadský Gabinius té doby, když císař Valentinian I. (364—375), rostoucím návalem nespokojených národů soused-

Vystěhovali se? ale kam? či od pozůstalých byli vyhubeni? ale kdy? či od nich podmaueni byvše, musili jména vítězů přijmouti? či sami ze své vůle se spojili a zmíněná obecná jména spolková přijali? My kloníme se ke zdání poslednímu. Viz ostatně Buchner: „die deutschen Völkervereine“ v pojednáních král. bav. Akad. 1844. str. 4.

¹⁾ Ammian. Marcell. XVII. 12.

ních o říši svou se obávaje, i za Dunajem, tedy v državě Kvadův, jako by zde neobmezený byl pánum, několik nových tvrzí vy stavěti dal, úkladně zabít jest od Marcelliana, císařského velitele v Pannonii Valeriině¹⁾), k jehož pozvání byl přišel v naději, že cestou smíru práce tyto zastaveny budou. Strašně pomstili Kvadi tohoto zločinu; oni pomstili ho r. 374 zbořením velikého města Karnuntu, hlavní to zbrojnice římské a východiště všech výprav, kteréž kdy proti nepřátelským národům na levém břehu Dunaje konány byly. Tehdy mnohem rozsáhlější a znamenitější než Vindobona, může se Karnuntum považovati za metropoli hořejší Pannónie a celého severního Norika²⁾. Až k samému Sirmiu (v sousedství nynějších Mitrovic), kdež scházely se všechny hlavní silnice z Italie a Gallie skrze Rhaetii do Konstantinopole a všech východních provincií vedoucí, dorazili ve spolku s Sarmaty pomstychtiví Kvadové, vybíjejice a pustošice všecko, až rozsáhlé přípravy císaře a hlavní jeho ležení, na zříceninách Karnunta zdvižené, do ohrožené otčiny nazpět je volaly a na konec do takové míry poděsily, že i posly k císaři vypraviti se odhodlali, prosit sobě odpuštění skutku, k němuž prý toliko nejkrutějším násilím a nedostatkem všeliké právní pomoci donuceni byli. Chladně přijati jsou tito přímluvci, a tajemně jim dano na srozumnění, že věc jejich na onom místě nejsnáze a nejjistěji dá se vysetřiti, kde k ní podána byla příčina. Mnozí na dobrou si to vykládajíce stránku, táhli ke Karnuntu, z jehož zřícenin ještě kouřilo se od bořící jejich pomsty, podívat se, kterak vrahové jich krále souzeni budou. Jiní však, povahy římské lépe znali, záhy dali se na útek s rodinami a statkem svým do hor, v čemž dobře jsou učinili; neboť jakmile všecko bylo připraveno, vytrhnul císař na dvou místech přes Dunaj a ob-

¹⁾ Západní část Pannónie nazývala se dle nejmilejší dcery Diokletianovy a choti jeho spoluvládaře, Valerie: „Pannonia Valeria.“

²⁾ Sacken podal v IX. sv. zpráv histor. philolog. odboru c. k. akademie nauk podstatný článek: „Die römische Stadt Carnuntum, ihre Geschichte, ihre Ueberreste etc.“ Příběh zboření onoho města vypravuje se dle Ammiana Marcell. XXIX. cap. 6.

klíčiv lehkověrné, dal je pobiti. Jen málo kteří stastně vyváznuvše, spěchali podat přátelům v horách návštěti o tom, co se bylo přihodilo. Vojsko Valentinianovo pánilo za celé léto v zemi Kvadův, a aby úskoci do roviny vrátili se nemohli, zůstalo něco římského vojska na stráži a na pomstu v zemi nepřátelské. Nastávající zima a nepochybně její následky přinutily ubohé úskoky, vyhledávati ještě jednou cesty milosti. Noví poslové vypraveni k císaři, kteříž zastali ho v tvrzi Bregetio, na východ Komárna, na pravém břehu spojeného tam opět Dunaje. Tu rozmluvil se císař k poslům tak prudce, že náhlé chrلنí krve životu jeho konec učinilo (r. 375).¹⁾ Od té příhody jmeno Kvadův nepřipomíná se více v historii.²⁾ Při všech těchto příbězích o Markomanech sotva děje se zmínka. Ríďcí jich zbytkové, přes Dunaj snad přesedše, Římanům se podrobili. Nebot dočítáme se aspoň o Markomanské královni Fritigildě, že přijavši spolu s manželem svým a lidem víru křesťanskou, na cestu vydala se do Mediolana k tamějšímu biskupu sv. Ambroži, jehož však za příští svého na živě více nezástala; byl již umřel dne 4. dubna 397. Zbrojný zástupové Markomanů vyskytuji se za císaře Theodosia I. ještě několikráté pod jmenem pomocných vojsk římských, znamení to tužšího jich svazku s Římany. Byť i jmeno Kvadův a Markomanů průchodem čtvrtého století znenáhla se vytrácelo a v pátem docela zaniklo, z toho ještě nikterak nenáleží souditi, že by tito kmenové byli bývali vyhubeni; z kořene vyhladiti národ není věru snadnou věcí. Neustálými boji s Římany a, jak to již bývá, i nemocmi, jež vždy v průvodu bohyně války se nacházejí, zajisté nemálo počtem oslabili; přes to všecko zůstali však v Čechách a na Moravě i v sousedních Uhrách až po Hron v starých sídlech svých. Že se více nepřipomínají, vážiti lze za pouhý důkaz

¹⁾ Ammianus Marcell. XXX. cap. 6, pak Aurelius Victor l. c.

²⁾ Co z pramenů o Kvadech lze se dozvěděti, sestaveno jest od Al. Maňáka ve Volného: „Taschenbuch für die Geschichte Mährens und Schlesiens,“ roč. II., str. 1—54, pak, ač ne dosť správně, v Hormayrově archivu. 1816. Nr. 121—135.

politické jich málomocnosti; nebyloť o nich co povídati, buď že nic pamětihoného nevykonali, což nejvíce pravdě se podobá, buď že nikoho nebylo, jenž by jich příběhy byl zapisoval. Dle našeho zdání, jež také od bezpečných znalcův oné doby ztvrzené shledáváme, zanikli zejména snad v Durinském spolku národním, utvořivším se na severu českých hor, až opět v sedmém století po Kr., avšak již pode jménem Bojův (Boioariův), světodejinného poslání svého znova se ujali. V pátém a šestém století vzali prozatím jiní národové úkol jejich na sebe. Tak zvané stěhování národův (375—568) bylo národy tyto sem přivedlo. Objevení se Hunů v Evropě, jich nátlak na Alany, Alanův tlak na Gothy, kteří opět na Gepidy, toho času sousedy dřevní říše Markomanské a Kvadské, doráželi, mívá se obyčejně posud za hlavní příčinu, pro kterou jmena starých oněch národův z historie vůbec vymizetí mohla.

Stěhování národův! Ponětí to příliš široké, jako bychom také za našich dnů nedožívali se lecjákého stěhování národův! Stěhování se statisíců lidí, jež každým rokem do Ameriky a Australie směruje, proč by nesmělo se nazývati stěhováním národů? A přece nelze vzteklé moře člověčenstva pátého věku, vlnami svými všecko zachvátivší a do nejhľubších útrob rozryvší, jiným případnějším názvem pojmenovati! Staletou řadou klidných proměn vnitřního života jak barbarův, tak osvícených obyvatel říše římské připravovány, prostředkem velikánských pozdvihů kočovních kmenův daleké vysokiny zadoasijské k propuknutí přivedeny, nepřetržitými a novými údery v nekonečném vlnění svém udržovány, ukazují nám obrovské tyto zápasy, jak pravěká vzdělanost toliko v troskách šumícimi vlnami na vrch se dostává, útvary denní do prohlubně se ponořují, kočovní mrav surových Asiatů násilně k sídlům života vybroušeného a rozkošnického se dere, a nevázaná síla osoby v boj s pružnou houževností tuhých, hluboce zakořenělých způsobův se pouští! V tomto zápasu nesmiřitelných protiv, zdá se, jakoby veškerá společnost lidská nazpět byla stržena až k nejprostějším základům a formám bytí svého; bojujeť za nové zřízení vlastnictví,

za svatá práva rodinná, za bezpečnost osobní, za ochranu proti nejhrubším zločinům, za nejpřirozenější podmínky mezinárodního obcování. V tomto nevyslovitelně pracném boji za nezbytné potřeby všeho společenského řádu zůstává jen málo co případného a trvalého. Formy práva, samy o sobě temné a vetché, jsou odtud na dlouhý čas jen mdlou a prázdnou náhradou bývalých; nové politické řády pozbývají tvůrčí životnosti, všechny živly dřevního života národního a státního nacházejí se v plném rozkladu, jediné nové ideje náboženské, z dob císaře Konstantina Velkého volnější průchod sobě klestící, mezi tím co všechno pozemské chvěje se a boří, mocí neviditelnou berou se ku předu a jim podaří se na konec, ukrotiti vášně bezúzdné a připraviti takto dobu nové osvěty. Zdvížením nového společenského pořádku skrze církve římskou stává se tudiž nepoznané vládnoucím principem oné doby, kterýž proniká ji do té míry, že všechny ostatní zjevy spatřujeme samoděk podrobovat se jeho neudolatelné potřebě.

Tyto pozdvihy národův, toto stěhování se jich na vrub proměnilo podobu dosavadního našeho dějiště. Při dolejším Dunaji, kdež před nedávnem ještě Gothové mocně byli panovali, sedí nyní co poslední chudé zůstatky německého panství tolíko kmenové Langobardův a gothských Gepidův, přes baltické moře ze Skandinavie a po Visle nahoru sem se prodravších, a i těm bylo souzeno, opustiti za nedlouho tyto krajiny. Končiny při Visle a Odře, neméně i pomorí pozbyly na dobro své německé obyvatelstvo i přijaly odtud nové osadníky slovanské, neudolatelně sem se stěhujíci; jen až k Labi dosahovalo ještě od západu německé zemiště, ale i tu nebylo bezpečno od Slovanův, kteříž skrze Moravu a Čechy až k Zále a hořejšímu Mohanu postupujíce, nové zakládali státy. Toliko při dolejším Labi, na druhé straně úrodného pobřeží jeho, udrželi se dávní Sasové, na blatných březích severního moře pak Frisové až daleko dolů do severního půlostrova, ač tu neměli pokoje od skandinavských Dánův a Jutův, kteří odtud druhdy Němce byli vytlačili. Po obou březích dolejšího Rýna seděli Frankové, pro-

zrazujíce již tehdaž tisíc chutí, dále se rozširovati. Kromě Durinkův a (jak již vzpomenuto) části Sasův byla věčina německých kmenů daleko za hranice bývalých vlastí svých vytisknuta, a to bylo více méně dílo Hunův.

Již leta 374 byl tento mongolský kmen zadoasijský vyrázel přes Don do Evropy. V nížinách černomořských kočující Gothové (mocná říše Amalungův) byli první, kteří sile onoho návalu podlehnuvše, se poddali. Skrze Dacii pronikají pak Hunové až za Tisu a šíří se v Podunají. Za půl století panují Hunové v oné zemi, na východě majíce za sousedy západní Gothy, na jihu Římany, s počátku pod vládou císaře Theodosia. I v Noriku potrvalo dále panství římské. Konečně sjednocena jest hunská moc Attilou. Nenalezlat již žádné jednotné říše římské proti sobě; neboť o ni byli se rozdělili r. 395 po smrti Theodosiově synové jeho Arkadius a Honorius. Arkadius obdržel východ, byzantskou čili řeckou říše s hlavním městem Konstantinopolí, kteráž sice dosti nesnadně, ale přece až do r. 1453 se zachovala; Honorovi dostalo se říše západní se starou stolicí Římem, která r. 476 i dle jména přestala býti ve světě. Objevení se Attily léta 451 nepotkalo se tedy více s odporem osvědčených legií římských, kteréž by mu byly mohly zbraňovati při pochodu do Gallie po staré dráze podunajské, jakož i k Aquileji. A tak přese všecku porážku jeho na polích katalaunských pánovité rozkazy jeho ozývaly se brzo od Rýna až k Volze, od Dunaje až k Visle a Labi; kdož vnitř těchto hranic seděli, bez rozpaků poslouchali aneb s bázni odváděli poplatek. Aquileja, Ticinum a Mediolanum klesla r. 452 v ssutiny. Než jen do r. 454 trvala tato světová říše; předčasná smrt Attilova (byl t. r. od jedné z svých žen zabit!) znamenala tolík, co rozpadnutí se její. V porobu uvržení slovanští a němečtí národné osvobodivše se, nové zakládali státy. Tak Slované v Čechách, Gepidi v někdejší Dacii, Langobardi na pravém břehu

¹⁾ Essai de Chronographie Byzantine de 395 à 1057. Par M. Edouard de Muralt. St. Petersbourg. 1855, pag. 67.

Dunaje v Noriku a v Pannionii, Herulové a Rugové, soukmenovci Gepidů, při Moravě, Váhu a v severních Rakousích (Rugiland).¹⁾ Z těchto přestěhovali se poslední, kteří již r. 487 Langobardům a Herulům sídla svá docela byli pustili, společně s Gothy do Italie, jich následovali r. 495 Herulové, kteří zeměmi slovenských národů podél Labe do Dánska, své dřevní otčiny, se vrátili, na díl i v říši východořímské země obdrželi, a na vojenské služby se dávajíce, později mezi Gepidy se ztratili. Avšak teď začali arianští Langobardi i bez příčiny války sváděti a slávu své udatnosti šířiti. To přimělo byzantského císaře Justiniana, postoupiti jim co spojencům svým léta 526 Pannonie; král Auduin uvedl je tam. Příležitosti, udathosf svou prokazovati, dostalo se jim zde na zbyt. Justinianův proslulý vojevůdce Narses ujal se rozhodného boje proti Gothům; boj tento stál Langobardy mnoho lidí, tak že, když r. 566 za Justiniána II. se svými sousedy Gepidy krvavý spor začali, král jejich Albuin, Auduinův syn, jen za pomocí Avarů, do našich teď kruhů vstupujících, zvítěziti mohl.

Bylo to l. 558, když Avarové čili Obři, národ to turecko-čudský, mravů, připomínajících živě Mongoly 13. století, v Konstantinopoli objevili se co přední voj mnohohlavé jízdne ordy, a cestou, za posledních dob často jmenovanou (od Čerkasska), táhli do černomořských stepí, kde cizí kmeny podmanivše a s příbuznými se spojivše, brzy do takové vzrostli moci, že císař Justinian II. zavázati se jim musil k výročnímu poplatku. Když Justinus, Justinianův nástupce, r. 565 tento poplatek odváděti se zpěčoval, spatřovali se Obři již při východních hranicích říše Francké. Co je k tomu přimělo, že až tam, t. j. do krajin při středním Labi, se posunuli, není povědomo; tolík ale ví se, že tyto kraje v polovici šestého století jen od drobných kmenů

¹⁾ Jornandes (či lépe Jordanis) de reb. Geticis 50 a de Muralt na uved. m. str. 140. Srov. též: „Aschbach's Geschichte der Heruler und Gepiden,“ ve Frankfurtě n. M. 1855, pak Bolze „De rebus Herulorum.“ V Berlině 1855. Šafařík, Starožitnosti 350: „V zemi potomné Rugiland prozvané, ve dnešní Moravě a v Rakousích.“

německých, slovanskými silně již proniknutých, osazeny, na díl také pusty byly. Odtud objevili se Obři v Durynkách. Dvakrát potkali se zde bitvou s franckým králem Sigibertem, panujícím zejména ve východní části říše Francké, jednou štastně, podruhé tak neštastně, že ze sousedství Franků ve třech dnech odejít se zavázali. To se přihodilo touž dobou, když Albuin chystal se válečně na vyhubení Gepidův. On co svakr krále Franckého Sigiberta povolal jest Obry do své země i ukázal jim takto cestu, kterak by se rozšíriti mohli přes východní Norikum a přes celou Pannionii, od východního svahu Alp a od Enže až za Tisu do Dacie. To také skutečně provedli, zvláště když r. 567 Langobardi odchodem svým do hořejší Italie, kde květoucí a pro potomní rozvoj střední Evropy důležitou říši založili, kteráž teprv roku 774 se skončila, zachovavši až podnes jmeno své, — místa i příležitosti jim poskytli, aby bez všeliké překážky rozširovat se mohli. Věčí díl času svého trávice na koních a obvyklém životu kočovnímu zhola oddáni jsouce, nepovznesli se Obři v této nové otčině své (pokud aspoň lze nám jich dějiny sledovat) nikdy na výši živnosti zemědělské. Potřebovali tedy zajisté k obživě své takových poddaných, kteří by sice dovedli ze země obilí dobývati, kteří však dosud nebyli ještě dospěli k takovému státnímu zřízení, jimž by jim mohli státi se nebezpečnými. Obě tyto vlastnosti shledávali se při Slovanech, jejichž rychlý postup do Pannonie a Norika jen takovým pořádkem dá se vyložiti. Doba panství Obrův jest zároveň dobou pevného a trvalého usazování se Slovanů na Moravě a v Čechách, a svrchovaný při Obrech nedostatek smyslu pro obec a pro nejpodstatnější živel politický, pro věrnost, jest zároveň příčinou skorého složení se Slovanův v spolek státní. Neboť s oněmi vlastnostmi nemohli se Obři přese všecku ohromnou přesilu svou na delší čas udržeti. Nikdy ještě nezaložili kočovní národnové trvalých státův. Takoví národnové dovedou rychle dobývati, požívati, ano požívat až do přesycení, avšak něco trvalého způsobiti, k tomu nestačí nikdy; pročež také nestavějí měst, a těch, kteráž nacházejí, zachovávají jen potud, pokud jich smyslností hoví.

Léta 626 spatřujeme Obry co spolčence Peršanů, ležících táborem na asijské straně Bosporu, před Konstantinopolí, k čemuž jim Slované potřebné lodi byli dodali; všechny jich útoky byly od císaře Heraklia štastně odraženy, tak že s velikými musili odtáhnouti ztrátami. První následek tohoto nezdářilého podniknutí bylo povstání Slovanů, pod jejich mocí se nalezajících. Cizinec, Frank nebo Slovan, jenž pod jménem Samo proslul,¹⁾ vystupuje na jeviště, anž ví se, jak a proč, i zakládá za nedlouho (okolo r. 627) osobité panství, kteréž z Durynk mezi Zálou a Labem na všechny země až k Dunaji a snad i za něj až k Alpám štýrským a východně až ke Karpatům, jak k pravdě podobno, se vztahovalo. Bylat to první veliká říše slovanská, jejímž středem byly Čechy. Za rozličných bojů s Franky a Obry trvalo Samovo panství 35 let. Nepovědomo, jak vzalo svůj konec. Co zbytky této říše zachovaly se Čechy a sousední Morava, kterážto poslední sice i potomně mnohý ještě musila vydržeti útok od Obrův, ovšem naporád více slábnoucích, neméně i od vzmáhajících se neustále Frankův, — kteráž ale přes všeliké tyto nesnáze přece až do desátého století při dostatečné míře svobody a samostatnosti dovedla se obhájiti. Tak počinají dějiny Moravy co státu slovanského, předmět to knihy druhé. — Na závěrek budiž však ještě dovoleno, rozhlednouti se po vypravených námi sedmi stoletích a přezvídati, zdaliž pokolení, za oné doby v naší Moravě činná, některého nezasela semene, kteréž přečkaví obecnou potopu hunskou i avarskou, i pozdější době nějakého ovoce přineslo a tudíž jménem oněch pokolení se stalo, cili jinými slovy: dopouštěli sedmero minulých věkův nějaké historie osvěty na Moravě?

¹⁾ Jediný pravý pramen o Samovi jest „Fredegarii scholastici chronicon.“ O Samovi a jeho říši psal Palacký v letopisech Českého Musea 1830 str. 387. a násl. Jestli snad pod jménem Samo historický, ale v pověstech zahalený Přemysl se nejeví? Viz: Gutschmid's Kritik der polnischen Urgeschichte, Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen, herausgegeben von der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Sv. XVII. st. 324. V nejnovější době snaží se A. Šembera ve svém díle: „Západní Slované v pravéku,“ ve Vídni 1868, dokázovati, že Bojové, Markomani a Kvadi byli Slované. Věc ta zasluguje povšimnutí.

HLAVA ČTVRTÁ.

Poněti slova „osvěta“. — Prvních sedmero křesťanských věků na Moravě nemůže miti žádných dějin vzdělanosti. — Počátkové osvěty u Markomanův a Kvadiův dle Caesara a Tacita. — Jak zakládali dřevní Germani své osudy. — Stavba jejich. — Plodiny polní. — Chov dobytka. — Způsob válčení a zbroje. — Silnice. — Legie římské. — Křesťanství.

Pojmeme-li slovo „osvěta“ co úhrn panujících v některém národě idejí a zavedení, nesoucích se jak k zvelebení stavu společnosti jeho, tak k zdokonalení osoby, a přistoupíme-li i na to míňení, že (jak Hegewisch velmi případně vypovídá) „vzdělaným neslove ten národ, v němž všechny osoby jsou vybroušení, ušlechtili tvorové“ — takových národů nebylo nikdy, — „nýbrž takový, v jehož spolku každý člen dochází snažejší příležitosti k tomu, aby sil svých dokonaleji užívat a vzdělavati mohl, a jehož čelnější díl snahu po zdokonalení sebe jeví a do jisté míry i v skutek uvádí,“ — přistoupíme-li, pravim, i my na toto míňení: tu arci třeba nám vyznati, že prvních sedmero věků na Moravě nedopouští žádné historie kulturní, ano že jí i následujicím věkům dlouho ještě se nedostává. Než nemohouce o dějinách osvěty psati, smíme aspoň sledy její stopovati a počátkův obdělávání půdy, a tím samým i duševního vzdělání obyvatel jejich vyhledávati.

Vzdělávání půdy počíná ale teprv orbou; nebo pokud zvěro- a rybolov jedinou národům bývá výživou, ano pokud tito jen po způsobě kočovníkův chovem dobytka se zanášejí, potud stal se při nich sotva první krok ke vzdělanosti. Orba teprv,

která píle a pořádku, vlády a zákona, tedy pevného sobě vyzaduje zřízení společnosti, jež zase rozmanitými vynálezy a vědomostmi se podmiňuje, ponáší národy povlovně k osvětě a povyšuje jich pomalu průmyslem a tržbou, jakož i případnými formami vlády a správy na národy kulturní.

Že Markomani a Kvadi průchodem vypravených námi věkův k pevnému společenskému zřízení sebe byli pozdvihli, neušlo našeho vědomí; třeba tudíž také přiznat, že oni, primitivních rádu života kočovního se vzdavše, orbě a tedy i všemu, což s obděláváním půdy souvisí, ponenáhlou byli přivykli. Stav společenský, v jakémž jsme kmeny svevské shledali dle Caesara-ova líčení, nás právě vzhledem k té době došlého, kdy svět germanský v kočovnickém postupu k jihozápadu se nalezel, — stav tento proměnil se vzhledem k třetímu, čtvrtému a pátému století po Kr. podstatně v jiný. Není sice o tomto stavu bezpečných, propravných prací před rukama, nižádný spisovatel nám zevrubně nepopisuje, kterak Markomani a Kvadi společensky se vzdělali jak co do osob tak celku; známe však mnoha porůznu se vyskytající, ztvrzená starší udání o této věci. Tacitus zůstavil nám právě z té doby, ano nejlítější zuřily boje, a Římané i Germani hranice svých držav a ostatní mezisobné poměry vymezovali, věrný obraz jich mravův, zřízení, soukromního i veřejného života, obraz to, jenž stal se vůbec základem a východištěm všeho zevrubnejšího skoumání germanské dávnověkosti.

Máme tudíž dva osvědčené zpravodaje o nejstarších Germanech, Caesara a Tacita, a — čemuž zvláště náleží dávat váhy — právě takové, kteří stav téhož národa ze dvou dokonale rozdílných dob vyličují. Této případnosti třeba také připočisti, proč oba na pohled v mnohem sobě odporují. Oba podávají nám nárys rolnických poměrů při Germanech. První, Caesar totiž, tvrdí, že východní Germani čili Svevi, a tudíž dle vši podobnosti i Markomani a Kvadi, soukromního vlastnictví pozemkův, osobního tedy jméní půdy, neznali. Dělení půdy procházelo u nich dle pokolení a rodin (čeledí). Proti tomu dostávaly se dle Tacita nabyté pozemky obcem podlé počtu rolníků v střídné dr-

žení a byly pak mezi osoby podle řádu či důstojenství rozdělovány co vlastnictví soukromní. Caesar rozpráví tudiž o prvočátečném dělení nově osazené krajiny mezi pokolení a rodiny, Tacitus ale již o dělení jisté dědiny mezi sousedy obce; onde ovšem nemohlo být i řeči o vlastnictví soukromním, poněvadž se nejdalo, jako tuto, o osobu.

Smysl těchto zpráv vyjde jasněji na jevo, povšimneme-li sobě způsobu, kterým asi zakládání starogermanské osady v prvních sedmi křesťanských stoletích se dělo. „Jakmile totiž jistý počet rodin k založení osady byly se spojily a místo k vysazení jejímu sobě vyhledaly, stalo se první jich prací, smluviti se o rozdelení půdy t. j. o způsobě lánů, poněvadž tím všechn pořad díla se spravoval¹⁾. Lán (Hufe) byl ale pozemek, kterýž jedním pluhem obdělán být mohl a tudiž s dělnou silou jedné rodiny se srovnával. Lan obsahoval jak zvůr (Pflugland), tak městistě dvoru poplužního (Hofstatt nebo Hofreute), ku kterémuž zase počítaly se všechn prostor pro stavení a přilehlé zahrady, kromě toho ještě luka a nezřídka i dilce lesa jakož i jisté právo k občině. Na způsobě lánu záležela zároveň podoba a výměr plochy jeho, obojí pak bylo podmíněno polohou a jakostí podlíné půdy.

Usnešeno-li se o způsobě lánů, vyhlídnuto nejprv prostranství, na kterémž by se dvory poplužní vzdělati měly, při čemž hlavně dbáno o to, aby byla tekoucí voda, byť jen pramen, na blízku. Pak následovalo vytýčení dvořišť i příslušných k nim zahrad. Možná, že často také vytýčení návsi a obecních cest předcházelo, avšak ty podávaly se jako samy od sebe, zejména proto, že dvořiště nekladla se těsně vedle sebe, nýbrž vždycky prázdné mezi nimi ponechány jsou prostory. Když to provedeno, určila a ujednala se půda pro luka. Potom teprv došlo na pole. Byla-li velikost rolní půdy podle počtu vyložených statků určena a cesty vymezeny, které do polí a mezi nimi dle polohy

¹⁾ Tak vypravuje Landau ve svých „Territorien in Bezug auf ihre Bildung und Entwicklung“ str. 73 a násled.

vesnice bráti se měly, musila pak všeliké ostatní dílo předcházet zkouška čili odhad jakosti půdy. Pravidla, dle kterých se takový odhad půdy vykonával, byla zajisté za nejstarší doby velmi jednoduchá. Půdy hlinité, písečné, jilovité, vápenné atd. děleno od sebe na veliké tabule, nejradije, když toho poloha dopouštěla, na čtverce, i šetřeno při tom v horských krajinách jen ještě sluneční strany (osojnice a těnice). Když takto rozličné druhy rolní půdy na trati či líhy rozděleny byly, rozčástila se každá z nich ještě na tolik honův, kolik býlo dvořišť. Nestačilo-li k tomu některé pole, udělano k vyrovnaní na jiném poli týmž poměrem více honův; nejinak dělo se, nadešla-li snad potřeba, spojiti půdu rozličné dobroty v jednu líhu. Podobným způsobem třídily se louky, dle jakosti a polohy rozmetřily se pak nadílce. A když na konec ještě jistá místa pro obecní pastvu za pastviště vyhlídnuta jsou, nastal náděl čili losování. K tomu konci opatřena jsou vyložena dvořiště napořád jdoucími čísly, kteráž se shodovala s řadou honů každé polní a luční líhy, tak že na př. ten, kterémuž dostalo se losem č. I., také první záhon ve všech líhách, jakož i první luční dílec ve jméně obdržel, a tak to šlo od čísla k číslu, dokud rozmetřené lány čili těhla přidělena nebyla. Ted teprv, ano měl každý svůj podíl, přistoupeno k stavbě dvorů a k obdělávání rolí.“

Takto zřízené vesnické osady byly za doby Markomanů a Kvadů nepochyběně prvními stálými sídly ve vlastech našich; neboť kterak jinak by mohl císař Kommodus Markomanům uložiti poplatek v obilí, kdyby oni rolnictví nebyli provozovali? ²⁾) Mnohá osada pak, která podnes stojí, byla asi na staré dědině od přistěhovalých Slovanů znova vyzdvížena.

Měst po našem způsobě nebo ve smyslu Římanů tehdy na Moravě zajisté ještě nebylo. Germani nemívali žádných měst²⁾). Zpevněná místa, tvrze nebo hrady, jež zde onde se připomí-

¹⁾ Viz str. 28 tohoto díla, pak Cassius Dio LXXI. 20. a LXXII. 2.

²⁾ Tacit. Germ. c. 16.: „Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est.“

nají¹⁾), a jež ve válce sloužily za útočiště, jakož i města, kteráž Ptolomaeus jmenuje, z nichž pak Eburodunum, Rhobodunum (Brno), Eburum, Medoslanum (Znojmo či Mikulov), založení snad keltského, obyčejně na Moravu se kladou, nikterak nezaluhují čestného nazvu měst s vlastním obecním zřízením a soudní právomocností. Víme ovšem dobře, že Ptolomaeus v díle svém zaznamenal všeliká žiliště a sídla, stanice při silnicích, převozy a brody přes řeky a t. d. Arci že vznikly později velmi často z takových stanic osady městské, ale na Moravě v prvních šesti neb sedmi stoletích křesťanských, o nichž právě rozprávime, zajisté nic k tomu podobného se nevyskytalo²⁾.

Jak asi tyto nejstarší německé vsi na Moravě se zakládaly, právě jsme pověděli, kterak ale příbytky vypadaly, nevíme; ovšem ale můžeme se domnívat, že stavěly se dle obýčeje germanského, nikoli po způsobě Římanů, u nichž stavení bývala v střídě č. ulice spojena. Tacitus praví o Germanech vůbec: „Každý otáčí dům svým prázdným místem buď si pro nebezpečenství ohně, buď že vůbec stavěti neumějí. Ani lámaného kamene ani cihel neužívají, ke všemu berou nezřízené stavivo, dříví a hlinu, bez ladu a skladu. Některé plochy natírají bedlivěji tak čistou a světlou hlinou, že to jako malba vypadá³⁾. Také vykopávají podzemní skrýše, na něž svrchu hodně mravy nakladou, aby měli útočiště pro zimu a místo k uschování polních plodin“⁴⁾. Co těchto se dotýče, připomenouti sluší nejprv oves co nejstarší germanské obilí. Ovsu požívali Germani v podobě kaše⁵⁾, z ječ-

¹⁾ Marcomannorum regia castellumque juxta situm. Tacit. Annal. II. 56. aneb tvrze Vanniovy Annal. XII. 29. (Srovnej též str. 19 a 22 t. díla).

²⁾ Jaké ceny mají do sebe zevrubná udání v známé geografii Cl. Ptolomaea, o tom viz: „Berichte d. kön. sächs. Gesellschaft der Wissenschaften in Leipzig.“ 1857 str. 112 a násled.

³⁾ Po vápně nenachází se ve starém věku germanském ani stopy, zdi hlinou se spojovaly. Klemm's Handbuch der german. Alterthumskunde. Dresden 1836. str. 47.

⁴⁾ Tacit. Germ. cap. 16.

⁵⁾ Plin. Hist. nat. XVIII. 44.

mene a pšenice vařívali pivo, jemuž ovšem nedostávalo se chmelé. Německá jmena žita, prosa i lnu jsou čistě domácího původu, any německé názvy hrachu, čočky a vikve připomínají původ římský¹⁾. V zahradách sázeli ředkve vzácné velikosti, eukrovité kořinky, chřest a pastrnáky, jež i Římané shledávali chutnými a požitelnými²⁾. Vzdaliž i sadařství a vinařství, jako se to na př. dělo při Rýně a Mozele, i na Moravě již tehdy potkávalo se s nějakou péčí, o tom bude nám dovoleno pochybovat. Podnebí, pro mnohé slatinu a lesy zajisté tehdáž studenější než za našich dnův, této rostby sotva dopouštělo, kdežto včelařství napak dosti bylo obecné; neboť medu a medoviny užíváno na místě koření³⁾.

Že u národa, zemědělství provozujícího, i chov dobytka dobře se vedl, samo sebou se rozumí. Caesar sice praví, že Germani, pokud jich znal, více chovem dobytka než orbou se živili⁴⁾; než čím spíše národové u vzdělanosti prospívali, tím více, pokud půda tomu přála, dostávaly se orba a vedení dobytka do rovnováhy. Chov dobytka hovězího byl u Germanů dle Tacita⁵⁾ velmi obecný; hovězí dobytek byl neúhledný, krátkorohý, ano i bez rohů. Z kůže připravovali oděv, štíty a řemení, z mléka máslo a sýr. Ovce, vepři, husy, slepice a holubi byli domácími zvířaty, drobnokopytný kůň a pes byli přátely a stálými průvodci mužů jak na lov tak ve válce.

Ve válce, jak se podobá, nepožívali Kvadi tak stkvělé pověsti jako Markomani. „Markomani,“ dí Tacitus, „vynikají mocí a slavou válečnou; i sídel, z nichž druhdy Boje vypudili, děkují své statečnosti⁶⁾.“ O Kvadech připomíná pouze, že se neodrodili. Co se zbroje týká, vyprávějí starí, že Kvadi a Sarmati

¹⁾ „Erläuterung der Germania des Tacit“ od Rühse, str. 168.

²⁾ Rühs, l. c. str. 171.

³⁾ Anton, „Geschichte der deutschen Landwirtschaft.“ sv. I. str. 163.

⁴⁾ Caesar de Bello Gall. VI. 22.

⁵⁾ Tacit. Germ. cap. 5.

⁶⁾ Tacit. Germ. cap. 42.

v tom sobě byli skoro rovni.¹⁾ Dlouhé oštěpy a meče, kteréž vedli oběma rukama, sloužily jim k útoku, k ochraně pancíře z rohu,²⁾ u vznesených také ze železného plechu nebo z tlusté vydělané kůže. Železo bylo tudiž hned v prvním křesťanském století na Moravě známo.³⁾ Kamenné zbraně asi pořídku již mezi nimi se vyskytovaly. Vždyť nacházeli se s osvícenými Římany v tolikerých přátelských i nepřátelských stycích, že nepřihodné věci domácí brzy ustoupiti musily příhodnějším cizím. Cizí kupci, kteří hojně do jich krajů chodili,⁴⁾ římským způsobem upravené a četně navštěvované trhy, veliká, podél jižních hranic běžící římská silnice, pohraničné tvrze a vojenské posádky, ba kmitající se již mezi nimi křesťanství a t. d., všecky tyto zjevy byly žilami osvěty, která zajisté neobešla se bez stopy po sobě.⁵⁾ Zvláštní závažnosti byla v těch věcech veliká silnice, kteráž na jižní straně podél říše Kvadské se táhla. Ona poskytovala spojení se středištěm světové říše římské, s Rímem samým, a vzhledem k tomu byla opět Aquilej uzlem silničním.

Čtvero silničních tratí vycházelo z tohoto města do horší a střední Italie, do Istrie a Dalmácie. Severovýchodní trať, vedoucí na Emonu (Ljubljana), Paetovio (Ptuj) a Sabarii (Su-

¹⁾ Ammianus Marcell. XVII. 12. a Tacit. Hist. I. 79.

²⁾ Lorica ex cornibus rasis et levigatis, plumarum specie linteis indumentis innexae. Ammian. Marcell. I. c. Tegimen, ferreis laminis aut praeduro corio consertum. Tacit. I. c.

³⁾ Ptolemaeus II. 11. vypravuje o železných horách, které v sousedství državy Kvadův se nacházely, a Tacitus (Germ. 43) jmenuje Gothiny, kteří, jak sé podobá, v nich pracovali. Gothini byli totiž za nějaký čas Kvadům poplatní. (Tamtéž.)

⁴⁾ Když Katvald sídelního města Marobndova dobyl (viz str. 19 díla), nalezl tam kupce (lixae ac negotiatores) z římských provincií, kteří se byli v zemi usadili. Tacit. Annal. II. 62.

⁵⁾ A přece musíme domnění, jakoby Markomani a Kvadi byli měli své vlastní mince, rozhodně zamítouti; takového přidržuje se Hirschmenzl: Historia quadripartita de regno, de marchionatu Moraviae et de monasterio Wellehradensi, Ms. v zemském archivu, kterýž popsal jsem ve svých: Mährens Geschichtsquellen I. 60 a násł. Dle výslovného udání Tacitova byly u nich v oběhu římské serrati a bigati.

botiště) do Karnunta, jesť pro nás nejdůležitější; neboť Karnunt ležel na pomezí Kvadie nedaleko řeky Moravy, tam kde do Dunaje se ústí, a zároveň při veliké silnici, běžící od Rýna do Regina (Řezna) a odtud podél Dunaje téměř až k hrdlům jeho. Jak čilý život rozvíjel se asi zde, když z doby císaře Trajana silniční síť v severních provinciích římských téměř dovršena byla! Pannonii, Norikem a Rhaetii braly se četné dráhy komunikační, a čím byla Aquileja pro jih, tím zase bylo Juvavum (Salcpurk) pro západní Norikum t. j. skladističm vnitřní tržby. Severovýchodním směrem skrze nynější horší Rakousy na vesnici Strass, Thalgau, Mondsee, na vesnici Seewalchen a klášter Lambašský, na Wels a Lorch byl Salcpurk spojen s Dunajem a tudiž s hlavní silnicí pobřežní. Po jiných dvou cestách bylo odtud snadno, dostati se do Augšpurka i Řezna. Všude při těchto silničích nacházely se římské stanice a lidná místa. Tři legie, VIII. císařská (Augusta), IX., dle příslušnosti své nazývaná španělskou, a XV., po svém patronu zvaná Appolinaris, ležely z dob císaře Augusta až po Klaudia v Pannonii a Noriku; když pak byly vystřídány, nacházíme za císaře Vespasiana na jich místě X., XIII. a XIV., všechny s příjmim Gemina, any byly vznikly složením kusých legií, rozmnrozeny byvše I. a II. záložní (Adjutrix). Ležely posadkou, zejména v Karnuntu, Arabonu (Djur = Ráb), Sabarii, Vindoboně, Bregetii (Szöny nad Ostřehomem) a Acinquo (Starý Budín), a to při nejmenším od časů staršího Antonina bez přetržení až do konce římského panství v těch stranách.¹⁾ A poněvadž tyto legie, jež v hromadě čítaly vždy 60 až 70 tisíc mužů,²⁾ z rozličných končin římské říše se doplňovaly, jakých tu bylo prostředků rozlučování společenského života Kvadův, na hranicích se jejího! Připo-

¹⁾ Aschbach: Römische Legionen. Ve zprávách císařské akademie nauk sv. XX, str. 290 a násł.

²⁾ Již k císaři Marku Aureliovi stěžují sobě Markomani a Kvadi, že onech 20.000 mužů, jež prý po tvrzích rozloženi jsou, nedopouštějí jim ani chovu dobytka, ani orby, aniž jiných zaměstnání bezpečně sobě hleděti. Cassius Dio L. XXI. 20. Viz str. 27 t. díla.

čteme-li k tomu hojně římské zajatce, kteří dovnitř říše se odváděli a tam dráhně let zůstávali, a pamatujeme-li, kterak za císaře Kommoda Kvadi 13000 mužů dostavovati musili,¹⁾ kteří co pomocné vojsko do dalekých posýlání jsou povincií, odkud obohacení zkušenostmi a vědomostmi všeho druhu snad po mnohých teprv létech zpět se vraceli: pak sotva budeme se moci ubrániti myslence, že římský jazyk, mrav a osvěta obrovskými kroky proklestily sobě cestu dolinami Moravy a Dyje do naší Moravy.

Ale i křesťanství, tato nejmocnější páka osvěty, nebylo Kvadům zajisté neznámo. Jest-li vůbec a do jaké míry římské pohanství na újmu bylo zděděné německé modloslužbě, jest-li v Noriku silně rozšířené uctívání Mythry také ve Kvadii přívrženců mivalo, toho ovšem lze se domnívat; náboženské názory provázejí národy podobně bez proměny na všech cestách jejich co jazyk, a podobným zase podléhají proměnám, zvláště nebývají-li zvláštním stavem kněžským, jakéhož Germanům na prosto se nedostávalo, v náležité čistotě a živosti zachovávány. Národní svatyně v lesích Semnonův, kteréž Marobud se byl zmocnil²⁾, sotva mohla být na delší dobu ochrannou hrází, aspoň ne více za časů královny Fritigildy, která, jak již řečeno, biskupa mediolanského Ambrože za posly víry byla požádala, aby přinesouce s sebou víru Pomazaného, jí vyučovali.³⁾ Avšak již před časy jejími, tedy před r. 396, bylo zajisté křesťanství na pomezích Kvadie nemálo rozšířeno. Důkazem toho mučnická smrt sv. Floriana v Enži, sv. Viktorina, biskupa Ptujského, Kvirina Siscijského (Sisek), kteří v pronásledování křesťanů za Diokletiana r. 303 nebo 304 koruny mučnické byli dosáhli. Ještě před nimi, dne 8. listopadu 294 totiž, podstoupili čtyři křesťané v lomech Srémských — quatuor coronati — smrt mučnickou. Pronásledování Diokletianovo bylo vůbec poslední v církvi katolické; cí-

¹⁾ Viz str. 28 t. díla. Cassius Dio LXXII. 2.

²⁾ Viz str. 15 t. d.

³⁾ Cqd. Dipl. Mor. I. 1.

sařem Konstantinem počíná r. 312 volnost její. Křesťanství stalo se státním vyznáním, křesťanské osvětě takto dokorán brána otevřena. Z Italie skrze Mediolan a Aquileji s jedně, a z provincií jazyka řeckého skrze ony čtyři mučenníky a sv. Viktorinu s druhé strany, přiblížilo se ve čtvrtém století blažící světo víry k hranicím naší vlasti, a zajisté i přes ně do našich rovin a dolin. Avšak nebylo mu souzeno, pustiti zde ještě pevných kořenův; nával Hunů tomu překazil, a když po jeho skončení nové soužení skrze Obry Moravu navštívilo, zaniklo i poslední blahopodné símě, zaseté snad od sv. Severina, kterýž od Juvava až k Vindoboně životem svým dokazoval, čemu slova jeho učila. I musilit nově osedlí tam národové, Slované, klopotiti se po vyhaslému aneb slabě jen se kmitajícím světle — křesťanské totiž vzdělanosti,¹⁾ kteráž nejen zapření, nýbrž dokonalého složení a na vrub obrácení všeho dosavadního lidského čítání, myšlení a čtení vyžadovala a také provedla. Křesťanská osvěta spolehá na mravném základě učení a osobnosti Kristovy; starému věku nejen že onoho základu se nedostávalo, nýbrž — což s věcím ještě potkalo se následkem — jemu nedostávalo se všelikého svazku mezi mravo- a věroukou, ba i této poslední byl bez mála prázden. Poznání rozdílu i odporu práva a bludu vůbec starému světu nebylo ještě vzešlo. Tak neměli starí jiného základu mravnosti, než lásku k sobě. Stihnouti podstatu sebezapírání, všeobecné lásky k bližnímu, smířlivosti, pokory, takovým a podobným ponětím porozuměti, k tomu nebylo v starém věku ani možnosti. A proto již třeba dějepis křesťanský u porovnání s pohanským docela jinak pojímati: člověk přírody ustupuje zde člověku ducha. Pokřestění Moravy a dějiny Moravy co státu slovanského spadají v jedno; o tom v následujících dvou knihách. Teď jen ještě k otázce, bezdéký nám se nabízejí: Což nezachovaly se z doby předslovanské na nynější Moravě prázdné památky?

¹⁾ O pokřestění Norika viz zprávy císařské akademie nauk hist. statist. odboru sv. XVII. 60 a násled.

Kdyby bylo lze věřiti Mollově sbírce (rukopis v museu Františkově v Brně, sv. XXII.), pak nalézaly se za prvních let panování císaře Františka II., k jehož rozkazu v zemi se nacházející starožitnosti skoumány a pro císařský archiv nakreslů vykresleny býti měly, — vždy ještě četné římské památky na Moravě. Moll jich 45 vyčítá a sice: a) Náhrobky (tumbae) ve Slavkově, Brumově, Kroměžíři, v Novém Městě a v Olomouci; b) oltáře a slibné kameny, bohům zasvěcené (arae et lapides diis dicati), v Kroměžíři Jovi fulgoratori, Apollinovi v Novém Městě, v Olomouci pak Martovi a Palladě; c) sloupy a oblouky u Kroměžíře; d) celá stavení v Brumově, Kroměžíři, u Nového Města a Svitav. Na těchto starožitnostech prý o následujících legiích zminka se děje: v Olomouci leg. III., ve Slavkově leg. V., v Novém městě leg. V. (Pannonica), ve Střílkách leg. XXII. Mezi nápisy prý bylo 6 písmem řeckým, 37 latinským, 1 etrurským a 1 punsko-gotským. Poněvadž ale po všech těchto památkách ani nejmenší nelze najít stopy, aniž kdo před Mollem jich znal, třeba je tudíž do té chvíle za výmysl považovat, dokud neobjeví se o nich buď podstatnější udání, buď ony samy. Nemožné sice nejsou; neboť že Římané a rodiny jejich porůznu v zemi bývali, o tom již víme; ale podlé znění svého jsou tyto památky velice podezřelé a ku pravdě nepodobné. Stalo se snad, že hříčky novější doby za antické starožitnosti považováno.

Jakoli tedy ani římské, tím méně kvadské památky nápisné na Moravě se nevyskytají, potkáváme se přece sem a tam s římskými mincemi a starými pohřebišti. U Mošova okolo r. 1770 nalezené římské mince popisuje Schwoy ve své topografii Moravy II. 235, a že také za novější doby u Znojma a Malých Tasovic podobně se nalezly mince, připomíná Volný ve svém místopisu Moravy III. 53 a 126; stará pak pohřebiště i s obsahem svým vypočítávají se ve zprávách phil. histor. odboru císařské akademie Vídeňské (sv. XII. str. 467 a násled.). Zvláště bohaté na tyto svědky dávno minulých časů ještě vůkolí města Olomouce, Brna, Rajhradu a Židlochovic i vůkolí Mikulovské,

zvláště u Klenčic. Která však z těchto pohřebišť patří Germánům, která pohanským a prvním křesťanským Slovanům, zůstane asi dlouho ještě nerozhodnuto. Nalezené věci neposkytují posud zcela bezpečné rukověti, avšak budou jí snad moci podat při prospěších, jakých dosahuje nyní nauka o starožitnostech, pročež nelze ani dosti k tomu se přimluvati, aby podobné pozůstatky byly pečlivě sbírány a zachovávány.

Zdá se nám, že odpověď k těmto otázkám hlavně znesnadená a pomatena jest oním vědeckým předsudkem, kterýž tvrdí, že Europa jest zvláštním dílem světa. Avšak jediný pohled na mapu svědčí, že Europa v pravdě není mnohem více, leč půrostrovem Asie, skoro v té samé míře, jako arabský nebo indický půrostrov, bez všeliké teměř přírodní hranice, kterouž ani Ural, jsa celkem nízký a snadno přechodný, a maje rostlinstvo na obou stranách stejně, v podstatě činiti nemůže.

Když šíření se jednoho dílu pravěkých národů hornosředoasijských, kteří teď ponejvíce Arejci se zovou, na jih hor Himalajských do indského půrostrova bez nesnází a rozpaků do nejhlebšího klásti smíme pravěku, a když (ač nestachačí-li nám za původ povlovného takového šíření se pouhý vzrůst lidnatosti) po podnebních a geologických ohlížíme se zjevůch, považujíce je za vnější podnět stěhování čili šíření se národů na sever do dřevní Baktrie a na jih směrem k nynější Persii: proč chceme pak právě pro evropské národy, kteří dle výskumů porovnávacího jazykozpytu a nauky o starožitnostech s podobnou bezpečností jsou větví arejského prakmene, jako národové zendští a hindští, — proč chceme, praví, právě pro evropské národy po zvláštních pachtiti se přičinách a dobách, bychom jich šíření se, čili, libo-li, jich stěhování se do Evropy mohli vypravovati? Kdybychom naše vědění historické mohli v pravdě nazývat historií světovou, pak bychom arci musili stopovatí zbíráni se člověčenstva až k prvnímu člověku. Ale jako Europa není samostatným dílem světa, podobně co na př. Amerika (ač i to jen v jisté míře platí), tak i historie naše není historií světa, či, lépe řečeno, historií člověčenstva, jež na této zemské oběžnici od stvoření žilo a pracovalo. Vždyť se svou historií sotva dostali jsme se posud přes práh nové doby; i proto bylo by zajisté v pořádku, pustiti domnění o dřevních přibycích v Asii a náhlém přistěhování se Slovanů v pátém nebo čtvrtém století před Kristem v bezčetných zástupech do Evropy co věc zhola nemožnou na dobro mimo sebe, naložiti s národem tímto rovně jako s Germany, t. j. co s pravěkým obyvatelem Evropy, a snažiti se, aby Slované i tu ve

KNIHA II.

PANSTVÍ SLOVANŮ NA MORAVĚ.

OSMÉ A DEVÁTÉ STOLETÍ,

HLAVA PRVNÍ.

SLOVANÉ A JICH POSTUPOVÁNÍ NA MORAVU.

Jmeno „Slovan“ vůbec. — Jeho objevení se v Evropě. — Zvláštní jmena kmenů slovanských. — Nynější rozdělení Slovanů a jazyka jejich. — Kdy objevuje se jmeno Moravy poprvé a odkud pochází. — Postupování Slovanů na Moravu. — Války s Avary 791 až 803. — Jich následkové. — Moravané, poplatní jsouce říše Karolovců, sluší k dioecesi Pasovské od r. 803. — Východní hranice říše Karolovců. — Bulhaři, Srbové a Charvati. — Hořejší a dolejší Morava.

Ku konci knihy první připomenuli jsme, že Slované teprv v 7. století na Moravě vlastní, samostatné historie nabývati počínají, kteráž pak v osmém již s věčí jasnosti na odiv se staví. Bezdeky namítá se tu otázka: odkud, a kdy přišli Slované do Evropy, a v jakých stycích nacházeli se s Germany čili Němci, jak je všickni slovanští národové až posud nazývají? ¹⁾

¹⁾ Germanský kmen Nemetův, jichž jmeno u Slovanů přešlo na Germany vůbec, seděl za časů Tacitových již v nynějším Elsassku. Šafařík, Starožitnosti str. 358. Kdy a jak dlouho byli asi Nemeti sousedy Slovanů, že si jejich jmeno tak dobře pamatovali?

zvláštním rozvoji svém pojati byli; což by ostatně nikterak nevadilo, porovnat je s národy, kteríž co domorodci v Asii skutečně jim příbuzní jsou.¹⁾ Přestávajíce tudíž na tom, že „Slované jsou od pravěku v Evropě“, mínime jediné vysetřiti, kdy a pod jakým jmenem u nás ponejprv v historii se jeví.

Jmeno Slovan vyskytuje se v historii evropských národů teprv s pátým stoletím po Kristu. Vešlof v obyčej, společným tímto jmenem zvatí všechny ty četné kmeny, jež ve východní polovici Evropy od baltského moře až k jaderskému, podél Labe a pak výše podél českých, štýrských a korutanských hor přebývali a věčim dílem podnes přebývají. Slovanští však národnové sami nazývali se mezi sebou jak dříve tak později aneb byli od římských sousedů svých nazýváni docela jinými jmeny. Tak vypravují staré prameny, že v jižní Rusi již okolo léta 513 př. Kr. slovanský národ byl usedlý, jehožto kmenové nazývali se Budini a Nurové.²⁾ Brzy potom děje se zmínka o slovanských Venetech při jaderském moři, o něco později pak o Vendech čili Vindech, což zejména jest užívaný zvláště od Němcův společný název mnohých slovanských kmenův; a ještě později připomíná Ptolemaeus v druhém století po Kristu Srby, Slovence, Polany, Velety čili Vilty, Charvaty a jiné slovanské kmeny, kteří při Labi a nad Dunajem přebývání své měli^{3).}

Za naší doby dělí se oněch 90 milionů Slovanů, kteří v Evropě (a sousední Asii) jsou usedlí, na tři hlavní kmeny: východní čili ruský, k němuž patří Rusové s 60 miliony a nynější Bulhaři s $6\frac{1}{4}$ mill. duší, jihozápadní čili illyrský, k němuž Srbové, Charvati a Slovenci počtem 7,800.000 hlav přísluší, a na severozápadní čili český, k němuž pří-

¹⁾ Vyňato téměř doslově z Hanušových „Kritických listův“ roč. II. Odůvodnění v Časop. česk. Mus. 1834, str. 23—57. Až do krajních mezí důslednosti provedl toto méně Šembera v uvedeném již spise: „Západní Slované v pravěku, čili rozbor kritický, že Slované v Germanii a Illyrii bydlí z doby předhistorické.“ Ve Vídni 1868. 8º. str. 380.

²⁾ Šatařík: Starožitnosti slovanské. V Praze 1837. str. 157—164.

³⁾ Tamtéž na mnoha místech.

náleží Poláci (9 mill.), Čechové, nynější Moravané a Slováci (7 mill.) a Lužičtí Srbové (180,000 hlav).¹⁾ Toto veliké množství lidu užívá devatera nárečí, jež jsou: československé, horně- a dolnolužické, polské, malo- a velkoruské, srbsko-charvatské a krajinskoslovenské. Za velice blízkého příbuzného neznámé nám pramateře všech těchto nárečí může v jistém ohledu až do jisté míry jmén být staroslovanský církevní jazyk, kterýžto vlivem úsloví přepisovačů a spisovatelů rozličných nárečí a různořečí, nade vše ale vlivem ruštiny více méně byvší proměněn, doposud v obyčeju jest a beze vší pochybnosti novou bulharštinu dítětem svým nazývá.²⁾

Avšak nechť již Slované v Evropě po našem méněně prabydilitelé jsou, nenásleduje z toho přece ještě, žeby oni, poněvadž teď na Moravě Slovany panujícím vidíme být národem, ode dávna samojediní tuto zemi byli obývali. Mělit jsme již příležitost, promluviti o historii Markomanů a Kvadův na Moravě a připomenouti tolíkéž, že Herulové a Langobardi a jiní germanští kmenové za nějakou dobu u nás pány byli, jako že Hunové a Obři za dráhnou chvíli zle u nás hospodařili. Nuže, vizme již, kdy a odkud přišli jsou Slované na Moravu a k které hlavní čeledi slovanské přináleželi?

Pokoušejice se o to, abychom ze zpráv, u dřevních i novějších spisovatelův poružnu se vyskytujících, k témito otázkám odpověd' shledali, ocítáme se bezdékdy v podobném postavení, jako člověk, jenž po starém některém díle uměleckém několik jen naleznuv ostatků, přičinuje se, aby je sporádal a, pokud možná, ve spojení

¹⁾ Na základě Šataříkova Slov. Národopisu a Šemberových Dějin řeči a literatury československé (ve Vídni 1858) dle nejnovějších (úředních) stat. zpráv přibližně vypočteno. Na ten čas žije mezi 36 miliony obyvatelů císařství rakousko-uherského $16\frac{1}{2}$ milionů Slovanů vedle (prý) 9,200.000 Němcův (srov. Ficker na uved. m.).

²⁾ Miklošič: Vergl. Grammatik der slav. Sprachen. Ve Vídni 1852. I. str. VII. a VIII., pak Schleichrovu rozpravu: „Ist das altkirchen-slavische altslovenisch?“ v: Beiträge zur vergl. Sprachkunde. V Berlíně 1858. sv. I. str. 319 a násł.

uveďl, odkudž pak míni dospěti k poznání mezer a k ponětí celku. Ovšem nalezáme se tu na půdě velice nepevné, na níž málo kde lze postáti, i budeť tedy přede vším na nás, s nejvěčí opatrností ujiti se díla. Ale i v tom třeba zajisté míry se držeti; neboť přílišná opatrnost važe sobě oči. Z té hrstky zpráv, jež nás se dochovaly a pokud sem se vztahují, obsahuje každá (tak rádi vyznáváme) sama o sobě velmi malé jádro; sestavíme-li je ale dohromady a soudíme-li z potomních dějin Moravy na tyto nejstarší: dopřejeme přece tak daleko, že pomocí jich, podobně co z nějaké řady různých znamení, k otázkám svrchu vytknutým aspoň přibližné odpovědi budeme moci se dodělati.

Především třeba nám ale připomenouti, že j m e n o M o r a v a ne dříve, leč r. 822 po Kr. v tomto smyslu v historii se objevouje.¹⁾ Ono odvodí se od hlavní řeky této země, od Moravy, za dřevních dob Maraha, Moraha, Marus nazývané, kteráž pramení se na jižním svahu králického Sněžníka, na trojí totiž hranici: Čech, Moravy a Slezska, obloukovitým během, 28½ míle dlouhým, od severozápadu k jihovýchodu zemi protéká a při slabém spádu, mělkých březích i nehlubokém řečišti k Dunaji spěchá. Pravda-li (o čemž ostatně nelze pochybovat), že jmena řek a míst často ještě trvají, i když obyvatelstvo země bylo již se proměnilo: pak tvrdice, že jmeno „Morava“ starší jest, než usedlí v zemi Slované, sotva velkého dopustíme se omylu,²⁾ právě tak málo, jako když ubezpečujeme, že pro dobu přistěhování se Slovanů na Moravu nedá se žádné desítiletí, ba ani století určiti. Neboť povážime-li, že — pokud dokonalejší naše a na

¹⁾ Einhardi Annal. ad an. 822 v Pertzových Monum. German. Scriptores. I. 209, Jiná jmena jsou: Morahi (Adami Brem. hist. eccl. II. 13.), Marahenses (Annal. Fuld. ad an. 893 a 897), Marabi (tamtéž ad an. 899), Morami (Ademar ad an 822), Maravenses (Thietmar VII. 42, 44, 54), Marierum (ibid. VI. 60), atd. Srovnej Lelewelovy „Narody na ziemiach słowiańskich przed powstaniem Polski. Poznań 1853. str. 667 a Šafaříkova Starožit. str. 826.

²⁾ Srov. Dr. Herm. Jirečka: Slovanské právo v Čechách a na Moravě, v Praze 1863 str. 37.

7777

nezávadných pramenech založená povědomost historie moravské sahá — již na pomezí staré říše Kvadské, v Pannonií totiž, se slovanskými potkáváme se národy¹⁾), kterák může pak mnedle o skutečném přistěhování se Slovanů na Moravu řeč býti? Spiše snad bude dovoleno, pomýšleti na jakési jich do země postupování, kteréž za rozličných dob a po případě tu rychleji, tu zase povlovněji, a sice, podržíme-li nynější markrabství na zřeteli, se dvou rozdílných stran se dělo. Od severovýchodu snad přišli k Čechům, z předhistorických dob v zemi usedlým, kineny lešské, a od východu charvatské. Mezi Lachy a Valachy, kteříž až podnes v býv. Přerovském a na díl i v Hradištském kraji přebývají, shledávají se snad vždy ještě pozůstatkove, již k onomu, a mezi Slováky v jižní části býv. Hradištského a v jihovýchodním dílu Brněnského kraje, jež k tomuto hlavnímu kmeni patřivali.²⁾ Zvláštnost mluvy, kroje, obyčejův, ba i nápadná rozdílnost tváří a celého vnějšího jevení se podporují, tuším, toto domnění. Který však kmen na dnešní Moravě, když na jevišti historie poprvé se vyskytla, číselnou i politickou převahu měl, o tom vznikla za našich dnů různá mínění. Co však nás se tkne, my bez rozpáku k tomu kloníme se náhledu, že, jako tehdejš Pannonie čili tak zvaná Veliká Morava slovensko-illyrskému kmeni za podíl se dostala, tak naopak v dnešní Moravě, podobně co v sousedních Čechách, živlové čeští u veliké převládali míre, odkudž jediné pojiti mohlo, že, když vlast naše na počátku X. století politickou znamenitost svou byla ztratila a od nájezdů Madarských v lidnatosti své značně poklesnuvší, v ny-

¹⁾ Šafařík: Starožit. str. 187, 212 a 795. Srov. též Zeuss: Die Deutschen I. c. str. 601, pojmenování. Pak: Les Scythes les ancêtres des peuples germaniques et Slaves etc. Esquisse par Bergmann. V Dobrohoře (Halle) 1858. Lelewel: „Narody“ na uv. m.

²⁾ Ze se na Moravě průchodem času byli Léchové, Čechové, Charvati a jiní se usadili, dosvědčují četná od těchto kmenů přijatá jmena osob i míst, jako: Lechy, Leška, Čechovice, Česka, Charvaty atd., o nichž Index Codicis Dipl. Mor. Brunae 1850 dostatečnou podává zprávu. Srov. též Šafaříkova Starožit. str. 752 a 830 a Jirečkovo Slovanské právo I. 40.

nější asi rozloze k českému státu připadla, bratrský kmen, z přímého sousedství do naší země se tlačící, brzo takové nabyl převahy, že jeho vzdělanost a jazyk staly se i hned též vzdělaností a písemním jazykem Moravanův.

Nad touto tedy zemí, jakož i nad uherským Slovenskem, nad Čechy a pomezními slovanskými kmény v Černých Horách (Smrčinách), při řekách Mohanu a Radnici, při Labi a Zále, při Odře a Visle, v Korutanech a Pannionii panoval Samo, jak jsme na str. 39 t. díla spatřovali, a sice za 35 let, od r. 627 až asi do r. 662. Neproniknutelná tma prostírá se od tohoto roku nad našimi dějinami, tma, jež teprv za doby Karla Velikého mizí. Třeba nám tedy celé jedno století pominouti mlčením. Čechové smějí tuto dobu aspoň pověstmi vyplňovati, jimž přes všecko popíráni nelze upříti historického základu; nám nedostává se i těch. Není-liž to znamením, že mezi národem staré, samostatné a panující, a národem potomní, od Čech odvísle Moravy schází prostřední článek? Jako druhdy za Marcomanův, tak i nyní knihu našich dějin znova otvírá meč, aby odtud nikdy více se nezavřela. Karel Veliký drží tento meč, on otvírá tuto knihu a s ní slovanské nyní Moravě proud osvěty a vzdělanosti.

Známost, že Avari, od našich předkův Obry nazvaní, v šestém století Pannonii a Norikum až po Enži zaňavše, soušedy Franků byli se stali. Léta 790 vedlo se mezi oběma národy jisté jednání o úpravu hranic; z toho strhly se různice a konečně válka. S trojím mocným vojskem vytrhnul král Karel Veliký po Velikonočích r. 791 proti nim. On sám táhl po pravém břehu Dunaje, provázen lodstvem, na němž Bavori zásoby a spíži pro vojsko vezli; k levému břehu Dunaje hnuli se od severu pod velením hraběte Theodoricha a komořího Meginfrida skrze Čechy a Moravu Sasové, ripuarští (pobřežní) Frankové, Durynci a Frisové, tito staří znalci plavby; z Italie konečně přiblížoval se syn Karlův, král Pipin, přes julské Alpy. Hned na hranici říše avarské, při Enži, dostalo se Karloví zprávy o vítězství, jež dne 23. srpna byl zástup Langobardův obdržel.

Sám pak při řece Chubě (Kamp) vraziv na přední sruby nepřátelské, zmocnil se jich, neméně i druhých na pravém břehu Dunaje blíž Králové vsi (Chunihestorf, nyní Königsstätten); potom plenil a pustošil v zemi Avarův 52 dní, až se při ústí řeky Raby zastavil. Odtud vrátil se přes Sabarii (Subotiště), a sice opět skrze Moravu a Čechy, do Řezna, aby zde v následujícím roce nové tažení proti témuž nepříteli připravoval. Byli-li snad tehdy obyvatelé Moravy a Čech spojeni Karlovými, ježto bez překážky skrze země jejich tahnouti směl? Naděje, že snad podaří se téžká jho Obrův se sebe svrhnuti, činí to pravdě podobné; jho, kteréž Moravě dle polohy a válečných poměrů více méně až do r. 803 bylo snáseti. Teprv posledního toho léta povedlo se králi Pipinovi, synu Karla Velikého, zničiti moc Obrův. Příběh ten však předešly následující události: R. 792 minul mezi přípravami k obmyšlené válce s Obry. Ona také skutečně počala tím, že známý nám již hrabě Theodorich r. 793 vojsko nahoru vedl skrze zemi Frisův. Jelikož ale toto vojen-ské oddělení u Rustring při řece Vezeře od Sasův přepadeno a zničeno bylo, a hned na to obecné povstání v Sasích a v Septimanii (ve franc. Languedocku) vypuklo, musila celá výprava opět být odložena. R. 794 uplynul jednáním o pokoj a konečným poddáním se Sasův, r. 795 novými boji s nimi, ani byli krále slovanských Bodrců, Karlovi na pomoc jdoucího, při přechodu přes Labe zabili. Karel ležel tehdy polem u Bardevyka v nynějším Lüneburšku. Na tuto zprávu hnul se k Labi. Zde stihli ho poslové jednoho náčelníka Obrův, Tuduna,¹⁾ nabízející frankému králi jmenem jeho, že dá se pokřtiti a osobně se dostaví. Následujícího r. 796 Tudun, skutečně v Cachách se objeviv, přijal zde i s komonstvem svým křest, co mezi tím Karel skrze markrabí Furlanského Ericha a Slovana Vonomíra, jimž byl zimního času přes Dunaj do říše avarské vtrhnouti rozkázel, dobytím hlavního hrinku moci Obrův konec

¹⁾ Že Tudun, podobně co Chakan, byla vlastně jména hodnosti, nikoli osob, zdá se, že i Einharda (v Pertzových Script. I. 181) nezůstalo tajno.

učiniti dal. — Pipin, král v Italii, ponenáhlou provedl dokonale podmanění jejich. Osazení jižních zemí podunajských na počátku sedmého století od Srbů a Charvatů a Samovo mohutné sobě počínání jsouf asi vnější, ochablosf pak, způsobená nahromaděním pokladův východu a západu, jakož i nesvornost mezi vrchními náčelníky avarskými — příčiny vnitřní rychlého úpadku veliké této říše.¹⁾ Při r. 803 neděje se o nějakém odporu Obrův ani zmínky více. Prvním následkem přemožení Obrů bylo z věčení říše francé. Nově získané krajiny nejhustěji označují se jmenem Pannonie. Avšak římská provincie téhož jména sahala na západě až k Cetiu, t. j. až k východním Alpám mezi Dunajem a Karavankami, tedy asi k čáre, od Vídeňského lesa k julským Alpám vedené, Ptuj sice zahrnující, Celjí však a Ljubljani vyloučující. Na jihu prostírala se až k Sávě a na některých místech i za ni, na východě až k Dunaji, a sice až k ústím Tisy a Sávy, na severu tolikéž až k Dunaji. A tato Pannonie v hranicích právě uvedených, řekou Rabou na hořejší a dolejší Pannonii rozdelená, připojena jest nyní co pomezní provincie k říši francé a spravována odtud od zvláštních markrabí. Ale i tak zv. „provincia Avarorum seu Hunnorum“, jinak Avaria, též Hunnia zvaná, a východní Krajiště (Ostmark) v užším smyslu²⁾ nazývají se týmž časem dobytými pomezními kraji. Hranice posledních těchto zemí nedají se však po míře dosavadních našich vědomostí o nich zevrubně určiti. Obsahovalyť snad vůbec krajini mezi Enží a Vídeňským lesem na pravém břehu Dunaje a odtud hořejší Štyrsko; co níže leželo, patřilo k pomezní provincii Karantanské, kteráž však měla daleko věći rozlohu než za pozdějších dob, pokud netoliko věčí díl Štyrská, nýbrž i Krajina a východní Tyrolu v sobě zahrnovala. Jižně Korutan počítaly se k říši francé ještě Liburnie a Istrie, jakož i severní Dalmácie, t. j. asi po ř. Cetinu.³⁾

¹⁾ Annal. Laurissen, ad an. 796. Pertz Script. I. pag. 36.

²⁾ V širším smyslu obsahovalo východní Krajiště také Korutany.

³⁾ Zevrubně o tom jedná Dünmler: Oestliche Marken etc. l. c. Arch. X. str. 11—15.

Těmito nově dobytými zeměmi vládli markrabí; zejména patřily k správě markrabí furlanského Korutany, Istrie, Liburnie, Dalmácie, pak krajina mezi Dravou a Sávou (byn. Charvatsko a Slavonie a jižní Štyrsko); markrabí pak východního Krajiště — co takového známe mezi jinými od r. 811 hr. Gerolda a asi od r. 830 až 855 hraběte Radboda — spravovali východní Krajiště s župou Travenskou (v hoř. Rakousích), pak hořejší a dolejší Pannonii až po Dravu, kdež byli snad již župní hrabata. V církevním vzhledu obdržel salcurský biskup Arno, nejsoucí tehdáž ještě metropolitou (ano se jím teprv r. 798 stal), dolejší Pannonii mezi řekami Dravou, Dunajem a Rabou k správě, kdežto východní Krajiště a hořejší Pannonie západně Rabyské biskupství pasovskému podčiněny jsou, zřízení to, jehož předchozí výměr od císaře Karla na cestě jeho do Bavor, a sice v říjnu 803 v Salepcurku samém právně uznán a potvrzen.¹⁾ Karel Veliký, navrátil se ze Salepcurku do Řezna, shledal tu jednoho z knížat Avarsých, Zodana, s četným komonstvem, jenž byl přišel sebe i zemí svou Frankům poručit a jim holdovat, což císaři zajisté bylo rovně tak milé a vitané, jako tolikéž zde v Řezně a touž dobou se Zodanem nabídnuté jemu a od něho také přijaté poddání se podél hranic avarských bydlících Slovanův a Hunův.²⁾ Prameny níže vytknuté nutí nás, poznávati v těchto Slovanech naše Moravany, kteří také od té doby za poplatně říši Karlové se považují, a s nimiž dle toho také se nakládá. Jich přivtělení k diocezi pasovské mohlo se již tehdáž státi. Příčinu dobrovolného tohoto poddání se snadno lze tušiti. Moravané měli tím časem na vybranou, buď připustiti k sobě loupežné nájezdy Obrův, anebo požádati Karla za ochranu. A byť i toho nebylo, mělit oni zkušenosť pro sebe, poučující je, kterak Karel Veliký byl uvyknul, hranice říše své

¹⁾ Viz Dümmler: Piligrim von Passau. V Lipsku 1854. str. 8., dle Einharda ad an. 803. Annal. Mett. Quelferbit. Pertz Script. I. 45 a 191 a Conv. Bagoar. ibid. XI. str. 9.

²⁾ Annal. Mett. ad an. 803. Pertz Script. I. str. 191.

šířiti a zabezpečovati. Stačiloť vzpomenouti sobě na jediné soukmenovce, na Slovany polabské, jichž odpor císař právě tou dobou strašným způsobem zlomiti se chystal. Vlastní bezpečnost, jakož i opatrnost radily k onomu, v Řezně od nich učiněnému kroku, jenž velice vhod příšel záměrům Karlovým, kterýž potřeboval ohrady pomocné pro Pannonií, Obrům sotva odňatou, a tím i pro veškerý východní hranice říše.

Když tedy již o východních hranicích říše Karlový rozprávíme, budiž nám dovoleno, tyto říšské hranice dále ještě k severu sledovati. Nazývaly se tyto severovýchodní hranice „Limes Sorabicus“ (pomezí Srbské); Zála a níže Labe až k ústí svému byly touto mezi, dělice tak Němectvo od polabských Slovanů, k nimžto Bodrci, Srbové a Veleti při Odře (jinak četnými místními jmeny označovaní) se počítali. Ze všech těchto polabských Slovanů dostali se nejdříve polabští Srbové do styků s říší frankou. Mezi Labem a Zálou sedíce, octli se od té chvíle, co Durynsko frankému panství poddati se musilo, v soueství jeho i rozširovali se v době, již na t. č. určiti nelze, i na západ řeky Zály. Lužičané byli nepochyběně nejčelnějším jich kmenem. Za císaře Karla vešli do nových poměrův. Tehdáž započal totiž boj mezi Slovany a Němců, jenž, saskými válkami byl způsoben a se střídavými výsledky a při skrovnych přestávkách za několik století se protáhnuv, s dokonalým a velice závažným vítězstvím Němcův se skončil. Pojištění hranic říše před loupežními nájezdy do nepráteleství velených národů slovanských, a s tím i rozširování křesťanství, jež tehdejším křesťanským panovníkům a národům povinností a právem býti se vidělo, — tot byly účely boje na straně Němcův, ana láska ke svobodě, hluboce zakořeněná příchylnosť k starým bohům Slovany oživujíc, k neunavněmu jich pobádala odporu. Povaha věci sama v sobě to obnášela. Pokud totiž Slované nepřijali křesťanství, nedalo se s jejich strany pokoje očekávati; křesťany však se nestali, dokud jich světská moc nebyla zlomena. Jedno podmiňovalo druhé. Šíření německého panství postupovalo zde za jedno se šířením samého křesťanství. Na konci osmého a při

počátku devátého století vznáhal se boj podél celé východní hranice Německa, boj to, jenž právě protivou mezi křesťanstvím a pohanstvím nabývá vyššího světadějinného významu. Proti Vele-tům, nepráteleům to Bodrcův, již zase od válek saských s Karlem trvali v přátelském svazku, naměřena první výprava francéského krále. Již 789 válčil s nimi. Několik let později uvedly pak Karlovovy výpravy proti Obrům prvníkrát francéská vojska do vnitra země Srbův, brzo i do Čech a na Moravu, kteráž na jihu s východním Krajištěm, na západě s věvodstvím Bojoarův a na severu s územím Srbův hraničila. K severovýchodu a k východu odtud rozprostírali se slovanští Lechové, smíšení s jinými příbuznými kmeny, až do nedohledné dále, kteréž od pannonských, k illyrské čeledi slovanské patřících Slovinců mohutné Karpaty oddělovaly. Nejbližše s Moravou sousedící, za Karpaty položené kraje v poříčí Visly nazývaly se tehdaž Bělocharvatskem „Chrvati bjelii“; jak ale níže pod horami sídlící kmene ověnčovali se, není nám povědomo. Jen tolik ví se, že v krajích, od Obrův opuštěných a od Pipina zpustošených, a sice od pohoří Manhareského až ke vtoku Hronu do Dunaje, podél severního břehu Dunaje samého a nepochyběně i dále na východ — čestí Moravané byli se rozšířili, a tudíž i část dolejších Rakous, celou nynejší Moravu a Slovensko uherské obsadili. Jen okolo Tisy zachovali se ještě věčí zástupové Obrův, ale již v poddanství nové říše bulharské, severně od dolejšího Dunaje rozsáhlé území zanímající.

Bulhaři, zvláštní to ratolest velikého stepního kmene tatarského, jenž Obrům a Kozárům nejpříbuznější zdá se být, — objevivše se s počátku šestého století na krátkou dobu při Dunaji a postoupivše až k Cařihradu, byli opět do rozsáhlých rovin černomořských se navrátili. Z poddanství Obrů vybavili se za panování císaře Heraklia (610—641). Svobody nabylí, rozpadli se do několika ord, jak to již u kočujících národů snadno se udává. Dvě z těchto ord, zůstavši v poříčí Donu, odtáhly, jak jde vůbec domnění, později k severu, kdež založily znamenitou, v ruských dějinách říši Bulharův Kamských.

Ostatní ordy obrátily se k západu; jedna z nich, přišedší do krajin zátišských, musila podstoupiti panství kočujících tam ještě Obrův; druhá, překročivší Dněpr a Dnestr, zařala úhel mezi poslední touto řekou a hrdly Dunaje, t. j. jižní část nynější Besarabie. A tato orda vyvolena jest k tomu, aby přenesla jméno své na celý národ. Nebot přeplavivši se r. 671 přes Dunaj a zmocnivši se ihned celého zemiště mezi Dunajem a Balkánem, tedy nynějšího Bulharska, podrobila si tamější slovanské kmeny, kteří však na máločetné Bulhary duchovně s takovou mocí působili, že již v devátém století podmanitelé i podmanění v politickém ohledu v jeden slynuly celek; aspoň nacházíme již tenkráte Slovany v řadách bulharských vojínů, nejbezpečnější to pro onu dobu znamení politického tovaryšstva. Ale i Moesie, Thracie a Macedonie byly již od nich obsazeny, ano noví příchozí s druhé strany Dunaje pronikli za hranice říše byzantské. Obři opět byli toho přičinou. Císař Heraklius povolal totiž proti nim slovanské kmeny Charvatův, kteří za Karpaty v západní části nynější Haliče, jež za dlouhou dobu, jak jsme právě byli povíděli, Bělo-Charvatskem slula, sedění své měli; oni pak to byli, kteří celé rakouské i turecké Charvatsko a věčí severní polovici Dalmácie zařádili, tak že podnes činí Sáva severní, Vrbas východní, a Cetina jižní jich hranici. I příbuzní jim Srbové, kteří východně od Bělo-Charvatska při Dněstru a Prutu přebývali, touž dobou za příkladem svých sousedův Charvatův přes Dunaj přešedše, s přivoláním téhož císaře osadili od Obrův zpustošenou Illyrii i stali se tudíž, ana sídla jejich od řeky Vrbašu až téměř po Ibár a Kolubaru sáhala, poznovu východními sousedy Charvatův; na jihu pak rozšířili se obloukem okolo celého Charvatska až k moři a po březích jaderského moře dolů až k Dráci. Musilí jsme něco o národech těchto připomenouti, poněvadž s dějinami Moravy ve spojení stojí, zanímajíce nad to i jeden z krajův, jenž stejně drží jméno s vlastí naší, ke mnohem nedorozumění zavdal přičinu.

Starí rozeznávali totiž dvě Moravy: hořejší Moravu,

nynější totiž tak zvané markrabství se starými jeho podíly v Uhrách a na Dunaji („vyšnii Morav“ v dualu, protože tato Morava Dunajem na dvě části rozdělena byla), a dolejší Morava („nižnaja Morava“). Tato poslední Morava, která též bulharskou slove, obsahovala vlastně krajinu po obou březích srbské Moravy, u starých Margus zvané, která ze dvou stejnojmenných řek, z východní čili bulharské, a ze západní čili srbské Moravy se skládají, jež u Kruševce se spojují, blíž Požarevce do Dunaje se ústí. Jeden z hlavních jejich přítoků jest Ibár. V devátém a desátém století patřila tato Morava, ačkoli již od Srbův obývaná, beze vši pochybnosti k říši bulharské; podobá se však, že po rozšíření panství bulharského až k Drávě (okolo r. 828) celé území mezi Dunajem, Timokem a Drinou v to jmeno zahrnováno. V devátém století čítalo se v ní 30 pevných míst (hradův). Tuto Moravu třeba, jakž již připomenuto, dobré rozeznávat od hořejší čili pannonské Moravy, kteroužto císařský dějepisec Konstantin Porphyrogeneta (panoval od r. 913 až 959) obyčejně nazývá Velikou Moravou.¹⁾ Ačkoli Konstantin teprv léta 905 se narodil a tudíž sotva dvě léta stár byl, když tak zvaný velkomoravský stát se své podivuhodné výše náhle sklesl, žil a panoval přece za mnohých pamětníkův, kteří hořejšího jména i významu jeho zajisté dobře byli povědomi. Nikoli co opak oné dolejší čili bulharské Moravy, již nižádný souvěký spisovatel „Malou Moravou“ nenazývá, nýbrž v přičině nenepatrného na onu dobu rozvoje moci a državy poctili jsou hořejší Moravu souvěcí spisovatelé tímto jmenem. Nyní míníme skoumati, kterak tato Veliká Morava vznikla, a proč onen v nachu zrozený spisovatel v skutku právo měl, takto ji nazývati.

¹⁾ Konstantin Porphyrogeneta jmeneve svém díle „de administrando imperio“ (Corpus scriptorum histor. Byzantinae; Bonnae 1840 sv. III.) na třech místech hořejší Moravu „Velikou Moravou“, a sice cap. 13 pag. 81., cap. 38 pag. 170 a cap. 40 pag. 173. Srov. též Jireček: Světozor 1859. čís. 22 a 23.

všebog oboj intyntu se pradavíkam dary ne kitoj leženem
-em obec mítou, uleb v sveteli ústej,) rísočka a dozvili v
avšeml i s toho, (alec mafskov mno gub na mejanou vset
-mali ře, mali, vysal, mbačou, omt, (avšeml aljusim,
-obce deši, no, obce, vysal, vysal, vysal, vysal, vysal, vysal, vysal,

HLAVA DRUHÁ.

VZNIK ŘÍŠE MORAVSKÉ.

Sousedé Moravy. — Moravané po veškeré franké Pannonii rozšířeni r. 822. — Politický pomér jejich k Frankům v l. 803—822.

Spory Moravanů s Obry. — Morava Frankům poplatná r. 817.

— *Cirkevní poměry na Moravě mezi r. 803 a 822.*

Dle toho, co na str. 56 t. d. doloženo, víme, že jmeno „Morava“ u letopisů poprvé k r. 822 se vyskytuje. Tehdáž seděl na trůně francko-německém již syn Karla Velikého, Ludvík Zbožný. Držel právě na podzim t. r. 822 říšský sném ve Frankfurtě nad Mohanem, radě se o blahobytu východních provincí rozsáhlé říše své. Na tomto říšském sněmu přijal s dary přišedší poslance všech východních Slovanů, Bodrcův totiž, Srbův, Veletův, Čechů, Moravanů, Braničevců (Praedenecentův) a v Pannonii přebývajících Obrův.¹⁾ Zde bychom tedy měli první historickou stopu jména svého, ale také spolu výčet oněch slovanských kmenův, kteří r. 822 vůkol Moravy sídla svá měli, zároveň pak též svědectví, že tito kmenové tehdy v nějakém spojení s říší frankou se nacházeli. Jmena Bodrcův, Srbův, Veletův a Čechů uvedli jsme již na str. 62 t. d. Prvnější činili zejména onen Limes Sorabicus (pomezí Srbské), neboť seděli v nynějším Meklenbursku a Zvěřínsku; nad nimi pak k jihu, co severní sousedé Čechů, při dolejším svahu lesních

¹⁾ Dle Pertzových Script. I. pag. 209. Cod. Dipl. Mor. I. pag. 11. O Bodrcích praví Einhard u Pertzze l. c. pag. 213 ad an. 824: „Legatos Abodritarum, qui vulgo Praedenecenti vocantur et contermini Bulgaris, Daciam, Danubio adjacentem, incolunt . . . venire permisit.“

hor pohraničných přebývali po obou stranách Labe Srbové; Veleti konečně, jinak též Ljutici zvaní, zanímal krajiny na pobřeží moře baltského až k Odře, tak že nejjižnější jich plemena snad přímo Moravanů se dotýkala; na samém západě pak seděli poplatní Frankům Čechové. Který asi kmen k severovýchodu s Moravany mezoval, neudává se; víme ovšem z toho, co na str. 63 t. d. se připomíná, že to byli Lechové. Za to ale jmenují se tu ještě Braničevci (Praedenecenti) a v Pannonii usedlí Obři. Tito Praedenecenti čili Braničevci již proto velikou pro nás mají důležitosf, poněvadž skrze ně určiti lze jižní hranice tehdejších Moravanů. Souvěký letopisec a Karla Velikého životopisec Einhard pokládá je totiž k létu 824 za sousedy Bulharův a vykazuje jim sídla v podunajské Dacii. Poněvadž tuto patrně někdejší Dacia ripensis (Dacie pobřežní), tedy dolejší část Uher při jižním Dunaji, kde Dráva do něho vtéká, a nyn. Valaško má se rozuměti, a ježto dále o žádném jiném kmene neděje se zmínka, jenž by mezi Moravany a těmito Braničevci byl přebýval (což by jinak zajisté bylo se stalo): tudíž máme s dostatek příčiny, přijímati za pravé, že Frankové r. 822 veškeré území mezi Ljutici s jedné, a oněmi Braničevci, kteří jinak také východními Bodrci se nazývají, s druhé strany — měli za obydlené od Moravanův. Neboť ačkoli při výše vypomenutém poselství zmínka činí se o Obrech, v Pannonii přebývajících, nemůž to přece ničeho v našem domnění změnit, poněvadž známo jest, že již r. 796 král Pipin tento národ, dobyv hlavního ležení jeho, byl až za Tisu zatlačil,¹⁾ a při zhoubné výpravě své veškeru rovinu níže Raby, od Tisy na západ až k jezeru Blatnému a odtud dolů až k Drávě a za Dunaj, kde tato řeka s Dravou se spojuje, Obrů byl sprostil.²⁾ Tak zejména Moravanům možné učiněno, spustošené a vylidněné krajiny tyto průchodem několika let, ač zajisté ne bez bojův, do té míry osaditi, že východně již opírali se o promíšené s Bulhary Obry záti-

¹⁾ Pertz Script. I. pag. 183.

²⁾ Kopitar, Glag. Clozian. LXXIII.

ské a jižně o východní Bodrce č. Braničevce. Z toho již zřejmo, že r. 822 národ moravský v skutku zanímal veškeru franckou Pannonii v mezích, jak jsme je na str. 60 t. d. byli vytknuli. Nyní ale nastává otázka: v jakém postavení asi nacházel se týmž časem národ tento k Frankům?

B Postavení, v kterémž roku 822 Moravané nalézali se k Frankům, mohlo býti trojího způsobu, t. j. národ moravský byl buď nezávislým sousedem Frankův, nebo jim v sile předchozích smluv poplatným, nebo konečně podrobeným čili poddaným národem. Od Franků dřevní své samostatnosti válečně zbavenému, tedy podrobenému národu naleželo především skrze vlastní náčelníky, již vedle politiky Karla Velikého obyčejně při své hodnosti zůstavování jsou, složiti novým pánum slib maneský, rukojmí dávati, výroční poplatek odváděti, a byla-li sou-sedním kmenům vypovězena válka, potřebnou pomoc na lidech učiniti, jakož i dopustiti nad sebou jistého vrchního dozorství, nejbližšímu župnímu hraběti příslušného, neméně i přivtělení k některé arcidiocesi. Poslední opatření bylo právě prostředkem, poddaný národ znenáhla v příkré osobitosti a tím i v zupnosti jeho oslabiti a takto s živlem franckým sloučiti, čili, jak se tomu tehdaž říkalo, obrátiti ho na křesťanství. Národ, k Frankům toliko v přátelství postavený, tedy spolený, osvědčoval toto samoděčné postavení, buď že v jistých příležitostech k císaři posly s dobrovolnými dary vypravoval, buď že na vzájem ve válce pomáhal, jednalo-li se o to, aby společný nepřítel učiněn byl neškodným. Byl-li takový poměr brannou mocí vynucen, nazýval se poplatností. Ostatně býval spolek takového způsobu, jak to již věc sama v sobě obnášela, z pravidla jen pouhým přechodem k poměru poddanosti, jehož znamení jsme výše vytknuli. Svobodný, v pohanství ještě prožívající národ na pomezí říše považován jest však dle státních pravidel oné doby za jedno stejný s nepřátelským, a co takový propadal branné moci. Za které doby Moravané v takovém postavení proti říše francké poprvé se octli, toho letopisci nezapsali. První jich připomínka k r. 791 líčí slovanská plemena, v Čechách, na Mo-

ravě i v Pannonii usedlá, již co přátely a spolčence říše. Vojska Karlova ubírala se téhož roku na výpravě své proti Obrům tam i nazpátek beze vši překážky skrze tyto země, ano dočkala se v předsevzetí svém snad i některé podpory, což vždy jest svědectvím přátelského srozumění. že se pokojný tento poměr již r. 805 zjinačil, ano Karel třemi vojsky do Čech vtrhnul a příštího roku pole obnovil, to asi zaviněno jest účastenstvím českých Slovanů v povstání Sasův. Starých bohův svých nemohl sta-tečný tento národ nikterak zapomenouti i uchopil se každé dobré příležitosti, aby k nim a vedlé nich, všem nově založeným v zemi jeho biskupstvím na vzdory, k dřevní svobodě se navrátil. Tak stalo se již r. 792, když roznesla se pověst, že Obři zamýšlejí utržené minulého roku porážky pomstít. Na rychlo spojili se Sasi s vůkolními pohany, vypravili posly k Obrům a takto sesilivše se, vztýčili prapor odboje.¹⁾ A že mezi těmito pohany také čeští a moravští Slované se nacházeli, toho lze již, tuším, z té jediné příčiny domnívat se, poněvadž spojení sedících tehdáž na pobřeží západního (severního) moře a na levém břehu Labe Sasův s Obry v Pannonii jen pro ten případ mohlo mít nějaké váhy, jest-li usedlí mezi oběma spolčenci národové, Srbové tedy, Češi i Moravané, toto podniknutí přízní svou provázeli. Věříme tudíž, že účastenství jmenovaných národů v saském odboji, neméně i rázné za každou příležitostí ozvání se podunajských Slovanů vůbec, kdykoli se o to jednalo, prospěchův Karlových ve východních stranach říše zadržeti, podstatně přičinilo se k tomu, že Karel v letech 805 a 806 skrze stejnojmenného syna svého výbojně proti Čechům ujal se války, ba že s těmito událostmi souvisí také stížnosti velikého chána (chakana) Obrův, Theodora, na útoky pannónských Slovanů a jeho k císaři r. 805 učiněná prosba, aby jemu i jeho lidu, poněvadž prý pro nepřátelství Slovanů ve svých dřevních sídlech zůstati nemohou, na západní straně Dunaje mezi Karnuntem a Sabarií dopustil se usaditi, odkudž by pak východního Krajiště franckého a tím samým

¹⁾ Chron. Moissiac. Pertz Script. I. 299.

i výdatnější ochrany bližší býti mohli.¹⁾ Císař Karel, svoliv k jejich prosbě, propustil velikého chakana s dary.

Z příběhu tohoto viděti, kterak císař francký následoval politiky starých římských mocnářův, kteří vždycky slabších ujímali se proti silnějším, aby pak později tím spíše na tyto sáhnouti mohli. Avšak tím nebyl stížnostem Obrů konec zdělan; nepřátelství mezi nimi a mezi pannonskými, při dolejším Dunaji usazenými Slovany trvalo i po přesídlení se oněch, a rozbroje jich dostoupily již r. 811 do té prudkosti, že musily se strany Franků branně položeny a knížata podunajských Slovanů k císaři do Cák obeslána býti, aby se tu zodpovídala.²⁾ Dostavivše se před soudce svého, osvědčili jsou se tím opět, že Karla, byť ne právě za vrchního pána svého, tedy přece za smířičho mezi sebou uznávají, čili jinými slovy, že Frankům jisté svrchovanost nad sebou dopouštějí. Tato svrchovanost стала se skutkem, i objevuje se ve formě poplatnosti, hledíme-li k doslovnému znění smlouvy dědické, r. 817 v měsíci červenci v Cákách od císaře Ludvika Zbožného ve prospěch tří synů jeho, Lothara, Pipina a Ludvika, říšskému snemu předložené a od tohoto také přijaté. Obmyšlel totiž císař (vyhýbaje se všelikému dělení říše, ale přihlížeje k stáremu obyčeji volby) jistý pořad posloupnosti stvrziti, tedy věc velice vážnou vykonati. K tomuto účelu svolán jest výše jmenovaný obecný sném říšský do Cák, kdež po třídenních postech a vzývání ducha svatého nejstarší syn císařův Lothar za spolucísaře zvolen a jemu moc otcova téměř bez skrácení odevzdána, any dvěma mladším synům menší kraje v úděl vykázány jsou, jež teprv za doby Karla Velikého k říši se byly dostaly. Pipin obdržel totiž podíly v Aquitanii, Septimanii, v Tolosanském Krajišti atd., Ludvík pak Bavory a Korutany, Čechy, Obry a východně Bavor přebývající Slovany, k tomu pak dva korunní statky, Lauterhofen a Ingolstadt, k potřebám svým.³⁾ Že zde jmeno-

¹⁾ Einhard. Annal. ad an. 805. Pertz Script. I. pag. 192.

²⁾ Einhard. Annal. ad an. 811. Pertz Script. I. pag. 199. Srov. Světozor 1860 str. 180.

³⁾ Pertz Leges I. pag. 198.

vaní, východně Bavor přebývající Slované nemohli býti jiní, leč v Pannonii již rozšíření Moravané, rozumí se při výslovné připomínce Korutanův a Čechův samo od sebe. Dle toho nebyly r. 817 Moravané podobně co Bavori nebo Korutanští Slované do říše francké sice vtěleni, ale přece již vedle Čechův poplatní; i dostalo se jim v osobě krále Ludvika byť ne svrchovaného pána ve smyslu práva lenního, tož přece nejvyššího ochránce. Bylit tedy v tomto poměru postavení Moravané, Česi i pannonskí Slované povinni, Frankům (a tito jim na vzájem) všeho toho poskytovati, co poplatní národrově tehdaž sobě podávali, především tedy jistý způsob poplatku — z Kosmy dovídáme se, že Čechové ročně 120 dobrých volův a 500 hřiven stříbra odváděli — pak dary, jak jsme to k r. 822 spatřili, a konečně vzájemnou pomoc po případě války s sousedy. Poněvadž pak tento, r. 817 určitě výslovený poměr již od r. 803, zvláště ale od r. 806, kdy Karel mladší válku s Čechy byl ukončil, trval: vyjasní se takto samo od sebe, proč Karel Veliký hned r. 807 rozkaz vydati směl, aby se Čechům v čas potřeby pomoc poskytla, a sice v tom způsobě, že vždy dva Sasové jednoho muže v zbroji do pole mají vypraviti,¹⁾ — ale také, proč po nešťastné výpravě proti Čechům r. 805 ihned v prosinci téhož roku od něho zákonem nařízeno jest, ani zbraně ani zbroje do slovanských i avarských provincií, pro které Bardevyk, Schesel (v Lünebursku), Erfurt, Rezno, Forchheim a Lorch co pomezní celnice určeny byly, nevyvážeti, aniž tam jich prodávatí.²⁾

V takovém tedy poměru nacházela se Morava mezi léty 803 až 822 s hlediště politického čili státoprávního, jaký mnedle byl asi církevní její poměr k říši francké? Výše již připomenuli jsme, kterak dolejší Pannonie k salcurské, hořejší pak i s Krajištem východním k pasovské dioecesi, podřízené metropolitovi Salcurskému, r. 803 přivtěleny jsou. Jisté ustanovení Ludvika německého, syna Ludvika Zbožného, pochodící z r. 829,

¹⁾ Capitulare Aquense ad an. 807. Pertz Leg. I. pag. 149.

²⁾ Pertz Leg. I. pag. 133.

určilo onu, r. 803 nedosti jasně vytknutou pomezní čáru mezi oběma dioecesemi v Pannonii v ten smysl, že běh řeky Lítavy (zde ještě Schwarza = „Spiraza“ zvané) od zřídla jejího blíž vesnice Rohru až ke stoku jejímu co Lítavy s Rabou za mezi položen jest. Krajiny, severně a západně Raby ležící, měly od těch časů k pasovské, krajiny pak, na východ a jih odtud položené, k salcpurské dioecesi náležeti.¹⁾ O Slovanech na Moravě, tedy k severu od východního Krajiště usedlých, nečiní se v tomto ustanovení arci nižádné zmínky; avšak sotva pochybíme, počítajíce onu časť Moravy hned od času onoho franckého opatření z r. 803 jako za přidělenou Pasovskému biskupu, jak již na str. 61 t. d. podotknuto. Neboť, nehledík k tomu, že biskupové bavorští r. 900, majíce práva svá za porušena, prostředkem zvláštního stižného spisu k papeži Janu IX. výslovně k onomu prastarému přidělení se odvolávali²⁾: přimlouvá se k němu také veškerá tehdejší církevní a politická praxe, vedle kteréž každá nově získaná provincie, jež na křesťanství obrátili se měla, ihned nejbližší dioecesi přikázána byla, a sice jmenem obvodu missionářského (legatio). Morava podstoupila r. 817 svrchovanost krále Ludvíka, Morava byla od r. 803 Frankům poplatná; což tedy přirozenějšího, než že byla nejbližšímu biskupství přidělena, a sice onomu, k němuž nové části s Moravou sousedící, tedy Krajiště východní a hořejší Pannonie, příslušely; vímeť však, že to bylo biskupství pasovské. Jestli ale vůbec, a jakou činnost biskupství toto na Moravě jevilo, o tom nedostává se nám nijakých zpráv. Křest chakana Obrův, Abrahama, r. 805 v ř. Běsnici za Vídni vykonaný,³⁾ jediným jest této činnosti dokladem, svěd-

¹⁾ Listina, sem se vztahující, vytisknuta jest v Erbenových: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I. Pragae 1855. pag. 10.* s různočtením v *Cod. dipl. Mor. I. 18.* dle Hansitzovy Germ. sacr. I. 155., — vydána jsouc dne 18. listopadu 829. Viz Meiller: *Die Diozesangrānzregulirung vom J. 829 zwischen Salzburg und Passau. Ve zprávách zasedacích císařsk. akad. nank ve Vídni z r. 1864.*

²⁾ Erben: *Regesta I. pag. 22.*

³⁾ Annal. St. Emmer. Ratisp. major. ad an. 805, Pertz Script. I. 93, pak Annal. Juvaven. major. ad an. 805. Ibid. III. 122.

čícím o přijetí křesťanství od pohanských Slovanů v Avarii, pokud byla tato podílem Pasovského biskupství. Z podobných případů lze souditi, že biskupové krajští, jako byli r. 833 Anno a r. 860 Albrich⁴⁾ ve východním Krajišti, také snad i na Moravě jmenem biskupské církve pasovské právomocnost církevní vykonávali, zároveň s ní ale též vybírání desátků zavedli, s nímž nepochybně nakládáno v tom smyslu, jak tomu chtěla synoda kněžstva bavorského, v Salcpurku dne 16. ledna 807 držená.

Dle dřevních ustanovení, na kterých toto synodální usnešení spoléhalo, měla totiž jedna čtvrtina oněch dávek připadnouti biskupovi, druhá kněžstvu, třetí chudým, poslední pak čtvrtina měla být obracována na stavení a opravování chrámův Páně. Vybrán-li desátek, byli tu také bezpečně kněží i chrámové, bylyt i jistý hierarchický rád zároveň s církevním rozdelením zavedeny. Neboť církev, usadí-li se kde, nepouští se nikdy do pokusův, kterak by nové svěřence své vyučovati, řídit a spravovati měla; příslaf i přichází posud s osvědčenými již pravidly a statuty, a jako v jedné, tak i v druhé a třetí dioecesi zavádí vždy v podstatě jednoznačný rád církevní, zůstavujíc jedené věci případných poměrům místním. A proto zdá se nám, že okolo r. 822 stav církve na Moravě nikterak nespátroval se ve zmatku a neporádku, i mámet také velice za pravdě podobné, že již tehdy o církevních potřebách vlasti naši na provinciálních synodách asi se jednávalo.

A však, kdož by snad chtěl se domnívat, že mocné takové převraty bez odporu dají se provést, tenf nezná srdce lidského. Vézit v něm kořeny starých zvyků s neobyčejnou houzevností, zvláště mají-li tyto za obtížnější být vyměněny; a to bylo také příčinou, proč vybírání nových dávek netoliko v samých začátcích, alebrž i dlouho potom mezi pannonskými Slovany s velikými potkávalo se nesnázemi. Ještě po r. 1060 připomíná se o Gebhartu, téhož času na arcibiskupství salcpurské povyšeném, co věc zvláštní pochvaly hodná, že on byl sám první, jemuž Slo-

⁴⁾ Mon. Boic. XXXI. 70 a 98.

vané jeho dioecese povinné desátky v plnosti odváděli.¹⁾ A vedlo-li se tak salcurským, nedařilo se zajisté lépe pasovským; stejný národ, stejné poměry, a stejně příčiny způsobují stejné účinky. Jisto tedy, že první křestění slovanských Moravanů od kněží diocecese pasovské se dělo, a že tedy latinská, nikoli pak řecká církev nejprve mezi nimi průchodu sobě zjednala, co však nikterak nemůž vyloučovat i činnost kněží jiných diocecesí,²⁾ ač prokázali-li svou pravověrnost a byli-li k tomu od diocezálního biskupa anebo náměstka jeho oprávněni. Vždyť nacházely se v novém obvodu biskupství pasovského, a sice zrovna při jihozápadních a jižních hranicích Moravy, také četné statky jiných biskupství a klášterů, jež na benefičích svých zajisté měly své kněze i své chrámy. Tak připomínají se statkové biskupství Frisingského a kláštera dolnoaltaichského v krajině „Wachau“ (v nynější Mhelské čtvrti v hořejších Rakousích, východně od potoka Naarnu, kterýž mezi Valseem a Greinem do Dunaje se ústí³⁾; mezi ř. Aistou o Naarnem ležely statky biskupství řezenského,⁴⁾ klášter sv. Jimrama v Řezně měl v Pannionii statky,⁵⁾ benediktinský klášter nad Křemží (Kremsmünster) držel severní část župy Grunzvitské,⁶⁾ a že také salcpurští arcibiskupové

¹⁾ Co u pannonských Slovanů těžko dalo se provéstí, toho zajisté ne příliš snáze bylo se dodělati při Slovanech moravských. Ještě léta 1248 musil král Václav IV. biskupovi olomuckému, Brunovi, dovolit mu, v olomucké dioecesi vybírat desátky, vyznati: „non obstante prava et perversa consuetudine Moravorum, qua se dicunt ad solutionem decimorum non teneri, quia longo tempore non solverunt.“ Erben, Regesta Boh. et Mor. I. 563.

²⁾ Mezi kněžími z cizích diocecesí, kteří na Moravě byli, připomíná se k r. 874 Joannes presbyter de Venetiis, jenž stál v politických službách u Svatopluka. Annal. Fuld. Pertz. Script. I. 388. Srov. Dümmler: Pannonische Legd. Arch. císl. akademie nauk XIII. 167.

³⁾ Cod. dipl. Mor. I. 8. Mon. Boic. XXXI. a. 58.

⁴⁾ Urkundenbuch d. Landes ob d. Enns. II. 96.

⁵⁾ Mon. Boic. XXVIII. a. 50.

⁶⁾ Cod. dipl. Mor. I. 17. Župa Grunzvitská (Grunzwitigau), okres župní ve vlastním východním Krajišti, nalézala se, jak se podobá, v soused-

ve východním Krajišti a v hořejší Pannonii statky a chrámy mivali, toho svědectvím je městečko Trýzma (Treismauer) a tamější, pod ně služící chrám sv. Martina.¹⁾ Ze všeho toho lze tudíž souditi, že Morava z Pasova již před příchodem ss. Konstantina a bratra jeho Methoděje křesťanství byla poznala. Činnost těchto svatých mužů má později zevrubně být vylíčena; prvé však promluvime o skutcích Mojmíra a Rostislava na Moravě.

ství nyn. Holenburka při ústí ř. Trýzmy do Dunaje, mezi Metlikou, Kotvkem a Trýzmem, tedy zrovna na jižním pomezí Moravy. Tak Büdinger: Oesterr. Geschichte, v Lipsku 1858. I. str. 171.

¹⁾ Convers. Ragoar. Pertz Script. XI. 11. „In Ecclesia s. Martini loco Treisma nuncupato, curte videlicet pertinenti ad sedem Juvavensem.“

Výměna a vlastní mimořádnost v následujících mohodlých až
do r. (803-813) mnohdy v období svého vlastnictví odloženého
všech otců a synů. Vlastníkem vlastního města byl bohemský
král, jehož mohodlost byla zdejší vlastní a svatovítská mohodlost
byla vlastní vlastní.

HLAVA TŘETÍ.

MOJMÍROVCI NA TRŮNĚ MORAVSKÉM.

Mojmír a Rostislav, panovníci moravští. — Základové státního zřízení slovanského. — Přibina v údělu Nitranském r. 830. — Jeho poměr k hraběti Radbodovi a Salcurskému metropolitovi. — Salcurský arcibiskup Adalram světí r. 836 chrám v Nitře. — Začlenění Blatného hradu (Mosburku) a křesťanského státu slovanského při jezeře Blatném. — Přibina a Ludvik Německý 848. — Mojmír válčí s králem Ludvikem r. 846. — Mojmír složen a Rostislav na trůn povýšen r. 846. — Rostislav smlouvá se s Bulhary r. 853. — Válka jeho s králem Ludvikem a konečné vítězství 855. — Rostislav podporuje francécké odbojníky. — Mír v Tulně s Bulhary a nová válka s Rostislavem r. 864. — Rostislav ve spolku s Ludvikem mladším r. 866. — Kocel, Přibinův nástupce, r. 861. — Bogoris bulharský pokřtěn r. 859. — Zase válka na Moravě a konečné vítězství 869.

V předchozí hlavě spatřovali jsme, kterak Morava, od r. 803 říši francécké jsouc poplatna, k pasovské diecesi příslušela, a že tudíž v příčině politické vlivu germanskému, v církevní pak vlivu latinskému vydána byla. Jest také nezbytné, že od té doby napořád zřejměji v dějinách národu se jeví, a že naposled i jmena vůdcův a vladařův jejich na povrcheň vystupují. Osmi stoletími již jsme se probrali a posud nebyli jsme s to, jmenovati jediného moravského knížete. Kde asi vězí toho příčina? Bez pochyby jen ve výlučném postavení národa a v poměrné nepatrnosti náčelníkův jeho u porovnání s oněmi jmeny, která týmž časem s francíkami a církevními dějinami již ve styk přicházejí. Nebot sotva vniká křesťanství do Moravy, hle již

objevuje se nám náčelník Moravanů, jehož prameny Mojmara t. j. Mojmíra zovou.

Slušit tohoto Mojmíra, jehož nástupce Mojmírovce jmenovati chceme, postaviti v čelo panovníků moravských, ačkoli nelze udati, kdy a jak stal se hlavou národa. Od svých sousedů a vrchních pánů nazýván byl vojvodom, zajisté ale jen dle podobnosti s germanskými „duces.“ Slované tehdáž ještě neznali podobného důstojenství, jakž to při lidu orby milovném a pokojném, který toliko v čas potřeby zbraně se chápě, jinak ani býti nemůže. Po vah a státního řízení jejich byla té doby demokratická, rodina či, lépe řečeno, čeleď — základní osnovou jich státní společnosti, a forma vlády všudež, tedy i u starých Moravanů, obmezeně monarchická.¹⁾ Všichni členové státu byli svobodní beze všech dědičných rozdílů stavovských; hlava rodiny (čeledi) byla přirozeným soudcem a vládcem potomkův svých. Tyto hlavy čeledi, vládykové nazývaní, jichž mnozí zároveň co knězi v sobě kněžskou spojovali hodnost, radili se a rozhodovali o prospěchu národa věčinou hlasů na veřejných sněmcích. Jako tedy každá čeleď svého měla vladky, jemuž nebylo třeba býti právě nejstarším čeledi, ano obstarly otec důstojenství své také na bratra, na mladšího syna svého, ba i na vnuka přenéstí směl: v podobném smyslu byl také panovník vladky celého národa, pročež dědičné dynastie u Slovanů jediné v dobrovolných smlouvách právně se zakládaly, odkudž nikoli právo prvorodenství, nýbrž posloupnost dle staršinství vzhledem k celému panovnickému rodu k trůnu vedla. Država státní rozdělovala se prostředkem paragia do malých knížectví, kteráž (anebo jich důchody) dávána jsou v úděl čeleďi.

¹⁾ Nejstarší způsob vlády slovanských Moravanů obyčejně nazývá se patriarchálním, výraz to, jenž zdá se býti nemnoho případný. V stavu ryzího patriarchství vládne otec bez obmezení, a bez ozváni poslouchají děti; tu není leč samých povinností na straně poddaných, ale nižádných při nich práv. U slovanských Moravanů však požívaly hlavy čeledí (vladykové) také jistých práv, a kníže nevládl nikterak absolutně. Čeledi a kmenové (pokolení) mívali rozhodný hlas u všecky veřejných.

nům panovnických rodin, údělným totiž knížatům, již povinni byli velkoknížeti, jakožto přednímu celého domu, věrnosti a poslušenstvím.¹⁾ Takovým velkoknížetem jeví se tedy býti Mojmír, a sice nad oněmi moravskými kmeny, kteří zvláště podél Moravy a Dyje až po Dunaj, v nynější tedy Moravě a v dolejších Rakousích, seděli. Měla-li Morava tehdaž údělných knížat, toho nemůžeme doložiti. Ve východní Moravě sice, t. j. mezi řekami Moravou, Hronem a hořejším Dunajem, tam kde Nitra leží, bylo arcif ještě jedno kníže, jmenem Přibina; jeho postavení však k Mojmírovi zůstalo nás docela tajno. Když oba okolo r. 830 na jeviště vystupují, spatřujeme je v tuhém nepřátelství, a následkem toho nepřátelství utekl se Přibina k markrabímu východního Krajiště, totiž k Radbodovi.²⁾ Radbod byl nástupce Geroldův v této francké hodnosti, jejímž hlavním účelem bylo hájení říšského pomezí; zastávalt úřad svůj asi od r. 830—855. Od Radboda představen jest Přibina králi Ludvíkovi, na rozkaz tohoto víre křesfanské vyučován a v chrámě sv. Martina v Trýzmě pokřtěn. Té doby, když Přibina u Radboda se zdržoval, světil arcibiskup salcurský Adalram, co metropolita pasovské diecése, a sice ještě před rokem 836 (neboť obdržel již Liutpram pallium) křesfanský chrám v Nitře, kteráž, jak známo, k pasovské diecesi náležela, — první to a nejstarší pamět svěcení chrámu mezi severo-západními Slovany.

Avšak přátelství mezi Radbodem a Přibinou nemělo dlouhého trvání; jakési různice, jichž příčiny nejsou vyjasněny, přivedly tohoto i se synem Kocelem nejprv k Bulharům a odtud k Ratimírovi, kterýž, jak se podobá, co údělný kníže buď pannonských nebo charvatských Slovanů při Dravě a Sávě žil a panoval. A když proti Ratimírovi r. 838 Bavoři válku zdvihli, odebrali se uprchlí k markrabímu Salachovi do Korutan, kterýž je s Radbodem, a dle vši podobnosti skrže tohoto i s králem tak

¹⁾ Obširněji jedná se o tom při konci knihy třetí.

²⁾ De conversione Bagoar. Pertz Script. XI. pag. 11, o Přibinovi jediný to čelní pramen, jehož také se držíme.

šťastně smířil, že brzy na to Přibinovi část dolejší Pannonie při říčce Zále, kterážto krajina, jak jsme na str. 67 t. d. shledali, považovala se r. 822 za obývanou od Moravanů — od Ludvíka v léno udělena jest, kdež také v lesné a močálovité krajině při jez. Blatném počal stavěti hrad, jejž nazvali Mosaburch čili Mosburk.¹⁾

Tak vzniklo v oné, velmi spoře olidněné krajině²⁾ samostatné knížectví slovanské pod francou sрvchovaností, které zvláště Inutím svého knížete k víre křesfanské pro všechny pannonské, a skrže ně i pro jejich soukmenovce, moravské totiž Slovany, nepočetné za sebou přivodilo následky. Ludvik, od smlouvy Verdunské první král německý (panoval od r. 843—876), bez toho z celé duše církvi římské a zavedením jejím oddaný, shledával brzo v počínání Přibinově takového zalíbení a takového svých zámyslů rukojemství, že mu v Rezne dne 12. října 848 onen kus země, jejž posud jmenem léna držel, s vyjmutím statků arcibiskupství salcurského v plné vlastnictví odevzdal.³⁾

¹⁾ Vše dle Convers. I. c.; dobrě zděláno v Dümmlerových: Sudöstliche Marken des fränkischen Reiches. cís. ak. nauk Arch. X, str. 33. Mosaburch (Blaten grad) jest nynější Szalavar při ústí ř. Szaly (Zály) do jezera Blatného.

²⁾ Einhard praví in vita Caroli, Pertz I. c. II. pag. 449, vypraviv dříve války avarské: „Quod proelia in eo (bello) gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatione Pannonia, et locus, in quo regia Kagani erat, ita desertus, ut nec vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat.“ Ještě Regino připomíná r. 889 (Pertz I. c. I. pag. 600) o Uhřích: „Panionorum et Avarum solitudines pererrantes.“ Avšak sluší bezpochyby tyto „pustiny“ tak si představovati, že v onech krajích nebylo měst, nýbrž toliko po různu stojící dvorce a osamotnělá hospodářství, ne ale, jako by zcela liduprázdné bývaly.

³⁾ Conver. Bagoar. Pertz I. c. XI. pag. 13, stvrzeno Mon. Boic. XI. 119. Rok 849 přijmáme vzhledem k indikci, jak v Conversio I. c. se udává: „Actum in loco publico in Regenespure anno Domini 848, inductione XI. sub die 4. Idus Octobr.“ Indikce XI. počiná dnem 24. září 848 i jde až do 23. září 849. Kdyby se v příčině Ludvikova itineráře přijal měs. říjen r. 849 za pravý (viz Dümmler I. c. 33), pak by třeba bylo také číslo indikce změnit, kteráž by pak nebyla XI, nýbrž Ind. XII., což však výslovnému znění pramene odporuje.

Co svědkové tohoto důležitého výkonu jmenují se: salcurský arcibiskup Liutpram, biskupové Erchanbert frizingský, Erchanfrid řezenský a Hartvik pasovský, knížata Karlman a Ludvík, Arnošt, hrabě v Krajišti českém, Ludvíkův nejdůvěrnější rádce, dále markrabí Radbod, hrabata Verinher (snad pannonský?) a Pabo korutanský, falckrabě Fritilo, Tacholf, hrabě Krajiště srbského, a mnoho jiných hrabat a pánův.¹⁾ Jak daleko vlastně území Přibinovo v Pannonii se prostíralo, sotva dá se s bezpečností vyšetřiti, poněvadž místa, tamtéž jmenovaná, věčím dilem buď dávno za své vzala, buď jmena svá proměnila. Nejvíce podobá se však k pravdě, že Přibina nad celou dolejší Pannonií až k ř. Dravě panoval; neboť mezi oněmi 30 chrámy, jež přímí nástupci Adalramovi, arcibiskupové totiž Liutpram (836—859) i Adalvin (859—873) v říši Přibinově světili, jmenují se Počuj (Pětikostelí) a Ptuj,²⁾ nepochybně to svědectví rozsálosti její, neméně ale také pokroku, jakýž bylo učinilo křesťanství mezi těmito pannonskými Slovany. Třicet chrámů vyšvěceno během sotva téhož počtu let po venkově, a tři v daleko kratší ještě době v sídelním městě Mosburku samém. První světil arcibiskup Liutpram dne 22. ledna 850 ke cti a chvále nebes královny, a již několik let na to druhý na počest sv. mučeníka Adriana, k jehož stavbě tentýž arcibiskup zedníky, tesaře, kováře a malíře sám byl zjednal; třetí konečně posvěcen jest na jméno sv. Jana Křtitele.³⁾ Že na tyto chrámy také potřebné kněžstvo dosazeno, rozumí se samo sebou. Vímeť zejména o knězi Dominikovi, jenž hned při svěcení chrámu panny Marie dovolení byl obdržel, že smí po celém knížectví Přibinově mši svatou sloužiti a všech bohoslužebných výkonů se ujímati. Podobného dovolení dostalo se též knězi Svarnaglovi, pak arciknězím Altfridovi a Richbalдовi, pod nimiž zase valný počet

¹⁾ Jich jména udává Conversio l. c. Meichelbeck Hist. Frising. I. 2, 198.

²⁾ T. j. přijme-li se za pravé, že výraz: „ad quinque basilicas“ znamená nynější Počuj (Pětikostelí) v Uhřích.

³⁾ Convers. l. c. 12.

kněží, jahnův a nižších kleriků církevní obřady vykonávali, jakož vůbec zřízení zvláštního arcikněze podmiňuje značně již číslo okresů farních; zkrátka, říše Přibinova byla ještě za jeho živobytí — bylf teprv r. 860 od Moravanů ubit — církevně, jak náleží, zřízena a sporádána, při čemž přísně dbáno o zachovávání kanonického (bez odporu velmi moudrého) opatření, aby žádný cizí kněz neodvažoval se, déle tří měsíců úřad svůj tam zastávati, pokud by nebyl arcibiskupovi propuštění svého ze své aneb z jiné diecece, kdež posléze oprávněn byl, náležitě prokázal.

Nápadné jest při tom zajisté, že nás pramen, kterýž s takovou obšírností o vzmáhání se křesťanství na dolejší Pannoni rozprávěti umí, — knížectví nitranského docela mlčením pomíjí. Bylo-liž snad Přibinovi od Mojmíra odňato? Stalo-li se tak (a my tomu věříme, jakkoli toho s dostatek doložiti nemůžeme), práva dioecesální nemohla tím nikterak být zkrácena. Třeba nám tudíž, bychom z této pochybnosti vyvázli, vrátiti se k tomu, co jsme již dříve byli tvrdili, že totiž jak západní Morava, t. j. při řece Moravě položený díl její, tak i východní, odtud až k řece Hronu se prostírající, jediné k pasovské musily náležeti diecesi. Svěcení chrámu v Nitře od Adalrama sluší jen za výminku považovati, i nemohlo zajisté jinak, leč s vědomím biskupa dioecesálního mocí práv metropolitních, jakáž ovšem arcibiskupu salcurskému příslušela, vykonáno býti.

Mezi tím, co toto v pannonské Moravě se dělo, cozejmena Přibina chrámy a hrady stavěl, v nejtěsnějším svazku s mocnými Franky jako spřátelené s nimi kníže trvaje, činili poplatní Moravané, jichž věcí díl i s knížetem Mojmírem zajisté již také víru křesťanskou byl přijal,¹⁾ přípravy takového způsobu, že z nich

¹⁾ „Quod populus suus (Rastici) ab idolorum quidem cultura recesserat et christianam legem observare desiderabat,“ praví Rostislav v italské legendě o Kyrillu a Methodéji čili v tak zvané Translatio s. Clementis, otištěné v Ginzlově „Geschichte der Slavenapostel Kyrill und Method“ přídavků str. 8. Že tehdáž již i v sousedních Čechách křesťanství bylo kořeny pustilo, svědčí v Řezně dne 13. ledna (in octavis theophaniae) 845 prošlé křtění čtrnácti českých lechův a průvodu jejich. Pałacký, Dějiny I. 128, zvláště pak V. V. Tomek v Časop. česk. Mus. 1852, str. 41 a 1857 str. 359.

král Ludvik dobré srozuměti mohl o úmyslu skorého odpadnutí. Byla-li to nitranským údělem zvýšená moc, či zánovně proti vzmahání se Moravy postavená hráz, nové totiž, od Mojmíra neodvísle knížectví dřevního souseda jeho Přibiny, což velkoknížete Moravského a národ jeho do tohoto Frankům povážlivého postavení přivedlo, toho nevíme; že ale král Ludvik asi v polovici srpna 846 s vojskem do Moravy vtrhnuv, zamýšlené odpadnutí zamezil, že tu pořádek dle své libosti zjednal a národu synovce Mojmírova Rostislava za kníže ustanovil, o tom vypravují ztvření a souvěcí pramenové.¹⁾ Podobně neděje se zmínka o odporu nějakém se strany Mojmíra — důkaz to, že celá věc mezi Ludvikiem a Rostislavem umluvena a ujednána byla; — jediné a prostě připomíná se, že král Ludvik na zpětné cestě od Čechů byv přepaden, s velikou těžkostí a ještě věčimi ztratami vojska svého se navrátil,²⁾ kterážto okolnost pak podnětem se stala čtyřleté krvavé války, jež r. 850 slavně pro Čechy se skončila.

Válečné toto štěstí vzbudilo snad i v oněch slovanských kmenech, kteří v sousedství Čechů přebývajíce, Němcům poplatní byli, důvodné přání, pokusiti se také o obnovení někdejší samostatnosti; což stalo se na př. u severních sousedův jejich, totiž u Srbův, kteříž r. 851 zbraně se chopili, a však utiskovatelům svým Frankům ne tak od vlastní statečnosti jejich, jako v následcích úmyslného pustošení krajin a vzniklé z toho nouze opět podlehli. Jinak dopadlo to s Moravany. I oni vzbouřili se r. 855, ale nikterak lehkomyšlně a bez přípravy; počínať sobě zajisté kníže Rostislav s dobrým rozmyslem, jehož konečným zá-

¹⁾ Annal. Fuld. Pertz I. 364: „Ad Marahenses defectionem molientes protectus est (Hludovicus rex), ubi ordinatis et iuxta libitum suum compositis rebus ducem eis constituit Rastizen, nepotem Moimari.“

²⁾ Annal. Fuld. I. c. praví: „Inde per Boemanos cum magna difficultate et grandi damno exercitus sui reversus est.“ Annal. Xantenses, Pertz Script II. 228 mají k témuž roku: „Ipse vero cum exercitu suo contra Boemanos perexit . . . sed periculose valde.“ Annal. Prudentii Trecen. I. c. I. 442, udávají příčinu: „Hludovicus, rex Germanorum, adversus Sclavos profectus, tam intestino suorum conflictu, quam hostium victoria conterritus, reversus est.“

měrem bylo: zjednati sobě a říši své plnou svobodu a nezávislost. Troufal-li sobě s počátku cestou míru cíle toho dojít — vždyť měl příklad s Přibinou před očima, — toho nelze dokázati; tušme ale tak, neboť nelze nijak sobě dostačně vyložiti, proč by byl r. 852 vedle Bulharův posly do Mohuče ke králi Ludvikovi vypravil.¹⁾ Odpověď asi nevypadla dle vůle, neboť Rostislav nepohrdnul nabídnutím spolku, kteréž mu Bulhaři, s nitranským údělem jeho mezujiči, r. 853 byli učinili. Nedočkalf se sice z něho velikého prospěchu, poněvadž Bulhaři brzo zase byli přemoženi,²⁾ avšak tím více musil ho nezdar tohoto pokusu puditi k tomu, aby záhy ujal se náležitých opatření k tušenému tuhému boji s Franky. A v skutku vniknul král Ludvik již r. 855 s četným vojskem do Moravy, udeřil na Rostislava a statně odraziv útok na své ležení učiněný, zpustošil dolejší díl Moravy, k Dunaji se táhnoucí; nemoha však hradův knížete nikterak dobyti, vrátil se s nepořízenou, jak letopisec vypravuje, tedy poražen nazpět, pronásledován jsa od Rostislava, jenž zpustošení své země podobným činem na pravém břehu Dunaje s důstatek hleděl sobě vynahraditi. O bližších případnostech této válečné výpravy, jakož i o cestě, kterouž vojsko Ludvikovo k Dunaji ustupovalo, letopiscové, jimž zajisté nebylo po chuti vypravovati o porážce vlastních krajanův, docela nás v nevědomosti zůstavili. Dosť však na tom; vímet, že Moravané zvítězili, a což více, oni dobyli sobě vážnosti a politického vlivu co nezávislý národ; neboť že po tomto vítězství všeliký poplatek přestal, netřeba teprv připomínati. Toho svědectvím jest, že od té chvíle všichni, jež král Ludvik pronásledoval nebo z země byl vypudil, při Rostislavovi útočiště vyhledávali. Tak utekl se zejména Slavitéch, syn Vitoradův, kníže (župan) český, vojskem bavorským z hradu (města) svého Vitoraze (při českých hranicích ve čtvrti nad

¹⁾ Annal. Fuld. I. c. I. 367.: „In civitate Mogontia . . . legationes Bulgarorum Sclavorumque audivit et absolvit.“ Že těmito Sclavi jediné Moravané býti mohou, viděti z kontextu.

²⁾ Annal. Prudentii Trecen. I. c. I. 448.

Manhareskou horou) byv vypuzen, k Rostislavovi, an zatím Ludvik Slavitčhova bratra, jehož tento vytisknuy byl donutil zdržovati se u srbského knížeta Čestibora, na Vitorazi pánum učinil;¹⁾ — ba za nedlouho shledáme, kterak Rostislav sám stal se oporem strany nepřátelské, jež ve vlastním rodě králově byla povstala a mocně vyrostla.

Léta 856 svěřil totiž Ludvik německý synu svému Karlmanovi správu Krajiště východního,²⁾ jež doposud byl držel markrabí Radbod. Byv ale v nevěře a tajném dorozumění s odbújcem Rostislavem (jak dvořtí letopiscové němečtí tohoto nazývají) usvědčen, složen jest Karlman, jak k pravdě se podobá, jmenovaného léta s hodnosti své; opatření to, jež nepotkalo se s jiným účinkem, leč tím, že nepokojný králejic pojal v skoře nové zámysly, jimž uchvácení všech pomezních krajův, ano i získání samé královské koruny bavorské zajisté nebylo cenou příliš vysokou. Především musil, ač chtěl-li cíle svého dojítí, o odstranění onech mužův se pokusiti, jimž otec jeho byl svěřil správu provincií, k východnímu Krajišti přiléhajících, Korutan totiž a Pannonie. Aby však bezpečně mohl vystupovati, spolčil se Karlman s Rostislavem, jemuž vždy věrného Přibinu občtoval — Moravané zabili ho, jak se zdá, r. 860³⁾ — zosnoval spiknutí v samém vůkolí krále i podniknul s jara r. 861 rozhodný skutek; hrabata jsou vypuzeni, a oddaní přátelé jeho, na něž při provedení záměrův svých bezpečně mohl spoléhati, na jich místa dosazeni, jako mezi jinými Gundachar v Korutanech.

¹⁾ Annal. Fuld. I. c. I. 370 ad hunc ann. O Vitorazi srov. Palackého Dějiny I. 133.

²⁾ Auctarium Garsten. Pertz Script. IX. 565.

³⁾ Conversio Bagoar. I. c. XI. 14. „Anno 865 venerabilis archiepiscopus Iuvavensis, Adalwinus, nativitatem Christi celebravit in castro Chezilonis (tedy 25. prosince 864) noviter Mosapurc vocato, quod illi successit moriente patre suo Privina, quem Moravi occiderunt.“ Vzhledem k r. 860 máme totliko listinu Mon. Boic. XI. 119, v níž Přibina ještě se jmenuje; avšak příštího r. 861 jeví se již Kocel na říšském sněmu v Řezně. Pěknou rozpravu o Přibinově knížectví najdeš ve Světozoru 1859. čís. 16—20.

Dosavadní hrabě Pabo utekl se do Salcpurka.¹⁾ Nyní však ujal se král Ludvik na říšském sněmu v Řezně v měsíci dubnu 861 přísných prostředků proti těmto odbújcům, svrhnuv dosazená právě od Karlmana hrabata; synovi však tenkráte ještě odpustil, jenž v létě r. 862 osobně do Řezna se dostaviv a znova byv pod přísluhu vzat, při spravování krajišť Korutanských jest ponechán.²⁾ Nezůstal však ani tehdáž dlouho v slibu daném. Neboť setrvávaje v dřevním přátelství s Rostislavem, jenž r. 862 s dvorem byzantským, Němcům rovně jak Bulharům nepřejícím, o spolek jednání vedl³⁾, — a jistými zpravami⁴⁾ znova jsa v podezření uveden, naplnil otce takovou k sobě nedůvěrou, že král Ludvik, kterýž v příčině pozorování úkladův Karlmanových za celou první polovici r. 863 v jihozápadní straně říše své schválně se zdržoval, veřejně se prohlásil: prvorodený syn jeho že nemá a nesmí, pokud on sám je živ a pánum, nikdy více hodností a úřadův dojít; kteréžto vyjádření syna, právě na cestě k otci do Bavor se nacházejícího, do té míry polekalo, že rychle obrátil, v Korutanech proti všem možným případům začal se zbrojiti. Teď teprv vytrhnul král, dav prvě roztrousiti pověsf, jako by za pomocí Bulharův s Rostislavem mnil válčiti, proti odpadlému Karlmanovi, kterýž by se byl nepochybně také udatně bránil, kdyby mu byl Rostislav, spolčenec jeho, pomoci poskytnul⁵⁾ a Gundachar nevěrně ho nebyl opustil. Ludvik odsoužil se tohoto posledního skutku tím, že povýšil Gundachara na markrabí korutanského.⁶⁾ Karlman dav se na útěk,

¹⁾ Annal. St. Rudberti Salisb. Pertz Script. IX. 770.

²⁾ Annal. Fuld. ad an. 863. Pertz I. 374.

³⁾ Gfroerer: „Geschichte der ost- und westfränkischen Karolinger.“ Freiburg 1848. I. 431 a 450, kde příčiny a okolnosti toho jasné vyloženy jsou.

⁴⁾ Annal. Fuld. ad ann. 863. I. c. 374. Letopisec snaží se obmýti Karlmana; avšak, co potom se stalo, svědčí o něčem zcela jiném.

⁵⁾ „A Restitio Winido desertum et a se fugatum,“ praví Hincmar Rem. ad ann. 863 o Karlmanovi. Pertz Script. I. 459.

⁶⁾ Annal. Fuld. I. c. ad ann. 863.

došel sice opětného odpuštění, nikoli ale dřevní své hodnosti. Od té chvíle trávil dny své v Řezně u volné vazbě.¹⁾

Král Ludvik nabyl asi všemi těmito příběhy jistého přesvědčení, že, pokud moc Rostislavova nebude oslabena, odboj a zráda vždy podpory a podnětu naleznou; jednalt tudíž ovšem ve vlastní užitek, uzavřev r. 864, zdvihnuti obecnou válečnou výpravu proti Moravanům.²⁾ Jak velice mu toto podniknutí k srdci bylo přirostlo a jak pečlivě k tomu přihlízel, aby všecky sily své za tím směrem sjednotiti mohl, to zračí se jmenovitě v jeho přičinění, aby Bulhary, kteříž nezřídka s Moravou se byli přátelili, zavřením s nimi míru učinil neškodnými. Dříve však, než s nimi počal vyjednávati, podal papeži Mikuláši I. (panoval od 24. dubna 858 až do 13. listopadu 867) skrze Šalamouna, biskupa kostnického, o tomto úmyslu svém návěští, a teprv, když se mu k takovému podniknutí apoštolského požehnání dostalo — věc to, kteráž za tehdejší doby náramného byla dosahu, neboť tím ještě počinání královo před světem ospravedlněno, — přijal v Tulně nad Dunajem posly bulharské. Smluviu tu s nimi r. 864 mír, kterýž až do konce téhož století pečlivě ještě zachováván,³⁾ dal se konečně v měsíci srpnu t. r., a sice, jak se podobá, východaím Krajištěm na pochod proti Moravanům, a přešed přes Dunaj, sevrel Rostislava v hradu jeho Děvíně — jenž, jak k pravdě nejpodobněji, nacházel se při stoku Jihlavky, Svatky a Dyje, a nikoli na místě nynějšího uherského Dě-

¹⁾ Hincmar Rem. Pertz l. c. I. 466 ad ann. 864: „Carlomannus, filius Hludovicus regis Germaniae, qui in libera custodia cum patre suo morabatur.“

²⁾ Annal. Fuld. l. c. 378 ad ann. 864. Annal. Xanten. Pertz Script. II. 231 ad h. ann. vypravují toliko: „Ludevicus vero totum pene annum morabatur in Beioaria, caute agens contra Margos rebelles, sed et contra filium.“ Slovo „pene“ poskytuje možnost místo toto ve shodu uvéstí s předešlým.

³⁾ Cod. dipl. Mor. I. 27, klade tuto listinu neprávě k r. 858, správně Erben Regest. I. 14, dle Jaffé: Regesta pontificum Rom. Berolini 1851, pag. 245. Odpověď došla v květnu. Srov. Hincmar ad ann. 866. l. c. 474, pak Annal. Fuld. ad ann. 892.

vína¹⁾ — s takovým úspěchem, že Rostislav, nevida na ten čas zbytí, rukojmí vydal, kolik a jakých sobě král žádal, a se všemi velmoži říše své dřevní platnosť přísežně obnovil. Avšak, dokládá letopisec, nedlouho dodržel této přísahy.²⁾ Podnětu podal, byť ne tenkráté přímo, tedy aspoň nepřímo zase Karlman. Tento pořád ještě v Řezně meškaje, shledal, když se byl král Ludvik z výpravy moravské navrátil, na lovu příležitosť svou, a ušed tajně do svého dřevního údělu, dal se tam za pomocí Gundachara a jiných od Ludvika zřízených hrabat za pána vyhlásiti. Vzdaž-li Rostislav o tomto skutku napřed věděl, o tom mluví prameny; poněvadž ale vypravují, kterak Verner, jeden z nej-přednějších mezi Franky, od krále Ludvika s úřadu svých svržen jest, byv obviňován, že Rostislava k válce proti Ludvikovi podněcoval: pochybíme sotva, tvrdíce, že kníže moravské o všem, co se při dvoře osnovalo, dostatečně bylo zpraveno.³⁾ Že však tenkrát oněch pletich činně nepodporoval, jisto jest. Karlman provedl je sám a to s věčim štěstím, než před lety. Otec netoliko že v dřevní hodnotě opět ho dosadil, alebrž postoupil mu dokonce po veliké noci násl. r. 865 za příležitostí předchozího dělení říše i Bavory — tehdaž vždy ještě hlavní zemi východo-francou — s některým sice obmezením, avšak přece s tako-

¹⁾ Annal. Fuld. ad ann. 864 l. c. 378: „Hludowicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus, Rastizen in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dowina, id est puella, dicitur, obsedit.“ Což stvrzuje Annal. Hildesh. l. c. III. 48. Nynější Děvín (v Uhřích) co pevnost, ježíž zříceniny podnes se spatřuje, leží sice „ultra Danubium“; avšak strategicky důležitější pro Moravu ještě každým způsobem řeka Dyje. Proto také domnívá se Jireček (Světozor 1859 str. 378), že Rostislavův Děvín při stoku Jihlavky, Svatky a Dyje se nacházel, což tím spíše k pravdě se podobá, přihlíží-li se k slovům letopisce Fuld. ad ann. 869. Pertz. l. c. 381. Zde nazývá letopisec Děvín: „illam ineffabilem Rastici munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem.“ Kdyby to byl býval na vrchu položený nynější Děvín, pak by nebyl mohl letopisec užiti slova „dissimilem.“ Na skalách se tehdaž také v Německu stavěly hrady či pevnosti. (Kromě toho spatřuje se podnes nad Mušovem v úhlu mezi stokem Jihlavky, Svatky a Dyje rozsáhlé hradiště, po něm. Burgrastici třečené).

²⁾ Annal. Fuld. ad ann. 864. l. c.

³⁾ Annal. Fuld. l. c. ad ann. 865. Pertz l. c.

vou právomocností a s takovými důchody,¹⁾ že Karlmanův mladší bratr, po otci Ludvik pojmenovaný, práva sobě pokládal, nespokojenosti své nad tímto dělením prostředkem branného povstání roku 866 veřejný průchod zjednat. Teď stal se on těžištěm všech nespokojenců a složených před několika lety od otce s úřadu hrabat.²⁾ Uto, Berengar a hrabě Verner, jenž, jak víme, roku předchozího pro svůj zrádný s Rostislavem spolek úřadu svého byl zbaven, přidružili se k nepošlušnému synovi, obdrževše od něho slib, že na ztracené úřady opět budou dosazeni. Takto sesíliv se, poslal Ludvik mladší (kteréž příjní odbújce sám sobě přiložil) svého polního hejtmana Jindřicha k Rostislavovi se snažnou prosbou, aby ho při tomto podniknutí nezůstavil bez pomoci. V Durynkách a Sasích jednal skrze zvláštní smluvčí.³⁾ Rostislav dal se svěsti, a vytrhnuv náhle a pouštěje plen až hluboko do Bavor, přinutil krále, kterýž tuto zemi Karlmanovi v ochranu byl pověřil, vypraviti se proti němu. Prvé ale, než král Ludvik v říjnu r. 866 s četným vojskem svým na pochod se dátí mohl, byl již Karlman opatrností svou toho dovedl, že Rostislav zpět se obrátil. K domluvám velmožných přátel smířil se na to syn s otcem ještě téhož roku ve Vormsu. Gundachar ale, pro opětnou nevěru po druhé své hodnosti zbaven, utekl se k Rostislavovi,⁴⁾ jenž následujícího roku 867 tiše se choval, avšak jen aby za to v letech 868 a 869 v dokonalejší ještě přípravě na poli válečném se objevil.

Nápadno jest, že ve všech posud vypravovaných válkách Rostislav jen co spolueneč odbojných synů Ludvikových sobě počiná. Podobá se zajisté, že obmyšlený výsledek vždy toliko po míře účastenství jeho se vážil. Domníval-li se Rostis-

¹⁾ Hincmar l. c. I. 466 et 467, pak Erchanberti Breviarium, Pertz Script. III. 325 a 329.

²⁾ Annal. Fuldu. ad ann. 866 l. c. 379.

³⁾ Annal. Fuldu. ad ann. 866. Dle Hincmara ad ann. 866 l. c. I. 473, byl to zvláště Verner, který Ludvika k odboji podněcoval.

⁴⁾ Annal. Fuldu. l. c. 381. ad ann. 866.

slav skutečně již touto cestou žádoucí samostatnosti Moravy dojít? Skoro klonili bychom se k tomuto mínění, poněvadž, kdyby toho v skutku nebyl se domýšlel, byl by buď věrný a povolný vrchnímu pánu svému, králi Ludvikovi totiž, se prokázal, buď sváru a rozbrojů v rodině králově k pobouření sousedních Srbů a pannonských Slovanů na vlastní prospěch užívat hleděl. Neučinil však toho, pokud jednoho neb druhého syna ve zbrani státi viděl proti otci. Když ale oba, Karlman i Ludvik, zločinné vzpouče výhost davše, pokoje raději se přidrželi, tu teprv spatřujeme ho se souseduimi spolčovati se kmene a vlastní silou k žádoucímu bráti se cíli. Byloť by arcí s politikou jeho se shodovalo, kdyby byl byzantské Řeky, Bulhary, pak s nimi sousedící pannonské Moravany a Slovence v Korutanech na svou přiveda stranu, k společnému vyzval je boji; mezi tím byly se však věci na takový způsob změnily, že nemohl již na sjednání takového spolku platně pomýšleti.

Co se především pannonských Moravanů tkne, nad těmi panoval věrný Ludvikovi německému až do posledního vzdechu Kocel, syn Přibinův, jenž po otci svém co kníže v zemi Blatenské, avšak již v ztenčených poněkud mezích, r. 861 násleoval. Bylať částeč tohoto území, nejbliže ke Korutanům přilehlající, ve zvláštní župu proměněna, jež dle tamního slovanského kmene Dúdlebskou (Dúdleby = Dutleipa) se nazývala.¹⁾ Co pak Bulharů se tkne, slyšeli jsme již, že od uzavření míru v Tulně roku 864 v nepřetržitém pokoji s Franky zůstávali, kterýž ještě více se upevnil, když r. 866 bulharské poselství do Řezna přišlo s prosbou, aby učitelé latinské církve do Bulhar posláni byli, poněvadž král Bogoris s velkým dílem národa před několika lety (859) na víru křesťanskou byl se obrátil.²⁾ Ludvik rád vyslyšel žádost jejich, a pasovský biskup Ermenrich (865—874) odebral se osobně v četném průvodu

¹⁾ O této župě děje se zmínka k r. 891 v Kleinmayrově: Iuvavia. Přídatků str. 117. Srovn. též Šafaříkovy Starožit. str. 829.

²⁾ Annal. Fuldu. ad ann. 866 l. c. 379 a Hincmar l. c. ad eundem ann. pag. 473.

kněží a jahnův do Bulhar; shledalť však již římskými kněžími, jež byl papež Mikuláš I. tolíkéž na prosbu krále Michala (tak nazýval se Bogoris po křtu svatém) poslal, půdu obsazenou, a tak zmizela biskupství pasovskému na dobro naděje na některé působení v stranách, východně Dunaje ležících.¹⁾ Při takovém stavu věci nemohl Rostislav, jak snadno na rozum jde, nikterak na Bulhary spolehnouti, i zbývalit tudíž jediné ještě Čechové a Srbové, do nichž mohl pomoci se nadítí k válce, více méně nezbytné. Kdo však následujícího roku 868 válku počal, vzdaliž král Ludvik čili kníže Rostislav, neudává se. Mělt zajisté Ludvik s důstatek chuti a příčin, pokáratni nebezpečného souseda a přivést ho k dřevní závislosti, ano zase Rostislav dobře tušil, jak by se s ním asi po nezdařeném pokusu mladšího Ludvika připadně naložilo. Opatřiti se tudíž napřed, bylo zajisté první jeho peče, a že tato péče nezůstala bez dobrého výsledku, prozraje vyhýbavá zpráva o polním tažení Ludvika německého proti Rostislavovi z r. 868. Jen několika málo slovy připomíná se tato výprava; nebot dokonalou porážku Němcův zvěstovati — a takovou zajisté utrpěli —, byla přece příliš trpká věc pro letopisce, Němce Hinkmara.²⁾

Jako tento výsledek jednak statečnost Moravanů zvýšil a vážnost jich rozmnožil, tak způsobil zase u Frankův napnutí všech sil, aby porázky své opět napravili. Strojily se tedy obě strany s nejvěčím úsilím. K Rostislavovi stáli Srbové s nejbližšími sobě příbuznými, Susly totiž, kteří mezi dolejší Vltavou (Mulde) a Labem, t. j. asi v pozdějsím Mišensku, přebývali,³⁾ a najatí od nich Čechové;⁴⁾ ti činili jeden voj. Rostis-

¹⁾ Annal. Fuld. ad ann. 867 l. c. Do této doby (866) kladou se také nad míru pamětná „Responsa ad Consulta Bulgarorum,” edidit Harduin in Actis Conc. V. 353—386, ku kterým se ještě vrátíme.

²⁾ Hincmar ad ann. 869. l. c. 482.

³⁾ Šafařík: Starožit. str. 912 a Zeuss: Die Deutschen str. 643.

⁴⁾ Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Bohemis, qui a Sorabis mercede conducti fuerunt, partim occisis, partim turpiter ad sua redeuntibus, ceteros in dedicionem accepit. . . Hludowicus.“

slavův synovec Svatopluk, jenž, jak se podobá, pod svrchovaností strýce svého v Nitranském kraji panoval¹⁾ a poprvé teď v historii se objevuje, vzal na se vedení druhého voje. Poněvadž pak nad to kníže sám v čele svých věrných do pole se vypravil, nezbývalo králi Ludvikovi v měsíci srpnu r. 869, leč postaviti proti těmto třem vojům také trojí vojsko. Proti Srbům a s nimi spolčeným Čechům, kteří do Bavor a Durynk vtrhše, pouštěli plen, vyslal stejnojmenného syna svého; nejstarší Karlman měl se svými Bavory Svatoplukovi vstric jít; král sám pak obmýšel s Franky a Švaby osobně proti Rostislavovi vtrhnouti, ana ho nenoc přinutila, svěřití vrchní velení nejmladšímu synu Karlovi. Ludvik válčil šťastně proti Srbům; nebof je i s Čechy porazil a k poddání se přinutil. Ne tak vedlo se ostatním dvěma bratrům. Oba vtrhli do Moravy; Karel, jak se zdá, z východního Krajiště a Karlman z Pannonie. Opravdivého odporu nikdež nenalezli, jelikož obyvatelé před nimi všude ustupujíce, v lesích se ukryli; odtud pošlo, že Karel až k samému hradu Rostislavovu, k Děvínmu, totiž se dostal, jenž ničehož neměl sobě podobného a takovým způsobem byl založen, že obdivení a strach vzbuzoval. V kraji spálil dřevěné sruby (záseky), jež všudež založeny byly i ukořistil mnoho drahotěnných věcí, kteréž uprchlí obyvatelé bud v lesích, bud v polích byli zakopali.²⁾ Stejný osud stíhnul úděl Svatoplukův, kdež Karlman plenil, až konečně oba, Karel a Karlman, v nepřátelské

¹⁾ Ze Svatopluk věci kraj spravoval, viděti z letopisu Fuld. ad ann. 870. l. c. 382: „Zuentibald, nepos Rastizi, propriis utilitatibus consulens, se Carlomanno una cum regno, quod tenebat, tradidit.“

²⁾ Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Carolus dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus, omnia moenia regionis illius cremavit incendio, et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperiens, cum suis diripuit, omnesque sibi congregientes fugere compulit vel interfecit.“ Slovíčko „illam“ již prozrazuje, že letopisec zde o též pevnosti mluví, jako k r. 864. Tam ji výslovně jmenuje „Dovina.“

zemi se spojivše k nabytým úspěchům vespolek si štěstí přáli. Tak vypráví letopisec.¹⁾

Ne příliš veliké byly však asi tyto úspěchy; neboť letopisci zajisté byli by šíře o nich vypravovati dovedli, a nad to byl by Rostislav, nikoli ale Ludvík, za mír prosil, ač nemá-li se tu také úmrtí krále Lothara, týmž časem prošlé, poněkud v příčet bráti, jež snad nutilo Ludvíka, učiniti mír jakýkoli. Spatřujice však, kterak král Ludvík o to pečlivě ukládá, by od Slovanů moravských pod jistou výminkou, kteráž se však nejmeneje, pokoj sobě zjednal: soudíme z toho samoděk, že Rostislav z velikolepého tohoto boje vyšel poněkud snad oslaben, přece ale ne pokročen, tím méně pak opět podroben. Stvrdilit tento mír sami synové krále Ludvíka, schválně k tomuto konci vyslaní, Karlman totiž, Ludvík mladší a Karel, kteří, jak víme, válku tuto byli vedli; poněvadž pak v průvodu jejich i markrabí sou-sedních krajišt se nacházeli, jako Thakulf z Krajišt srbského a Arnošt z českého, podobá se, že při tomto zavírání míru kromě včí mezinárodních i o úpravě hranic bylo jednáno.²⁾ Dosti však na tom; jistě jest, že Rostislav nebyl podmaněn, že tudíž r. 869 vůli svou, od Franků státi se neodvislým, byť ne dokonale, tedy aspoň nejvěčím dílem provedl. Kéž by mu bylo bývalo přáno, užívat též ovoce řídkého úsilí svého! Netoliko ale že byl o ně připraven, jemu bylo nad to ještě souzeno, spatřovati, kterak vlastní jeho rod, kterak zejména Svatopluk tímto pracně zdělaným svobodným trůnem otřásal, kterak spojiv se s Karlmanem jej podvrátiti se chystal, a to v době, kdy

¹⁾ Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Vastataque omni regione Karolus et Karlmannus fratres convenerunt, de victoria sibi coelitus data gratulantes.“

²⁾ Hinemar ad ann. 869 l. c. 485. „Hludowicus autem frater ejus (Lotharii imperatoris) pacem cum quadam conditione apud Winidos obtinere procuravit, ad quam confirmandam filios suos cum marchionibus terrae ipsius direxerat, ipseque infirmus in Ragenisburg civitate remansit.“ Letopisci Hinkmaru nezdá se tudíž dobytí prospěch velikým býti. Také o Svatoplukovi nemohl letopisec říci, že by byl léta 870 sebe i svou říši dobrovolně Karlmanovi odevzdal. Annal. Fuld. l. c. 382.

Morava i v církevních věcech hleděla sprostoti se vlivu francckého. Byltě Rostislav k tomu velice čestným způsobem dráhu proklestil; na jeho nástupci, Svatoplukovi, tedy záleželo, dráhu tuto statečně nastoupiti a důsledně po ní kráčeti. Zdaliž a kterak to učinil, o tom v knize příšti. Ohledněmež se jen ještě jednou po Rostislavovi a postavení jeho k Frankům.

Četli jsme na str. 82 t. d., že král Ludvík roku 846 Rostislava na místě Mojmíra mocí zbraně za panovníka našim Moravanům dosadil. Což předcházelo asi takový úcinek? Zvláště tři věci: rozhodující vliv Franků v Moravě, náležité dorozumění a přistoupení nového panovníka na Ludvikovy záměry, a konečně smluvení se o jisté výmínky. Panovník Moravy nebyl, jak na str. 77 t. d. vyloženo, neobmezeným pánum; hlavy čeledí, „vladykové“, mivali nenepatrny vliv. Poněvadž pak Mojmír skrze Ludvíka přece byl odstraněn, rozumí se tím buď dokonale oslabení národa a hlav jeho, buď obecná nechut k předchozímu panovníku. Nelze ovšem ani toho ani onoho dějepisně prokázati; tolik však jisto, že bez značného vlivu Franků na Moravě a bez svolení vladyk i synovce samého, Rostislava totiž, taková změna v osobě panovníka projítí nemohla. Výmínky, jež s tím spojováno, sotva mohly mítí jiného cíle, leč jaký vůbec za franccké doby býval v obyčejí, t. j. rozšíření vlastního panství. Stalf se tudíž Rostislav, přijav trůn moravský z rukou Franků, beze vši pochyby z vlastního přivolení knížetem od nich odvislým. Dlouho hledal pravou cestu, kterouž by tento, národu, k životu způsobnému a zcela jiným rádům, než byly franccké, uvyklému, — nesnesitelný poměr se sebe svalil. S počátku příliš málo důvěroval vlastním silám, a odtud lze nepřetržité skoro úcastenství jeho v odbojích proti francckému králi sobě vyložiti. Teprv r. 862 postavil se na pevnější půdu, — v obrácení Moravy na víru křesťanskou skrze apoštolskou stolicí římskou nalezl jediný bezpečný prostředek, založiti trvanlivou, samostatnou, k západoevropské vzdělanosti lnoucí slovanskou říši vedle germansko-franccké, — idea to, kteráž samojediná již stačí, aby mu zjednala a pojistila vděk časův potomních.

KNIHA III.

O PROVEDENÍ KŘESŤANSTVÍ NA MORAVĚ.

OD R. 863—906.

HLAVA PRVNÍ.

VYSTOUPENÍ KONSTANTINA A METHODĚJE.

Mládí ss. apoštolův Konstantina a Methoděje. — Moravský kníže Rostislav prosí sobě učitelův víry. — Přichod ss. bratří apoštolův k Rostislavovi v měs. červnu 863. — Sestavení slovanského pisma. — Působení ss. apoštolů na Moravě od r. 863 až 867. — Jich pouť do Říma 867. — Tehdejší stav apoštolské stolice. — Poměry Bulharska. — Sv. bratři v Římě na biskupy vysvěcení 868. — Konstantin umírá 869. — Methoděj arcibiskupem moravských a pannonských Slovanův 869. — Arcibiskupství srémské obnovenovno. — Práva a svobody, od papežův nové moravské arcidioecesi udělené. — Velehrad, stolice říše Moravské.

Ačkoli Morava, jak velice pravdě podobno, od r. 803, určitě od r. 829 k pasovské diecesi příslušela, přece zdá se, že tamější zřízení církevní, ač jinak snad dosti spořádané, níkterak do té míry ujít se nemohlo, jako v sousední dolejší Pannonii, kdež Kocel panoval, a kdež arcibiskup Salcypurský bez ujmy a odporu metropolitního práva vykonával. Nelze dokázati, že by na Moravě touž dobou jediné nadání pro kláštery

bavorské bylo bývalo učiněno; že ale taková nadání naopak nacházela se v državě Kocelově, připomienuto již na str. 81 t. d. Co dá se z tohoto nedůstatku vyvoditi? Přede vším to, že přes všecko přičinění povolaných i nepovolaných k tomu kněží křesťanství na vlastní Moravě nebylo se ještě povzneslo k oné blahodějně lásce, kteráž mileráda zbavuje se věci pozemských, aby za ně dosáhla věčných. Pravé křesťanství tedy nebylo ještě vůbec pustilo kořenův na Moravě. Rostislav a lid jeho byli sice od cizích kněží věčim dílem pokrtěni, ale v životě svého způsobě málo ještě proměněni.¹⁾ Sliby na křtu činěné měly teprv státi se skutkem skrze učitele, jichž Rostislav z Cařihradu byl sobě vyprosil.

Panovník tehdy v byzantské říši Michal III., s počátku společně s matkou svou Theodorou, později, zejména od r. 856 až 867, sám. Co o něm se pověděti dá, pojal Gibbon v krátká slova: Michal byl dříve králem, než stal se mužem.²⁾ Rozpustilých, nerozvážlivých účinkův mohou dějiny o něm dostatek vypravovati, ale nižádného velkého skutku. K němu tedy Rostislav, poradiv se prvé s předními říše, uchýlil se s prosbou o učitele víry, i obdržel bratry Konstantina a Methoděje. V Soluně, hlavním městě Macedonie při soujmenném zálivu, se narodivše, kde jich otec Lev přebýval, došli výtečného vychování. Zbožná mysl a touha po vědomostech přivodila oba za patriarchy Ignatia (846—857) do kláštera basilianův na hoře Olympu, a tudíž do služby církve, kteráž je vysvětila na kněžství. Methoděj stal se onde opatem. Proti zmatkům, jež způsobil učený tajemník císařský a náčelník životní stráže, potomní patriarcha Photius výpovědi svou „že každý člověk má dvě duše“, vystupoval mladší, bystrotou i tvořivostí ducha nad staršího bratra vynikající Konstantin tak svobodně a prospěšně, že tím dřevní jeho s Photiem svazek přátelský se přetrhl, což stalo se před-

¹⁾ Srovn. ital. legendu cap. 7 v Ginzlově: „Geschichte der Slavenapostel Kyrill und Method.“

²⁾ Gibbon: The history of the decline and fall of the roman empire, V Paříži 1840, díl VI. 86.

ním podnětem, proč „filosof“, jak totiž Konstantina nazývali,¹⁾ té doby, když Photius r. 858 pletichami císaře Michala III. a ujce i vychovatele jeho Vardy na stolec svrženého a vypo- vězeného patriarchy Ignatia povýšen jest, — s potěšením ujal se příležitosti, kteráž mimo říši k činnosti se mu nabízela.²⁾

Takové pole činnosti vyskytlo se Konstantinovi mezi Kozáry, tehdy při azovském moři přebývajícími, kteří neschopných a svárlivých missionářů zbaviti se chtíce, tolíkéž prosebně k císaři Michalu III., o pravověrné učitele byli se obrátili. Konstantinovi dostalo se tohoto poslání. A on je také skutečně splnil; neboť r. 860 s vyslanými Kozárův vyšel ze země, zůstal za nějakou dobu v Chersonu, tedy na hranicích Kozárův, aby mluvě lidu toho se přiučil. Věda, že v tomto městě sv.

¹⁾ Konstantin objevuje se vždy s příjmem „filosof“. Príjmi toto dávali tehdy rádi učeným mužům, někdy i mnichům. Tak na př. i v *Conversio Bogoar.* l. c. XI. 14, kdež čte se také o sv. Methodéji: „orta est doctrina Methodii philosophi“

²⁾ Prameny života a činnosti apoštola Kyriila a Methoděje nalézají se snešeny v Ginzlově již jmenované historii těchto svatých v přiložení I. Doplňkem třeba k této pramenům ještě přičisti dvě krátke legendy, kteréž uveřejnili Pogodin pod názvem: *Kyrik i Methodij*, slovenskije pervoučiteli. V Moskvě 1825.⁴⁾, po něm pak Hanka v Časopisu česk. Musea r. 1841 str. 464 a násł. Dále „*Žitije sv. Konstantina*“, co starosrbská legenda pospolu se životem sv. Methoděje („pannonská legenda“) vytiskeno poprvé v Šafaříkových „Památkách dřevního písemnictví Jihoslovanských“ v Praze 1851.⁸⁾. Pak „*O pismenech čnorizice Chrabra*“, tamtéž. Sem patří též: Dümmler a Miklošić „*Die Legende vom heil. Cyrillus*“ Druckschriften der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 19. sv., pak: „*Vita sancti Methodii*“ russico-slovenice et latine edidit Fr. Miklosich, Vindobonae 1870.⁴⁾ Neméně sluší k pramenům této počítati původně řeckou legendu „*vita sti Klimentis*“ v Šafaříkových „Památkách hlaholského písemnictví“, v Praze 1853, 8⁰ vytiskenu, pak „*Vita s. Clementis*“ Bulgarorum Episcopi, graece edidit Fr. Miklosich, Vindobonae 1847 8⁰“, z kteréž podává Ginzel výtah pod jmenem „bulgarische Legende.“ Co se pak dovernosti těchto rozličných legend tkne, zasluhuje pannonská první místo, a k té řadí se italská, od Bollandistův přijatá. Méně výry má do sebe moravská, pak česká legenda (v stč. jazyku XIV. věku ve Výboru staré literatury české I. str. 308 a násł.), posléze bulharská, od

papež Kliment r. 100 smrt mučenickou byl podstoupil,¹⁾ pátral po jeho ostatcích a naleznut je, přenesl je u slavném průvodu dne 30. pros. 861 do hlavního chrámu metropolitního v Chersonu. Byl-li také bratr Methoděj tohoto přenešení účasten, není sice k výře nepodobno, nikoli ale dokázáno;²⁾ tolik však zůstává nepochybné, že, jak již podotknuto, snaha Konstantinova s hojným potkala se požehnáním a on s velikou propuštěn poctou. Kozáři zavázali se byzantskému císaři za tuto sobě učiněnou službu věrností i poslušenstvím; a aby dokázali, že křesfanství mezi nimi vešlo v život, propustili k přímluvě Konstantina všecky cizí zajaté bez výkupného na svobodu. To stalo se nepochybně r. 862. Té doby nalezel se ale již Rostislav, jak známo ze str. 85 t. d., v zjevném boji se svými utiskovateli, s Franky.

Byl se mnoholetou zkušeností asi poučil, že Frankové dvojím spůsobem hledí sobě podrobiti svobodné národy, mečem

Miklosiče řeckým textem vydaná. Číslo sedm, jemuž tu v životě sv. Konstantina přikazuje se veliký úkol — Konstantin byl prý nejmladší z 7 bratří, v 7mém roce života dán na studie, v dvakrátě 7mi letech ztratil otce, v dvakrátě 7mi letech povolán prý od logotheta Theoktista do Konstantinopole, zemřel 14. února v 42ém (6 × 7ém) roce —, časté opakování tohoto čísla činí tyto děje podezřelymi. Původně rusky psaný spisek Rižského biskupa Philareta, který vyšel v něm. překladu pod titulem: „*Cyrillus und Methodius, die Apostel der Slaven*“ v Jelgavě (Mietau) a Lipsku r. 1847, — nečiní mezi užitými prameny žádného rozdílu, je tedy nekritický a bez užitku. Mezi novější práce náleží v té přičině prof. Dr. Franja Račkiho: „*Věk i dělovanje Sv. Cyrilla i Methoda slověnských apostolov*“, v Záhřebě 1857 8⁰, stran 420, pak Louis Leger: „*Cyrille et Méthod, étude historique*“, Paris 1868, často již jmenovaný spis Ginzlův a níže uvedená práce prob. V. Štulce.

¹⁾ O sv. papeži Klimentovi viz Sušilovy „*Spisy sv. Otcův apoštolských*“ v Brně 1849. Srov. též: Dudík, „*Neuentdeckte Fresken, d. h. Apostel Cyril u. Method in Rom*.“

²⁾ Legenda pannonská, otištěná dle Miklosičova latin. překladu od Dümmlera v Arch. cis. akad. nauk ve Vídni, sv. XIII., činí v kap. 4. Methoděje průvodcem bratra svého mezi Kozáry; avšak Translatio st. Clementis, otištěná u Ginzla l. c., kteráž nad jiné měla příčinu, o této okolnosti se zmínovati, pomíjí ji mlčením.

totíž a křížem. Meči dovedl se opríti, kříži z Němec mínil se uhnouti, nehodlaje však při tom zříci se přijatého již křesťanství. Toho bylo lze jen tou cestou se dodělati, když by se do země povolali kněží a učitelé, kteří, nejsouce Němci, nedrželi by s Franky, znajice zároveň řeč i zvláštnosti lidu. Takových mohla jen byzantská říše poskytnouti, a proto obrátil Rostislav zraky své k Byzantu a k prameni všeho zbožného podníkání, k Římu; neboť že Míchal III. a říše jeho nesmýšlejí s Franky, tot věděl nepochybňě dobře, a že tehdejší papež Mikuláš I. Němcům ho neprozradí, o tom mohla ho s dostatek přesvědčiti ráznost, s jakouž tento sobě počinal proti výstupkům rozličných Karlovčův. Nad to nemohlo se Rostislavovi při snahách jeho o založení svobodné, nezávislé říše lepších dostati rádcův a pomocníkův, jako takových pravověrných kněží, kteří přicházejice z krajin monarchicky spravovaných, jakož i osvětou a jmenem svým bezpečnejší rukojemství pro budoucnost poskytujičích — v takovém zároveň spatřovali se postavení církevním, že nemohli knížeti odopříti podpory své, žadal-li, což i zamýšlel, o zřízení samostatné církevní provincie. A na konec věděl Rostislav dobře, že, požádá-li v Římě přímo za latinské věroučitele, přivodě takto zemi svou k apoštolské stolici, císař Ludvik II. ihned bude chtít těžiti pro sebe z křivého domnění, že, poněvadž stolice Petrova stojí pod svrchovaností říše francké, bude naležeti papeži, aby nově získané členy církve římské postoupil jemu, císaři, jakožto rádnému nástupci Karla Velikého, onoho ochránce církve, a k říši jeho je přikázal, — dovozování to, jemuž právě chtěl Rostislav se vyhnouti. K tomu účelu tedy spolčil se se svým synovcem Svatoplukem a se sousedním knížetem Kocelem, jenž té doby arcí aspoň na pohled trval v dobré vůli se svým metropolitou v Salecpurku; neboť víme, že arcibiskup Adalvin ještě r. 864 slavil vánoční svátky s Kocelem v Mosburku, a že i potomního roku ještě chrámy světil v tamější krajině.¹⁾ Knížata usnesla se tedy po dobrém uvážení

¹⁾ Conver. Bogoar. Pertz na uv. m. str. 14.

všech těchto důvodů, vypraviti do Říma i k Míchalovi III. posly, kteří by od nich za učitele víry žádali.¹⁾ Řím se zdráhal, proč, neznámo, snad proto, aby se předkem náležitě zpravil o církevních poměrech Moravanů v Podunají a na Moravě. V Byzanci naopak porozuměli ihned nabízenému sobě prospěchu; že pak císař z přímluvy poslův se dověděl, kterak Rostislav pro národ svůj, z nedostatku slovanských učitelů jen velmi chudě křesťanství vyučený, vyhledává muže, kterýž by ho dokonale přiučil čtení a zákonu: ustanovil se brzo na tom, poslati Moravanům Konstantina, v činnosti missionářské již zkušeného; neboť při něm spatřovaly se všecky žádoucí vlastnosti. Co rozený Soluňan znal se tento v nárečí vůkolního lidu slovanského jakoby v druhém jazyku mateřském; důkladné vědomosti věcí božských i světských, jakož i získaná mezi Kozáry zkušenosť, kdež bylo mu s Židy a Saraceny jednatí, činily ho výborně způsobným, odstraniti bludy, jež skrze neschopné učitele do Moravy se byly vloudily, jakož i národu nevzdělanému síce, ale od přirození bystrému otevříti rozum písem svatých.²⁾ S povolením císařovým³⁾ vydag se tedy Konstantin s bratrem Metho-

¹⁾ Spoleháme při tomto tvrzení na list papeže Hadriana II. k Rostislavovi, Svatopluku a Kocelovi z r. 864, otišt. v Erbenových Regestech str. 14. Pravost t. listu papežského stkvěle dokázal proti Ginzlovým pochybnostem Vyšehradský prob. V. Štulec v spise, vydaném nákladem Dědictví sv. Cyrila a Methodia v Brně r. 1857 (str. 483—489), kterýž se zove: „Život svatých Cyrilla a Methodia, apoštolů slovanských“; totéž stalo se v Archivu „za pověstnicu jugoslavensku. Knjiga IV. U Zagrebu 1857“ str. 281—298.

²⁾ Synoda, r. 852 v Mohući držená, užívá o Moravanech výrazu: „rūdis adhuc christianitas gentis Marahrensium.“ Pertz Leg. I. 414.

³⁾ Zvláštního svolení patriarchy Cařhradského bylo v té příčině sotva asi potřebí, neboť v základech věci příslušeli oba mnisi, poněvadž Olymp s svými kláštery počítal se k diecesi Macedonské, vlastně pod patriarchu římského. Neboť tehdáž patřila tato provincie i s Helladou a Peloponnesem k Římu. Teprv asi r. 891 pokládá se Macedonia za příslušenství patriarchátu Byzantského. Viz Schelstrate: Antiquitas illustrata, Tom. I. Papež Mikuláš I. reklamoval r. 860 právo, císařem Lvem Isaurským okolo roku 732 římské stolici odcizené, jmenovati

dějem v první polovici r. 863 na cestu do Moravy, dostal se v měsíci červnu k Rostislavovi,¹⁾ v době ovšem truchlivé; neboť právě děly jsou se přípravy k velikému boji, jenž r. 864 propuknul, jak na str. 87 t. d. jsme poznali, pro Moravu neštastně se skončil.

Cestu na Moravu bylo novým učitelům víry zajisté jen skrze Bulharsko konati, jednak, že stará silnice z Cařihradu do dřevní Pannorie jednou části Bulharska vedla, jednak, že bratři v této zemi, kde již řečtí missionáři působili,²⁾ očekávali setkat se s přátely, což zajisté při tehdejším způsobu cestování v příčet bráno. Jestli zde ale co skuteční missionáři vystoupili a krále Bogorise i lid jeho pokrtivše, takto stali se apoštoly Bulharův, toho neodvažujeme se tvrditi. Již ta jediná okolnost, že jich vrstevník, knihovník totiž římské církve Anastasius, jenž našeho Konstantina znal a při každé příležitosti vysoce ho vychvaloval, jistí, že Bogoris a lid jeho od jednoho Římana („homo Romanus“), od kněze Pavla totiž, víru křesťanskou jsou přijali, již tato okolnost, tuším, napomíná k opatrnosti.³⁾ Bogoris poznal

arcibiskupa Solunského apošt. vikářem v Epiru, Illyriku, Macedonii, Thessalii, Achaji a Dacii. Viz Hefele: *Concilien geschichte* IV. 230, a srovnej též Hergenrötherovu recensi I. dílu něm. vydání t. kniby v „Jahrbücher f. kath. Litt. 1862 Nr. 8.

¹⁾ Dovozovat, že jediné rok 863 může být epochovým rokem příšti sv. apoštola na Moravu, bylo by dle dát, jež za tou příčinou od dr. H. Jirečka ve Světozoru z r. 1858 č. 5 sestavena jsou byla, věcí zhola již zbytečnou. Měsíc červen přijímá se od Muralta v jeho: *Essai de chronographie byzantine*, pag. 439.

²⁾ Gfrörer: *Geschichte der ost- u. westfränkischen Karolinger* I. 433 a 448. Mansi Coll. Concil. XV. 814 a násł.

³⁾ Mansi I. c. 10. A. XVI. Slova „homo Romanus“ nerohodují zde ovšem platně; neboť ona mohou znamenati též Romaika, t. j. příslušníka říše východo- čili řeckořímské (srov. Dobrovského „Cyrill u. Methud“ str. 82); tomuto výkladu protiví se ale velice určité jmeno „Paulus“, a to tím více, poněvadž Anastasius akta 7. a 8. všeobecného sněmu církevního, na kterémžto posledním r. 869 Photius i s přívrženci svými v klatbu dán jest a při němž Anastasius osobně se nalezal, — hned roku 871 i s dokumenty řecké církve vůbec do latiny překládal a tudíž dokona-

víru křesťanskou skrze svou, ze zajetí byzantského se navrátili sestru. Kněz Pavel doplnil a upevnil, co král byl slyšel, a Josef arcibiskup cařihradský udělil mu křest svatý. Bogoris od té doby nazýval se Michal. To stalo se r. 859. ¹⁾ Poselství,

leji, než kdokoli jiný, o tamějších poměrech zpraven býti mohl. Rovněž nečiní často již jmenovaná „Translatio st. Clementis“ čili tak zv. ital. legenda, jak ji Ginzel (v případových str. 5) nazývati sobě oblíbil, o nějaké činnosti sv. bratří v Bulharech zmínky, podobně také pannonská legenda; ba ve všech těch obširných sporných aktech mezi Římem a Konstantinopolem, pokud se vzhledem k obrácení Bulharův na křesťanství ještě zachovala, nedočteš se nikdež ani slova o působení sv. bratří u Bogorise. Ba sama Bulharská Legenda čili „Vita Clementis, episcopi Bulgarorum“ (u Ginzla v Případových str. 32, řecky vyd. od Miklosiče r. 1847 ve Vídni), na kterouž především slúšelo, obširněji o této věci povíditi, klade slova svá tak, že z nich sice pobyt sv. bratří u Bogorise, nikterak ale jimi snad způsobené obrácení nebo dokonce pokrtění krále na srozuměnou se dává. Jediné svědectví o missionářské činnosti sv. Kyrylla a Methoděje u Bulharův vydává legenda moravská (Ginzel, v Případových str. 12), kteráž ale dle času i víry daleko za výše jmenovanými stojí. Historika o mnichu Methoději, jenž prý prostředkem obrazu posledního soudu Bogorise obrátil, obsažená v „Theophanes continuatus IV. 15 (hist. Byzant. script.), nedá se nijak s osobností velikého arcibiskupa Methoděje srovnati. Byl by o této příhodě v legendách nepochyběně zmínka se učinila a malíři jiného titulu se dostalo. O původech obrácení Bulharův na křesťanství, a to po našem výkladu, srov. ostatně Ginzla na uv. m. str. 32 a 2, pak Gfrörer: *Kirchengeschichte* III. 252, a téhož Gesch. d. ost- u. westfränk. Karolinger I. 432.

¹⁾ „Věk bolgárskago cari Simeona“ od Palauzova u Hilferdinga I. c. str. 98, pak Muralt Chronol. I. c. str. 436. Pertz Script. 473 dovazuje dle Pagi Critica ad Baron. III. 657 rok 861 co pravý rok pokrtění, Dümmler v Arch. c. akad. nank X. 81 počátek r. 865 anebo snad již konec r. 864, Gfrörer pak I. c. III. 252 dobu mezi r. 863 a 864. V ostatním je celá věc s Bogorisem ještě velmi málo vyjasněna. Legenda o sv. Klimentu, biskupu Velickém, vytisknuta skrze Šafaříka v Památkách hlahol. pisem str. LVII v řeckém i lat. jazyku, po česku v Čas. čes. Mus. r. 1847, str. 516 a násł., připisuje křest Bogorise a syna jeho Michala samému sv. Klimentu (str. 519), a Pejačević domnívá se dokonce ve své historii srbské díl X, 69, že v době mezi r. 840—896, do které klade se vůbec panování Bogorise-Michala, panovali nepochyběně dva Michalové.

jež Bogoris několik let později k papeži Mikuláši I. vypravil, doneslo jeho a nověkřtěného lidu podrobení se pod stolici apoštolskou. Tehdáž patřilo ovšem Bulharsko k římsko-katolické církvi, rovněž co Byzanc a veškerá tak řečená východní církev, která pohřbuji již té doby skrze pohoršlivý spor patriarchy Photia byla ujala se oné nepočitné hry, jež pak v 11. století za patriarchy Michala Cerularia způsobila rozkol, až podnes trvající. Než za onoho času, kdy Konstantin a Methoděj vyučovali, byl Photius se svými přívřezci na osmém, v Cařihradě držaném obecném sněmu církevním r. 869 ovšem z církve vyobcován,¹⁾ ale jen se svými přívřezci; rozkol, abychom již tak se vyjádřili, nebyl ještě úředně prohlášen. Vyšli tedy svatí bratři z církevní provincie, kteráž rovně co oni sami (ač vymeme-li tehdá již hotovou, ale od římské odchylouny liturgii, již co mniši basilianští se přidržovali) v celém svazku s Římem se nacházela, chtice Moravy při řekách Moravě, Váhu, Hronu a Dunaji naučiti čtení a zákonu.

Ano čtení! k tomu však bylo třeba písmen; že ale Slované vůbec a Jihoslováni zvláště před Konstantinem a Methodějem žádných vlastních písmen k spisování kněh neměli, alebrž při počítání a věštění, při rozměrování příbytků, dvorců, polí atd. jistých črt²⁾ užívali, vychází zřejmě na jevo ze svědectví císaře Michala III. v pannonské legendě,³⁾ jakož i ze slov mnicha Chrabra,⁴⁾ jenž sotva o věk lidský vzdálen byl smrti Konstantina. Staral se tedy svatí apoštoli o písmo slovanském zvukům přizpůsobené, a Konstantin zejména sestavil dle souhlas-

1) Poprvé ovšem již na cír. sněmu v Římě r. 863, potom ale zase na milost přijat. Muralt Chronol. I. c. pag. 439.

2) Viz Dr. Hanuše: Zur slav. Runenfrage, mit bes. Rücksicht auf die obotritischen Runen-Alterthümer, so wie auch d. Glagolica u. Kyrilica; Archiv císl. akademie наук, sv. XVIII.

3) Dümmler, Arch. XIII, kap. 5. str. 158 a 168.

4) Vyd. od Šafaříka r. 1851 v „Památkách dřev. pisem. Jihoslován.“ O mnichu Chrabru psal dříve již Šafařík v Časop. česk. Mus. r. 1848 str. 24 a násł., tamtéž i Hattala r. 1858, str. 117 a násł.

ných svědectví starých pramenů abecedu, kterouž nazýváme hlaholskou (glagol, hlahol = hlas, jesť název čtvrtého pismene v té abecedě) na rozdíl od řeckoslovanské čili řeckoruské, kteráž přičítá se biskupovi Velickému Klimentu († 27. července 916),¹⁾ vůbec pak kyrilici slove.²⁾ Dokavad ještě v Cařihradě meškal, zejména asi r. 862, sestaviv Konstantin tato znamení, počal již překládati evangelium sv. Jana; v tom pak v Pannonii a na

1) Časop. česk. Mus. 1848 str. 14. Velica leží v přední Macedonii při stoku soujmenné říčky se Strumicí i byla druhdy sídlem biskupství Tiberiopolského.

2) Jak na azbuku, zavedenou biskupem Klimentem, přešlo jmeno kyrilice, objasňuje Hanuš v níže uvedeném dle svém: Sv. Cyril nepsal kyrilsky atd. str. 8 takovýmto způsobem: „Sv. Kliment, co žák vděčný a titul věrný sv. Cyrila, nevydával bezpochyby abecedu svou za novou, čím v skutku i nebyla, nýbrž jen za změnu zřetelnější hlaholice; jak mile tedy v pozdějších dobách hlaholice se více a více v Bulharsku (a snad i v Rusku) zanedbávala, stala se tam na jihovýchodě i abeceda sv. Klimenta opět jedinou azbukou slovan. a na ni přešlo jak toto jméno samo, tak i jméno původce slovanské liturgie, t. jméno sv. Cyrila.“ Šafařík praví ve svých „Frager glagol. Fragmente“ str. 57: „Bei dem gänzlichen Schweigen über die Figuren des einen und des anderen (Alphabets) wäre eine spätere Verwechslung oder Uebertragung des Namens von dem einen auf das andere nicht unmöglich.“ — Důkaz o tom, že biskup Velický Kliment zřetelnější azbuku smyslil, než byla ona sv. Cyrila, podává řecká legenda o sv. Klimentu (vytišt. Šafaříkem r. 1853 v Památkách hlah. písemnictví str. LVII s latinským překladem, česky v Časop. čes. Musea 1847 str. 516—521), kdež čtou se slova: „vymysil pak i jiná znamení písmen, zřetelnější nežli jsou ona, jež sv. Cyril vynalezl.“ — Dákladnější práce v této sporné příčině uveřejnili: Šafařík: „Ueber d. Ursprung und die Heimath des Glagolismus,“ v Praze 1858, pak dr. Hanuš: „Svatý Cyril nepsal kyrilsky, než hlaholsky,“ zvláštní otisk z Pojednání kr. české společnosti nauk, V. řada, 10. sv., v Praze 1857. Od téhož pochází také rozprava: „Zur Glagolica-Frage“ v Miklošičově „Slavische Bibliothek“ II. 197. Proti tomu uveřejnil F. J. Jezbera spis: „Kyril a Method . . nepisali nikdy hlaholsky, než kyrilsky, t. j. písmem na základě abecedy řecké sestaveném a doplněným,“ v Praze 1858. Podstatné vyvrácení této práce najdeš v Hanušových „Kritische Blätter.“ Také „Augsburger Postzeitung“ přinesla v příloze k č. 35. r. 1859 článek: „Das Alphabet d. heil. Cyrillus, d. Apostels d. Slaven.“

Moravě, snad již za pomocí získaných mezi tím učeníkův, dále pokračuje, ujal se též překládání jiných posvátných i obřadných kněh,¹⁾ zřejmě to svědectví, že nářečí, jímž Konstantin rozprávěl a psal, pannonským a moravským Slovanům rovněž tak, jako Slovanům v Thessalii nebo v Bulharsku bylo srozumitelné, jelikož by jinak veškerá práce byla bývala marná,²⁾ čímž však za pětiletého pobytu obou bratří na Moravě a v Pannonii zajisté nebyla, jak výsledek zřejmě dokázal.

Takto se přichystavše a vzáctné, na tavrickém půlostrově vyzdvižené ostatky s sebou nesouce, dorazili svatí apoštoli v měsíci červnu r. 863 k Rostislavovi. Jich pobytu u Kocela bylo

¹⁾ O literární činnosti sv. bratří psal Šafařík v Čas. čes. Mus. z r. 1848 pod záhlavím: „Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku“ str. 1 až 32, kdež zároveň vyčítá knihy, od nich a žákův jejich dle vši po-dobnosti složených nebo na slovanský jazyk převedených.

²⁾ Poněvadž nynější moravské nářečí od jiho-slovanského velice se liší, přijímá Šafařík ve výše citovaném spisu o původu a domově hlaholice str. 30 za pravé, že stará řeč slovanských obyvatelův Pannone zároveň s nimi vyhynula; k čemuž my dodáváme: Byť i řeč s náromem samým byla vyhynula, zachovaly se podnes na Moravě, v Čechách i na Slovensku názvy církevních a náboženských ponětí, od sv. apoštolův přinešené, jako na př. Hospodin, Ježíš Kristus, stvořiti, stvořitel, spasti, spasit, spasení, milost, vzkřisení, rozhřešení, hřich, vzpověď, modlitba a j. p., což zajisté je výmluvné a silné svědectví přímého jich působení v našich zemích. Srov. o tom „Světozor“ z roku 1858 č. 6. O poměru jazyka, od ss. Konstantina a Methoděje při překladu bible užitého, k dnešním nářečím slovanským psal prof. Martin Hattala v Č. čes. Mus. r. 1855. str. 81 a násł. Za příkladem Dr. Fr. Miklosiče (Vergl. Grammatik d. slav. Sprachen. Wien 1852. I. str. VII a VIII) snáší se prof. Hattala na tom, že staroslov. jazyk církevní (kyrilština) je matkou nyn. bulharštiny a slovenčiny, že ale bulharština vlivem cizích jazykův, zvláště pak albančiny, mnohem více od mateře své se odchýlila, než sestra její, slovenčina totiž v Krajině, Štýrsku atd. Jinak smýlí Schleicher v rozpravě své „Ist das altkirchen-slavische altslovenisch?“, umístěné v „Beiträge zur vergl. Sprachforschung“ (v Berlíně, díl I, str. 319, srov. též str. 21 onoho I. dílu), považuje jazyk staroslovanský jediné za starobulharský, kteréžto mínění ovšem dávno před ním již Šafařík (zejmene ve svém Slov. národopise str. 34, v Praze 1849) byl vyslovil a zastával.

tudíž onoho času asi na mále. Že ale svaté ostatky s sebou vzali, zdá se již poukazovati k jich úmyslu, navštíviti Řím; neboť tam je přenesli r. 867. Můžemeť však ještě jiné příčiny se domyslit, proč svatí učitelé tělo sv. Klimenta bez přečkažky z Cařihradu odnásti směli. Církev katolická slavívala totiž hned z prvních křesťanských století obět mše svaté nejradičí nad hroby mučeníků svých, obyčej to, kterýž byl tou dobou již do té míry stal se takořka zákonem, že byť ne celého těla, tedy aspoň nějakých ostatků jeho v kameni uzavřených třeba bylo a po-dnes třeba jest, aby obět nekrvavá platně mohla být vykonána. Svatí apoštoli ubírali se do cizích zemí, vědouce dobrě, že tam ne-naleznou všudež oltářů svěcených. Schránka, v níž svaté ostatky uzavřeny byly, měla jim sloužiti tudíž co „alta ara“, t. j. co oltář.¹⁾ Vkládati ostatky do nově vzdělaných oltářův anebo dokonce snad i oltáře a chrámy světiti, k tomu měli zrovna tak málo práva, jako vůbec k jakémukoli církevnímu výkonu v zemích Kocelově, Rostislavově i Svatoplukově. Neboť co kněží cizí provincie církevní, jediné od světských knížat jsouce povoláni, tedy bez všelikého církevního poslání, musili předkem dcžadovati se právomocnosti, pro všechn případ potřebné, a to při salcurském metropolitovi vzhledem k území Kocelova a při biskupu pasovském pro Moravu. Vždyť víme, že v obvodu salcurské církve nižádný cizí kněz, pokud by se nebyl pro-kázel propuštění ze své diecese, nesměl déle tří měsíců úřadu svého konati, kterýžto předpis měl zde obecnou platnost, tedy i v pasovské diecesi. Bez zjevného porušení zákonititého řádu církevního nemohli tudíž naši svatí žádného církevního výkonu v těchto zemích se ujíti. Za nedlouho však dostalo se jim nepo-chybňě tohoto povolení; neboť třeba za pravé mítí, že po pře-možení a poddání se Rostislava r. 864 biskupství pasovské pod

¹⁾ Církev římská přikazuje až do té chvíle, že obět mše svaté tolíko na svěceném oltáři, do něhož vložen jest kámen se svatými ostatky, (odtud sepulchrum = hrob nazvaný), smí se vykonávati. Ve východní čili řecké církvi není podnes takového kamene nezbytně třeba, nýbrž tolíko jistých pláten, kteráž podobným řádem, co oltář, posvěcena jsou.

záštitou Frankův brzo domohlo se opět takové moci, že tato bezpečně stačila (ač kdyby bylo po vůli biskupův bývalo), činnost nově přichozích missionářů zamezit, neohlížejíc se ani k tomu, že oba bratři příliš církevně a pravověrně smýšleli, než aby nějakého nepravého jednání byli sobě dovolili.¹⁾

A čeho se zde domníváme, potvrzuji také prameny. V mezích kněžské moci své ujali se sv. bratři díla se stejnou horlivostí, jak opatrností; poněvadž pak práce mnoho a dělníků málo bylo, pečovali především o to, aby mladé lidi (jako Gorazda, jehož později ještě blíže poznáme) z národa samého vybrali a k službě církevní vychovali a dle vzoru, za nímž sami směřovali, na společný život a pění církevních hodinek čili breviáře navykli. Že přese všechn tento způsob života missionářské podnikali cesty, o tom nelze pochybovat. Vždyt bylo po celé zemi dosť co kázati, křtíti, proti rozličným bludům nastupovati; a proto mohou ony pověsti na Moravě, jež k jistým místům a zřídilům se vážou, jako by tato přítomnosti apoštolských bratří takřka byla posvěcena, vždy míti některý historický základ.²⁾ Zvláště pak potkala se činnost bratří brzo se vděkem v zemi

¹⁾ Legenda pannonská klade proto (srov. Ginzel str. 26 Přídavků) papeži Hadrianu II tato slova na jazyk: „illi vero (fratres) — contra canonem nihil fecerunt,“ čili staroslovansky (v Erbenových Regestech I. 15): „kromě kanona nestvoristě nič' sože.“ Podlé toho bude ovšem nyní zjevno, co souditi o Bočkově listině z r. 863 v Cod. dipl. Mor. I. 32, kdež jistí se o svěcení kostela sv. Petra v Olomouci „per venerabilem fratrem Kyrrillum.“

²⁾ Tak mezi jinými v Spěci u Kelče, v Přibicích u Hustopeče, v Pořivině kostele, v Žarošicích, v Uhřicích blíz Domabořic, ve Svitavě. Vzdážli sv. bratři již tehdáž do Čech vstoupili, nedá se dokázati; nemohné však není, že by aspoň býv. Hradeckého a Chrudimského kraje se byli dotkli. Starodávní, sv. Klimentu zasvěcené kostely ve dvou někdejších župních hradech na pomezí Moravském v Čechách, v Litomyšli totiž a Hradci Králové, zachovávají aspoň památku sv. mučeníka, jehož tělesné ostatky byly apoštoly s sebou přinesli. Na Moravě jest kromě opuštěné kaply v lesích u Osvětiman (v býv. Hradišt. kr.) také býv. farní kostel v Hořejším Břečkově blíz Jasenice (v někd. Znojem. kraji) založení sv. Klimenta.

Kocelově, kdež ještě před svým odchodem do Říma, tedy před rokem 867, okolo padesáti učeníků vyučili církevní slovanštině. Sami však nemohli a nesměli ještě, zvláště mše svaté, v tomto jazyku sloužiti; neboť kromě toho, že sami jsouce kněžími řeckého obřadu, jen tomuto byli přivykli — vždyt pak nikdež ve světě nebylo před nimi mše svaté slouženo v jazyku slovanském —, náleželo jim jako od biskupa pasovského oprávněným, podrobiti se u vykonávání úřadu kněžského zákolu a obyčejí církve latinské.¹⁾ S těží již a s výjimkou as dopouštělo se jim přisluhovati dle řeckého obřadu, jakkoli od církve římské uznaného, neřku-li v jazyku novém. Taková neslýchchaná novota byla by bezpečně veliké pohnutí myslí způsobila a bez prodlení stížnosti a vyšetřování po sobě potáhla, a to tím spíše, ano legát papežský Arsenius, biskup z Orty, s mimořádným plnomocenstvím právě té doby, t. j. r. 865, biskupství řezenské, pasovské a salcupurské objízděl²⁾; Adalvin pak, o němž známo, že

¹⁾ Tak zvaná česká, moravská i pannonská legenda, neméně i tak zv. Diokleat, kněz a kronikář býv. arcibiskupství Dukelského (Dukla = Dioclea v Albanii), který psal ok. r. 1161 a jehož kroniku vydal r. 1601 Maurus Orbinas v svém díle: „Il Regno degli Slavi“, jinak též pod jménem: „Regum Slavorum historia“ známém a v „Joannis Lucii de regno Dalmatiae et Croatiae libri sex“, Vindob. 1758 fol., citovaném i opravovaném, — dávají ovšem znáti, jako by sv. apoštoly hned po svém příští do Moravy a Pannónie sloužení mše svaté a zpívání církevních hodinek jazykem slovanským byli zavedli; a však, poněvadž kromě legendy pannonské všecky ostatní pramenové toliko s velikou opatrností užiti být chtějí, nutí nás pomlčení o tom v legendě italské, jakož i výslovné svědectví papeže Hadriana II. z r. 869 (v Erbenových Regestech I. 15), an sv. Methoděje posýlá s povolením, slavit obět mše svaté „nominatim cum liturgia et baptisme“ v jazyku slovanském, — setrvati na ménění, výše vysloveném. Již Kopitar praví ve svých Prolegom. histor. (Miklošič, Slav. Bibliothek I. str. 64): „de linguae slavicae in sacris usu primis jam quatuor et dimidio annis tentato, nulla in historia vestigia.“ Veřejné modlitby děly se zajisté v jazyku domácím, to ale nebylo také zapovězeno; mše však nenáleželo ještě nikterak tímto jazykem sloužiti.

²⁾ Mansi Collect. XV. pag. 454. Annalista Saxo ad an. 866. Pertz Script. VI. 578. Annales Bertin. ad eundem annum. Pertz l. c. II. 231.

ještě r. 865 v Kocelově říši chrámy světil, ano až do samého r. 871 od tamějších metropolitních práv svých neustoupil,¹⁾) zajisté by nebyl opomenu novoty takové k vědomosti legata přivoditi. Poněvadž se to ale nestalo, právem lze dovozovati, že bratři zachovali se vůbec v mezích sobě položených, ba i té doby, když r. 865 a 866 politický obzor Moravy se zachmuřil a Rostislav do nové války se pustil.

Avšak i za těchto politických zmačkův, když Moravané Frankův se byli odrekli, nesměli svatí bratři co praví synové církve katolické uchýlit se od povinností, jimiž ve svém nynějším postavení vázání byli vůči metropolitovi salcurskému; mohli sice jazykem zemským vyučovati, věřícím překladův písma svatého poskytovati, veřejně s nimi se modliti, nesměli ale nikterak mši svatou v jazyku slovanském sloužiti. A právě proto, že zachovali se ve svých mezích co kněži, neměli ani metropolita ani podbiskupí jeho pasovský nijaké příčiny, v Římě na ně sobě stěžovati, a proto pokládáme cestu jejich do Říma na konec r. 867, když byli za čtyři a půl léta dostatečně poznali pole činnosti své a ovoce působení svého, — za účinek dobrovolného předsevzetí, aby dle způsobu missionářů všech věků ze své práce vydali počet při hrobu knížat apoštolských a potřebných sobě vyprosili naučení a svobod k další činnosti. A jako o odchodu jejich z Cařhradu do Pannónie a na Moravu stolici apoštolské bylo oznameno, podobně neopomenuli bratři o svém odchodu do Říma a cíli jeho předkem zprávu učiniti.²⁾ Cesta vedla je z Moravy zeměmi Kocelovými

¹⁾ Conversio Bogoar. Pertz Script. XI. 13—14.

²⁾ V tomto smyslu vykládáme sobě slova v Translatio cap. 8.: „His omnibus auditis, Papa gloriosissimus Nicolaus, valde laetus super his, quae sibi ex hoc relata fuerunt, redditus (ze žalob a stížností metropoly) nebyl by zajisté byl „laetus“ učiněn), mandavit et ad se venire illos (fratres) literis Apostolicis invitavit. Quo nuntio illi percepto valde gavisi sunt, gratias agentes Deo, quod tanti erant habitu, quod merebantur ab Apostolica Sede vocari.“ Druhé legendy vědí o rozličných příčinách pozvání jich do Říma. Dle bulharské v kap. 8 jestit to žádost

do Benátek, kdež s latinským kněžstvem v příčině slovanského překladu tuhé podstoupili hádání.¹⁾ Do Říma dostali se na krátko po smrti velikého papeže Mikuláše I., kterýž byl dne 13. listopadu 867 se světem se rozžehnal.

Ohlédněmež se nyní po stolici apoštolské samé, uvedouce si na mysl tehdejší poměry její, odkudž pak bude lze, jasněji zobraziti sobě postavení, kteréž tato sobě potom oblíbila vůči apoštolům Slovanstva.

Papeži Mikuláši I., jenž s stejnou opatrností jak statečností stavěl se na odpor nespravedlivostem a špatnostem jak na východě tak na západě, bylo, což především naleží na paměti míti, nesnadnou řešiti úlohu; ukazovalať se totiž potřeba, obmeziti způsobem, společnosti křesťanské prospěšným, ano velice žádoucím, moc metropolitů, kteráž na podbiskupí zde i onde nemálo tlačila, uvozujíc je do podřízeného, nehodného, ano místně i povážlivého postavení. Mnozí metropolité jevili chut, oddati se na cesty patriarchy cařhradského, Photia, jenž ve srozumění s císařským dvorem svévoliě biskupy i arcibiskupy

bratří, aby překlad sv. písma, od nich učiněný, schválení papežova došel; dle panonské v kap. 6 toužil prý po nich papež „desiderans eos videre tamquam angelos Dei“; ano dle české legendy kap. 3 vydal se prý Konstantin, Methoděje na Moravě zůstaviv, sám jediný na cestu do Říma, jsa puzen citem pobožnosti. Jediná moravská legenda dodává k tomu (v kap. 6): „His omnibus auditis, Papa Nicolaus laetus factus super his, quae sibi relata fuerant . . . Mirabatur autem ex alia parte, quod ausi fuissent sacerdotes Domini, Cyrillus et Methodius, horas canonicas in Slavonico psallendo statuere idiomate.“ O nějaké jich obžalobě a obsýfce do Říma tedy ani pomýšlení.

¹⁾ V Životě sv. Konstantina (v Šafaříkových Památkách dřev. písem. Jihošl. str. 1—27) čili v tak zv. starosrbské legendě (kap. XVI) vypravuje se, že latinští kněži v Benátkách padli na sv. bratry, jako „vrani na sokolé“. Druzí pramenové o tomto učeném hádání nevědí sice ničehož; jinak ale lze velmi dobře poznati z listův papeže Jana VII., že měli bratři v skutku stranu proti sobě, a to zejména v Římě, což také legenda pannonská v kap. 6. stvrzuje. Strana tato nelenila i později, až se jí konečně povedlo, že byl Methoděj r. 879 do Říma povolán, aby se tu zodpovídal.

svrhoval i sázel, ukládaje nad to daně všem biskupským kapitolám i klášterům. I metropolita raveninský, jmenem Jan, nezdál se týmž časem již být dalek podobného cíle. Spolehaje na přízeň císaře Ludvíka II., jehož důvěrné obcování s dvorem Byzantským papeži bez toho vidělo se být politicky nebezpečným, dodával sobě smělosti k rozličným výstupkům; hodlal patrně pod ochranou císaře osobitи sobě takovou moc, jakou z věčího dílu již vykonávali biskupové němečtí, a přece náležela Ravenna k státům papežským, jsouc vedle jiných krajin tak zvaným dědictvím sv. Petra.

Sotva byl tento spor r. 862 uklizen, vytasil se opat Theognost, jemuž byl vypuzený patriarcha Byzantský Ignatius sám mnohé věci do péra napověděl, s obširnými zpravami o počinání samozvaného patriarchy Photia, kteréž také sněmu církevnímu, v římském Lateránu r. 863 zasedajícímu, osobně předložil. Shromáždění otcové, nabylvše takto zevrubné povědomosti o běhu věcí v Cařhradě, vyřkli všemi hlasy klatbu nad Photiem jakož i biskupy, kteříž ho neprávě byli světili. Něco podobného čekalo také na některé německé biskupy, kteříž nedlouho před tím proti rádu sněmu církevní v Metech byli drželi, jenž v Římě nemohl být uznán, a kteríž dokonce na to pomýšleli, aby ve spolku s Photiem všechn východ i západ proti papeži pobouřili, čehož provedení vidělo se jim proto dosti snadným, poněvadž císař Ludvik II., jenž v rozličných příčinách té doby na Římany byl zanevřel, závistným okem bez toho na moc papežův se dívaje, takřka omamiti se dal křiku četných duchovních a světských velmožův, kteříž, sjíždějice se ke dvoru, bez ustání na něho naléhali, aby, jsa pamětliv důstojenství svého, nedopustil papeži naložiti s německými knížaty církevními, zejména s metropolitou Trevírským a Kolínským a j., v tom způsobě, jak se bylo stalo před rokem patriarchovi Raveninskému. Ty a podobné domluvy svedly jsou nedobře zpraveného do té míry, že v měsíci lednu nebo únoru r. 864 z Beneventu, kdež té doby dvůr držel, s početným lidem zbrojným proti Římu se zdvihl; a však nemoc císařova, jakož i prosby císařové Angilbergy

způsobily smír. Císař slíbil, zdržeti se příště všeho vkládání se do věci církevních a neujímati se více suspendovaných a vzpurných praelátů a pánuv, papež se své strany pak odhodlal se, svolati k uklizení podaných stížností a žalob obecný sněm církevní ke dni 1. května 864, kterýž ale z nedůstatku účastenství nepřišel k místu, odkudž nejpilnější věci dílem na obvykle podzimní synodě v Římě r. 864, zvláště pak vysláním biskupa Arsenia, dne 2. ledna 865 za apoštolského nuntia a latere vyhlášeného, konečně musily být zpraveny.¹⁾

Mezi tím, co veliký papež Mikuláš, jak jsme právě znamenali, přílišnou moc metropolitů na západě vítězně udolal, vyskytla se pro něho na východě, zejména v Bulharech, výborná příležitost, vystoupiť s prospěchem právě proti nejnebezpečnějšímu patriarchovi, t. j. proti Cařhradskému.

Vímět, že Bogoris roku 859 pokřtěn byl od arcibiskupa Josefa a Míchal nazván. Toto obrácení se na víru křesťanskou způsobilo Bogorisu odboj velmožův ve vlastní říši, jejž válečně položiv, slavil takovou cestou nejen vítězství křesťanství, nýbrž i moci panovnické. Neboť od té doby teprv založeno jest křesťanství pevně v Bulharech, národ hrnul se ke křtu i brzo nedostávalo se dělníkův k bohaté žni. Tu obrátil se Bogoris, jehož zajisté nebyl ušel pohoršlivý spor v Cařhradě, k papeži Mikuláši I. o učitele víry. Po četném poselství poslal sv. Petru v Římě stkvostné dary, mezi jiným též pancíř, v kterémž byl nedávno víre křesťanské k vítězství dopomohl,²⁾ veda zároveň stížnosti při papeži, jak prý v Bulharech Řekové, Armeni a j. křtíti a nesrovnalé věci kázati se jmou, jak prý i Židé víry a učeníkův nacházejí, a jak velikou tudíž národ bulharský má potřebu pravověrných učitelův i kněh, při čemž dával dosti zjevně znáti, že by prý takové různice snadno daly se pojednou ukliditi, kdyby stolice apoštolská se sklonila, zřídit v Bulharsku zvláštní patriarchství.

¹⁾ Zevrubně vypsáno v Dambergrově: „Synchronistische Geschichte d. Kirche und d. Welt im Mittelalter.“ V Řezně 1851, díl III. str. 391 a následně.

²⁾ Srov. Jaffé: Regesta Pontificum pag. 249 ad an. 866.

Nemálo musil se papež potěšiti, vida, kterak veliký, v samém sousedství sídelního města říše byzantské přebývající a jí nebezpečný národ z nenadání k římské církvi se obraci. Bylit mu zároveň tito Bulhaři výbornou zbraní proti Cařhradu, i protož poslal Bogorisovi bez prodlení dva biskupy, Pavla Piombinského a Formosa Portského i s knihami a zevrubným poučením k zodpovídání jistých sporných otázek, jež byly mu od Bulharův předloženy.¹⁾ Nyní vypuzeni jsou falešní kazatelé ze země, obyčeje římské církve zavedeny a Bogorisovi na srozuměnou dáno, aby sobě z kněží římských, od biskupa Grimoalda nedávno do země uvedených, vybral některého, jenž by pak měl v Římě na arcibiskupa býti vysvěcen. Bogoris žádal Formosa a ucházel se o něho také s velikým úsilím; a však papež, znaje ovšem nezpůsobilost jeho,²⁾ povolal ho z Bulhar zpět i podával biskupa Grimoalda, jakož i třetí ještě osobu, jistého Dominika, na arcibiskupství bulharské.³⁾ Když pak i tito dva ne-

¹⁾ „Responsa ad consulta Bulgarorum“, edidit Harduin in actis Concil. V. 353–386. Též v Mansi Collect. XV 401. Srov. též Pertz Script. I. 379 a 380. Tato památka historická dává vysoce zajímavá pokynutí o životu způsobě, mravích a smýšlení starých Bulharův, a v ní obrazuje se zároveň politika římského dvora vůči tomuto, vře a církvi novotně získanému národu. Při tom budíž jen jedné věci vzpomenuto, poněvadž se nám zdá, že i k staromoravskému obyčeji ukazuje. Bulhaři otazují se: Sedne-li náš zeměpán vedle obyčeje k stolu v sedadle (in sedili ad mensam), nepřisedá k němu nikdo, ani chot jeho; my pak sedáme na stoličkách (in sellis) a jíme na podlaze. Což nyní bude nám činiti?“ K tomu odpovídá papež: „To netýká se věcí církevních; v ostatním není to pěkný mrav.“ Legenda moravská vypravuje pak v kap. 14: Accidit autem, ut rex Swatopluk in quodam convivio ducem Boemiae Borziwoy sub mensa sua in detestationem sua perfidiae locaret, incongruum assens debere cum Christicolis hominem gentilem edere.“ Známost, že toto místo dostalo se z Křištanovy „Vita s. Ludmillae“ do legendy moravské. Jak Dobner o tom soudí, viz Annal. III. 285.

²⁾ Jak právě papež jednal, povolav Formosa nazpět, poznává se ze synody římské r. 876, kteráž viděla se nucenu, téhož Formosa v příčině dokázaných špatností i svěcení kněžského odsouditi. Jaffé, Regesta pag. 264.

³⁾ Jaffé, Regesta pag. 254 ad an. 867.

byli přijati a od papeže Hadriana II. dva noví kandidáti s bulharským vyslancem Petrem, příbuzným krále (jehož dluhou v Římě byli zdrželi) ke dvoru posláni, odhadlal se Bogoris, hněv svůj stolicí apoštolské zjevně ukázati, chtěje vyslati téhož Petra r. 869 k obecnému snemu církevnímu v Konstantinopoli a sloučiti Bulharsko s církví východní, což se také dne 3. března 870 přese všechn odpor, kladený od latinských biskupův, skutečně stalo.¹⁾

V takovém stavu nacházela se tedy církev římská, když oba apoštoli Slovanští s ostatky sv. Klimenta do Říma dorazili. Na stolici Petrově seděl tím časem již Hadrian II., který byv v listopadu zvolen, korunován jesť dne 14. prosince 867 (zemřel v měs. listopadu 872). Zmatky i politika předchůdce jeho byly jsou na něho přešly, i odtud úsilná péče, způsobiti takové církevní zřízení Pannónie, kteréž by, přinesouc prospěch stolici apoštolské, po případě proti německým metropolitám užiti se dalo, a podržic Bulhary v mysli a dozorství, i Cařhrad přitahovalo. K tomu bylo však třeba takových ústupkův, jakých by církev v jiných okolnostech sotva byla povolila. Především složeny jsou po příchodu missionářů svaté ostatky s velikou slavou na hlavním oltáři prastarého kostela sv. Klimenta v střídě, k Lateránu vedoucí, načež nastalo připravování bratří Konstantina a Methoděje k přijetí úřadu biskupského. Tuto přípravu předcházel však nezbytně zkoušení jich pravověnosti, — „processus informatorius“, jak to církev nazývá — o kteréž měly svědčiti přinešené jimi překlady evangelií, homilií, hodinek a liturgie.²⁾ Praví-li se v „Životě sv. Konstantina“, že Ha-

¹⁾ Jaffé, Regesta, pag. 257 a 258. Hilferding v Smolérových „Jahrbücher für slav. Literatur“, v Buděšíně 1856, nové řady díl 3, seš. 2, str. 103. že od těch dob dávali Bulhaři svých biskupův patriarchovi Cařhradskému vysvěcovati a že vůbec odtud přidrželi se tamních patriarch, prozrazuje výtka, kterouž v listopadu r. 871 papež Hadrian II. vyslovil patriarchovi Ignatiovi, pravě: „quod et Bulgari antistitem consecravit et diaconos ex laicis fecerit.“ Jaffé, Reg. pag. 239.

²⁾ Dle toho, co praví se v 20. kap. „Skutkův Apoštolských“, záležela liturgie ve čtyřech podstatných částech, kteréž jsou: a) předčítání sv.

drian II., když zejména oba bratři byli v Římě liturgii v slovanském jazyku několikrát vykonali, slovanské překlady bratři v kostele panny Marie Věci — dle pannonské legendy pak, čili „Vita Methodii“ na oltáři sv. Petra — položil: nechce tím nic jiného být řečeno, leč že tito spisové přese všechn snad odpor od samé stolice apoštolské za pravověrné a pravé přijati jsou¹⁾. Tak stkvělé svědectví mohlo ovšem stačit; poněvadž ale církev ve vážných věcech — a k takovým naleží beze vši pochybnosti svěcení biskupův — nikdy od určitých pravidel svých nedostupuje, přikazujíc zejména, aby každý, kdož má na biskupa svěcen být, vedle veřejného vyznání víry sliboval i věrnost náměstku Kristovu: nebyloť ani Konstantinu a Methoději toto veřejné osvědčení prominuto.²⁾ Teprv, když takto pravověrnost svou, jakož i oddání se pod stolicí apoštolskou dokonale byli prokázali, vysvěceni jsou dne 6. ledna roku 869 na biskupy, a učenici jich na kněze a jáhny.³⁾ O obsahu onoho vyznání víry,

pisem, b) výklad jich prostředkem řeči nebo učení, c) slavení oběti svaté a d) utěšitelné rozmlouvání.

¹⁾ „Vita Constantini“, vyd. od Šafaříka v Památkách dřevního písemnictví Jihoslovánu, str. 23, hl. XVII: „osvięti i položi ję w cerkwi swiętyja Maria, iże się naricet Fatan (φάτνη, praesepē), pěša že nad nimi liturgiu.“ Legenda pannonská v kap. 6: „Svięti (apostolik) učenije jego, polož slovén'skoje evangeliye na oltari sviętago apostola Petra.“

²⁾ Že v Římě neodchýleno se od této nezbytné výminky ani při Konstantinu a Methoději, povýšeno jest nade všechn spor nepochybým svědectvím papeže Jana VIII., který v listu k Methoději a Svatoplukovi (viz Erben, Reg. pag. 16 a 17) připomíná onomu vyznání víry, ústně i pisemně složené: „sicut verbis et literis te S. Romanae ecclesiae credere promisisti.“

³⁾ Výslovně připomíná v té příčině dobré zpravená „Translatio S. Clementis“, v kap. 9: „consecrarunt ipsum (philosophum Constantium) et Methodium in Episcopos.“ Námítky, kteréž činí se proti této dějině, vyvrátil dokonale Ginzel na uv. m. str. 47, pozn. 7, zapomenuv ale při tom, že ono místo v listu papeže Hadriana II. z r. 869 (Erben, Reg., str. 14): „že poslán jest od papeže Methoděj co kněz (presbyter) k Slovanům pannonským a moravským“ (Ginzel l. c. str. 9), pošlo jediné z krivého pojmutí dřevního slovanského textu. Omylné „sviętše“ není zde

kteréž (jak Ginzel na uv. m., str. 46, pozn. 5 právě dokládá) s postupujícím v čase rozvojem víry církve samé vždy se srovnává, nemůž' nižádný znalec věci být v pochybnostech. Poněvadž týmž časem učení o výcházení ducha svatého od otce i syna potkávalo se ve východní církvi s mocnými odpúrci, ana jeho církev západní co článku víry již se přidržela, nevkládajíc

formou substantivní, nýbrž verbální, i naleží je tudíž přeložiti „consecrantes eum“ čili „postquam eum cum discipulis ordinavimus.“ Porov. v té příčině „Arkiv za pověstnicu jugoslavensku.“ Kn. 4. roč. 1857 str. 291. Kdy svěcení toto vykonáno, nepokládají pramenové, Ginzel pak (l. c. str. 48 pozn. 7) cestou kombinace přichází k domnění, že stalo se dne 5. ledna 868. Místo v „Translatio S. Clementis“, cap. 10, kteréž jeho domnění podpíráti se zdá, zní pak: „Cum autem philosophus, qui et Constantinus, diem transitus sui imminentre sibi sensisset, ex concessione summi Pontificis posuit sibi nomen Cyrillus, dicens, hoc relevatum sibi fuisse: et sic post quadraginta dies dormitionem accepit in Domino sexto decimo Kalendas Martias.“ Dle toho zemřel tedy Konstantin 40 dní po proměně jména svého dne 14. února. Počítá-li se odtud nazpět, stal se onen výkon dne 5. ledna, kterýž připadl r. 863 na vigiliu Zjevení páně. Poněvadž pak Ginzel nepochybuje, že tato proměna jména stala se při svěcení Konstantina na biskupství, považuje tím přijetí 5. ledna, co dne svěcení, za oprávněné. Stalo-li se tak, bylo zajisté nezbytné, aby zkoušení přinešených slovanských kněží, nového obřadu a vůbec veškeré pravověrnosti dostavivších se missionářův, jež všim právem (i dle Ginzla) předcházetí musilo, v době sotva čtrnácti dní se vykonalo. Nebot přede dnem 14. prosince 867 nebylo jich, jak známo, ještě v Římě; zastalí oni již papeže Hadriana II., dne 14. prosince t. r. korunovaného. Zbývalt tedy jen čas od 15. prosince 867, ač byli-li již na místě (o čemž dovolujeme sobě pochybovat), až do 5. ledna 868 ke zkoušení ordinací. A však nesluší zapomínat, že právě v tu dobu připadají svátky narození a Zjevení páně, tedy svátky, kteréž církve vždy s velikou okázalostí slaviti obvykla a o kterých všeliká práce, tedy i zkoušení přinešených kněží, nezbytně odpočívala. K tomu třeba doložiti, že bylo rovněž nezbytné, aby mezi svěceními učenikův slovanských, byli-li ještě laiky, čas několika dní prošel. A to mělo ve 14 dnech všecko k místu přivedeno být? Konečně smí se dle starého rádu církevního svěcení biskupa dříti jediné v neděli nebo v den některého apoštola nebo o věci některý svátek; pátý leden r. 868 připadal však na pondělí, nad to pak o vigiliu svátku. Dle všeho toho bylo tedy bezpečně ono svěcení našich

je jinak určitými slovy v samé vyznání víry: sotva asi pochybíme, tvrdíce, že v Římě zvláště na tuto věc při vyznávání víry řeckých kněží (a takovými byli zajisté Konstantin a Methoděj) důrazně nastupováno. Rovněž ještě nepochybně, že svatí bratři svěcení obdrželi na pravé biskupy okruhů missionářských, nikoli na chorepiscopy či biskupy krajské. Nebo kdyby se byli jen takovými stali, nemohli nabytí práva i kněze světiti (Cod. dipl. Mor. I. pag. 82), na čemž přátelé a příznivci jejich právě nejvíce sobě zakládali. Mezi učeníky pak, kteříž na kněze a jáhny od nich vysvěceni jsou, nacházeli se Moravan Gorazd, pak Bulhaři (či pannonští Slovenci?) Kliment, Naum, Angelar a Sava.¹⁾

biskupů mnohem později vykonáno. Dělo-li se ale později, připadlo úmrtí Konstantina nikoli do roka 868, nýbrž do roka 869. Starosrbská legenda (u Šafaříka na uvedeném m.) připomíná, že při ordinaci nacházeli se též biskupové Formosus Portský a Gauderich z Velletri. Dle dánvího řádu církevního mají být při svěcení biskupa tři biskupové přítomní, biskup světicí totíž a druzí dva k přísluze. Pořádek církevní posloupnosti dává však jen tomu právo světiti biskupa, kdož je skutečným vrchním pastýřem a kdož voleného byl biřmoval; protož předpisují konstituce apoštolské, aby to byl „jeden z nejpřednejších biskupů“, tedy metropolita, arcibiskup, zvláště ale nějaký patriarcha. Poněvadž pak Formosus a Gauderich byli jen pouhými biskupy, nepřisloušelo jim udělovati svěcení, to musilo vykonáno být skrze vyššího hodnostáře církevního. Neučinil-li tak papež Hadrian II. sám? Že byl Formosus přítomen, pomáhá též určiti dobu konsekrace. Anastasiova „Vita Adriani P. P.“ (v Muratoriho Scriptores rerum italicarum III. 1 a násł.) dokládá výslovně, že Formosus nebyl přítomen korunovaci téhož papeže, že tedy 14. pros. 868 v Římě se nenacházel. Byl ovšem u Bogorísa v Bulharech, kterýž ho žádal za metropolitu; ale papež povolal ho zpět, on pak opustil Bulharsko s vyslancem Petrem. To aby se bylo mezi 14. prosincem 867 a 5. lednem 868 stalo, je dle stavu tehdejších prostředků komunikačních holá nemožnost! Nejprv zaslal Bogoris prosbu svou — papež k ní odpověděl — pak teprv vydal se Formosus na cestu z Bulhar do Říma; a jaká to dlouhá a obtížná cesta!

¹⁾ Translatio S. Clementis praví krátce (v kap. 6): „mandavit Papa episcopo cuidam... ut ordinaret ex discipulis Slovenicis tres presbyteros et duos lectores.“ Tu bychom tedy měli našich pět výše jmenovaných.

Skutkem tímto splnila se žádost knížat Slovanských, Rostislava totiž, Svatopluka a Kocela; mělif dva svěcené biskupy, kněze i jáhny. Otázka, kterouž sobě nyní náleželo především položiti, byla: jaké dioceše přikázati vysvěceným a pod jakého metropolitu je postaviti? Zajisté zanášeno se v Římě touto věci, když předčasnou smrtí Konstantina, jehož tam přezvali Kyrillem¹⁾ — zemřel, maje let 42, čtyřicátý den po proměně jména svého, dne 14. února 869 — uvedena do jiného proudu.²⁾ Zbyltě Methoděj sám jediný i nastala mu povinnost, vyprovázeti k hrobu tělo zesnulého bratra, kteréž pochováno jest v římském kostele sv. Klimenta k pravé straně oltáře, do něhož vloženi byli dříve ostatkové sv. papeže Klimenta.³⁾ Záležitosť nové dioceše nabyla nyní zcela jiné tvárnosti. Dokud byl Konstantin živ, bylo třeba pomýšleti na dva dioecesní okresy; po smrti jeho jednalo se toliko o postavení Methodějovo. Krajiny, kteréž na Moravě a v Pannonii mohly mu býti vyká-

vaných učeníkův. Jmena jich známa jsou z „*vita Constantini*“, historické zprávy o nich viz pak v Čas. čes. Musea r. 1848 str. 12—20.

¹⁾ Nebylo nic neobýčejného, že papežové měnili jmena těch, jež světili na biskupství; připomínáme jen Wilbrorda a Winfrida. Ono dano od papeže Sergia I. r. 696 jméno Clemens, tomuto od papeže Řehoře II. r. 723 jméno Bonifacius. Mohlf tedy i Konstantin při svěcení dostati jméno Kyrillos.

²⁾ Že jsme se vedle Šafaříka i Palackého pro rok 869 rozhodli, toho, tušíš, s důstek ospravedlňuje nás poznámení na str. 115. V ostatním má naše „Vita Constantini“ v Šafaříkových „Památkách“ atd. v kap. 17 výslovně rok 869 co rok úmrtí Konstantina.

³⁾ Transl. cap. 12. Spor, kterýž dle téhož pramene (kap. 11. a 12.) o to vznikl, má-li tělo Kyrillovo z Říma vyvezeno či v chrámu sv. Petra pochováno být, podmiňuje další a hojnější obcování Římanův s nebožtíkem, i my shodujeme se tudíž zcela s míněním Dümmlerovým, v Archivu Víd. ak. nauk XIII, 181 proneseným, kteréž přijímajíc delší pobyt Kyrilla v Římě, klade tudíž úmrť jeho do r. 869. Vyobrazení téhož nalezá se podnes v kostele sv. Klimenta v Římě, o čemž viz: „Dudík, Neuentdeckte Fresken aus dem Leben d. heil. Apostel Kyrill u. Method in Rom.“ Mittheilungen der k. k. Centralkommission zur Erforschung u. Erhaltung d. Baudenkmale. Ročník 1869.

zány, příslušely velikým dílem k arcibiskupství Salecpurskému. Bylo se tedy v případě, že by salcpurský a pasovský biskupové na jednání v Římě nepřistoupili, nadítí protestu, na Řím pak neslušelo v takových okolnostech nikterak, učiniti opatření, jehož provedení nebylo již předkem zjištěno; provedeno mohlo být však jen tehdy, bylo-li v té věci očekávati souhlasu Rostislava i Kocela. Víme ovšem z předchozího vypravování, že právě oni byli rozhodními přátely Methoděje i učeníků jejich, odkudž musily se zámysly papežovy se srozuměním těchto slovanských knížat setkat; proto směl také papež, neohlížeje se na Salecpurského, povýšiti Moravu a Pannonii r. 869 na zvláštní samostatnou arcidiocesi, jmenovati Methoděje prvním arcibiskupem jejím¹⁾ a přiděliti jí země Rostislavovy, Svatoplukovy a Kocelovy. Tím ovšem dosaženo v Římě již něčeho, ale ne všechno. Slušelof zajisté i Salecpurského některou, poněkud podstatnou příčinou přivéstí k tomu, aby se spokojil, neméně bylo třeba, zároveň i vzdorné, ano takořka již odpadlé Bulhary v paměti zachovati; obé pak zjednáno tím, že Methoděj dosazen jest na stolici sv. Andronika, t. j. povyšen na arcibiskupa dřevního západního Illyrika.²⁾

Sv. Andronik, o němž z listu k Římanům jen tolík bezpečně známo, že byl zbožný, na křesťanství obrácený žid a příbuzný sv. Pavla,³⁾ zjevuje se v pozdějších podáních co učeník samého Krista pána a co první biskup v staroslovém Srému (Sirmium).⁴⁾ Jakkoli to jen pouhé podání, tolík přece v té věci

¹⁾ Svědectví o tom vydávají listy papeže Jana VIII. z let 879 a 880 (Erben, Reg. str. 17), v kterých nazývá se Methoděj výslově: „archiepiscopus ab antecessore nostro Adriano... ordinatus — archiepiscopus s. ecclesiae Marabensis, — Pannoniensis ecclesiae.“

²⁾ Legenda pannonská praví v kap. 8: „da i jemu svietit“ na episkopstvo v Pannonii, na stol svätago Andronika, apostola ot 70. Ježe i byst.“ (V Šafaříkových Památkách atd. VIII. str. 6).

³⁾ Epist. Pauli ad Rom. XVI. 7.

⁴⁾ Ssutiny starého Sirmia spatřiti lze podnes blíže stábního sídla Mitrovic v slavonsko-srěmské Hranici, od něho pak nazývá se celá krajina v koutě Sávy, Dravy a Dunaje podnes ještě „Srém“.

dějepisně zjištěno, že Srém byl již ve čtvrtém století sídlem biskupství, kteréž, obsahujíc veliký díl Norika, Pannonii vlastní i posávskou, slušelo k dioecesi Illyrské, tedy k praefektuře Italské a patriarchátu Římskému.¹⁾ Nejedno spustošení, kterémuž podlehlo toto slavné město průchodem časův, jakož i osazení Pannonie od národův pohanských, byly jsou toho původem, že patriarchové Cařihradští, kteříž v následcích známého církevního sporu o obrazech všecka práva římské církve k Illyriku, tím samým pak i k tomuto biskupství bez podstaty sobě vlastnili, — zanedbávati jeho počali. Když pak Karel Veliký Pannonii mocí zbraně církvi křesťanské byl získal, považováno jest toto biskupství jako statek pána nemající, a protož nížadný papež neozval se proti tomu, když dobyté kraje metropolitovi salecpurskému od moci světské v ten způsob podřízeny jsou, aby Dolejší Pannonia od Salecpurských, Hořejší od Pasovských v lůno církve křesťanské opět uvedeny byly.²⁾

¹⁾ Město Sirmium bylo za doby Konstantina Velikého sídlem praefekta (praefectus praetorio) a zároveň hlavním městem Illyrika. Teprv když Illyricum rozděleno na východní a západní, ono pak co zvláštní praefektura k východní říši, toto co dioecese illyrská k praefektuře Italské připadlo, což teprv při dělení říše za císaře Theodosia r. 395 se stalo, učiněno jest Sirmium hlavou a sídlem vikáře Illyrské dioecese čili západního Illyrika. Na konec téhož čtyřtého století povyšeno tamější biskupství na arcibiskupství. Jak daleko ale sáhalo metropolitní právo Srěmského arcibiskupa, nedá se již plně zjistit; na žádný způsob nebyl Srém metropolí celého západního Illyrika, kteréž veškeré Noricum, všecky Pannonię, Dacii a Dalmacii obsahovalo; neboť i patriarchovi Voglejskému příslušelo na díl v těchto končinách konání práv metropolitních. A však za doby, o kterouž zde se jedná, byly branice arcidiocesí Salecpurské i Voglejské, jak povědomo, určitě vymezeny, co pak již k těmto dioecesím nepříslušelo, počítáno v smyslu církevním k biskupství Srěmskému. Doklady toho podávají „Sitzungsberichte d. kais. Akademie d. W. in Wien, díl XVII. str. 125.“

²⁾ Conversio Bagoar. Pertz Script. XI, pag. 9. Dümmler, Pannoniche Legende na uv. m., str. 186. Dle Schelstrate: „Antiquitas illustrata“ Tom. I. příslušelo za doby císaře Konstantina Velikého k dioecesi Illyrské šestero provincií, totiž: Pannonia secunda (Dolejší Pannonia),

Nyní však, kdy jmenován Methoděj r. 869 arcibiskupem, a to s úmyslem, aby v něm a skrze něho vedle provedení výše vytknutých záměrů způsobeno bylo pevné střediště křestanským missím, jichž biskupové němečtí toliko nedostatečně se ujímalí, — nyní vyneseny jsou dávní vzpomínky na zašlé biskupství Srémské opět na povrch, aby novému účinku, t. j. zřízení samostatného illyrsko-pannonského arcibiskupství, zjednán byl historický a právní základ, kterýž by zároveň opatření Karla Velikého v té příčině neplatná učinil. Měltě Řím, ačkoli sobě objemu této dioceše nebyl snad cele vědom, přece práva jediné sobě příslušného (měnití totiž církevní zřízení dioceší) tak silné přesvědčení, že neshledával ani toho potřebu, pustiti se k vůli této změně teprv do dlouhého jednání s salcurským arcibiskupem Adalvinem. Toliko ke knížatům slovanským Koceloví, Rostislavu a Svatopluku učiněn jest papežský list, kterýž posud se zachoval¹⁾, maje býti svědecstvím svěcení, na Methoději vykonaném, jakož i stvrzením velikých svobod, nové dioceesi uštědřených. Bylyt pak tyto svobody do té míry neslychané v církvi západní, že jen tak vážné okolnosti, jak jsme je výše (str. 109 a násł.) vypsalí, mohly jim vzniku dátí. „Mělt zajisté národ moravsko-pannonský k Římu býti přitahován, případná chuť jeho, následovati Bulhary, v zárodku udušena, Bulhaři od slovanských soukmenovců při Dunaji a Moravě na omyl svůj pamatování a konečně i cesta k obnovení svazku církevního mezi řeckými a římskými křesťany — jehož ukazovala se dobrá naděje po svržení Photia a opětném dosazení pronásledovaného patriarchy Ignatia skrze Basilia I (stál se císařem dne

Savia (Slavonie a díl Charvatska), Dalmatia, Pannonia prima (Pann. Hořejší), Noricum mediterraneum (Štýrsko a Korutany i s Bystřickým údolím v Tyrolech), konečně Noricum ripense (Hoř. a Dol. Rakousy jižně Dunaje a Salcursko).

¹⁾ V tak zv. „Vita Methodii“ čili legendě pannonské u Šafaříka, Památky atd. kap. VIII, str. 5, lat. překlad od Miklosiče u Dümmlera v Archivu cís. ak. nauk XIII, str. 159. I u Nestora shledává se již tento list. Srov. Erben, „Nestorův letopis ruský“ atd. V Fraze 1867. str. 18 a násł.

24. dubna 867) — takto připravována býti“. Udělitat zajisté stolice apoštolská novotnému arcibiskupu právo, sloužiti liturgii, tedy i mši svatou jazykem slovanským, toliko s tím obmezením, aby při oběti mši svaté epištolu i evangelie nejprv latinským, pak teprv slovanským jazykem čteny byly, aby naplnila se takto slova písem svatých: „všeliký jazyk chváliti bude Hospodina!“. Tímto listem apoštolským, daným ještě před skončením r. 869, počíná tedy činnost Methoděje co arcibiskupa u pannonských a moravských Slovanů.

Poněvadž pak jest v církvi katolické z dob založení jejího obyčejem, pojmenovati biskupství po obvyklém sídle bis-

¹⁾ Obyčej tento zachovává stolice apoštolská i vzhledem k řeckému jazyku v chrámu sv. Petra v Římě až do dnešního dne, dopouštějic rovněž, aby v slovanském kostele sv. Jeronýma v Římě „propter maiorem honorificentiam“ — jak praví se v listině z r. 880 (srov. Erben I. c. str. 17) — svaté evangelium pětkrát do roka nejprv latinsky, potom slovanský pěno bylo. Při tom dovolujeme si poznamenati, že otázka, byla-li Methodějova slovanská liturgie podlé textu řecké či římské církve spořízena, přese všecko důsledné tvrzení Ginzlovo v prospěch liturgie římské (na uv. m. str. 107—112) posud ještě konečného vyřízení svého daleka zůstává. Glagolské fragmenty pražské, kteréž jsou pozůstatky liturgických kněh dle obřadu řeckého, obyčej svěcení vody v předvečer sv. tří králův, kterýž podnes na Moravě i jinde se zachoval, konečně i zjev, že ještě prostředkem 13. věku doba postní v Krakovské dioceesi po způsobě řecké církve upravena byla (srov. Stenzel, Geschichte Schlesiens I. 13), tím méně bude případné co sledy slovanskou řeckou liturgie v Methodějově dioceesi pomíjeti a zavrhnouti, čfm je nepochybně, že liturgie řecká, byvši od církve římské uznána, před roztržením církve, r. 869 dávno ještě nevyřknutém, s překážkami v Římě nikterak nemohla se potkat. V nové arcidioecesi pak, v kteréž křesťanství po věčině teprv mělo být utvrzeno, bylo novotným vyznavačům víry zajisté vše jedno, dává-li se jim liturgie řecká nebo římská; neznalit vlastně ani jedné ani druhé pořádně Methoděj pak a pomocnici jeho mohli se toho obřadu držeti, v kterémž z domova nejlépe se vyznali. (Že ostatně vedle slevanské liturgie měla zvláště v zemi Kocelové i latinská průchod, uslyšíme později). A právě proto, že liturgie řecká byla té doby v té samé míře ještě katolickou, jako latinskou, nestěžoval sobě arcibiskup Salcurský na obřad, nýbrž na řeč liturgie, v nové arcidioecesi zavedenou.

kupův samých, sídlo toto pak z pravidla do onoho místa se kladlo, v kterémž světská správa provincie se byla ustanovila, t. j. do hlavního města jejího¹⁾: proto mělo také nové arcibiskupství vlastně nositi jmeno hlavního města Sirmia, Methoděj pak v tomto městě se usaditi.²⁾ Že však Srém od r. 582, kteréhož v ruce Obrův byl upadl, ztratil svého biskupa,³⁾ přestávaje zároveň býti hlavním městem, a že v nižádné z listin, k Methoději se vztahujících, o tomto městě zmínka se neděje: nutno souditi, že v Římě sice chtěli spatřovati v arcibiskupství Methodějově skutečné pokračování dřevního Srémského biskupství a dle toho i jmeno jeho zachovati — papež Jan VIII nazývá je pannonským,⁴⁾ poněvadž Sirmium po přemožení Gothův stalo se na nějaký čas metropolí dolejší Pannonie = Pannonia secunda —, pokládajíce zároveň v příčině sídla pravidlo za známé, že hlavní město země, pro kterouž nová arcidioecese zřízena, zároveň má se státi sídelním městem arcibiskupa. Nová arcidioecese byla však pro země Kocelovy i Rostislavovy zřízena, sídlo arcibiskupské mělo tedy do hlavního města jednoho neb druhého knížete položeno býti. Kocelovu stolicu známe; byly ji zejména Blatengrad (Mosburk) při jezeře Blatném s třemi

¹⁾ V prvních stoletích církve křestanské mohlo ovšem v každém městě, necht již mělo správní úřad (magistrat) čili nic, sídlo biskupa zřízeno býti, jakkoli v mnohé příčině již tehdy kladenou tam, kde sídlo magistrát. Teprv synoda Srédecká (Sardica) r. 344 a Laodikejská (mezi r. 344 a 381) nařídily, že nemají odtud v nižádné vesnické nebo menší městské obci více biskupové zřizování býti.

²⁾ Na církevním sněmu Voglejském z r. 381 (u Mansiho III. 604.) praví o sobě biskup Anemius: „Caput Illyrici non nisi civitas est Sirmiensis. Ego igitur episcopus illius civitatis sum.“ O důležitosti dřevního Sirmia viz Dra Renra „Noricum und Pannonia“, v Berichte und Mittheilungen des Alterthumsvereins zu Wien, sv. XI, str. 68 a násled.

³⁾ Stvrzeno listem papeže Jana VIII ke králi Ludvikovi asi z r. 874. Srovn. Erben, Reg. str. 15.

⁴⁾ Až do r. 880 nazývá papež Jan VIII našeho Methoděje: „archiepiscopum Pannoniensem“ nebo také „dioecesis Pannoniae“. Erben, Reg. str. 15 a násled.

vysvěcenými kostely.¹⁾ Kde však Rostislav sídlo, o tom nezachovalo se sice žádné současné písemní svědectví; a však jsou pozdější ztvrzení pramenové před rukama, z kterých téměř bezpečně souditi se dá, že stoliční město Rostislavovo leželo v sousedství starého, proti Uhrům od Přemysla Otakara II założeného, pevného (a pozdějšího krajského) města Hradiště, a Velehrad se nazývalo. Jmeno Velehrad (st. Veligrad) vyskytuje se v moravských listinách poprvé r. 1131.²⁾ Tehdáž držel tam biskupský kostel Olomucký malý statek. Nejstarší český kronikář Kosmas pokládá činnost nového arcibiskupa Methoděje za věc do té míry známou, že mu ani toho potřeba se nevidí, aby sídlo arcibiskupské jmenovitě uvedl.³⁾ On poukazuje v těch věcech prostě k jistým, všem přístupným pramenům, zejména k legendě o sv. Václavu, do níž prý ve všech kostelích lze nahlédnouti. Tam pak čte se: „Potom, když bratr sv. Cyrilla, jmenem Methudius, po jeho skončení místo něho moravským biskupem byl učiněn, tehdy české slovutné kníže, jmenem Bořivoj, a jeho bohabojná kněžna, sv. Ludmila, v tom městě, ježto Velehrad slove, tu ještě Moravského arcibiskupství stolec a sláva běše, v kostele sv. Vítta od blaženého arcibiskupa Methudia, oba svatý křest jsta přijala.⁴⁾ Nepochybně měl tuto legendu před rukama i český Dalimil (ok. r. 1314), kterýž nazývá sv. Methoděje výslově arcibiskupem

¹⁾ Srov. str. 80 t. d.

²⁾ Cod. dipl. Mor. I. 207.

³⁾ Cosmas ad an. 894, Pertz IX. 45.

⁴⁾ Legenda „de vita et passione sti Venceslai“, ku kteréž Kosmas již r. 1125 se táhne, dochovala se nás jediné v českém překladě XIV. věku. Vytisknána shledává se ve Výboru staré litt. české I. 314 a násled. Pokládá-li se v této legendě, že katedrální chrám ve Velehradě, v kterémž vykonán jest křest knížete Bořivoje, byl založení sv. Vítta, jakkoli známo jest, že synodální chrám tamtéž nosil jmeno nejsvětější Bohorodičky: znamená se tím toliko, že skladatel její, maje biskupský chrám pražský na mysli, byl toho domnění, jako by každý kostel katedrální toliko onomu svatému zasvěcen býti musil.

Velehradským.¹⁾ Papežové římští neužívali ovšem nikdy tohoto pojmenování; nazývají oni prostě našeho Methoděje nejprv pannonským, potom moravským arcibiskupem,²⁾ řídíce se v tom starém pravidlem, dle kteréhož dioecesím v zemích pohanských, jako nemajícím určitých hranic, nevyměřováno předkem stálých sídel biskupských, po kterých tedy nemohly i dioecese samy pojmenovány být. Že však Methoděj, prvé než opět do Moravy vkočil,³⁾ činnost svou co arcibiskup v zemi Kocelově počal, o tom míníme v následující kapitole porozprávěti.

¹⁾ Srov. Dalimilovu kroniku českou vydánou Hankova od r. 1851 str. 42, kdež se praví:

Bořivoj prosí krsta ot Svatopluka Moravského
a ot Methodieje arcibiskupa Velehradského.

Ten arcibiskup Rusín biše,
mšu svú slovansky slúžiše;

U Velehradě krsti Čecha prvého a t. d.

2) Když král Přemysl Otakar II. při papeži Klimentu IV. o zřízení samostatného moravského arcibiskupství v Olomouci se ucházel, přiváděl mezi jiným k prosbě své následující důvody: „cum in regno Boëmie, marchionatu Moravia, Austrie et Stirie ducatibus ... nulla sedes archiepiscopalis existat, licet antiquitus in Moravia sedes huiusmodi fuisse dicatur“. Cod. Dipl. Mor. IV. l. ddto Viterbi XIII. Kal. Febr. 1268.

3) Hlavní pochybnost o Velehradě co sídle arcibiskupském spolehlá v té okolnosti, že, když ok. r. 1202 ve Velehradě založeno opatství cisterciáků, ani v zakládaci, aniž v kterékoli jiné, k tomuto novému klášteru se vztahující listině nečiní se zmínky o bývalém arcibiskupském sídle tamějším, jakkoli nová nadání rádo spojováno s dávnověkou tradicí. My však vykládáme sobě toto opomenutí prostě z domnění, v XI. a XII. století vůbec rozšířeného, že slovanský obřad tolik jest co kacířský. Němečtí mnichové, kterýmiž osazen nový klášter Velehradský, chránili se opatrně, svazovati založení svého kláštera s činnosti slovanského, tedy (dle jich mínění) schismatického arcibiskupa, jakkoli bylo na obecném hlase, že právě toto založení stalo se na památku provedení křesťanství na Moravě, pročež také pozdější kronikáři, kteří

HLAVA DRUHÁ.

ČINNOST SVATOPLUKA A METHODĚJE.

Rostislav a Svatopluk. — Morava na chvíli zase frankou provincii r. 870. — Rostislav t. r. zajat a oslepen. — I Svatopluk obžalován a zajat. — Neopatrnosti Franků dostav se ke svobodě, panuje opět na Moravě r. 871. — Osobní poměry jeho. — Válka jeho s králem Ludvikem r. 872 a 873. — Smlouva ve Forchheimě r. 874. — Morava ve spolkovém svazku s říší frankou. — Jak Methoděj co arcibiskup na Moravě od r. 870 sobě počinal. — Činnost jeho přetrhuje se náhle synodou Salzburgskou r. 871. — Spisové stížní biskupův bavorských na Methoděje. — Papież Jan VIII. ujmá se ho. — Při tom zakazuje však přeče liturgii slovanskou r. 873. — Obnovená činnost Methoděje, zvláště v zemích Svatoplukových r. 874. — Opětné žaloby na něho r. 878. — Druhá cesta jeho do Říma r. 879.

Rostislav, kníže Slovanův moravských, došel r. 869 šťastně naplnění své žádosti, státi se knížetem od Franků neodvislým (srov. str. 92 t. d.), nalezel se účinkem moudrých opatření, jichž se byl ujal, na cestě nejprospějnější k tomu, aby i na

uznávali pravověrnost liturgie slovanské, od sv. Methoděje na Moravě zavedené, nikterak historickou skutečností se netajili, že nový klášter a činnost sv. Methoděje ve vzájemném svazku se nacházejí. Minorita bratr Mikuláš z Čech, kronikář XV. věku, rkp. v zemském archivu Brněnském, a dříve již Pulkava výslovně o tom se zmiňují. — Důkladnou rozpravu o Velehradě co arcibiskupském sídle sv. Methoděje uveřejnil Dr. Herm. Jireček nejprv ve Svatozoru r. 1860 str. 125 a násł.,

půdě církevní dokonale zpod jich vlivu se vymknul. Takto položení jsou základové k samostatné říši slovanské při Moravě a Dunaji a k rozvoji osvěty v ní, a na Svatopluka Nitranského slušelo nyní, podporovati veliké úmysly Rostislavovy. Avšak toto ještěná a pánovité kníže nechalo nikterak, bráti se za cíly strýcovými, nýbrž za vlastními; a jakého způsobu byli tito cílové, soudit lze z toho, že Svatopluk ke Karlmanovi náhle se přivinul r. 870 jemu holdoval.¹⁾ Odboj proti Rostislavovi a usílení vlastní moci byly tedy cílem jeho, a skutek onen vrcholil v tom, že v skoře potom vnuku Karlmanova (který byl nemanželský syn Arnulfův) kmotrem se stana, po svém ho jmeně pokřtiti dal.²⁾ Tím arcí vzbuzena spravedlivá nedůvěra. Rostislav nemoha více na synovce svého spoléhati, chystal se, dátí ho při hostině zajmouti; on však, dostav výstrahu, vyhnul se pod zástěrou lovu sokolího. Nyní pustil se Rostislav osobně za ním; byv ale podskočen, upadnul sám v zajetí. V okovech

později ve svém díle: Slovanské právo v Čechách a na Moravě, díl I, — o poloze pak dřevního Velehradu mor. archivář Brandl v Pam. archaeolog. díl. V. seš. 6. a 7. 1863. V mladší ještě ruské legendě (z XV. nebo XVI. století), kterouž vydal Pogodin r. 1825 v Moskvě (překladem českým uveřejněná v Čas. čes. Mus. 1841 str. 464) nazývá se sídlo arcibiskupa Methoděje Kanona a zase Kano, jmeno, kteréhož sobě nikterak vyložiti neumíme. Pogodin sám domýslí se, není-li to Mosburk? Blumberger v časopise „Wiener Jahrbücher d. Litt. XXVI, str. 222 a XXXVII, str. 72, a v jistém způsobě i Kopitar (Glagol. Clogian. LXXXII) hledají sídlo biskupství pannonského v sousedství dřevního Sirmia samého, kamž jisté město „Morabos“ přenášeji. Že mínění toto jest nedůvodné, dokázal Dümmler na uv. m. str. 188.

¹⁾ Annales Fuld. k r. 870 praví: Zwentibald nepos Rastici, propriis utilitatibus consulens, se Carlomanno una cum regno, quod tenebat, tradidit. Pertz Script. I. 382.

²⁾ Kosmas (Pertz na uved. m. IX. 41) nazývá výslovně Arnulfa Svatoplukovým „compatrem“. Klademět narození Svatopluka, levobokého syna Arnulfova z Wimpurcy, do tohoto nebo příštího roku 871, poněvadž r. 889 byla na sněmu Forchheimském o tom řeč, prohlásiti ho za dítě pořádné a způsobné k dědictví. Dokud ale nebyl dosáhl 18. roku, nebylo zhola možné, něco podobného navrhovati. Annal. Fuld. ad h. a. Pertz I. c.

vezli jsou druhdy mocné kníže Moravanů do Řezna ke Karlmanovi, očekávajíce zde návratu krále Ludvika z Porýní (byl tam, zejména v Mersech dne 8. srpna r. 870, pověstnou dílcí smlouvou s nevlastním bratrem svým, Karlem Lysým francouzským, uzavřel), aby nad Rostislavem zasedli k soudu dle způsobu alamanského. Mezi tím nepotkavše se s nižádným odporem, vpadla vojska Karlmanova do Moravy a zmocnivše se všech hradů v zemi, proměnila ji ve francouzskou provincii. Jediné zločinným přispěním Svatopluka bylo takové přepadnutí možné. Markrabí východní, Engelschalk a Vilém, kteříž, spravujíce asi již od r. 855 úřad tento, zvláštnosti země a lidu moravského nepochybňě nejlépe povědomi byli, měli starati se o pokoj v novém tomto přírůstku říše; aby však i pokladové Rostislavovi, co do bohatství více než královstí, ze země se dostali, o to pečoval Karlman sám; zavezl je s sebou do Korutan.¹⁾ Snadno pomysliti, že na zprávu o těchto příbězích musilo vzniknouti u příbuzných Charvátů, Srbů a Bulharů nepokojné hnutí, jakož i chut, způsobiti sobě spolek s byzantským císařem Basilem kterýž byl r. 867 po Míchalovi III. následoval; s druhé strany minula se váha rozhodné této události sotva s dobrým účinkem na vyjednávání, kteráž po smrti císaře Lothara (8. srpna r. 869) vedla se mezi Ludvikem Německým a Karlem Lysým, králem francouzským, o nápad Lothrinska v Mersech (při řece Meuse nedaleko Mastrichta).²⁾ Ludvik viděl se nucena, pro povážlivé následky jistého úrazu, ve Flammersheimu vzatého, skoro dva měsíce zůstat v Cächách,³⁾ potom teprv odebral se nej-

¹⁾ Annal. Fuld. ad an. 870. Pertz I. c. 382. Že Rostislav nepodlehul v poctivém boji, nýbrž zrádě, dokládají výslovně letopisy Hinkmarovy k r. 870, Pertz I. c. 490: „Rastitium, Winidorum regulum, a Carlomanno per dolum nepotis ipsius Rastitii captum et aliquamdiu in custodia detentum, post iudicium mortis excaecari et in monasterium mitti preecepit.“

²⁾ Což výslovně stvrzuje Hinkmar na uv. m. Dílcí tato smlouva, již výše vzpomenutá, nalezá se vytiskná v Pertzových Leges I. 516.

³⁾ Když totiž král v průvodu mnohých pánův vstoupil na pavlan královského zámku téhož, sesula se vetchá, dřevěná stavba pod nimi a těžce ho zranila. Regino ad an. 870, Pertz I. c. I. 582.

prv do Frankfurtu, odtud pak ještě před koncem měsíce listopadu do Řezna, kamž byl prvorovený jeho, Karlman, nešfastného Rostislava přivezl. Tu sestaven jest od krále soud z francských, bavorských a slovanských pánův, Rostislavu nepřiznivých. Vyšetřována vina opčované nevěry a vynesen nad ním rozsudek smrti, — s hlediště německého ovšem ne zcela bezprávně, kdyby bylo kníže moravské v poli přemoženo a zajato bývalo. Král Ludvík ale, tak vypravuje se, dal ho ze zvláštní milosti tolíko oslepiti a v jednom klášteře německém zavřiti. Od té doby přestávají všecky zprávy o nešfastném.¹⁾

Takovým způsobem dostal se tedy Svatopluk († 894) k vládě. Měltě v zemi poplatné pod dohlídkou sousedních markrabí panovati národu, kterýž byl za Rostislava prospěchův státní samostatnosti aspoň v počátcích jejich vážiti sobě uvyknul. Nebyloť tedy první jeho vystoupení snadné, zvláště že cesta, kteráž ho na trůn z vlastního úmyslu byla uvedla, nikterak národa nezůstala tajna; i byloť tudiž na něm, ze všech sil k tomu pracovati, aby zlé mínění o sobě, zradou onou zaviněné, vylhalil a národ opět pro sebe získal.

Mezi tím, zdá se, bylo v národech slovanských opět nemalé vlnění povstalo; neboť mnozí, obrátvíše se zase k německému králi, vysýlali touž dobou posly do Řezna s dary a holdem. Nebyli-liž mezi nimi též nepřátelé a protivníci Svatopluka, vladaře Moravského? Neboť i Svatopluk, kterýž byl nedávno ještě vydáním strýce svého Němcům osvědčil řídkou oddanost, zajat jest časně s jara r. 871 od Karlmana, do Řezna vezen a zde podobně co strýc z nevěry obviňován. V čem ale záležela tato nevěra, o tom nepovídají naši pramenové ničeho; lzeť však přičin poněkud se domyslit. Byloť bezpečně svobodnému Slovanu za těžké, poslouchati rozkazův německých mark-

¹⁾ Annal. Fuld. ad h. an. Pertz I. c. Nápadnot, že právě legenda Moravská, kteráž vůbec Rostislavu velice přeje, píše v kap. 10, že umrel „naturali morte“, což bylo by (ač v jistém způsobě s pravdou se snáší) opětným důkazem, že tato legenda je na mnoze nedostatečně zpravena.

rabí, s věčí pak tíži tlačil nepochybě zemi povinný poplatek; a takovéto protivení se opatřením německých pánův nazývají cizí kronikáři ovšem nevěrou.¹⁾ Kromě toho připadáme ještě na něco jiného. Jestif s podivením, proč mladší synové Ludvika Německého, Ludvík totiž a Karel, kteréž byl král právě tehdáž, a sice jednoho ze Sas, druhého z Alamannie, do Řezna k sobě povolal, nedostavivše se, raději po poslech jali sobě stěžovati, brzo pak k otci v tak nejistém postavení se octli, že Ludvík počátkem února r. 871 náhle do Frankfurtu se zdvihl a zde aspoň tolik vymohl, že přívřezenci odbojných synův, Karla totiž a Ludvíka, kteříž již Špýrskou župu byli osadili, pouštějíce plen, — slíbili zastaviti nepřatelství, dokud by stavové při snemu, na měsíc květen do Triburu položeném, stížností těchto sami neodklidili. Pramen těchto stížností záležel v pokusu králově, učiniti ve věcech posloupnosti jediné zákon prvorovenství platným. Nerad byl totiž král poddal se r. 865 urputnému naléhání mnohých pánův, vykázav třem synům svým, Karlmanovi, Ludvíku a Karlovi, zvláštní provincie k osobité správě: říši však na dobro mezi ně rozděliti, to uznávali nejen on, nýbrž i všickni rozumní a nestránní v Němcích byti s nejvěčím nebezpečenstvím; zvláště pak prvorovený syn, neméně i přátele královi v Bavorách důtklivě ho k tomu měli, aby hleděl předkem odvarovati bídě nekonečné, kteráž by z toho po případě byla pošla, kdyby Alamannie, Franky, Durinky a Sasy od Bavor se odložily.

I sama císařová Emma, matka oněch tří synův, získána byvší pro tuto vážnou věc, stranila prvorovenému, jehož byl otec takořka již spoluvládcem učinil. Mnich Fuldský dokládá v té příčině, že král Ludvík odhodlal se, jisté, mladším synům prvé již slíbené země přiděliti Karlmanovi, tedy beze vši pochyby rozličné kraje v Alamannie, ve Francích, ano snad i v Durincích. To ovšem potkalo se s odporem, otec pak povolal k sobě

¹⁾ Zdá se ovšem, že Svatopluk tuto věc jinak sobě vykládal. Annal. Euld. praví na uv. m. o něm: „ad ulciscendam contumeliam a Carolo-manno sibi illatam vires studiumque convertit.“

do Řezna Ludvika ze Sas a Karla z Alamannie; oni však nedostavivše se, jali se, jak již řečeno, po poslech žalovati, a k nim připojili se v tom mnozí velmožové oných zemí. Což kdybychom se odhodlali, spatřovati příčinu k zajmutí knížete moravského právě v těchto různících? Proč by mladší oni synové, kteří již zbraně proti otci byli se chopili, nebyli asi o spolek se Svatoplukem se pokusili? Vždyť byl Karlman s Rostislavem několikrát tuto cestu sobě oblíbil. Dosti na tom, Svatopluk dostal se do zajetí.

Když král Ludvík v postu přibyl opět do Řezna, přiveden před něho vězen Svatopluk; i bylo při králi zajisté důstatek chuti, podržeti ho pod přísnou dohlídkou, aby země jeho snáze německému zřízení navykla. A však tenkráte zklamali jsou se Němci ve svém očekávání. Moravané totiž, puzeni jsouce snad Němci ve svém očekávání. Moravané totiž, puzeni jsouce snad vše zaštím k panství cizímu, než přichylností k zajatému knížeti, — jehož nešlechetný skutek, na miláčku národa, Rostislavu, spáchaný, trval všem ještě v čerstvé paměti, — pozdvihli se valně ve zbrani, ¹⁾ neboť svoboda a národnost, k jejímuž zvelebení řečtí kněží Konstantin a Methoděj za dobu více než čtyř let byli pracovali, tato křesťanstvím utužená národnost nacházela se nyní v zjevném nebezpečenství; to počali Moravané tušit z čiperného počinání pasovských a řezenských kněží, kteríž dřevní vliv svůj a s ním bývalé prospěchy snažili se přivést k obnově. Že by svatý Methoděj co arcibiskup již tehdáž v zemi se byl nalezel, o tom, jak níže doložíme, sluší všim právem pochybovat. Salcursko, kteréž nyní mělo volnou cestu před sebou, těšíc se nad to výdatné podpoře markrabí Viléma a Engelschalka, nebylo by nového arcibiskupa ani v zemi trpělo, nehledic ani k tomu, že Svatopluk, chtěje se Salcurským zachovati, již tehdáž, jak se zdá, jal se učeníky Methodějovy pronásledovati; neboť výslově nazývá ho životopisec sv. Methoděje „pronásledovatelem křesťanův“ ²⁾.

¹⁾ Annal. Fuld. ad an. 871. Pertz l. c. 383.

²⁾ Legenda moravská v kap. 10. a bulharská v kap. 5. nemají proto ani dosti slov, jak by nešlechetnost Svatoplukova vyličily. Viz Ginzla na uv. m.

Jak při tomto zdvižení i náboženství vtaženo do kruhův krvavé války, viděti z toho, že odbojní Moravané vyzvali kněze Slavomíra ¹⁾ (u Němcův Sklagamar), kterýž ostatně pocházel z rodu knížecího, aby v čelo jejich se postavil. Od něho vedeni a k boji za vlast podněcování, vrhli jsou se na hrabata Viléma i Engelschalka, i jakkoli se tito — jak zejména letopisec Fuldský, rodilý Bavor, připomíná — statečně bránili: stalo se postavení jejich brzo povážlivým, a to tím spíše, ano i Čechové se zdvihli a plenice za hranice země se rozšířili. Byla-li to krátkozrakost či liché domnění, že veškeré povstání, vzavši na sebe tak povážlivou tvárnost, má toliko pramen svůj v Svatoplukově zajetí, zkrátka, knížecí vězen stkvěle jest nařknutí očistěn, nevina jeho slavně prohlášena, s ním pak důvěrně celé jednání umluveno, jak by totiž Slavomír a přivrženci jeho pokořeni býti mohli. Chtěl zejména na Svatoplukovi, aby přijal na se úkol mstitele nad zemí, kteráž skrývala hraby předkův jeho, nad bratry, kteríž hodlali zůstat svobodnými; proti nim měl válčiti, jen aby co poplatný kníže opět poslouchal! Takové oddanosti do Svatopluka i přese všechnu přísluhu, již nepochyběně obnovil, se domnivati, bylo přílišné, a proto i velice zpozdilé, postaviti ho v čelo bavorští vojska, jež v královské úpravě v létě roku 871 proti Slavomírovi do Moravy vytrhlo. ²⁾ Moravané ustupujíce před ním dočkali ho teprv v hlavním hradě Rostislavově, často již připomenutém, u kteréhož Svatopluk polem se položil, sám pak, jakoby za Karlmana o pokoj jednatí minal, do hradu vjel, kdež s národem svým na rychlo se dorozuměv a znova žezla vlády se uchopiv, s veškerou silou na ležení udeřil a nepřipravené a ničehož netušící Němce dokonale pobil. ³⁾ O Slavomírovi

¹⁾ V historii Slovanův vyskytuje se první jméno t. zp. již k r. 821. První totiž křesťan mezi Bodrci, o němž zmínka se děje, byl kníže Slavomír (Sklaoimir). Srov. Einhard ad an. 821. Pertz l. c. I. 208.

²⁾ Letopisec Fuldský praví na uv. m.: „quasi Sclagamarum expugnaturus, sic enim per dolum Carlonanno promiserat, si ei ad patriam redditus concederetur.“

³⁾ Annal. Fuld. ad h. an. l. c.

nečím se od té doby více zmínky. Radost Norikův nad mnohými, dříve (prý) dobytými vítězstvími obrátila se pojednou v zármutek a naříkaní, připomíná letopisec,¹⁾ zjevné to znamení, že byla pobitých zajisté valná síla a že sotva bylo lze spatřiti znamenitější rodinu v Bavorech, Korutanech a v krajišti Východním, nemající příčiny, aby pošetilosti Karlmána a Němcův neoplakávala. I markrabí Vilém a Engelschalk shledali se tu se smrtí. Jich správní okres dostal se odtud hraběti Aribovi, jemuž byl ještě souzen veliký úkol v těchto zemích.

Touto ranou smířil se Svatopluk ovšem zase s národem svým, uvrhnul ho ale za to do více než dvouletých prudkých válek, jež zemi mnoho krve stály, přes to vše ale k cíli vedly. Přeskoda, že právě o této přechodní době, za kteréž tento skrovny, k tomu ještě poplatný slovanský stát nad Moravou vzmohl se na samostatnou, svobodnou, mocnou a samostroulostou veličí slovanskou, jež od Zály a Labe až k Sávě a Dravě a podél obou břehů Moravy a Dunaje se prostírala, — historické zprávy nás tak spore se dochovaly! Zvláště pak o samých osobních poměrech Svatoplukových nevíme téměř ničeho. Ovšemž zná mnich Fuldský vypravovati,²⁾ že téhož roku, zejmra asi v měsíci říjnu a brzo potom, co Svatopluk vojsko bavorské před hlavním hradem Rostislavovým byl zničil, biskup Arn Vypcurský a hrabě Rudolf, kteříž měli sobě poručeno, střežiti hranic bavorských proti nájezdům Čechův, v jedné soutěsce mezi Čechami a Moravou — nebylo-liž to asi sedlo Vitorazské?³⁾ — průvod svatební, vznešenou jednu paní českou na

¹⁾ Annal. Fulds. I. c. pag. 384. „Omnisque Noricorum laetitia de multis retro victoriis conversa est in luctum et lamentationem.“

²⁾ Annal. Fulds. ad an. 871. Pertz I. c. 384.

³⁾ Tato prastará, toliko soumarám schůzná stezka vedla tak zv. Nortwaldem z oných končin Čech, kdež nyní leží město Nové Hrady v býv. kraji Budějovickém, — do jihozápadního dílu Moravy, jejíž hranice, jak vícekrát ještě bude nám přiležitost připomenouti, tehdáž vztahovaly se v těch stranách až k řece Chubě (Kamp). Ještě v 2. polovici 12. věku nazývá se tato stezka „českou“ (der Böheimsteig). Příčina, proč bychom

Moravu vedoucí, náhle jsou přepadli a na něm vedlé bohaté kořisti na zbraních 644 osedlaných koní dobyli, tak že nevěsta i s průvodem sotva se spasila. Kdo byla ale tato nevěsta a komu asi byla nesena? Stkvělý a četný průvod dává ji znamenité postavení a svědčí o podobném určení. Budeť tedy výklad, že nevěsta ona určena byla našemu Svatoplukovi, stejnou měrou přirozený, jako domnění, že byla dcerou některého z nejčelnějších pánův (knížat) českých, nebo snad dokonce blízkou příbuznou (sestrou) knížete Bořivoje, týmž časem v Čechách panujícího. Kníže moravský, ukládající o veliké věci, sotva byl by kdy k nerovnému sňatku přistoupil.¹⁾ Platí-li ale toto domnění, nelze také nikterak o těsném svazku knížete Bořivoje a národa jeho s moravským knížetem pochybovat, i vyjasní se tudíž samo od sebe, proč v nejbliže příštích dvou letech, 872 a 873 totiž, Čechové vedlé Svatopluka v boji proti králi Ludvikovi podílu berou. Neboť že Ludvik o to se pokusí, aby pomstil nad Svatoplukem domnělé nevěry jeho, to bylo bezpečně očekávati, neméně i to, že sil vlastních dobré odměří, nespustě zároveň ze zřetele politické postavení Moravy. Diverse, se strany Byzantské říše po případě a v čas učiněná, byla by zajisté také těžce padla na váhu tehdejších běhův válečných. Což překáží nám tedy, abychom poselství, jež v měsíci lednu r. 872 od císaře Basila objevilo se u krále Ludvika

se pro tuto stezku a „bránu zemskou“ rozhodli, jesť, že ona ze všech ostatních, z Čech do Moravy vedoucích cest jediné bliže bavorských hranic leží, jež Arnovi a Rudolfovi tehdáž náleželo střežiti.

¹⁾ Palackého Dějiny I. 149. Připomenutí Hansitzovo v jeho „Germany sacra“, že totiž král Karlman sestraru svou Adletu vdal za Svatopluka po smrti první české manželky jeho, a že s touto Adletou dostal se zejmema i pověstný Viching (o němž později často bude řeč) do Moravy, opírá se o Dalimila v kap. 24: „Král moravský cíesařovu sestraru za sebú jmieše“, což později Hájek, Hansitz, Středovský a j. náležitě vykrašlití neopomenuli. V Salcurské knize bratrství zachovalo se pry (dle Světozora 1860 str. 41) ještě s částí jméno této první manželky Svatoplukové, totiž V... viz n.a.

v Rezně, uvedli v souvislost s propuklou té chvíle válkou? Ovšem nebrala říše byzantská v ní žádného činného podílu, ale což nezískáno již nemálo tím, že císař Basil prohlásil se neutrál-ním? Stkvostné dary — mezi nimi křístál nevidané velikosti, drahými kameny vykládaný, pak veliký kus svatého kříže —, jež dvůr císařský byl přislal, budtež spíše za znamení zdvořlosti považovány, než za důkazy odpovědi, s přáním Němcův se shodující.¹⁾ V lednu roku 872 bylo tedy Byzantské poselství v Řezně, a v létě téhož roku počal boj proti Svatoplukovi, a sice se čtyř stran, jakkoli dokonce ne s takovou náruživo-stí, jakouž podlé zlosti Němcův nad spáchanou nevěrou bylo očekávati. Dobře vidělo se, že zalíbení ve válce při starém, neduživém králi značně již ocháblo, a že mu ještě jiné vážné věci ve vlastní nesvorné rodině zbylo porovnat. Ukládaltě o to, aby mladší syny své, Ludvika a Karla, s nejstarším, Karlmanem, smíril — bylyť, jak víme, úděly přičinou tohoto ne-blahého sporu bratří mezi sebou —; nedovedl ale více, leč že je klamem a hrozbami k složení přísahy donutil, kterouž také jen se zlým obmyslem vykonali.

Když potom král na nich žádal, aby vedle Karlmana do pole proti Moravanům se vypravili, neuposlechl, užívajíce vý-táček.²⁾ První jest jisté, vytáčky však záležely nepochyběně v tom, že jak manové jejich, tak oni sami předstírali veliký náklad a nepříhodný čas; neboť již v květnu t. r. byl král Durynkum a Sasum nařídil, od severu do pole vytrhnouti. Po-něvadž však tito Němcí neměli nijednoho králevice ve svém vojstě, kteříž, jak známo, odpírali účastenství svého, — strhly se různice mezi nimi; bylyť poraženi, ztratili mnoho lidu a utíkali tak ctně, že ženy české několik vznešených válečníkův na útěku s koní jejich kyji prý dolů srazily.³⁾ Tak to vypadalo s německým vojenstvím, neměla-li vojska náležitého vojevůdce! Lépe

¹⁾ Annal. Fuld. k r. 872. Pertz I. c. 383.

²⁾ Hinkmar k r. 872. Pertz I. c. I. 493.

³⁾ Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.

vedlo se onomu oddělení vojska, kterémuž velel, jak se zdá, Liutbert, arcibiskup Mohučský (aspoň nalezel se při něm).¹⁾ Pět českých lechův: Svatoslav, Vitislav, Heřman (Heriman), Spytimír a Mojslav, stáli proti nim. Bylyť ale s četným lidem svým buď pobiti, buď do Vltavy vohnáni; kdož se zachránili, zavřeli se v hradech, na jichž obléhání ale Němci nepomýšleli; neboť, zpustošivše část země, obrátili jsou se brzo domů. S ta-kovým štěstím nepotkal se však orení voj, s kterýmž sám Karl-man od Dunaje vpadl do Moravy, pouštěje všude plen. Neboť když dovnitř země postupoval, vrazil Svatopluk z nenadání na ono oddělení Bavorův, kteréž, vedeno biskupem Řezenským Imřichem (Embricho), bylo na ochranu lodí při Dunaji zůstalo; šest tisíc jich podlehlo meči, nebo utonuli, nebo dostali se dokonce do zajetí, biskup s malou hrstkou sotva se útěkem spasil. Při takovém stavu věci nemohlo vojsko, kteréž biskup Arn Vyrc-purský a opat Fuldský Karlmanovi, ovšem již něco pozdě, na pomoc z Frank byli přivedli, — k jinému býti užito, leč aby chránilo zpětného pochodu, což ještě s těží vykonalo.²⁾ Tak skončil se rok 872 slavně pro Svatopluka; neboť vítězně udolal jesť nebezpečností, kteréž jemu a říši jeho bylo hrozilo. Na-paden se severu, západu a jihu stejnou dobou, ubránil se šťastně podobnému rozvržení války, jakéž již r. 869 strojeno na sevření a záhubu Rostislava. Tak stkvělý výsledek bezpečně sílil a zvy-šoval zmužilost a naději. Svatopluk obrátil obranu v útok, zdá se však, že prvé než tak učinil, jal se s králem vyjednávat, ovšem na způsob takový, že král na návrhy jeho nemohl při-stoupiti. Soudíme tak z poselství, jež dal králi Ludvikovi, té doby ve Vormsu meškajícímu, vzkázati po jistém Švábu (Ala-mannu) Bertramovi. Bertram, plenník knížete moravského — dostal se roku předešlého v zajetí — propuštěn jesť na svobo-du a přisáhnut, že vyřídí, co mu svěřeno, vyslán ke králi.³⁾

¹⁾ Annal. Fuld. na uv. m. praví: „Luitpertus archiepiscopus in hac expeditione primatum tenuit.“

²⁾ Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.

³⁾ Annal. Fuld. k r. 873 na uv. m. str. 386.

Tvrde byly asi výminky, jež takto předložil Svatopluk — obsah jejich zůstal nás tajný —, poněvadž toho viděl potřebu, ještě téhož léta (aby jich přijetí vynutil) způsobiti při Dunaji i Labi těžký úraz německému panství. Při Labi podávala se mu k tomu dobrá příležitost smrti statečného hraběte Thakulfa, kterýž co vévoda postaven byl nad krajištěm Srbským.¹⁾ Srbové a sousedé jich byli se pozdvihli,²⁾ sotva bez přičinění Svatopluka, který touž dobou přešel v nynějších Rakousích s vojskem přes Dunaj, Karlmana ve vlastní zemi jeho do té míry sevřel, že jen rychlá pomoc od krále německého mohla ho spasiti. Z Met, kdež v měsíci srpnu právě držen sněm, pospíšil sobě Ludvík na Štraspurk do Řezna, a vyslav neprodleně posly k Svatoplukovi, upokojil ho a ostatní Slovany, pod zvláštními náčelníky bojující, pokud mohl; posly však, kteříž s křivým obmysem od Čechův k němu týmž časem jsou vypraveni, kázal uvrci do žaláře.³⁾ Lest, kterouž mínili provoditi Čechové, nebyla-li asi v nějakém styku se smrtí Thakulfovou? Pohřihu nejsme s to, pověditi něco podstatného o dalších opatřeních, kteráž učiněna jsou nepochybně po této porážce Němcův (že v skutku porážku utržili, nedá se ovšem nikterak popírat). Toliko s velkými obětmi dosáhl patrně Ludvík na Slovanech žádoucího pokoje. Oběti tyto obrazují se nepochybně v míru, jejž smluvil a zavřel král se Svatoplukem a spolčenými s ním Čechy s jara (v květnu?) r. 874 na hradě Forchheimském, a sice

¹⁾ Annal. Fuld. na uv. m. Srov. str. 80 a 92 t. d.

²⁾ Toto povstání Srbů položeno jest v měsíci lednu r. 874 skrze Lintherta, arcibiskupa Mohučského, a hraběte Ratolfa (nástupce Thakulfovou) bez velkých nesnází. Annal. Fuld. na uv. m.

³⁾ Hinkmar k r. 873 na uv. m. str. 496. praví: „Ad Reginisburg autem perveniens, per missos suos, Winidos, sub diversis principibus constitutos, modo quo potuit, sibi reconciliavit, legatos autem ab illis, qui Behin dicuntur, cum dolo missos suscipiens, in carcerem misit“. Slova „modo quo potuit“ zjevně poukazují k tomu, že Ludvík šel až do krajních mezi, aby nejstaršího syna svého zachránil. Dle toho, jak Fuldský mnich zde výpověď svou klade, nelze ovšem ani s daleka nějakého vlivzství Němcův se domnívat.

prostřednictvím jistého kněze Jána z Benátek. Soudíme, že po těchto, slavnými přísahami stvrzených úmluvách vstoupili Svatopluk a pod ochranou jeho stojící Čechové v svazek spolčencův říše německé, ovšem se vzájemnými povinnostmi a službami, v kterých také jisté dávky, nikoli ale ve způsobě stálého poplatku, zahrnutý být mohly. Pustila-li říše německa knížeti Svatoplukovi plnou svrchovanost v Moravě i s právem, přijímati bez námítky v závazek takové kmeny slovanské, kteríž se jemu co vrchnímu ochránci poddati minali; byla-li mu dále celost hranic říše jeho, jakož i věčný mír (arci že ve smyslu diplomatickém) odtud slíbeny a zaručeny: pak mohl ovšem Svatopluk v náhradu toho snadno přivoliti k odvádění jistých věcných nebo peněžných davek, a slibovati určitou pomoc válečnou proti vlastním nepřátelům krále.¹⁾

Ano, my troufáme sobě tvrditi, že na těchto smlouvách Forchheimských sluší také zakládati vyloučení zemí Svatoplukových a Kocelových z obvodu diocesí Salcurské a Pasovské, a sice, abychom běžného výrazu užili, s politického

¹⁾ Annal. Fuld. k t. r. na uv. m. str. 388. Jakkoli tito letopisové chtějí nám namluviti, že kníže Moravský poníženě za mír prosil, věrnost přísahal a k odvádění výročního poplatku se zavázal, viděti přece netoliko z předchozího poznamenání, t. j. ze slov Hinkmarových, nýbrž i z celého postavení věci, že výminky nemohly být, leč říše francéz svrchovaně na škodu. Samostatnost Moravy zajisté stala se odtud nepochybnou, a případné dary, jež za jistými slavnými příležitostmi králi německému skladány, nebyly této samostatnosti nikterak na újmu. (Srov. o tom: Dümmler, die öst. Marken atd. Arch. císl. ak. nauk X. str. 41). Kněze Jána z Benátek seznali jsme již na str. 84 t. d. Zda se, že těšil se čelnému postavení při dvoře Svatoplukově; neboť spatříme ho ještě později, t. j. r. 879 v důležitém poslání k papeži Janu VIII. Z toho, že měl účastenství ve smlouvách Forchheimských, chtíti i hned dovoditi nějaký spolek Svatopluka s Benátcany (jak to zejména Gfrorer ve své historii východních a západních Karlových d. II. str. 110 činf), toho neodvažujeme se; svazek tohoto kněze se Svatoplukem zdá se nám být příliš těsný, než aby se tak na politického vyslance republiky Benátské bylo slušelo.

hlediště; neboť církevně stalo se to vlastně již prohlášením Methoděje za arcibiskupa pannonského. Poněvadž pak týmž časem zemřel také pán země Blatenské, kníže Kocel totiž,¹⁾ sotva asi zůstala otázka následství po něm za onou příležitostí bez uvážení; abychom však již do té doby kladli zveličení říše Svatoplukovy nějakými krajinami v Pannonii, k tomu nedomníváme se mítí práva. Zůstaly spíše jižní hranice Moravy po míru Forchheimském beze změny, a panství Kocelovo spadlo co odumřelé léno na Karlmana, skrize něho pak na syna jeho Arnulfa, který ještě r. 884 připomíná se v pokojném držení Pannonie od souvěckých letopiscův;²⁾ ovšem ale věřili a zastávali bychom se toho mínění, že papež Jan VIII měl podílu některého při způsobení míru Forchheimského. Král německý, předvídaje skorou smrt tehdejšího císaře (Ludvíka II.), nalezel se totiž za oné doby již v stálém spojení s hořejší Italií. Případný přírůstek říše německé za Alpami potkával se při opatrném tomto papeži zajisté s obavami, i aby tomu položily se meze, nebylo lepšího prostředku, leč utvrzením nezávislosti Svatoplukovy zavěsiti náležité závaží na bezmezné zveličování se říše východofrancké. Tak vyjasňuje se péče tohoto papeže o všecko, cokoli postavení Svatoplukova se týkalo.

Abychom stvrzili toto domnění své, vratmež se k r. 869, vzpomenouce sobě, kterak Methoděj postaven jest na stolici sv. Andronika a opatřen co arcibiskup pannonský vzácným privilejem, že sloužiti smí v dioecesi své liturgii pod některými vý-

¹⁾ K určení r. 874, jako roku úmrtí Kocelova, připomínámě ještě, že zmíněná již na str. 89 t. d. župa Dádlebská právě tohoto roku hraběti Gozwinovi vykázána byla. Tvrdí-li ostatně Ginzel na uv. m. str. 64, pozn. 3, že Kocel ještě r. 877 byl na živu, spoléhal v tom jediné na zjevném o mylu Cod. dipl. Mor., kdež v dílu I. str. 36 při listině č. LIII. zcela bez podstaty rok 877 přidán jest. Viz o tom Wattenbacha „Beiträge z. Geschichte d. christl. Kirche in Mähren u. Böhmen“, str. 49.

²⁾ Annal. Fuld. k t. r. u Pertze na uv. m. I. str. 400: „Arnulfus . . . qui tunc Pannoniam tenuit“. Také r. 879 jeví se Arnulf co pán tamějších krajin, a sice jak při Rabě, tak i Zále. Cod. dipl. Mor. I. 38.

hradami v jazyku slovanském. Působení jeho mělo v podstatě věci počíti tam, kde bylo sídlo biskupství jeho, tedy v zemích Kocelových nebo Svatoplukových. A však hleděli jsme také na válečné běhy r. 869, za kterých asi Methoděj opustil Řím, seznavše zároveň, jak tento smutný stav věcí až do r. 874 ustavičně vzmáhal. V takových časích přistoupit k činnosti missionářské a organisaci církve na vlastní Moravě, bylo by rovněž bývalo nemoudré, jako neopatrné, nestavěti dále na spořádaném zřízení církevním, jakémuz země Kocelovy téměř již z r. 798 se těšily. Že ale nový arcibiskup v skutku takové neopatrnosti se nedopustil, a že zejména činnost svou v pannonském dílu vykázané sobě dioecese rokem 870 počal, o tom svědčí pramenové.¹⁾ Byly to tedy země Kocelovy, v kterých slovanská bohoslužba poprvé se ustálila a v kterých od té chvíle, co v Římě správa jejich na Methoděje přenešena, všechna ostatní právomocnost platně přestala. Chtěli-li odtud kněží salcpurští v tomto obvodu dále působiti, nebylo zbytí, leč aby domáhali se při novém arcibiskupovi toho svolení. Toho však nechtěli, podobně jako neměli chuti, učiti se slovanštině, aby v službě mohli zůstati; zřejmé toho svědectví spatřujeme při arcipříštu Richbaldovi, který raději z Pannonie, ano ze samých Korutan do Salcpurka se odstěhoval, než aby této novotě (podlé slov metropoly jeho) déle se díval nebo snad dokonce jí se poddal.²⁾ Že však slovanská bohoslužba nezavedena do celého onoho podílu Pannonie, v kterémž panoval Kocel, toho lze se do spravedlivosti sv. Methoděje bezpečně domnívati. Již z pouhých jmen farních osad v této krajině, jako jsou: Lidolfskirchen, Isangrimskirchen, Otakarskirchen, Balmutskirchen a j. v.³⁾ sluší souditi na německé obyvatelstvo v nich; těchto pak zůstaviti při církevní řeči latinské, kteréž byly časem uvykly,

¹⁾ Viz o tom Šafaříkovy Památky dřev. pis. Jihosl. kap. IX a X. což stvrzuje se též známou Conv. Bagoar. u Pertze na uv. m. XI. Také Kopitar klade (v Glag. LXXII) činnost sv. Methoděje v Pannonii do r. 870.

²⁾ Conver. Bagoar. u Pertze na uv. m. XI. 14.

³⁾ Conver. Bagoar. na uv. m.

srovnávalo se již s pravidly opatrnosti. Toliko na osady slovanské, jichž počet byl ovšem daleko větší, mohl se onen přivilej v podstatě své vztahovati, a jim jediné mohl také z toho prospěch jítí.

A přece daly se za nedlouho slyšeti hlasité stesky a stížnosti na nepovolaného cizince, jak v Salcipurku sv. Methoděje nazývati sobě oblíbili! Životopisec našeho apoštola šíří se o nich,¹⁾ pravě, že metropolita Salecpurský, Adalvin, a vedle něho bavorští biskupové, Ermenrich Pasovský a Hanno Fratingský, a jiní ještě na podzim r. 871 za přítomnosti krále Ludvíka²⁾ shromáždili se na synodě, aby radili se o prostředcích, jakých by proti tomu „jistému Řeku a filosofu“ (tak zejména nového arcibiskupa nazývali) uchopiti se náleželo. Hlediště, na kteréž vůči celé té věci postaviti se mínili, bylo toto: nevšimati sobě na ten čas posvěcení biskupského, na sv. Methoději v Římě vykonaného, i považovati ho za kněze, do cizí dioecese slušícího, ku kterémuž vztahuje se tedy snešení. Vormskou synodou z r. 868 obnovené (srov. str. 81 a 105 t. d.); proto jemu také — vzdaž-li ústně nebo písemně, toho neznámé — otázku předložili: neví-li, že káže a učí v cizí dioecesi? Od pověděl, kterouž životopisec klade sv. Methoději v ústa: „kdybych věděl, že je to Vaše země, byl bych se jí zajisté uhnul; ta ale náleží sv. Petru“, svědčí s důstatek, že Methoděj neváhal upozorniti synodu na křivé pojímání věci a na spravedlnost poslání svého. Vzdor tomu musil však, nemaje světského oporu — neboť Kocel jako man říše francké nemohl, a Svatopluk dle toho, co jsme na str. 130 povíděli, nemínil se ho v této tísni ujmouti — ustoupiti násilenstí jejich, ba i do Němc se

¹⁾ Legenda pannonská, kap. IX a X.

²⁾ Král Ludvík byl se totiž v říjnu r. 871 z Frankfurtu do Bavor vrátil (Annal. Fuld. k t. r.). Nebylo tedy pro krále žádné překážky, pro kterouž by nebyl mohl v této synodě podílu bráti; poněvadž pak legenda pannonská mluví o „koroli,“ kterýž celé jednání přítomnosti svou provázel, Karlman pak za života otceva nikdy neužíval pro sebe titulu krále, nezbývá leč mysliti při tom jediné na Ludvíka německého.

odebrati, kdež (neznámo, vzdaž-li v žaláři nebo v obmezené svobodě, což také dle našeho pramene zůstává pochybné) půl třetího roku ztrávil.¹⁾

Co takto činnost sv. biskupa násilně přetržena, chystají se biskupové bavorští, vystoupiť úředně stížnými spisy proti němu, aby jimi ospravedlnili vlastního jednání a domnělého práva svého k Pannonii obhájili. Stížné spisy tyto náleželo podat netolik římské stolici co duchovnímu, nýbrž i králi německému co světskému vrchnímu pánu. Obsah stížného spisu, papeži podaného, neznáme, ovšem ale následky jeho. Svědčí snad ještě Hadrianu II, neboť on zemřel teprv ku konci r. 872; jisto jest ale, že vyřízení jeho nepocházelo již od tohoto papeže, nýbrž od nástupce jeho Jana VIII, kterýž dne 14. prosince 872 dosedl na stolici sv. Petra. Mělt on co arcijáhen církve římské za předchůdce svého bezpečně velký podíl ve správních výkonech jeho, pročež nemohl ho stav církevní záležitosti pannonsko-moravské nikterak zůstat tajný, podobně co přesvědčení předchůdce jeho, že prospěch církve v sobě obnáší, aby nová dioecese, z vlastního popudu stolice římské zřízená, při celosti své zachována byla. Jednalot se nyní o to, vzít světským a duchovním věci protivníkům v Němcích zbraň z rukou a dosíci při nich uznání samostatného okruhu církevního, jejž byl Řím při východních hranicích říše Karloviců vyzdvihnut. K dovedení toho vyslal papež r. 863 biskupa Jakynského Pavla co legáta svého do Němc a Pannonie, přidav instrukci, z kteréž vyčází na den, že arcibiskup Adalvin a podbiskupí jeho opírali právo své k Pannonií zvláště o vydržení, jakož i o rozkaz sobě r. 798 daný, aby uvedli dobytou právě Pannonií v láno křesťanství, dokládajíce zároveň, že již od 75 let nalezají se v nepopíraném držení této církevní provincie. „Jest-li kdo

¹⁾ Leg. pannonská v kap. IX. K tomuto zajeti nebo-li vyhnání sv. Methoděje vztahuje se beze vší pochyby pozdější jedno psaní papeže Jana VIII ke Karlmanovi: „Carlomanno, Ludovicus regis filio, Methodium episcopum commendat“ z r. 875. Viz Fejér, Cod. Hung. I. 96, pak Cod. dipl. Mor. I. str. 36.

stěžuje sobě na počet prošlých let“ — tak praví se v oné instrukci — „to věz, že mezi křesťany v takových věcech bývá jistá lhůta v obyčejí. Kde však pošlo přetržení takové od zůrnosti pohanů a nevěřících, to nemůž, nechť již sebe více let bylo minulo, právum církve nikterak býti na újmu, kteráž, neznajíc zbraní světských, trpělivě očekává, kdy se Hospodinu zalíbi, nad ní se smilovati. Vždy pak sám spasitel náš teprv po tolika tisících let vysvobodil člověčenstvo od věčného zastracení.“ A králi Ludvíkovi píše: „Jest (prý) listinami i historii stvrzeno, že dioecese pannonská od starodávna přísluší k stolici římské. Poněadž ale skrže běhy válečné za dlouhý čas žádného biskupa z Říma tam neposláno, počali i vědomí o tom pochybovat. Z počtu let neber sobě ale nikdo přičiny k odporu: neboť svaté církve římské, jíž dle vůle boží sloužíme, práva, požívána na půdě ustavičnosti tvrdé skály, nestenčují se nižádnou délkou času, aniž vezmou škodu z nějakého dělení říši. A však i samo ctné právo římské — — — dopouští přepsání vlastnictví (praescriptio) teprv v době jednoho stalet.“¹⁾

Tof hle jeden následek stižného spisu, od biskupův bavor-ských k nohoum trůnu papežského položeného. Druhý byl papežský list k Methoději, týmž legátem (Pavlem, biskupem Jazykanským) přinesený, jímž zapovídá se, sloužiti mše v jazyku slovanském.²⁾ V něm nazývá papež u porovnání s druhými obecnými jazyky církevními, t. j. latinským a řeckým, kterýmiž jediné prý dopouští se, svaté tajemství mše slaviti, — jazyk slovanský barbarským t. j. světským, z užití při udělování svátosti vyloučeným, kterýž jediné při kázání smí mítí průchod.

¹⁾ Latinský správný text téhož listu viz ve Wattenbachových „Beiträge atd., str. 48 a 49 (překlad tamtéž str. 15 a 16). Právo římské, k němuž papež se táhne, praví v této přičině (Justiniani Novella IX): „... centum tantummodo annorum lapsu temporalem exceptionem eis (ecclesiis) opponi sancimus“. — Viz ost. Světozor 1860 str. 53.

²⁾ Ostatně schází tento list v regestech papežských.

Pravověrnost ale sv. Methoděje neber se tam ještě nikterak v pochybnost.

Stižný spis či, připadněji řečeno, dedukce právní, kterouž na to arcibiskup Adalvin některému Salcpurskému knězi sepsati dal a nepochybě v prvních měsících roku 873 v ruce krále Ludvíka i vévody Karlmana složil, zachovala se podnes, a sice pod jménem: „Conservio Bagoariorum et Carantanorum.“¹⁾ Spis tento jme se cestou historie právo arcibiskupův Salcpurských k Pannonii dovozovati, a líčiti tudíž činnost Methodějovu v tomto kraji co nepríslušné sáhnutí v práva církevní jurisdikce Salcpurska. Při tom opírá se spis o starý církevní kanon, v jehož síle země zánovně křesťanská svědčiti má tomu biskupu, kterýž ji poprvé na víru obraceti se jal, přiváděje zároveň historické důkazy k tomu, že Salcpursko r. 798 z vůle císaře a krále Karla Velikého Korutany i Pannonií získalo a země tyto za plných 75 let bez odporu drželo.

Tedy i zde činí vydržení čili prostání základ právní dedukce, kteráž tedy s vypuštěním toho, co světské vrchnosti se netýkalo, t. j. stesk na novoty liturgické, v podstatě asi byla jednostojná se stižným spisem, papeži podaným, pročež také vyvrácení těchto domnělých důvodů, obsažené v instrukci legáta papežského, zřejmě směřovalo k tomu, aby Ludvík i Karlman z bludu vyvedeni byli. Stalo-li se již toto poselství samo o sobě rozhodným, či přičinila-li se ke konečnému vynesení sporu i schuze, kterouž měli na to s jara r. 874 Ludvik s papežem Janem VIII. ve Veroně,²⁾ nelze říci; tolik je však jisto, že král Ludvik dal se tentokráté přemluviti, že Methoděj jest propuštěn a nové arcibiskupství uznáno. „Poněadž nám,“ tak zejména píše týž papež Jan Karlmanovi, „biskupství pannonské navráceno a opět vydáno, to nechť má bratr náš Methoděj, jehož stolice apoštolská tam byla poslala, zvůli, vykonávati po

¹⁾ Nejsprávnější vydání tohoto velice památného spisu je ono v Pertzových Scriptores XI., str. 3—15., jež obstaral Wattenbach.

²⁾ Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.

starém obyčejí povinnosti biskupské beze vší překážky.¹⁾ Legenda pannonská ví také o klatbě, kteréž prý papež Jan VIII co krajního prostředku užil,²⁾ aby v proudu jsoucí vyjednávání k žadoucímu konci dospělo a sv. Methoděj k svobodě opět navrácen byl. Pochybnot ale, že by až na tento krajní prostředek bylo došlo; nebot stala se mezi tím příhoda, kteráž příznivý obrat věci zajisté nemálo uspíšila, ménimeň dne 14. května 873 prošlé úmrtí salcurského arcibiskupa Adalvína, tohoto rozhodného a nejmocnějšího odpůrce pannonského arcibiskupství.³⁾ Poněvadž pak i Pasovský biskup Ermenrich dne 2. ledna r. 874 se světem se rozloučil, vzešla Římu volná příležitosf, při potvrzování nových nástupcův těchto biskupův opatřiti zároveň dobrým způsobem hotové již vyloučení pannonské arcidiocecese. Nejvýdatněji pomohla však tlačiti vítězství Svatoplukova, jakož i mír, ve Forchheimě r. 874 uzavřený; přinesl on konečně říši Moravské dvojstrannou nezávislost, kteréž z dob Rostislavových úsilně již se byla domáhala, politickou totiž a církevní, čímž říše Svatoplukova teprv nabyla onoho rozhodně slovanského rázu, kterým se odtud naporád vyznamenává. Methoděj vrátil se z vyhnanství svého a ujal se, jakkoli ne bez vnějších útržek, rokem 874 úřední své činnosti v dioecesi pannonsko-moravské, kteréž dle povahy své, co obnovené totiž arcibiskupství Srémské, k jihu i na Srbsko se vztahovala. Papež Jan VIII na pamíná totiž jmenovaného roku knížete Srbského Matimíra výslovně, aby po příkladu předkův svých dioecese pannonské jakž i biskupa, od apoštolské stolice tam zřízeného, neváhal se přidržeti.⁴⁾ Byl tedy biskup Jakynský Pavel obsah poslání svého dokonale naplnil. Církevní jurisdikci Methodějově v Panonii a Moravě nemohly z těch dob více od německých biskupův pod titulem práva překážky kladený být. Zůstaltě, jak-

¹⁾ Erben Reg. str. 16.

²⁾ Leg. pannon. na uv. m. kap. X.

³⁾ Auctarium Garstense, Pertz Scriptores IX. 565. Annal. Admont. na t. m. str. 573.

⁴⁾ Viz Jaffé, Reg. str. 263.

koli nejednou ještě (jak za nedlouho uslyšíme) osočován a obžalován, přece arcibiskupem moravsko-pannonským až do skonání svého, kteréž dne 6. dubna 885 se přihodilo.

Nejvěčí díl let, jež uplynula potom od míru Forchheimského až do smrti Methoděje, prošla jsou Moravanům bez dalšího znepokojování od Němcův; neumímet aspoň až do r. 883 ničehož vyprávěti o válkách nebo obojích. Zdá se, že Svatoplukovi nečiněno žádných překážek v provádění plánův jeho, jež neměly s dobýváním krajin německých co činiti, poněvadž ve vlastním domě bylo více než důstatek zápletek a svízelův, z vnitřních odvážných obmyslův pochodících. Bylaf to doba vymírání Karlovcův, doba rozpadajícího se franckého císařství, kdež křížovaly se choutky a zámysly způsobu nejpestřejšího. Spatřujemej nejprv, ani bratři královští, Karel Lysý a Ludvík Německý, po smrti císaře Ludvika II. (Lotharovce, zemřel dne 22. srpna 875) o korunu císařskou spolu zápasí, — a za nedlouho potom, t. j. po smrti téhož Ludvika Německého († 28. srpna 876), kterak pozůstalí synové tohoto při sjezdu ve Suali-feldu, nedaleko Bavorškého Weiszenburka, na pomezí rozcházejících se již té doby Frankův, Bavorův i Alamannův, v měsíci listopadu r. 876 dílčí smlouvou mezi sebou v ten smysl uzavírají, že při Karlmanovi Bavorý, Krajiště východní, Pannorie, Korutany i se svrchovanou mocí nad spolenými zeměmi, Moravou totiž a Čechami, zůstati, Ludvíkovi mladšímu Austrasie čili Franky východní, Durynsko, Sasy, Friesy a nejvěčí díl Lothrinska, Karlovi Tlustému pak Alamannie s Elsasském a ostatní částí Lothrinska až k Metům ve správu a dědictví vydány býti mají.¹⁾ Sousedem říše Moravské ostalo tedy dle této smlouvy Karlman, jemuž připadlo také po skoré smrti strýce, západofranckého Karla Lysého (zemřel v prvních dnech měsíce října 877), zjednatni branně průchod právu svému k Italii a koruně císařské. Aby toho snáze dosáhl, jmenoval syna svého

¹⁾ Annal. Fulda. k t. r. na uv. m. str. 391.

Arnulfa, kterýž dle vši podobnosti již od několika let Karantanii i Pannonii spravoval, vévodou téhoto krajův. S tímto důstojenstvím musil Arnulf, nejsa k následnictví a dědictví co levoboček způsobilý, i tenkráte se spokojiti, když otec jeho dvě léta potom, navrátil se s vojskem, z Noriků a Slovanův složeným, z nešfastné výpravy do Italie a v říjnu 879 mrtvicí podruhé raněn byv,¹⁾ vládu v Bavořích vlastnímu bratu, Ludvikovi mladšímu, odevzdal. Arnulf zůstal v pokojném držení vykázaných sobě zemí i tehdaž, když otec Karlman dne 22. března 880 zemřel a v chrámě kláštera Starooettingského (v Bavořích) pochován jest.²⁾ Ba sama smrt Ludvika mladšího r. 882 (nepochybně koncem měs. ledna), v jejíž následcích Karel Tlustý veškerou říši východofranckou spojil, a byv r. 884 i na trůn říše západofrancké volbou velmožův jejich povýšen, s vyjmutím jediného království Arelatského pánum celé monarchie předka svého, Karla Velikého, se stal, neučiniv se ovšem obnovitelem jejím, — všecky tyto netušené a velevážné události nezměnily v postavení Arnulfově ničeho; zůstalt až do r. 887 vévodou Korutanským a Pannonským, kteréž země také podržel, když t. r. po strýci svém Karlu Tlustém († r. 888) na království a později i na císařství dosedl.

Budet dle toho, co jsme na předchozí straně připomenuli, bez pochyby nápadné, jak asi stalo se, že v obsah dílké smlouvy Sualifeldské z r. 876 směly i české i moravské země pojaty a Karlmanovi přikázány býti. Vímet zajisté, že mír Forchheimský jediné vítězstvími Svatoplukovými byl způsoben, vítězství pak nevodívají poddanství za sebou. Ale právě tato část obsahu smlouvy Sualifeldské utvrzuje nás v domnění, na jiném místě pronešeném (srov. str. 137), že Svatopluk přese vši výhradu vlastní nezávislosti a svrchovanosti tehdáž přece k jistým dávkám peněžným a věcným, ano snad i k případné pomoci válečné byl svolil. Dle oné smlouvy měly tedy Karlmanovi tyto

¹⁾ Annal. Fuld. k t. r. str. 392 na uv. m.

²⁾ Regino k r. 880, u Pertze na uv. m. I. str. 591.

dávky a služebnosti, a však beze všeho práva svrchovanosti, k lepšimu jít; tak třeba sobě smysl onoho nádělu vyložiti. Co však krajiště Východního se tkne, kteréž s naší historií rovněž má těsné styky, to svěřeno po zabití hrabat Viléma i Engelschalka (srov. str. 132), jichž synové nebyli ještě dosáhli plnoletosti, — hraběti Aribovi, kterýž v listinách poprvé k r. 876 se vyskytá a kterýž hledal co přítel Svatoplukův u něho útočiště, když r. 880 synové svrchu jmenovaných markrabí, mezi tím dospěvší, válečně proti němu se zdvihli, chtice důstojenství otcův sobě dobyti, z čehož pak vznikla tuhá, mnoholetá válka, jejíž běhy miníme níže vypravovati. Na ten čas vrafme se zase k činnosti sv. Methoděje.

Pověděli jsme na str. 145 t. d., že nejvěčí díl času mezi mírem z r. 874 až do skonání Methodějova r. 885 prošel Moravanům v pokoji, což zajisté s velikým prospěchem bylo křesťanství, od našeho apoštola zasetému. Tím více náleží toho litovati, že o církevní činnosti Methoděje z této doby nezachovalo se ani jediné důvodné svědecství. A přece nelze upírat, že v tom čase událo se mu zajisté, světiti oltáře i kostely a listiny o zvěření a svěcení jejich vydávati; kostely a oltáře takové jsou bezpečně též nadány a obdarovány, z čehož plynuly rozličné listiny nadační atd.; — nic takového se nám nezachovalo,¹⁾ ba i skutek všeobecně známý a také zcela pod-

¹⁾ V často již citovaném Cod. dipl. Mor. I, zejména pak v listinách, pod čísly 42, 64, 70 a 94 tam uložených, mluví se ovšem o svěcení kostelův na Moravě a nadání jejich; zvláště pak vztahuje se č. 64 ke kostelu sv. Petra v Olomouci, č. 94 opakuje zase do slova, co v č. 42 a 70 se připomíná. Jsout zde tedy toliko tři dátá před rukama, kteráž se ale vlastně jen na dvě listiny rozdělují, neboť č. 42 a 70, vztahující se k Sv. Petrskému chrámu v Olomouci, obsahuje se v č. 157, a č. 64 v čísle 156. Nálezce těchto dvoù listin, t. j. čísel 156 a 157, kteréž jsou jediným pramenem pro dátá, svrchu uvedená, praví se býti professor Monsé, kterýž je ze zlomku prastarého kodexu, někdy prý v archivu města Olomouce chovaného, přepsal. Pohříchu nelze však po tomto zlomkovitém kodexu ani stopy se dopátrati, jakkoli Monsé teprv r. 1793 zemřel, ba ani původní přepis, od Monsého prý zdělaný, nepřišel na jevo.

statný, že kníže český Bořivoj při dvoře Svatoplukově od sv. Methoděje křtíti se dal, potkává se s některými nesnázemi,

Chtice tedy authentičnost obou oných listin, č. 156 a 157 totiž, zkoušet, nemáme nicéhož před rukama, leč otisk jejich v Bočkově Cod. dipl. Mor. I. str. 136 a 137. Co se nejprv listiny č. 157 tkne, obsahuje ona, jak vůbec známo, slova: „Ratis dux tradidit in die consecrationis ecclesie sancti Petri per uenerabilem fratrem Kyrrillum omnes homines castelli et civitatis ad ripam usque Māraue fluuii“ (což do slova opakuje se v č. 42 a 94). Vypovídá tedy tato listina, že bratr Kyrrill kostel sv. Petra v Olomúci vysvětil za doby knížete Rostislava, jako že kníže tento obdaril kostel vysvěcený všemi lidmi h r a d u a m ē s t a Olomouce až k břehu řeky Moravy. Co se první části této výpovědi tkne, vímet ze str. 116, že Konstantin, ovšem teprv za nedlouho před smrtí svou Kyrrilem přizvaný, — načež zde ostatně nemíníme váhu klásti, poněvadž zapsání ono mohlo i po smrti Konstantinově projít — neméně i bratr jeho Methoděj přišli jsou na Moravu co prostí k u ě ž i, nesmějice tudíž žádného práva biskupského (a takového způsobu je zajisté svěcení kostela) vykonávat. Na biskupy vysvěcení jsou teprv r. 868, Konstantin pak nevrátil se více do Moravy, rozžehnay se již dne 14. února v Římě s tímto světem. Nemohlt tedy Kyrrill světit kostel sv. Petra v Olomúci. Vzhledem pak k druhému dílu oné výpovědi bije zvláště do očí rozdíl mezi slovy *castellum* a *civitas*, kterýž se v listině ční. Až do samého začátku 13. věku nenalezeň v nižádné listině moravské tohoto rozdílu. Všecky nezávadné listiny té doby kladou jediné „castrum Olomutz“, věc, na kterouž již „Světozor“ r. 1858 č. 7, str. 53 vším právem pozornost obrátil. V těchto příčinách náleží tedy listinu č. 157 vyhlásiti za nepravou, ne-li za podvrženou, a s tím i všecky vývody z toho plynoucí a kdysi činěné. Druhá listina, obnášející zprávu, že moravský arcibiskup Methoděj r. 884 světil chrám sv. Petra a Pavla v Brně, neobsahuje — ač nevšímáme-li sobě toho, že zde klade se „in Bruna“ na místě „Brno“ — sice nic zrovna podezřelého; mohlot zajisté tote svěcení od Methoděje r. 884 vykonáno být. Poněvadž ale i tato listina pochodi z téhož pramene, co první, zůstane vždy s obtíží, přesvědčiti se o pravosti její. Srov. ostatně Wattenbachovu: „Geschichte d. slav. Liturgie in Böhmen“ v pojednáních hist. filolog. společnosti ve Vratislaví z r. 1857. str. 221. pozn. I. V ostatním dokázali jsou již Jireček a Šembera nepopratelně, že fragmenty Monsého jsou podvrženy.

kteréž posud nebylo lze řešiti, ¹⁾ ano i památka našich sv. apoštolů byla až do 14. věku na Moravě takořka na dobro potuchla, beze vší pochyby toliko v následcích hrozných bouří maďarských, kterých Svatopluk sám se ještě dočkal, a kteréž nejen staré, od Methoděje svěcené nebo založené kostely a archivy jejich, nýbrž i dřevní domácí obyvatelstvo do té míry zničily a vyhubily, že novému pokolení, s vyhynulým sotva prostředkem tradice souvislému, souzeno bylo, počítí zde nový život, novou historii. Nám zbývá jediné, vylíčiti nesnáze a protivenství, s kterýmiž potkal se sv. Methoděj při vykonávání povinností, od stolice apoštolské na něho vznešených; známet je, poněvadž prameny o nich vypravující a v Římě jsouce chovány, ušly jsou takto obecné záhubě; nuž, jaké asi bylo tehdejší postavení našeho arcibiskupa dle svědectví jejich?

Tím, že Arnulf převzal vládu v Pannionii, když tato země po smrti Kocelově ok. r. 874 co odumřelé léno k Německu, a v následcích smlouvy Sualifeldské v listopadu r. 876 Karlanovi připadla, — dostalo se německému živlu v tamních krajinách nové posily, a jakkoli sám arcibiskup Salzburgský a druhý nástupece Adalvinův, Theotmar, ²⁾ přijavši v listopadu r. 878 pallium biskupské, ³⁾ byl se tím osvědčil, že vyhledává dobré vůle se stolicí apoštolskou a odloučení Pannionie od vlastní své diece již oželeti míní: byloť přece právě v této jižní

¹⁾ Odkažujeme zde na př. jen k Dobrovského spisu: „Kritische Versuche, die aeltere böhm. Geschichte von späteren Erdichtungen zu reinigen.“ V Praze 1803, pak na Büdingrův spis: „Zur Kritik altböhmischer Geschichts“ ve Vídni 1857; srov. též Dümmlera: „De Bohemiae conditione Carolis imperantibus,“ v Lipsku 1854. Že Bořivoj pokřtěn jest od sv. Methoděje, je vzhledem k tomu, co Kosmas dí, jisté; nejvěčí obtíž činí určení času, kdy se to stalo. Kosmas, nejstarší vůbec pramen v té věci, klade křest Bořivojův k r. 894, což ovšem jest zcela nepravé, poněvadž ani Methoděje, ani Bořivoje nebylo tehdy více mezi živými. Srov. ostatně Dr. H. Jirečka „Slovanské právo“ a t. d., díl I., str. 47 a násł.

²⁾ Pertz na uv. m. XI. 20. Předchůdce Theotmarův nazýval se Adalbert.

³⁾ Cod. dipl. Mor. I. 37.

končině našeho arcibiskupství tolik protivníků nového pořádku, kolik kněží německých a kostelů latinských. Na vlastní Moravě, čili v zemích Svatoplukových, měla věc tato ovšem zcela jinou tvářnost; neboť již r. 874 byl kníže Svatopluk francké kněze, poněvadž prý „věci nepřáli a úkady strojili“, ¹⁾ z země spudil a Methoději cestu k pokojné činnosti proklestil, jemuž také téhož roku všecky kostely své říše a při nich zůstavší duchovní lidi výslovně poručil. ²⁾ Zde tedy mohl sv. apoštol klidně pracovati, a brzo zajisté počalo od té chvíle křesťanství na Moravě mnohem růstu; „po hradech množilo se kněžstvo a pohané uvěrovali hustě v pravého boha, odstupujíce bludův svých“. ³⁾ Od tudu zůstala tedy Morava hlavním dějištěm Methodějovým, což snadno na rozum jde, poněvadž na Moravě pohanství skrovnejší ještě měrou bylo vyplňeno, než v Pannonii, kdež od r. 791 mnoho kostelů bylo povstalo a křesťanství velice se bylo zvelebilo. Ale právě z tohoto trvalého vzdalování se Pannonie vzali sobě nepochybě tamější němečtí kněží příležitost, zasít nepozorovaně simeň nařknutí a utrhačství nevěry proti novému metropolitovi. Vímět zajisté ze str. 142 t. d., že r. 873 legat Pavel byl jemu donesl zápopěď od stolice apoštolské, sloužiti msi svatou v jazyku slovanském. Jaké mnedle byly jsou toho příčiny, že křivě zpravený papež dal se pohnouti k tomu, aby odňal slovanskému arcibiskupu privileje, jejž mu Hadrian II., vyšší věci na zřeteli maje, výslovně byl udělil? Byla-liž to snaha církve po jednostejné formě obřadův? — v této věci sotva — či povolnost k protivníkům v Němcích? Možná. A jak zachoval se po výtce Methoděj vůči této zápopědi? On užíval

¹⁾ Srov. Pann. Leg. kap. X.: „Prikliuci že siq t'gda, Moravljenie očiuš'še něm'čskyja popy, iže živięachu v' nich, nie prijaiuše im, n' kov kuiuše na nię, izgnaša v'się“ atd.

²⁾ „I poruči jemu v'się c'rkvi i striž'niky v' v'sech graděch“, praví Leg. Pann. na uv. m.

³⁾ „Ot togo že d'ne“ (tedy od vypuzení franckých kněží) „vel'mi načat rasti učenije božíje, i striž'ni ci množiši v' v'sech graděch, i paganii věrovaní v' istin'nyj bog, svojich bladjí otmetiaušesi.“ Tak Pann. Leg. na uv. m.

nepřetržitě dále slovanského jazyka při všech duchovních výkonech, což je historicky zjištěno. Chtíti tvrditi, že Methoděj z úmyslu nevšimal sobě zápopědi papežovy, příčilo by se povaze jeho; protož nezbývá, leč přistoupiti k domnění, že po předchozích úmluvách a bedlivém uvážení hotových okolností papežský splnomocněc (neboť moc a práva takových poslův stolice římské bývají z pravidla velmi rozsáhlá) povolil, užívat dale ještě daného privileje. Kdyby se tak nebylo stalo, jakých zbraní byli by tu měli po ruce němečtí protivníci Methodějovi! Vždyť by púhon z neposlušnosti k stolici římské býval právě nejjistějším prostředkem, zbaviti se nenáviděného cizince! Tohoto nařknutí, co zvetšelého, neužívají však odpůrcové našeho arcibiskupa; smyslili sobě jiné, s kterýmž vytasili se na konec r. 878 nebo na začátku příštího, obviňujíce sv. Methoděje z řeckého v podstatě omylu u víře, t. j. z křivého učení o původu sv. Ducha, ¹⁾ a uvádějíce takto přímo pravověrnost jeho v podezření.

Bylotě v německých, pod svrchovaností francou postavených církvích zajisté v obyčeji, odzpěvovati vyznání víry, tedy tak zvané Symbolum apostolicum čili Credo, s přídavkem „filioque“ — cirkevně nazývá se toto vyznání konstantinopolským —, ana církev římská, v kteréž té doby při slavnosti msi svaté credo vůbec ještě ani se nezpívalo, posud nebyla ještě potřebu shledávala, připojiti k nikajsko-apoštolskému vyznání víry slovo „filioque“. Methoděj přidržel se tehdy obyčeje římské církve, zpívaje credo bez přídavku, ²⁾ a z toho právě vzali

¹⁾ Ze tomu tak, viděti z pannonské legendy v kap. XII. — „v'zdviže etery na n' ový javě a drugyja taj, iže boliet' iopator'skou eres'iu“ atd., což stvrzuje též Bulharská legenda č. Život sv. Klimenta v kap. V.

²⁾ Srov. Ginzel na uv. m. str. 64 a 110; taktéž Dümmler na uv. m. v Archivu c. akad. náuk ve Vídni XIII. str. 194 a násł. Byl tedy mezi francko-německým a římským duchovenstvem ten rozdíl, že kněží římskí při tiché msi nikdy neodříkávali vyznání víry, a za druhé, že biskupové římskí zpívali jsou nikajsko-apoštolské credo na místě konstantino-

jsou sobě němečtí biskupi příčinu, aby ho z nedůstatku pravověrnosti obvinili. Druhá věc, že totiž Methoděj nepřestava, slaviti mši svatou v barbarském jazyku Slovanův, připojena jen ještě proto, aby uveden byl v podezření, jako by tak činil k vůli snadnějšímu obalení svých omyleů u víře.¹⁾ Svatopluk sám počal následkem tohoto sočení a roztroušovaných křivých pověstí o Methoději pochyboval — nechť již byla to skutečná nedůtklivost u věcech víry či pochybnost povahy politické —, i vyslal kněze Jana (nepochyběně téhož Jana z Benátek, který meškal od něho již r. 874 při dvoře Ludvíkově, srov. str. 137 t. d.) do Říma k papeži Janu VIII., aby tu vzal poučení a způsobil vyšetření té věci.

V následcích tohoto poselství, jakož i stížnosti, jím donesených, napsal papež v měsíci červnu r. 879²⁾ následující list našemu moravsko-pannonskému arcibiskupu: „Na mistě, co by učením na kázáních svých lid páně, Tobě co pastýři církve svěřený, vyučovati a k spasení měl voditi, doslechli jsme o Tobě, že neučíš tomu, co svatá církev římská od samého knížete apo-

1) Stížnosti tyto poznávají se z listu obsaženého papeže Jana VIII k Methoději ze dne 18. června 879. Srov. o tom Cestu Palackého do Italie str. 16, pak Cod. dipl. Mor. I. 39.

2) List tento přepsal sám Palacký z regestu papežův, dávaje mu v italské cestě své str. 16 datum dne 18. června (XIV Kal. Iulii), proti čemuž ale Boček ve svém Cod. dipl. Mor. I. vztahuje jej ke dni 14. června (XVIII Kal. Iulii). Jaffé naopak dokládá se ve svých Reg. str. 281 č. 2486, že ani tento, aniž druhý list téhož papeže, k Svatoplukovi v též věci učiněný (o kterémž hned se poví) spatřují se v regestech archivu Vatikanského d a t o v a n é, majíce toliko oba „datum ut supra.“ Jak snadno ale při takovém způsobě datování listův papežských, z původních regest přepsaných, lze se omýlit, napovíděli jsme s důstatek ve svém Iter Romanum díl II. str. 71. Poněvadž však Palacký na vlastní oči viděl a četl a tohoto „ut supra“ zajisté dobře sobě povšimul: bude nezbytné, přistoupit na jeho datování.

štolův byla zdědila a čemuž každým dnem vyučuje, — nýbrž že svádíš lid v omyleu.¹⁾ I přikazuješ tudíž papež Methoději, aby bez prodlení do Říma se vydal a zde toho se zpravil, káže-li tak, jak byl při vysvěcení svém²⁾ slovem a písmem církvi římské sliboval. „Také jsme doslechli,“ tak píše papež dále „že zpíváš mši svatou v jazyku barbarském t. j. slovanském. Vždyť jsme Tobě již skrze listy, jež byl donešl biskup Pavel Jakynský, zapověděli, slaviti velkou mši v tomto jazyku; toliko latinským nebo řeckým jazykem smí se tak díti, jakož prozpívuje církev boží, po celém světě rozšírená a u všech národů kořeny pustivší. Kázati nebo řeč mítí k lidu, k tomu máš dovolení, poněvadž žalmista napomíná všech národů, aby chválili Boha, apoštol pak praví: a všeliký jazyk vyznávati bude, že Kristus pánum jest na oslavu Boha Otce.“ K Svatoplukovi pak učinil papež list téhož dne, v kterémž odkazuje ho v pochybnostech jeho k nezměnitelnému rádu víry katolické, jehož nechť prý se přidrží, af již kdokoli, buď si biskup nebo kněz, křivé věci káže. Poněvadž pak ze stížnosti, knězem Janem donesených, na veliké podivení své byl vyrozuměl, že arcibiskup Methoděj jinak učí, než byl před desíti lety slovem i písmem stolici apoštolské vyznával: proto prý, jakkoli stížnost tato vidí se mu býti spodivením a k víře nepodobnou, posílá tomuto rozkaz, bez omluvy a odkladu do Říma se odebrati, aby z vlastních úst jeho vyslechnul, jakého způsobu jest víra jeho.²⁾ — Samému arcibiskupovi našemu byla asi taková příležitost vítána, v kteréž by křivého nařknutí obmýti a s moudrým i opatrným papežem tímto o mnohých jiných věcech smluviti se mohl; vždyť pak celé životy jeho dokazuje, že všelikému sporu rád se vyhýbal, povoluje všudež, pokud možno, aby prospěl dílu, k němuž srdce jeho

1) Srov. str. 114 a násł.

2) Cod. dipl. Mor. I. 40. I tento list datuje Boček z XVIII. Kal. Iulii, Palacký ale na uv. m. píše XIV. Kal. Iul., Jaffé konečně na uv. m. toliko „ut supra“.

bylo přirostlo.⁷ V průvodu Zemžizna, služebníka Svatoplukova, a snad i také Alamanna Vichinga, kterýž tehdáž nepochybně již z delší doby v službách římské církve se nacházel, — nastoupil světec při konci r. 879 druhou cestu svou k hrobu knížete apoštolův, do Říma totiž. Jak vyřídil v Římě, o tom v následující kapitole.

základem svrchního vedení mohou být oba papeži, an jinou
druhou je možnost papežem I. Jan VIII. obecnou a u členov
českých Panopili, mimožec svého vlastního, sladce své
vlasti, znamenat vše i vše muži. Jenž z nich Dávid, i
málo mnoho od hodonu, tvoří všechny vlasti
zase ne vlasti života svého, a všechny vlasti
novotek, když ho vlasti života svého, a všechny vlasti
novotek, když ho vlasti života svého, a všechny vlasti

HLAVA TŘETÍ.

NOVÉ BOJE SVATOPLUKOVY A OSLAVA METHODĚJE.

Methoděj v Římě r. 879. — *Liturgie slovanská poznovu schválena.* — *Papež zamýšlí, zřídit dva podbiskupi v diecesi Methodějově.* — *Viching vysvěcen na prvního podbiskupi pro Moravu r. 880.* — *Různice mezi ním a Methodějem.* — *Prostřednictví Říma v té věci r. 881.* — *Nová bouře politická vystupuje na hranicích Moravy.* — *Svatopluk ve spolku s Aribem.* — *Aribo, vypuzen od synův Engelschalkových, dochází podpory u Svatopluka r. 882.* — *Válka, odtud vzniklá, v l. 883 a 884.* — *Mír ve sv. Oněřejí (Commagenský) r. 884.* — *Svatopluk nabývá Dolejší Pannónie.* — *Literární činnost Methodějova.* — *Úmrť jeho dne 6. dubna r. 885 a hrob jeho na Velehradě.* — *Stav dieceze moravské a hranice její.* — *Moravan Gorazd vyhlídnut za nástupce Methodějova.* — *Viching a biskupství jeho.* — *Podvržené listy papežské.*

Vypovězení žákův Methodějových z Moravy r. 886.

Vímet z předchozí kapitoly, že sv. Methoděj odešel do Říma, aby zde očistil se z nařknutí uvaleného na něho od kněží německých, jako by v učení o původu Ducha svatého bludně sobě počinal. Dle dávného rádu církevního mohlo takové očistění, ač týkalo-li se biskupa, projít toliko ze synody. Protož shromázdil také papež Ján VIII., pod jehož právomocnost Methoděj co arcibiskup přímo slušel,¹⁾ biskupy okolo sebe, aby stíž-

¹⁾ Na osmém oekumenickém sněmu církevním r. 869 stalo se sňeseno, že všecky pře, týkající se biskupů a metropolit, jediné od papeže mají být zpraveny.

nosti na Methoděje dle řádu, zákony církevními předepsaného, vyšetřiti a o pravdě nalézti dal.¹⁾ Methoděj přiznal se zřejmě a bez obalu, že credo bez přídavku „filioque“ zpívá, jakož i zpívati dává; neboť tak činí prý i sv. církev římská, hlava i matka všech církví, kteráž prý podobně, co on sám, v tento přídavek pevně věří a vyznává, že Duch svatý nejen od otce, jak tvrdi Řekové, nýbrž i od syna, a sice od obou zároveň vychází, nepřijavši jej proto přece do creda, jakkoli stolice apoštolská prý toho německé církvi nejen trpí, nýbrž prohlížejíc ke Konstantinopoli, ráda vidí, aby onano za příkladem synody Toledské z r. 589 a vedle snešení krajinské synody Furlanské z r. 791 a Frankfurtské z r. 794 přídavek „filioque“ při vyznání víry veřejně zpívala, kterýžto obyčej německé církve ostatně pro něho, Methoděje, nemůže prý nikterak mít platnosti práva.

Takové osvědčení zajisté stačilo, a papež vynesl tudíž vzdor tomu, že Methoděj, zpívaje credo bez přídavku, nešetřil takto obyčeje církví francko-německých, — takový rozsudek, že arcibiskup svaté církve moravské snáší se dokonale u vyznávání pravé víry s církví římskou, zpívaje symbolum tak, jak je církev římská sobě vykládá a jak skrze sv. otce a synodu určeno a od nich zděděno jest; „neboť my nalezli jsme ho ve všelikém učení církevním být pravověrného“, praví týž papež.²⁾ Takovým způsobem očistěn jest Methoděj podezření kacírství, vzniklého z křivého úsudku, že kdo nezpívá přídavku filioque při vyznání víry, upírá zároveň původ sv. Ducha od syna;

¹⁾ Ze o této při Methodějově v Římě skutečně držena jest synoda, svědčí slova, obsažená v papežském listu k Svatoplukovi z měs. června 880: „Igitur hunc Methodium, venerabilem Archiepiscopum vestrum, interrogavimus coram positis fratribus nostris episcopis.“

²⁾ „Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis orthodoxum esse reperientes“, tak zní dotýčná slova v onom apoštolském listu z měs. června 880. Právnímu významu slova „reperientes“, ukazujícího k tomu, že předcházel prvé výslech, vztahující se ke všem větám učení církevního, porozuměl ostatně již dobré Ginzl na uv. m. str. 75, pozn. 11.

— a že pak dostalo se jemu toho očistění, rozpadlo se také v niče navržené a takořka vyžadované od Němcův potrestání a složení jeho s biskupstvím. Poněvadž však žalobníci kladli sobě rovněž tak určitě tento požadavek, jako žalobu samou, ukázala se toho potřeba, aby papež v soudním nálezu svém vedle prohlášení pravověrnosti Methodějovy výslově vyřknul uznání a ne-přetržitost důstojenství jeho. I to učinil papež, píše Svatoplukovi: „Nalezše jeho (Methoděje) ve všelikém učení církevním býti pravověrného a prospěchům církve oddaného, navrátili jsme ho zase k správě církve boží, jemu svěřené, i přikazujeme tudíž, abyste ho přivítali s náležitou poctivostí, oddaností a srdce potěšením co pravého pastýře svého. Vedle apoštolské moci své potvrdili jsme mu také důstojenství arcibiskupského úřadu jeho i chceme tomu, aby s boží pomocí mělo po všecky časy stálé trvání, takovým sice způsobem, aby směl dle zákona obyčeje církevního všecky věci církevní opatrovati a jako před tvarí boží spravovati. Neboť svěřen jest jemu lid páně, a jemu bude náležeti, aby počet složil z duší jeho. — — Nařizujeme také, aby kněží, jáhnové a duchovní všelikého svěcení, budtež Slované nebo z kteréhokoli národa, kteříž zdržují se vnitř hranic země Tvé, — tohoto našeho jmenovaného bratra, arcibiskupa Vašeho, byli poddaní a ve všech kusech poslušni, tak že nižádným způsobem nesluší na ně, aby něco činili bez jeho vědomí. Kdyby však co vzpurní a neposlušní lidé odvážili se, strojiti nepořádky a odštěpení, nepolepšice se po tom nebo onom napomenutí: přikazujeme, aby z moci naší co lidé, rozsívající zlé semeno, zpuzeni byli chrámův a hranic Vašich, a to dle obsahu a míry článkův, kteréž jsme jemu byli vydali a kteréž Vám svědčí.“¹⁾ Druhá stránka žaloby, o kteréž list k Svatoplukovi činí zmínku, vztahovala se k užívání slovanského jazyka při službách božích. Vímef, že jazyk slovanský již z doby více než desíti let v mo-

¹⁾ O článcích (kapitolách), jichž papež Ján VIII. zde se dotýká, vydaných sv. Methoději k zachování pořádku a kázně, nelze posud na velikou škodu historie ani stopy se dopátrati.

ravském arcibiskupství při bohoslužebných výkonech byl v obyčejí. Papež Jan VIII. zapověděl sice v l. 873 a 879 takové užívání jeho; nyní však udála se Methoději dobrá příležitost, vyvrátiti případné námítky, jakoby jazyk ten byl barbarský nebo nenáležel mezi jazyky liturgické a j. v., buď že ukázal k novotné, bratrem jeho Kyrilem způsobené slovanské církevní literaturě, buď že dovolával se příkladu oněch východních liturgií, též v cizích jazycích složených,¹⁾ jež církev římská rovněž byla stvrdila; i není pochybnosti, že Methoděj těmi i podobnými důvody, upozorniv snad i na počinání císaře Basilia, kterýž jal se týmž časem schvální propagandu církevní zřizovati, — papeže od předešlého o té věci méně dokonale odvedl; neboť užívání jazyka slovanského co liturgického svoleno jest r. 880 Methoději poznou a to slavným způsobem, při čemž obnoveno toliko dřevní vyhrazení, aby při mši svaté evangelium páne nejprve latinsky, potom teprv slovensky odzpěvováno bylo. „Kdyby však kníže a páni jeho mši svatou raději na jazyku latinském slyšeli sobě žádali, nechť se pro něho slouží latinsky,“ praví dále papež; přidavek tento dává znáti, že Svatopluk asi sám toto přání byl podnesl stolici apoštolské, nebo že papež, přihlížeje k ustavičnému snažení církve, aby liturgie latinská všudež dokonalý vrch obdržela, sám připraviti minal takto rovnoprávnost obou řečí obřadních.

Zrušením těchto dvou článkův obžaloby došlo soudní řízení s Methodějem konce svého, nevina jeho dokázána, žalobníci zahanbeni, on pak stkvěle očistěn. A však papež minal ještě jednu směřování, kteráž ne sice osoby, jako postavení Methoděje co arcibiskupa se týkala. Do té chvíle byl Methoděj arcibiskupem moravským a pannonským, ale bez podbiskupství; v rozsáhlé dioecesi, v jejichž mezích dnešního dne okolo 15 biskupství se směřoval, obstarával posud samojediný, bez všelikého pomocníka, povinnosti biskupské, brzo na to, brzo na ono místo ho volající. Pořádek církevní shledává ale toho potřebu, aby metropolitovi,

¹⁾ Sem náleží přičisti liturgii Armenův, Koptův, tak zv. syrskou a j. v.

ač má-li povinnostem svým dosti učiniti, přidáni byli na pomoc jiní ještě biskupové. Z tohoto hlediště vycházel tedy papež, ustanoviv se na tom, v osobě Alamanna Vichinga, — jehož byl Svatopluk nepochyběně hned s Methodějem do Říma vyslal, poručiv ho zároveň papeži —, netoliko sv. Methoději zřídit podbiskupstvo, nýbrž slibiti mu nad to i druhého, tak aby měla Morava odtud vedle svého arcibiskupa i dva podbiskupí. Papež nemohl jiného opatření učiniti, ač chtěl-li, aspoň pro dobu příští, odloučiti novou arcidiocesi všeho vlivu německého a přivést takto veliké zámysly své dokonale k místu. Přikazujít zejména konstituce apoštolské, že jen takového biskupa sluší považovati za ordinovaného podlé rádu, vloži-li na něho vedle světicího arcibiskupa ještě dva druzí biskupové rukou svých, pomodlice se za něho.¹⁾ Nedostalo-li se Methoději dvou podbiskupí, učiněno jest následství metropolitní (*successio metropolitana*) v dioecesi jeho nemožným; po případné smrti arcibiskupové nebylo tedy ani lze novou volbu vypsat, aniž po smrti Vichingově nového biskupa bez přispění Němců vysvětit, a protož mělo právě vysvěcení a dosazení dvou podbiskupí nově vzkřisené arcibiskupství pannonské, kteréž od té doby nazývá se dle hlavní země po výtce moravským, teprv pořádně utvrditi, církevně upravit a zpod německého vlivu k samostatnosti přivedit. Proč ale Svatopluk právě pro Vichinga se rozhodnul, vykázav mu biskupství Nitranské, k tomu chceme hledati klíče.

O předchozím životě a skutečných Vichingových ví se velmi málo, a co je známo, není podnes nade vši pochybnost postaveno. Tak praví se mezi jiným, že do Moravy dostal se s Adelou, dcerou Karlmanovou, již někteří nazývají manželkou Svatoplukovou;²⁾ byl on prý r. 874 po smrti biskupa pasovského,

¹⁾ *Constitutio apost. Cap. XX* praví: „Episcopum praecipimus ordinari a tribus episcopis, aut ad minimum a duobus; non licere autem vobis ab uno constitui.“ — S tím snáší se téměř do slova první kanon apoštolský toho znění: „Episcopus a duobus vel tribus episcopis ordinetur.“

²⁾ Hansitz praví ve své *Germania sacra*: „Cum Adelhaida, Carolum filia, quam scriptores Moravici Zwentibaldo in matrimonium da-

Ermenricha, za pomocí strany dvorské nástupcem jeho jmenovaný, když pak Engilmar, opírá se o kanonickou volbu svou, z Říma obdržel stvrzení, slibeno mu prý biskupství Nitranské.¹⁾ S jistotou ví se o Vichingovi tolik, že byl rodem z Alamanie,²⁾ miláček a poručenec Arnulfův, od r. 880 biskup v Nitře, že stal se r. 893 kancléřem Arnulfovým,³⁾ pak proboštem kapitulním a koadjutorem, od měsíce ledna r. 899 též biskupem v Pasově, že konečně v prosinci téhož roku od Salcpurského arcibiskupa této hodnosti složen jest, načež po smrti císaře Arnulfa r. 899 z historie na dobro mizí.⁴⁾ Tohoto tedy člověka, německé věci s tělem i duší oddaného, podal Svatopluk na biskupství Nitranské, na kteréž ho také papež co podbiskupího vysvětil. Rozpomeňmež se tu, že Svatopluk synu Arnulfovou byl kmotrem na křtu svatém, že Karlman, otec Arnulfův, v březnu r. 880 zemřel, že Arnulf byl vévodou Korutanským a pannonským, tedy přímým sousedem Svatoplukovým, a že s podílem tímto toliko proto se spokojil, poněvadž nemohl míti (ač proti vůli své) celé dědictví po otci svém, tedy i Bavoru. Jak bedlivě ale pravě Ludvík mladší, právní dědic Karlmanův, tento stav věcí na myslí uvažoval, viděti z toho, že skoro polovici roku 881 v sousedství Moravy i Arnulfa, v Bavorích totiž, ztrávil, nedůvěruje ovšem přátelství, mezi Arnulfem a Svatoplukem panujícímu, jakože Arnulfovi z obzvláštní důvěry, jak sám o sobě povídá, branný lid odevzdal, jejž na Rýn vésti

tam tradiderunt, in Moravia venit Wicingus.“ Již na str. 133 t. d. pozn. 1. vyslovili jsme se o nepodstatnosti tohoto udání. Což nemohla by nás Salcpurská kniha bratrství lépe o tom zpravit?

¹⁾ Ze takové tvrzení jest nejisté a nesprávné, dovozuje již Dobner Annal. III. 194 a násł.

²⁾ Annal. Fuld. u Pertze na uv. m. I. 414.

³⁾ Monumenta Boica XI. 436. První listina, tam uvedená, kterouž byl Viching co kancléř vydal, vztahuje se k 2. září r. 893.

⁴⁾ O Vichingovi srov. ostatně Wattenbachovy Beiträge atd. na uv. m. str. 24–30 a Dümmlerův spis: „De Arnulfo, Francorum rege“, str. 159 a násł.

měl proti Normanům, jen aby ho chytrým způsobem vzdálil ze sousedství Svatoplukova. Zdá se tedy, že přátelský svazek obou způsoboval králi Ludvikovi nemalé vrtochy. Arnulf počítal asi na Svatopluka a tento na něho, a pročež pospíšili sobě oba, aby zachovali se dle oboplného přání. Poněvadž pak vévoda Korutanský a Pannonský ve shodě s německou stranou, a tedy s vlastním prospěchem asi takto rozumoval: dokud budou Slované latinskému rádu církevnímu se protivovati, dotud ne-přestanou nepřáteliti se s Němcii; — náleželo tedy, měl-li zrušen býti následek, zrušiti původ tohoto následku. K vyvedení tohoto úmyslu tedy, t. j. aby získáno bylo mocné kníže Moravské prospěchu německému, — vyvolen jest Viching za prostředníka, jemuž dal se Svatopluk tím snáze opanovati, čím sobě síce zakládal na nezávislosti Moravy od Bavorův, tedy od Frankův vůbec, nechtěje však při tom přetrhnouti přátelství s Arnulfem. Bohdejž by byl Svatopluk raději snažil se, velikolepou v skutku ideji papežův římských obsáhnouti a sobě oblíbiti, že totiž církevní, a tím samým i politická samostatnost Moravy — neboť tato prýštila se nezbytně z oné — nižádným jiným způsobem nemůže býti utvrzena, leč tím, že dopuštěním obřadního jazyka slovanského postaví se mocná hráz mezi církví moravskou a německou! Poněvadž pak stolici apoštolské, jak nejednou již vykládáno, v mnohých příčinách záleželo na skutečné samostatnosti říše moravské: tož asi s nechutí svolil papež k vysvěcení Vichinga, kterýž co biskup latinský, maje za sebou mocnou stranu nespokojencův a spoléhaje snad i na ochranu knížete samého, po případě způsobiti mohl nemalé různice. Stvrzení tohoto našeho mínění spatřujeme zejména v těchto slovích papežského listu k Svatoplukovi z r. 880: „Kněze Vichinga vysvětili jsme síce vedle Tvé žádosti na biskupa Nitranského, chcemeť tomu ale, aby byl metropolitovi svému dle rádu kanonův dokonale poddán“, — věc, kteráž sama od sebe se rozumí, kterouž ale náleželo zde, poněvadž papež celé to pásmo pletich asi dobře prohlédal, s osobitým důrazem připomenuti. Totéž platí o dopovědi tohoto vysoce významného

a dobře promyšleného listu, v kteréž vyhrožuje se klatbou a vypovězením všem, kdož by různice nebo odstěpení strojili. Nitra pak vykázána novému biskupu jednak proto, poněvadž hrad tento honosil se starým kostelem (vímet, že jej již arcibiskup Adalram byl vysvětil) a stolice římská od věkův v tom své zálibení mívá, vyznamenávat takové starobylé chrámy, kteréž stávaly se často jakýmis základními kameny křesťanství, — jednak že nepochybňě tomu chtěno, aby při vymezení nové diecece přihlédlo se též k politickým hranicím, jakéž tu byly za časův Přibinových a Kocelových. Někdejší država Kocelova měla se tedy nyní proměnit v dioceesi Nitranskou, což Vichingovi výborně se hodilo, poněvadž, jak na str. 139 t. d. jsme doslechli, právě v tomto území obřad latinský nejvíce měl přívržencův.

Aby pak předkem vyvaroval všemu opětování se podobného případu, t. j. aby nemohl býti nucen, vysvěcovati na biskupství osoby, arcibiskupu nemilé, prohlásil se papež zjevně Svatoplukovi, píše: „Také jest naše vůle, aby stejným řádem vedle opatření a souhlasu arcibiskupa ještě jednoho způsobilého klerika nebo jáhna v příhodné chvíli nám poslal, kterýž hoden jest, přijíti od apoštolské stolice svěcení biskupské, aby příště metropolita Váš pod přísluhou těchto dvou od nás ordinovaných biskupů i na jiných ještě místech, kdež ukáže se potřeba zřízení nových stolic, bez překážky dosaditi mohl biskupy dle apoštolských předpisův.“ Takovým způsobem hodlal papež předejít v čas případné pletichy a zbaviti následky povolnosti své (že totiž vysvětil muže, úmyslům papežské stolice na Moravě nemnoho příznivého) dle možnosti škodlivé jich stránky.

A však tenkráte zmýlila se stolice apoštolská velice v očekávání svém. Sotva stal se totiž Viching biskupem, i hned jal se všemožně o to ukládati, jak by Methoději v činnosti jeho překázel a dni života mu strpčoval. Vímec ovšem, že Viching měl mocnou stranu za sebou; Salcurský a Pasovský, kteříž byli při svou prohráli, podporovali strůjce Vichinga, Arnulf podněcoval, kde mohl, Svatopluk pak neujal se proti tomu žádných prostředkův; a přece záležela prospěšná činnost nového arc-

biskupa takořka jediné na dobré vůli, kterouž domácí kníže věci jeho vstříc bude přinášeti! Papež byl právě na tuto stránku silně spolehnul, poslav i Svatoplukovi onen list z měs. června 880, o němž jsme na str. 157 byli šíře doložili. A však, doručen-li asi Svatoplukovi tento list? Methoděj byl aspoň o tom přesvědčen;¹⁾ Viching nebo Zemžizn donesli ho bezpečně. Poněvadž ale Viching, kterémuž byl papež výslově nakázal, aby byl arcibiskupa ve všem poslušen, ihned po návratu svém počal nařízení sv. Methoděje sobě nevšimati, odvolávaje se při tom na soukromní rozkazy papeže, kterýž prý ho přísežně k odporu byl zavázel: tu ovšem nezbývalo, leč učiniti poptávku u papeže samého, „vzdaliž Svatopluk, kterýž prý ve věcech církevních s takovou nedbalostí sobě vede, ba i o pravověrnosti Methodějově jaksi pochybovat se zdá, obdržel z Ríma ještě jiné listy, a vzdaliž dány jsou Vichingovi v příčině liturgie slovanské nějaké instrukce, jichž obsah jeho, t. j. Methoděje, zůstal tajný?“ K této poptávce, jakož i k jistým stížnostem, jichž znění není jinak známo, dostalo se sv. Methoději odpovědi ze dne 23. března 881, v kteréž ujímá se ho papež důrazně proti vzpurnému biskupu. Ovšem nenazývá se tam onen biskup jmenem; poněvadž však neznáme kromě Vichinga žádného odpůrce našeho arcibiskupa a vůbec nepraví se nikdež, že by již druhý podbiskupí moravský byl obdržel svěcení, což také v tak krátké době po zřízení Vichinga ani nemohlo k místu přijíti: není ovšem pochybností, že tímto biskupem méní se jediné Viching. V odpovědi této pronáší papež předkem potěšení své z prospěšné činnosti Methodějovy: „Způsob Tvé pastýřské bedlivosti,“ tak praví se v ní, „s kterouž o to pečeješ, získati duše věřících Bohu, pánu našemu, schvaluujeme cele i těšíme se tomu plně v pánu. — Naopak jest nám veliký žel zprávy Tvé o tom, co se Ti přihodilo. — Vždyť pak jsme právě o této stránce (t. j. Tvé pra-

¹⁾ R. 881 psal totiž papež Ján VIII Methoději: „nostrisque apostolicis literis glorioso principi Sphentopulcho, quas ei asseris fuisse delatas, hoc ipsum significamus“ atd. Cod. dipl. Mor. I. 45.

vověrnosti) slavnému knížeti Svatoplukovi svědectví vydali v onom listu, kterýž že jemu byl doručen, sám stvrzuješ, a jiného listu k němu neposlali jsme, aniž onomu biskupu (t. j. Vichingovi) veřejně nebo tajně kdy nařídili, aby jinak jednal, tím méně pak požádali jsme přísahy od téhož biskupa, promluvivše sotva slůvko s ním o této záležitosti.“ Nechť prý tedy Methoděj pustí všeliké rozpaky mimo sebe, a setrvaje při vštěpování věřícím pravé víry, nermoutí se příliš nad tím, co byl přetrpěl, raduje se spíše z toho podlé smyslu křesťanského. Až pod ochranou Boží zase přijde do Říma, zasedne prý papež, po úředním výslechu obou, t. j. žalobníka i prožalovaného, k soudu nadě všemi přestupky, jichž prý onen biskup na úhonu úřadu svého proti Methoději byl se dopustil, při čemž neopomine prý, zarputilou vzpurnost jeho náležitě pokárat. ¹⁾ Zdaž-li stalo se zároveň také obeslání Vichinga, aby totiž v Římě osobně se zodpovídral, není známo, avšak, soudíc dle pozdějších příběhů, velice k pravdě podobno; vůbec opouštějí nás zde pohřichu pojednou listy Jána VIII., zůstavujíce nás v nevědomosti o dalším průchodu celé této vysoce vážné a zajímavé věci. Smutný stav rozervané jak od Saracenův, tak vnitřními různicemi Italie vzbraňoval papeži, vkládati se do tohoto sporu podlé vlastní vůle a potřeby, poněvadž pak sám v měs. prosinci r. 882 úkladně zavražděn jest, ztratil v osobě jeho Methoděj jedinou svou podporu. Přese všecky tyto nehody bojoval Methoděj udatně s rozhodným oním protivníkem slovanské liturgie, s Vichingem totiž; když pak nevpomohly ani úkłady ani domluvy, vyřknut jest posléze trest církevní nad vzpurným hříšníkem, ²⁾ zdaliž ale s úspěchem nějakým? Zdát se

¹⁾ Cod. dipl. Mor. I. str. 45.

²⁾ V životě sv. Klimenta čili v legendě Bulharské, zejména v kap. 7 (u Ginzla Cod. str. 40, u Miklošiče str. 11) praví se v té příčině: Vichnicum . . . a Methodio anathemati Satanae traditum. — Dle těchto slov náleželo by tedy pomýšleti na slavnou exkommunikaci. Kdyby tento církevní trest nad Vichingen býval vyřknut, byl by se v dioecesi své

aspoň, že Methoděj od té chvíle až do smrti své, jakkoli i tu ještě od Svatopluka nedostalo se mu povinné podpory, přece jinak bez překážky mohl na Moravě působiti. Byly to zejména běhy politické, kteréž donutily knížete našeho, aby zřekl se postavení nepřejíciho, jehož do té doby mezi slovanským lidem svým a duchovní hlavou jeho byl pohřichu zachovával. Podnětem těchto běhů stal se Aribo, dobrý přítel Svatoplukův a markrabě v krajišti Východním.

R. 876 objevuje se Aribo, jak jsme již na str. 132 pověděli, poprvé v historii. Správy krajiště Východního dostalo se mu po nepochybném právu koruny v podobě léna, smrtí bratří Viléma a Engelschalka uprzedněného, a sice v době, kdy synové Engelschalkovi neměli ještě let. Nyní však byli již dorostli do toho věku, dle kteréhož směli spravovati úřady. I počalit také k úřadům, kteréž byly příslušely otci jejich, činiti sobě právo, jakoby k dědictví, žádajíce zároveň nazpět jisté v skutku dědičné, včim dílem při Dunaji položené statky, kteréž Aribo rozpakoval se jim vydati. Magingoz, Pába i Verinhar (tak jmenovali se tito synové) způsobili na to spolek proti Aribovi; předvídajíce pak, že dvůr císařský stane v té při proti nim (neboť léna nebyla tehdáž ještě nikterak dědičná), — počali se ohlížeti po nějakém ochránci, kterýž trvaje v nevoli se dvorem, měl by zároveň dostatečných prostředků, nastupovati na prospěch jejich dle potřeby i mocí zbraně. Takovým ochráncem mohl jim v onech stranách jediné být Arnulf, jemuž dobře se hodilo

musil zdržeti všeho biskupského a církevního výkonu vůbec, a na místo jeho byl by dosazen býval generální vikář; takový trest nesměl však ani metropolita z vlastní moci na něho vložiti. Měl-li totiž biskup některý od metropoly svého dán býti v klatbu, smělo se to jediné státi na sněmu provinciálním nebo skrze komissi, kteráž skládala se z rozsudích, schválne k tomuto konci, a sice od obžalovaného samého pojmenovaných, kterýmž říkalo se iudices electi; tak nařizuje aspoň kanon 66. konstitucí papežských. V tehdejších okolnostech byl by však Methoděj sotva asi takový soud sehnal. Dle legendy moravské dal prý Methoděj i samého Svatopluka v klatbu. (?)

viděti sousední markrabství v rukou mužův, podobně nepřejí-
cích řádným Karlovčum a odkázaných při tom jediné na pomoc
jeho.¹⁾ Šlechta bavorská přispěla také těmto synům, Aribu
pak uveden v nebezpečenství, a to za doby, kdy Sasové, jimž
velel jich vévoda Brun, dne 2. února 880 od nájezdníkův
normanských (Dánův) ukrutně byli poraženi, což mělo i ty ná-
sledky, že sousední kmenové slovanští, povzbuzeni touto zpravou,
jakozejmena Čechové, Glomáči (mezi Labem a Kamenicí, při
severním svahu Krušných hor), pak Srbové mezi Labem a Zálou,
jakož i sousedé jejich, nepochybň Vleci č. Vlci, odpadše
svrchanosti francké a učinivše mezi sebou spolek, strojili se,
napadnouti Durynsko podobným způsobem, jak se to stalo
Sasům od Normanův. Na štěsti Němcův svedl však přece
markrabě srbský Popo (kterýž měl též titul vévody Duryn-
ského) potřebný počet válečného lidu do hromady, i zahnal
s ním vojska nájezdníkův. Žádný z nich nezůstal prý na živu,
vypravuje mnich Fuldský.²⁾ Že Svatopluk o tomto nájezdu
byl zpraven, lze se domnítati, a snad i toho, že žádano na
něm, aby se účastenství svého ospravedlnil. Aspoň jevili se
na říšském sněmu Vormsském počátkem listopadu r. 882 vyslaní
od Svatopluka před novým císařem, Karlem Tlustým totiž,
kteremuž když byli přednesli vedle poslův od druhých, v oné
válce účastnivších se slovanských kmenův, příčinu a podnět
počinání svého, obdrželi slyšení a srovnání pře,³⁾ což vždy
může býti znamením, že Svatopluk trval s novým císařem
v dobré vůli; neboť jinak sotva byla by se potkala válečná
výprava Čechův do Durynska s takovou shovívavostí při císaři,
zvlášt, pováží-li se, že téhož roku, co moravští vyslaní císaři
se poklonili, byli jsou Bulhaři napadli země našeho Svatopluka,
kterýž nad to přišel týmž časem na stopu spiknutí, jež byli
nepřatelé na bezživotí jeho nastrojili.

¹⁾ Srov. Gfrörer, Die ost- und westfränk. Karolinger na uv. m. II. 258.

²⁾ Annales Fuld. k r. 880. Pertz na uv. m. I. 393. Herimani Augiensis
chron. k čemuž roku, u Pertze na uv. m. V. 108.

³⁾ Annal. Fuld. ad an. 882 na uv. m. str. 397.

Snadnoť mohl se ovšem císař, užívaje této dobré přileži-
tosti, pomstiti Svatoplukovi. Zatím neučinil toho, ne sice z přátel-
ství, jako z nuzné potřeby, poněvadž nedůvěroval svému pří-
buznému, Arnulfovi totiž, kterýž před několika měsíci teprv,
dav se Francouzům uplatiti, zradil pána svého, jenž ho chtěl
na Rýnu proti Normanům užiti.¹⁾ Že pak Arnulf i k Svato-
plukovi, jehož přece svým přítelem nazýval, v krivém posta-
vení byl se ocitnul, o tom svědčí právě onen nájezd Bulharův,
kterýž, jakkoli nebyl snad od něho způsoben, bez dopuštění
jeho přece nemohl projít; vždyť pak ležela Arnulfova Pannonia
mezi zeměmi Svatoplukovými a Bulharskými. Proč ale přátel-
ství toto vzalo touž dobou konec, o tom nezmíňují se tehdejší
kronikáři. Byla to snad podpora, kteréž dosáhli synové Engel-
schalkovi při Arnulfově? Tito dali totiž protivníku svému,
hraběti Aribovi, vzkázati, aby buď dobrovolně ustoupil, buď
očekával boj až do hrdel a statkův. V této pilné potřebě obrá-
til se Aribu, sotva asi bez vědomí císaře Karla, o pomoc
k Svatoplukovi a učiniv s ním spolek, vydal mu dokonce
v rukojemství syna svého Isanricha. To však potkalo se při
Bavorích s velikou nevolí, odkudž mnohý šlechtic, kterýž dosud
byl nosil barvy jeho, opustiv je, přidal se k praporům nápadníkův.
Takovým rádem nebylo těmto za těžké, vypudití Aribu i uvéstí
sebe v držení domnělého dědictví. To přihodilo se dle jedi-
ného o té věci pramene, kterýž zachoval nám mnich Fuldský,
po smrti Ludvika mladšího, krále Sasův i Bavorův, tedy později
měsíce ledna r. 882.²⁾

Nový panovník, Karel Tlustý totiž, domnival se učiniti
přítrž vzniklým různicím tou cestou, že hraběti Aribovi dle
řádu a práva příknul odňaté markrabství, načež Svatopluk
r. 883 vzal na sebe, uvéstí ho v panství. Hned z jara t. roku 883
zdvihl Svatopluk pole, chtěje netoliko zrestati příkori, hraběti
způsobené, nýbrž i záští otcův pomstiti na synech. Setkav se

¹⁾ Annal. Fuld. k r. 882 na uv. m. str. 396.

²⁾ Annal. Fuld. ad an. 882 l. c. str. 399.

při hořejším Dunaji s vojsky jejich, porazil je, a zajav Verin-hara, jednoho z synů Engelschalkových, jakož i bratrovce jeho, hraběte Vecila, dal je krutým způsobem zšerediti, tak aspoň vypravováno v Bavořích.¹⁾ Po té vyslal ještě oddělení vojska svého za Dunaj, aby i zde, zvláště na statcích synův, plenilo mečem i ohněm. Tito i s přívřenci svými utekli se nyní zjevně k Arnulfovi, navrátilivšímu se právě od Rýna, kdež, jak jsme nahoře připomenuli, byl císaři dal podnět k podstatné nedůvěře, — i obdrželi od něho proti slibu manskému také skutečnou pomoc. Svatopluk žádal za vydání nepřátel; maje pak ještě z loňského roku s důstatek příčiny, na úskočnost Arnulfovou sobě naříkati, odepsal jemu: „Ty's přijal u sebe nepřátele mé; — nepošeš-li je i hned zase pryč, to věz, že neholám více s Tebou v pokoji býti. — Také jsou služebníci Tvoji na mé bezživotí a na škodu mé říše s Bulhary zrádně se spojili (vímet, že Bulhaři r. 882 na Moravě plenili); protož vyzývám Tebe, abys stvrđil přisahou, že nemáš v tom žádne viny.“²⁾ Jakkoli Arnulf obou důmínek se odkazoval, prohlašuje je za smýšlené, vpadl Svatopluk přece ještě téhož r. 883 s velikým vojskem, jež byl za delší dobu mezi poddanými sobě kmeny slovanskými sbíral, do území Arnulfova v Pannionii i obrátil je bez velikých překážek v pustinu. Tak změnil se spor Aribův pojednou v zápas mezi Svatoplukem a Arnulfem.

Z jara r. 884 navštívil opět Svatopluk válečně říši Arnulfovou. Sesíliv se zástupy knížete Bracłava, kterýž panoval v charvátské krajině mezi Dravou a Sávou, objevil se v průvodu tak četného množství bojovníkův, že (dle slov Fuldského letopisce) pochod vojska toho na jednom místě trval od časného rána až do pozdního večera. Počinalo prý sobě dle téhož letopisce „po způsobě vlčím,“ pleníc a pustošíc za 12 dní od Raby až k Enži, načež Svatopluk, vyslav oddělení vojska svého

¹⁾ „Dextram manum cum lingua et — monstrum simile — verenda vel genitalia, ut nec signaculo desistente, abscederunt.“ Annal. Fuld. na uv. m. str. 400.

²⁾ Annal. Fuld. na uv. m. str. 400.

po Dunaji nahoru a nesetkav se nikdež s nepřitelem, domů se vrátil.

Přezvěděvše to Megingoz a Pába, vyšli jsou nepřítele neopatrн vstří a byvše v útěk obráceni, utonuli v řece Rabě; množí přivrženci jejich dostali se do zajetí,¹⁾ z čehož dá se souditi, že vévoda Arnulf, zoufaje nad výsledkem pro přílišnou moc nepřátel, jal se vyhledávati útočiště za zdmi hradův svých, zůstavuje kraj zvěli nepřitele. Jen takovým způsobem vysvětluje se zároveň, proč v celé té dosti obšírně zprávě mnicha Fuldského o Arnulfově ani slovem neděje se zmínka. Ještě na podzim téhož roku 884 navštívil císař Karel Tlustý krajiště Východní, i sjel se k osobní rozmluvě se Svatoplukem v sousedství nyn. vsi sv. Ondřeje na témž vrchu Chlumu (mons Comianus), odkudž veliký předek jeho byl r. 791 Obry tak slavně zahnal (srov. str. 59. t. d.)²⁾ Zde prý, tak aspoň vypravují pramenové, přísahl Svatopluk císaři věrnost, slibuje, že, dokud Karel bude živ, neučiní více nájezdu na říši jeho. Potom přišel prý též Bracłav, kníže Slovanů mezi Dravou a Sávou, k císaři, i přijat jest mezi tělesné strážníky jeho.³⁾ Jak skoupě vyslovuje se zde zpravodaj o této vážné události! Po více než dvouleté, hrůzné a vítězné válce skládá Svatopluk slab věrnosti císaři německému! Věc ta jest do té míry nápadná, že vidí se nám toho potřeba, abychom o vysvětlení její se pokusili.

¹⁾ Annal. Fuld. k t. r. na uv. m. str. 401.

²⁾ Annal. Fuld. na uv. m. str. 401. — Mons Comianus (jinak též Comagenus, a starohěm, Comeoberg, Cumeoberg, Cumeberg, Cummingberg a Cuménberg) jest nynější vrch Kumemberg, u lidu vābec Humenberg zvaný, na východ samoty sv. Ondřeje (starorímská osada Comageni), 3 milu na SZ Vídni stojící nad sedlem, jímž vedla od západu stará cesta k Vídni a do dřevní Pannonie vābec. Že tomu tak, jako že starobylé jmeno tohoto památného vrchu vykládati lze na slovanské slovo Chlum (jihosl. Hum, též Kom), dokázal proti rozdílným jiným domněnkám a tvrzením (z nichž Pertzovo, kterýž je na nynější Königsstätten vztahuje, posud za nejpodstatnější platilo) prof. V. Šembera v „Časopisu Matice Moravské“, roč. III. 1871 str. 49 a násled.

³⁾ Annales Fuld. na uv. m. str. 401.

Shledali jsme, že vlastní podnět k boji záležel v snaze císařově, zachovati v celosti jistý základní zákon říše. Úřadové nebyli tu dosud dědiční; krajště Východní nemohlo se tudíž děditi, Aribu byl tedy práv, Megingoz, Pába i Verinhar v křivdě. Jim pomáhá Arnulf; byl tedy Arnulf pro porušení základního zákona říšského, tedy proti říši a císaři, — nebezpečné počinání, kteréž zajisté mělo podstatný účel. Podezřelá hra jeho nad Rýnem proti Normanům odhaluje nám účel tento s dosta-tek; bylatě to: zráda, prýsticí se z příkori, kteréž bylo mu vedle znění dosavadních zákonů snášeti od pravých Karlovcův. Vymrou-li praví Karlovcí — tak asi dovozoval u sebe — nebo upadnou-li chybami svými a následky jejich v nenávist národa, pak otevře se cesta k trůnu přes všechn přirok lože neman-želského. Císař Karel znamenal asi tuto politiku, aby ji však byl jedinou ranou učinil neškodnou, k tomu nedostávalo se mu odvahy; hledět ji tedy nepřímými prostředky ukliditi, a k tomu hodil se mu Svatopluk. Ten byl ale přitelem Arnulfovým. Přátelství toto naleželo tedy přetrhnouti; nájezdy Bulharův, zákeřníci nechť tedy pomohou, tito nepochybňě jen dle pouhé pověsti. — Stalo se tak; země Arnulfova lehla pustinou, bázeň císařova se uspokojila a řevnosti jeho učiněna vůle. Svatopluk přijat jest milostivě jak ve Vormsu po poslech svých, tak osobně při sv. Ondřoji, a tak zapečetěna jest politika císařova. Za vykonané prospěšné služby mohl se ovšem nadítí odplaty. A tato odplata měla záležeti v tom, že jemu, mocnému knížeti slovanskému, milostivě dovoleno, přisahnouti císaři věrnost a slibovati, že, dokud Karel živ bude, nenavštíví říše nájezdy svými?! Takové tvrzení mělo by tehdy jen přirozeného smyslu, kdyby Svatopluk byl v skutku říši německou nepřátelsky napadna, při tom podlehl, a nebo přijme-li se za pravé, že přísaha Svatoplukova vztahovala se k spustošené Pannonii, kterouž mu císař v léno propůjčil. Poněvadž pak první důmění prázdroj jest všeho historického základu, přimlouvá se druhé tím více k pravdě, čím takové odstoupení Pannonie bylo v očích císařových pro- středkem, oslabiti moc nenáviděného Arnulfa. Mámět také

v skutku příčiny před rukama, domnívati se, že tehdaž, t. j. r. 884, veliký díl dolejší Pannonie až k Dravě, s vyjmutím totiž župy Dúdlebské,¹⁾ od císaře Karla Tlustého Svatoplukovi dán jest v léno. Jednu příčinu dává nám zpráva mnicha Fuldkého, vedle kteréž prý r. 892 vyslaní Arnulfovi, ubírající se do Bulhar, aby jich pohnuli neprodávat Moravanům soli, oklikami, a sice na loděch po Odravě, Kupě a Sávě dolů pustiti se musili, poněvadž pro nástrahy Svatoplukovy neměli skrze Pannoni cestu bezpečnou.²⁾ Druhá shledává se při r. 901, kteréhož nazývají se Korutany nejjižnějším dílem Moravy;³⁾ třetí pak v určité výpovědi byzantského císaře a současného též dějepisce, Konstantina, vedle kteréž dosahovala říše Svatoplukova až k městu Srému.⁴⁾ Byltě tedy úmluvou Sv. Ondřejskou i onen díl Pannonie stal se krajem říše moravské, aspoň s věčí polovice své,⁵⁾ kterýž církevně bez toho již od

¹⁾ Srov. str. 89 a 138 t. d. Že tato župa, položená při řece Kněžavě (mad. Kaniža), kteráž do dolejší Mury padá, zůstala při Arnulfově, toho svědectvím jest darování, kteréž činí tam r. 891 Salecpurskému arcibiskupu Dětmarovi: „In partibus sclaviniensibus vero, in comitatu Dutleipa vocato, in Ruginesfeld, sicut Chocil dux inibi ad opus suum habere visus est.“ Srov. Kleinmayrovu „Iuvavia“, přídavků str. 116.

²⁾ „Missi autem propter insidias Zuentibaldi ducis terrestre iter non valentes habere, de regno Brazlavonis per fluvium Odagra usque ad Gulpam, dein per fluente Save fluminis navigio in Bulgariam perducti.“ Annal. Fuld. k r. 892 na uv. m. str. 408.

³⁾ Annal. Fuld. ad an. 901 l. c. pag. 415: „Interdum vero Hungaria australiem partem regni illorum (Maravorum) Carantanum devastando invaserunt.“

⁴⁾ Const. de administrando imperio cap. 40: „Et rursus ad cursum fluminis exstat Sermium, quod Belegrada abest duorum dierum itinere: inde magna Moravia baptismo carens, quam Turcae devastarunt, cuiusque princeps olim fuit Sphendoplocus.“ Pak v kap. 42: „A Thessalonica usque ad Danubium flumen, in quo urbs Belegrada, octo dierum iter est . . . Et habitant quidem trans Danubium flumen Turcae in terra Moravia, atque etiam ulterius inter Danubium et Savum fluvios.“

⁵⁾ Že Dolejší Pannonie nikoli v tom vymezení, v kterémž skrze Kocela spadla na Arnulfa, nýbrž v těsnějších hranicích dostala se v léno Svatoplukovi, či lépe řečeno, že Svatopluk, jakkoli obdržel v manství Do-

r. 869 příslušel k moravskému arcibiskupství.¹⁾ Naopak potvrzeno Aribovi krajiště Východní. Hořejší Pannonie konečně, tak zdá se aspoň, dostala se něco později Engelschalkovi, nejmladšímu synu soujmenného hraběte.²⁾ Arnulf, kterýž ponechán v držení Korutan,³⁾ uznal teprv následujícího roku 885 přisežně změny, takto způsobené.⁴⁾ Výše jmenovaný císař a dějepisec byzantský, Konstantin, nazývá onen nový podíl Moravy, t. j. zemi jižně Dunaje až k Drávě, Velikou Moravou, kteréžto jmeno pozdější letopisci dle chuti své na veškerou říší Svatoplukovu a potomkův jeho jsou vztáhli.⁵⁾

Vzdaž-li při úmluvách Sv. Ondřejských jednáno též o záležitosti církevní, nelze ani tvrditi ani upírati. Příčina, uvéstí na ni řeč, byla dosti na snadě; rozpomeňmež se jen na potěšná slova, jichž potřebu k našemu arcibiskupovi uznával papež Ján VIII. již r. 881. Kdyby Svatopluk byl stačil povznesi se k té myšlence, že Morava (jakž toho také stolice apoštolská hned z doby papeže Hadriana II. se domáhala) jediné tím prostředkem dojde bezpečné budoucnosti a rozhodného vlivu, budou-li panovníci její důsledně pečovati o zdvižení národní, samorost-

lejší Pannomii vůbec, celé jí neobhájil, viděti z Annal. Fuld. k r. 896 na uv. m. str. 418, kdež čtou se tato slova: „Imperator (Arnulfus) Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Brazlavoni, duci suo, in tempus commendavit.“ Rovněž přimlouvá se k tomuto domnění stvrzovací list Arnulfův z r. 888 v prospěch kostela Salcpurského, kdež jmenují se místa: „Tradimus . . . ad Sabarium . . . ad Mosepurch abbatiam, ubi sanctus Adrianus, martyr Christi, requiescit . . . ad Salapingen curtem . . . vel quidquid ibi habuimus . . . ecclesiam ad Gensi (Kysek?), ad quinque Ecclesias atd. Cod. dipl. Mor. I. 48.

¹⁾ Srov. str. 118 t. d.

²⁾ Srov. Dümmler: Südöstliche Marken atd. v Archivu císařské akademie nauk X. str. 49. Asi od r. 895 byla Hořejší Pannonie v rukou Liutolda. Srov. tamtéž str. 52.

³⁾ V l. 895 a 898 vykázal Arnulf bohatá nadání v údolí ř. Krky a při ř. Sávě. Doklady k tomu viz v Cod. dipl. Mor. I. str. 53, 56 a 57.

⁴⁾ Annal. Fuld. k r. 885, na uv. m. str. 402.

⁵⁾ Const. de administ. imperio cap. 40. srov. str. 65 t. d.

lými, tedy slovanskými živly kulturními proniknuté vlády: bezpečně byl by ze vší síly podpíral arcibiskupa Methoděje, udržuje přísně vzpurného Vichinga v mezích, kanony církevními jemu vyměřených. Tak ale zůstal dalek tohoto vznešeného kruhu myšlenek a jakkoli skrze úmluvy Sv. Ondřejské ocitnul se na vrcholu moci své, užil přece tak málo vlivu svého, že to, co Methoděj ještě vykonal do smrti své, ani s nejskrovnejší část neprošlo zásluhou jeho. Mocí zbraně domnilával získati sobě slávu a říši své trvání, — jakoby síla fysická ustavičnější byla duchovní; říše Svatoplukovy dávno již není, Methodějovo požehnání však v ovoci svém zůstává napořád.

Soudíc dle listu ze dne 23. března 881, jež Methoděj beze vší pochyby jak knížeti, tak Vichingovi ukázal, obrácena jest přece na konec pozornost Svatoplukova na pletichy Vichingovy; tento pak, jakkoli asi sotva se polepšil, stal se účinkem církevního trestu, nad ním vyřknutého, přece jen opatrnějším, čehož tím věčí asi spatřoval potřebu, poněvadž Arnulf, jak jsme zejména na str. 167 t. d. shledali, od r. 882 neměl již nižádného přístupu více k Svatoplukovi. Což vše bylo s nemalým úžitkem pro Methoděje, kterýž jsa takto zbaven zřejmého nepřatelství a pronásledování, aspoň tři poslední léta věku svého mohl zcela pokojně obrátiti na povolání své. Do této doby připadá návštěva jeho v Cařihradě, o kteréž životopisec jeho vypravuje, jakož i u „krále“ Uhrův, kterýž prý ho se zvláštní poctivostí přijal a modlitbám jeho sebe poručil.¹⁾ Ale i překlad celého písma svatého, jakož i kněh církevních, z řeckého jazyku na slovanský, pokud již pečí bratra jeho

¹⁾ Srov. legendu pannonskou čili život sv. Methoděje, vyd. od Miklosiče v Pamětech (Denkschriften) císařské akademie nauk ve Vídni r. 1870 (kap. XIII a XVI), dále nejnovější vydání této legendy v 1. sešitu I. d. sborníka „Fontes rerum bohemicarum“ (Prameny dějin českých), vydávaného z nadání Palackého nákladem Musea královského Českého, kterýž ostatně v témž 1. sešitu všecky naše, výše citované (srov. str. 96 a 97 t. d.) legendy a rozličné ještě kanony (apology a tropary) našich apoštolů jak v původním jazyku, tak správným českým překladem obsahuje.

Konstantina nebyl způsoben, nálezí dle důvodných svědectví položiti do tohoto času. Jakého podílu měli jsou v tomto překladu učenici Methodějovi, toho nepřipomíná legenda, vypravujíc toliko o dvou kněžích, jichž co rychlopiscův užito.¹⁾

Pohřihu nezachovalo se však nic současného z tohoto velikého díla jejich. Nejstarší překlad bible v jazyku staroslovanském jest posud tak zvané „Evangelium Ostromírovo“ (v Petrohradě), psané mezi r. 1056 a 1057, tedy vždy skoro dvě stě let později. Že Methoděj způsobil pod vlastní dohlídkou čistý přepis kněží svatých, to příkazovala mu opatrnost jeho. Věděl bezpečně, jak velice rádi kněží němečtí čechi kacířství v liturgii slovanské; již v této příčině, neméně ale i proto, aby schválený již v Římě překlad a učení církevní vůbec čisté i bez poskrvny nevěry zachoval, věřen zůstávaje přísaze, kterouž byl v Římě učinil: pečoval Methoděj úsilně o vyhotovení správného přepisu překladu svého.

¹⁾ Legenda pannonská v kap. XV.: „Prěže že ot učenik svojich pořeza dva popy skoropis'ce zéló, přeloži v b'ržz v'się knigy isp'ln“, razvě Makavěj, ot gr'čska jazyka v slověnsk, šestniú měsíec, načn ot marta měsícea do d'vojí desíté i šestniú d'n' októbrię měsícea. — P'saltry bo bě t'k'mo i evangelije s apostol'm i izb'ranyimi služ'bami i c'rkv'nyimi s filosofem přeložil p'r'veje. T'gda že i nomokanon, rek'se zakonu pravilo, i ot'čskyja knigy přeloži.“ Skladatel této legendy udává dobu překladu s takovou jistotou a určitostí, že nelze ubrániti se domnění, jakoby on sám byl mívá podílu v této práci. Krátkost času, na překlad vynaloženého, lze sobě jen tím vysvětliti, že té doby nevykonán vlastní překlad, nýbrž toliko revise jeho a čistý přepis této revise. Nebot od r. 879, kteréhož uvedena jest ve skutek liturgie slovanská, zajisté bylo třeba přeložiti celý nový zákon, jakož i nejvěčí díl starého, poněvadž, kdyby toho nebylo po ruce bývalo, nemohly ani hodinky, ani mše svatá, aniž obřady církevní na jazyku slovanském konány být. O překladech, Konstantinem a Methodějem způsobených, jakož i o jich literární činnosti vůbec, srov. Šafaříkovo pojednání v Časop. čes. Musea z r. 1848 str. 6—12, pak Račkího rozpravu „Kniževan rád sv. Cirila i Methoda“ v díle: „Tisućnica slovjenskih apostolah“ (v Záhřebě 1863).²⁾ Taktéž: Sudslav Rad. Kniga XIII. U Zagrebu 1870. ³⁾ Dvje službe rimskoga obředa za svetkovinu svetih Cirila i Metuda. Izda Ivan Berčić.

Tuto práci (ač měla-li se církve jeho zachovati) náleželo jemu samému ke konci přivésti; bylo se to nezbytnou podmínkou stalo, důvěřujíc se ovšem, že násilí nějaké, kteréž také po smrti Methodějově skutečně se zběhlo, práci jeho nezmaří. Methoděj ji také provedl, víru zachoval, a poněvadž, jak legenda praví, „byl bohu milý a líbý, počal se přibližovati čas, aby přijal pokoj od strasti a mzdu mnohých namahání.“ ⁴⁾ V květnou neděli r. 885, která tehdy připadala na den 4. dubna, vstoupil Methoděj v četném shromáždění lidu do chrámu a promluviv krátce, požehnal císaři (byzantskému) i knížeti i duchovním a všemu lidu, oznamuje, že třetího dne zemře. A tak stalo se. Methoděj skonal na rukou kněží šestého dne měsíce srpna v třetí indikci, r. 6393 od stvoření světa, t. j. roku 885 od narození Kristova.²⁾ Učenici jeho, učinivše mu náležitou poctu, obětovali církevní službu nad ním latinsky, řecky a slovansky, což jest znamením, že trojí řeč obřadní byla v diecesi jeho v obyčejí, i pochovali ho v synodálním chrámě.³⁾ Kde však stál tento synodální chrám, což by pro nás zajisté bylo s nejvěčí důležitostí, toho sice nevpomíná legenda; že ale nalezel se v hlavním městě, v kterémž shromažďoval Methoděj duchovenstvo své k synodě, tedy ovšem na Velehradě, o tom není žádné pochybnosti. Něco určitější udává místo hrobu jeho jedna stručná legenda bulharská (kanon), pravíc: „(Methoděj) leží pak ve velikém chrámu Moravském po levé straně ve zdi za oltářem svaté bohorodičky.“ ⁴⁾

Počítáme-li, že Methoděj r. 863 přišel na Moravu, trvala apoštolská činnost jeho 22 let, poněvadž pak byl starší bratra

¹⁾ Leg. pannonská v kap. XVII.

²⁾ Čas, indikce a letopočet konstantinopolský hodí se dokonale k našemu r. 885. Co o této věci dá se říci, sestavil Ginzel na uv. m. str. 91, pozn. 5, pročež zde k jeho dílu čtenáře odkazujeme.

³⁾ Leg. pann. v kap. XVII. „i položiša ji v s'bor'něj c'rkv'i.“

⁴⁾ Poprvé uveřejněna při moravské legendě Dobrovského, v Praze r. 1826, str. 66, nejsprávněji ve zmíněných výše „Pramenech dějin českých, d. I. ses. I. str. 69 a 70.“

svého Konstantina, bylo mu asi 60 let, když s tímto světem se rozžehnal, „muž to, jenž náleží do třídy oněch lidí, kteríž jednak světa nejradejší se odlučujice, toliko vlivem nejrozličnějších okolností k tomu přicházejí, že život jich stává se činným. I při Methoději sešly se takové okolnosti, jež sluší protivenstvími nazývati, kteréž ale nikterak mu neprekážely v tom, aby se vši horlivostí viry svaté se zastával. Od přirození mysl prosté, zbožný z přesvědčení, vlivný v obcování a v řeči obratný dovedl učení své vlastním života příkladem utvrzovati. Kdykoli toho ale potřeba kázala, jal se vystupovati statečně proti křivým obmyslům, — nestraše se ničeho, ani výhrůžek, aniž jakých jiných následkův. Krátce: sv. Methoděj byl pravý apoštol.“¹⁾

¹⁾ Dle Dzennika Literackého ve Lvově, č. 32, r. 1852. S podivěním jest zajisté, praví-li Baronius ve svých Annotationes ad Martyrologium Romanum k 9. březnu o svatých ostatcích našich apoštolův: „Porro iidem (S. S. Cyrilus et Methodius) Romae morientes miraculis clari sepulti sunt, quorum sacras reliquias nuper sub altari in eiusdem ecclesia (sti Clementis) sacello pervetusto repertas accepi.“ Srov. o tom naše dlo „Iter Romanum“ I. 64. Zcela jinak mluvilo se r. 1580 o téhoto sv. ostatcích. Tehdejší biskup Olomoucký, známý Stanislav Pavlovský, byl sice toho mínění, že oba sv. apoštole odpočívají v Římě, že ale položen jest „divus Cyrillus in ecclesia sanctorum Apostolorum, divus Methodius vero in aede sancti Clementis ad Coliseum.“ Byltě totiž biskup Pavlovský papeže Řehoře XIII za vydání téhoto sv. ostatkův požádal, v čemž podporován jest schválním listem císaře Rudolfa II. k pařeži, daným v Praze dne 12. listopadu 1580. K tomu odpověděl Řehoř XIII (v Římě při sv. Petru dne 11. února 1581) listem biskupovi psaným: „De Sanctorum reliquiis, quas postulas, semper Romani Pontifices huiusmodi memorias retinuerunt diligentissime, voluerantque apud se esse in hac Urbe — semperque eas tamquam pretiosissimum thesaurum conservarunt summoque in honore habuerant. Iis autem in locis, in quibus haereticorum pestis saevit, eas rideri et concalcari, dolendum sumopere est“ — a protož prý nemůže papež tyto sv. ostatky vydati, obávaje se možného zneuctění jejich. „Interim si Reliquiarum particulam aliquam habere volueris . . . curabimus, tuo desiderio satisfieri.“ V odpovědi pak k císaři, dané v Římě při sv. Petru dne 15. břez. 1581

A diecese jeho, v jakém asi stavu zanechal ji po sobě? — Na dvě stě kněží, jáhnův a podjáhnův oplakávali jeho, jenž býval všecko vsem, aby získal všecky, — takovou chválu vzdává mu učeník a nepochybný životopisec jeho sv. Kliment.¹⁾ Vůči takovému svědectví byla zajisté osírelá jeho diecese v nejlepším pořádku. Nenepatrý počet kleriků dává návštěti o stejném počtu spořádaných osad církevních; nebot nebylo tehdáž ještě v obyčejí, při jednom kostelu dosazovati více, než jednoho kněze. Kostely takové, pokud při nich byla křtitelnice, nazývaly se křestnými, i bylyt asi tím, co naše farní. Správce jejich (latině presbyter, plebanus, parochus i pastor jmenovaný) měl právo, bráti desátek.²⁾ Takový kněz chodil na

če se: „Quamquam autem multae sunt causae, eaeque gravissimae, quae nos deterrent a pretiosissimo reliquiarum illarum thesauro manifestis periculis obiciendo; tamen haec deliberatio magna ex parte pendebit ex eo, si catholicam Religionem in Moravia, ut oportet, stabiliri atque augeri intelligemus, tunc enim possent Sanctorum illorum ossa, Deo adiuvante, eo transferri. Nunc autem neque convenient ullum motum excitari, neque reliquias illas tum itineris tum Moraviae hominum seditionis periculo committere atd.“ Srov. Annales eccles. ab Augustino Theiner. Romae 1856. Tom. III. pag. 121 et 271.

¹⁾ Leg. pannon. na uv. m. dle I. Cor. 9, 22. V „Životě sv. Klimenta“ kap. 6 praví se: „multitudo presbyterorum et diaconorum et subdiaconorum, quos moriens ducentos intra fines ecclesiasticae sueae dioecesis reliquit.“ Šafařík domnívá se v Časop. čes. Mus. z r. 1848 str. 19, že složení první legendy pannonské (o sv. Methoději) dle vši podobnosti Gorazdovi bude lze připsati, druhé pak legendy o sv. Konstantinu Klimentu Velickému. A však není ani jediného díla před rukama, jež by s některou jistotou Gorazdovi připsáno být mohlo; o Klimentu pak ví se bezpečně, že složil více děl, mezi nimiž jsou rozličné životy a chvalozpěvy (tropary) o obou našich svatých. Bylot tedy tomuto nejpůsobilejšímu učeniku Methodějovu, kterýž přece, jak Šafařík přiznává, složil životopis Konstantinův, zajisté věci nemálo snadnou, vyspati také život vlastního mistra svého.

²⁾ Nejstarší kostely vyznamenávají se zvláště právem na veliké desátky, poněvadž také veliké okresy k nim slušivaly. Tyto důchody zůstaly jim i tehdy, když v okruhu jejich nové kostely vznikly. Již na církevním sněmu Mohučském r. 813 proměněno jest toto prvotně císařské nařízení v církevní.

dioecesální synody či sbory, kteréž držány jsou v hlavním kostele země, jenž slul proto také synodálním (sborným). Kde však na Moravě a v dioecesi Methodějově vůbec stávaly jsou takové farní kostely, byly-li vůbec a mezi kolikero arcijáhenství a arcipříštví rozděleny, zkrátka, jaký byl asi hierarchický pořádek dioecese, o tom nelze nám vůči nedůstatku všech zpráv dotýčných ani domněnky vysloviti; vždyť pak sotva se nám zdaří, naznamenati hranice arcidioecese, kdy teprv můž' dojít na části její?

Vycházejíce z nepochybné pravdy, že sv. Methoděj jmenovan jest od apoštolské stolice arcibiskupem veškeré říše Svatoplukovy, ovšem i bez všelikého obmezení nebo určení hranic, i opírajíce se o bezpečné faktum, že r. 880 jeden díl této říše vykázán jest k církevní správě podbiskupímu Vichingovi, vyslovili jsme již na str. 162 t. d. domnění, že, biskupství Nitranské, Vichingovi svěřené, soudí dle smýšlení Vichingova jakož i dle vlastnosti jeho co miláčka Arnulfova, jemuž byly někdejší pannonské krajiny Přibinovy a Kocelovy připadly, — vztahovalo se asi právě na tyto krajiny. Odečteme-li je od objemu arcidioecese, tedy obsahovala tato nejprv vlastní Moravu, jejíž tehdejší hranice k severovýchodu činily Visla, jakož i Tatry uherské,¹⁾ kteréžto končiny dle narážky legendy pannonské nás sv. apoštol osobně snad také navštívil;²⁾ východní hranici činila řeka Váh, jižní hranici výše ústí jejího veliký Dunaj, dále řeka Morava asi až k ústí potoka Sajavy (Zaya), odtud pak k zá-

¹⁾ Alfred I. čili Veliký, král Anglický (panoval od r. 871—901) vyčítá v svém překladu Orosia národy, za jeho času známé, udávaje též sídla jejich. O Moravě zejmema praví: „Východně od země Moravské jest země Viselská, — a tito Moravané mají na západ před sebou Durynky a Čechy a díl Bavorů a na jih od nich, na druhé straně řeky Dunaje, počíná se země Korutanská.“ Srov. Zeuss: Die Deutschen und die Nachbarstämme a t. d. str. 602.

²⁾ Leg. Pannon. kap. XI. praví: „Pogan'sk kniež sil'n vel'mi, sědię v' Vislach, rúgášesię kr'stianom i pakostí dějáše. Poslav že k nemu, reče“ a t. d.

padu tak zvaný les Mailberský (Silva Muore, též Movriberg a p.) až dolů k Dunaji proti Tulnu¹), odtud pak vystupovala hranice zase k severozápadu po řece Chubi na horu až k výšinám za nynější Světlou (Zwettel), kdež stýkaly se tehdejší hranice Čech (t. j. župy Vítorazské), Bavor a Moravy. Kromě vlastní Moravy příslušely k arcidioecesi též celé Čechy, a sice ve věčím objemu než nyní, pokud totiž na jihovýchodě sem náležela celá horská kotlina Vítorazská (nyní v dol. Rakousích), pak jižní svah Šumavy až k černému Řeznu, podél kteréhož běžela hranice dioecesi Pasovské a Řezenské, na západě krajinu Onosedelská (Wunsiedlská) ve vrchovišti Ohře, na severovýchodě Kladsko²). Odkazujíce i Čechy k arcidioecesi Moravské, spoleháme v tom na popíraném sice, posud ale nikterak nevyvráceném ději o pokřestení sv. Methodějem českého knížete Bořivoje³) mezi r. 878 a 880, jakož i na jsoucnosti slovanské liturgie a slovanského písma v Čechách.⁴⁾ Kdyby Čechy, jak

¹⁾ Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 21., při čemž ovšem se pokládá, že všechn dolejší kraj jižně těchto Mailberských vrchů a jich jiho-západních výběžků až k Dunaji byl jakousi neutrální půdou.

²⁾ O dřevních hranicích země české, srov. Časop. č. Musea z r. 1853 str. 461, dílo: „Čechy, země i národ“ str. 285 a násl., zvláště pak Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 1—3.

³⁾ Fřese všecky pochybnosti Dümmlerovy, vyslovené ve spise: „de Bohemiae conditione Carolis imperantibus“, str. 17—19, zůstává známé udání Kozmovo (u Pertze na uv. m. IX. str. 39), že Bořivoj pokřtěn jest od sv. Methoděje, v podstatě své nezměněné. Pěkné vyvrácení pochybností, s nimiž Dümmler byl se vytasil, najdeš v programu c. k. akadem. gymnasia v Praze na r. 1855 pod záhlavím: „De religionis christiana in Bohemia principiis.“ Srov. ostatně str. 149, pozn. 1. t. d.

⁴⁾ Ginzel upírá v záslužném, vícekrát již od nás užitém a citovaném díle: „Geschichte der Slavenapostel C. und M. und der slav. Liturgie“ str. 130 a násl., že by Čechy k moravské církvi byly příslušely, a že by tam slovanská liturgie byla se rozšířila. Důvodem, o kterýž toto tvrzení své opírá, jest mu obecné mínění, že známým pokřtěním 14 lechův čili županů českých v Řezně dne 13. ledna 845 Čechy prý dostaly se k dioecesi Řezenské. To ovšem nedá se popírat, že pokřtění toto zběhlo se v Řezně. Annal. Fuldu. (u Pertze k r. 845, na uv. m. I.

pořád ještě s jedné strany se dovozuje, byly bývaly slušely k dioecesi Řezenské, nikdy nebyla by tu taková novota průchod vzítí mohla, kněží pak Methodějovi nikdy nebyli by směli v prů-

str. 364) vypovídají výslovně: „Hludovicus quatuordecim ex ducibus Boëmanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit et in octavis theophaniae baptizari iussit“. Neméně podstatná je praxe staré církve, že obrácení zánonvě národnové přikazování jsou oné dioecesi, jejíž biskup byl se stal původem přijetí od nich křesťanství. Poněvadž pak ono obrácení na víru prošlo v skutku v Řezně, bylo by další tvrzení, že z těch dob měli biskupové Řezenské Čechy v církevním opatrování, zcela důsledné, kdyby se totiž dokázati dalo, že oněch 14 pokřtěných lechův či županův s průvodem svým zase do Čech byli se vrátili, vzavše kněze s sebou, jež k tomu ovšem nikdo jiný leč biskup Řezenský nemohl zplnomocnit. Ale tázeme se, kdež pak nalézá se i nejmenší zprávy o tom, že pokřtění pánonové vrátili se zase do své vlasti? Po skutku, výše vzpomenutém, nedočítáme se nicého více o těchto nových křesťanech; mizejí na dobro z historie. A uvedem-li udalost tuto ve shodu s běhy tehdejších časův, skoro přesvědčíme se, že ani nemohli se vrátili. Vzpomeňmez sobě jen, co na str. 82 t. d. pověděno o tehdejším postavení krále Ludvíka k Čechám a Moravanům. Což, kdyby těchto 14 pánuv, jak se to během IX. a X. věku nezřídka stávalo, byli vlastně k Němcům z země poběhli? Zajisté bylo k tomu za oněch časův důstatek příčiny. Kdyby co křesťané do země byli se vrátili, zajisté byli by kněží s sebou přivedli a osady křesťanské založili; jak pak byla by taková udalost, kteráž i kněžete samého přece se týkala, bez vši připomínky mohla projít u domácích letopiscův? Kdež křesťanství zjednán průchod, tam dore se toto i do života veřejného, vnikajíc zároveň do rodin, a převraty takové nepomíjí bez stopy po sobě. Vzpomeňmez jen na sv. Václava a Boleslava! Kdyby pak biskupové Řezenské byli jen některou činností v Čechách prokázati se mohli, jak dobré by se toho bylo dalo užiti ve stížných spisech proti Methoději! Právě té doby, když papež byl jmenoval sv. Methoděje pannonsko-moravským arcibiskupem, a sice pro veškerou říši Svatoplukovu, byly Čechy částí této říše, a tak jako Salcpurkský metropolita dovezl r. 873 prostředkem známé dedukce práv svých k pannonskému podílu nové diocecese za sebe a pasovského podbiskupího obhájili, moha se dokládati priority: podobně byl by mohl a musil druhého podbiskupího svého, t. j. Řezenského, se zastati, kdyby práva jeho jmenováním Methoděje byla některého zkrácení vzala. Ale jako později, zejména r. 899, arcibiskup Salcpurkský Theotmar uznává jmenem vlastním i pod-

vodu knížete, který co konvrš zajisté měl jich potřebu, vůbec se zdržovati, poněvadž nebyli v cizí dioecesi oprávněni. že ale v skutku byli v Čechách, vyučujíce tam, ba i na samém dvoře knížecím, slovanskému písmu a liturgii a šířice je v zemi, o tom svědčí zejmena vychování sv. Václava, kterýž od kněze uveden

biskupí svých v listu k papeži Jánu IX. platnost vysvěcení Wichingova, poněvadž prý „antecessor vester (t. j. papež Ján VIII) Zuentibaldo duce imperante Wichingum . . . episcopum . . . nequaquam in illum antiquum Pataviensem episcopatum transmisit, sed in quamdam neophytam gentem, quam ipse dux domuit bello et ex paganis christianos esse paravit“: podobně neklade sobě Salcpurkský metropolita v zastání podbiskupího Řezenského Tuta žádného práva k Čechám; neboť i tato země obsahovala v sobě „quamdam neophytam gentem, quam ipse dux . . . ex paganis christianos esse paravit“, tu hle nebylo tedy také příčiny k stížnosti (srov. Cod. dipl. Mor. I. 61). — Vedet se ovšem o tom, jako by Čechy k dioecesi Řezenské již tehdy byly příslušely, přímý důkaz z následující výpovědi v Gumpoldově Životopisu sv. Václava, kap. 15 (v Pertzových Script. IV. str. 219, pak Fontes rerum Boh. I. 2. sv. str. 157): „Tutonem episcopum (Ratisbonensem) . . . cuius dioecesi tota subcluditur Boëmia.“ Gumpold však, kterýž psal tento životopis ok. r. 981 (srov. Büdinger: Zur Kritik althöhmischer Geschichte, str. 30), zapomíná na dobro, že za jeho časův, a sice již od r. 973, Čechy měly svého vlastního biskupa v Praze, kterýž podřízen byl arcibiskupu Mohučskému. že Čechy za nějakou dobu před založením pražského biskupství příslušely k Řeznu, nedá se ovšem upírat; to však mohlo se jen stát, když dioecese moravská po smrti Methodějově, a sice od r. 885 až 899 byla osířela a když v posledním tomto roce teprve na to pomysleno, obnoviti církevní pořádek na Moravě. A však o tom později. Jiné místo, sem se táhnoucí, nalezeš v Othlonově Životě sv. Wolfganga v kap. 29. (u Pertze na uv. m. str. 538) toho znění: „Poemia provincia sub Ratisponensis ecclesiae parochia exstitit.“ Biskup Wolfgang zmínil r. 994 a Othlon psal o něm asi 50 let později, tedy také v době, kdy biskupství pražské dávno již stálo, jakkoli pamět o někdejší příslušnosti Čech k Řeznu vždy ještě byla živa. — Oboje tato svědectví neobnášejí tedy v sobě nic více, leč že Čechy před založením biskupství pražského, t. j. před r. 973, počítaly se k Řezenské dioecesi; kdy však toto příslušenství se počalo, o tom nevypovídají praničeho, pročež zde zkoumateli vždy ještě zůstává volná ruka. V ostatním není toto, mnou hájené mínění, že totiž za Methoděje příslušely Čechy k jeho

jest s podobným prospěchem ve smyslu kněží slovanských, jako latinských a řeckých.¹⁾

Čechy a Morava ve vytknutých právě hranicích skládaly jsou tedy vlastní diecesi Methodějovu. Co odtud leželo na sever a severovýchod, jsouc panství Svatoplukova oddáno nebo jemu toliko poplatno, patřilo k missionářskému obvodu Methodějovu, jenž, jako vůbec mezi národy pohanskými, byl neomezený, nemaje tudíž určitých hranic. Poněvadž pak s vyjmutím arcibiskupství Hamburského, kteréž obsahovalo veškerou zemi Sasův, nebylo té doby v Slovanech polabských, odrských a poviselských nižádného biskupství, mohlat se ovšem diecese Methodějova na okresy založených teprv po r. 1000 biskupství

diecesi, nikterak nové. Již starý nás Dúbravský a po něm Assemann Kalend. III. str. 169 a následeky se ho dovozovat. Za poslední doby setkalo se též mňačení s výmluvným obhájcem v osobě důkladného českého historika V. V. Tomka (srov. Časop. č. Mus. z r. 1857 str. 358 až 362). — Náležely-li však Čechy k diecesi moravské, pak odpadne druhé tvrzení Ginzlovo, že liturgie slovanská za Methoděje nevnikla do Čech, samo od sebe. Bylož zajisté jak na Moravě, tak v Čechách, a vedle ní i latinská. Srov. ostatně o obojím Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 100—106, pak str. 118.

¹⁾ Sydečtivm toho jest od Vostokova odkrytá, v Čechách sice složená, ale toliko v starorusském jazyku zachovavší se legenda o sv. Václavu, nejprv v Moskevském Věstníku z r. 1827 č. 17 původním textem otištěná, pak v Časop. č. Mus. z r. 1830 str. 453 a následeky českým překladem, posléze pak (a nejsprávněji) jak původním textem tak českým překladem ve Fontes rer. Boh. díl I. sv. 2. str. 127 a následeky na veřejnost překladem v Čechách. Žde čte se zejména (na str. 128): „I v'uda jego baba svoje Liudmila učiti knigam sloven'ským; posléduje svojemu učitelu dobrě, i navýče razumu vsemu v' vor'ze. Otsadi zě ji kniež Vratislav v Budič, i načat otrok učiti sié knigam latin'ským i nauči sié dobrě . . . I voziloži (bog) blagodat sicevu na Víťeslava kniežę, i nača uměti knigam latyn'ským ili jako že episkop, ili svieščenik, da ašče v'zieše grečeskyjé knigy i sloven'skyjé, čtěše v ně sobě soblazna radi (na potěšení)“. Odvěrnosti této legendy srov. Büdingra: Zur Kritik althöhm. Geschichte, str. 13 a následeky. Kriticky zkoumal a vyjasnil ji Palacký v Časop. č. Mus. z r. 1837, str. 496 a následeky. (O něm, překlad její postaral se Wattenbach v své: „Slav. Liturgie in Böhmen“ v pojednání hist. filolog. společnosti ve Vratislaví, sv. I. 1857).

Krakovského a Vratislavského podobně vztahovati, jako na obvody tak zv. srbských biskupství t. j. Plíšenského (Altenburškého), Havelberského a Braniborského (z let 936, 946 a 949), kteréž podobně co pozdější biskupství Mezibořské, Žižské, Mišenské a Poznańské arcibiskupství Děvínskému, roku 968 zřízenému, podčiněny jsou. Bylož by tedy marnou prací, vyšetřovati severní a východní hranice diecese moravské, pro kterouž byl sv. Methoděj umíráje Moravana Gorazda nástupcem svým naznačil. Nebož k poptávce obstupujících ho kněží, koho by z učeníků svých měl za nejhodnějšího, pokračovati v díle, jím započatém, ukázal prý na Gorazda, říka: „Tenf jest Vaši země svobodný muž, vyučený dobře latinským knihám a pravověrný; to budí vůle boží i vaše libost, jakož i moje.“ ¹⁾ Ovšem že Methoděj takto uhodil o pravou stránku věci. Byltě pochával při Gorazdovi právě ony vlastnosti, o kterýchž Němci s úhonom tvrdili, že jich není při Methoději samém. Rozhlašovali o něm, že je cizinec, Řek a kacíř; nic toho nemohlo se s strany německých kněží Gorazdovi vytýkat, byl těž domácí, znal se vedle slovanského jazyka dokonale v latinském, ba zpíval snad svoje Credo s případkem „filioque“.

¹⁾ Pannonská legenda, kap. XVII dí: „Pokaza že jim jedinogo ot izvěstnych učenik svojich, naricējemo Gorazda, glagoli: S' jest vašeja zemlię svobod muž, učen že dobrě v latinskyja knigy, pravověren; to budi božija volia i vaša liuby, jako že i moje.“ Což asi chtěl Methoděj tím říci, nazývaje ho „pravověrným“? Vždyť pak samo sebou rozumí se, že nástupce na stolici arcibiskupské má být mužem pravověrným; k čemuž tedy vychvalovati zvláště tuto vlastnost? Poněvadž kněží němečtí sv. Methoději, neužívajícímu po obyčaji starořímském při credě případku „filioque“, spíšli kacířův, z čehož vznikly pro něho, jak jsme časem svým vyložili, nemalé nesnáze, jež mladé církvi jeho nemohly být asi jednostojny; zdá se tudíž, že Methoděj, nazývaje Gorazda pravověrným, mínil učenky své takto potěšiti. Zpívaje credo dle způsobu Frankův, uměje čísti latinskou mši, při tom ale jsa Moravan, doveďe prý Gorazd bezpečně s Němci a s dvorem Svatoplukovým, při kterémž liturgie slovanská ovšem neměla mnoho příznivcův, v dobrém přátelství se obejít.

A však naznačením tímto a jakousi volbou obklopujících sv. Methoděje při smrti kněží nebyl ještě Gorazd hotovým arcibiskupem. Vedle konstitučí apoštolských příslušelo právo volby sousedním biskupům a kněžím osířelé dieceze, při čemž lidu zůstávuje se toliko, vydati veřejné svědectví o neporušenosti zvoleného. Měl-li Gorazd v arcibiskupství následovati, náleželo ovšem nejprv Vichinga se tázati. V jakém ale stavu nalezala se dieceze toho při smrti Methodějově?

Bylo-li nám za těžké, při dokonalém témař nedůstatku zpráv něco podstatného povědít o diecesi Methodějově, stává se věci takořka nemožnou, osvětliti aspoň poněkud stav církevního okruhu Vichingova. Co víme bezpečně, jest to, že biskupství jeho po hlavním kostele v Nitře nazývá se Nitranským, a že pojímal v sobě ony části říše Moravské, jižně hlavního hřebene Karpat a východně Váhu položené, kteréž nikdy nebyly slušely k biskupství Pasovskému a kteréž teprv Svatopluk byl získal a přispěním svým v lúno křesťanství uvedl.¹⁾ Morava až k Váhu patřila k arcidiecesi moravské, krajiště Východní a Horejší Pannonie poslouchaly Salcurského, v jich dobytí a na víru obracení neměl Svatopluk žádného účastenství. Z Pannonie příslušel, jak na str. 171 jsme shledali, nemalý díl k panství Arnulfovu, ba i snad Blatengrad sám a odtud krajina dolů až k Počují držely, jak se zdá, k němu. I tyto země nebyly sice světlo křesťanství dostaly skrze Svatopluka, a však byly od něho aspoň s části dobyty a od pařezů Hadriana II. a Jána VIII. novému arcibiskupství moravsko-pannonskému v celosti své příkrotnuty a přikázány; totéž stalo se i s krajinami mezi Dravou a Sávou. Kdybychom věděli, jaké krajiny Svatopluk dále k jihovýchodu podél Dunaje a ve východních Karpatech uherských byl moci své výbojně podrobil, snadno daly by se hranice Nitranské dieceze přesněji určiti; tak ale známe toliko nejjižnější končinu říše, Srém totiž,

¹⁾ Srov. str. 181 pozn., kdež doklad, sem se nesoucí, doslovne se uvádí.

a celý šírý kraj na východ Dunaje až k Tise podává se kombinací historika, podobně co sever a severovýchod missionářského okruhu dieceze Methodějovy. Pomyslíme-li si tedy čáru vedenou od ústí Váhu do Dunaje a odtud zase podél Dunaje a Raby až k horejší Zále uherské a Dravě, obdržíme přibližně západní hranici dieceze Nitranské. Sáva až k ústí svému do Dunaje činila jižní, Karpaty pak vůbec severní hranici.¹⁾ Jaké to prostory ne pro pouhé biskupství, ale pro celé, velké arcibiskupství! Ale jaký div také, pováží-li se, že tehdejší církevní okruhy v zemích novotně na křesťanství obrácených měly všudež otevřené hranice, pročež také nikoli podle místa sídelního, nýbrž toliko dle hlavní země název svůj obdržely. Výrazy, jako biskup polský, pruský, moravský atd. trvají do té chvíle, dokud prvotní šíré diececese jejich při rostoucím počtu osad křesťanských nově zřízenými biskupstvími nepřišly jsou k ztenčení a tudíž ke konečnému obmezení.

Po smrti Methodějově zůstal tedy Viching samojediným biskupem v moravsko-pannonské diecesi; nebot Gorazd neobdržel svěcení, nebyl tedy nižným slovanským biskupem, jakkoli právě na něho zůřivost protivníků nejdřív a nejsilněji se obořila.²⁾ Ovšem nedalo se při známém smýšlení Vichinga nic lepšího očekávat, než že kněžím slovanským nastanou zlé časy. Vždyť pak považováno je neustále za nepovolané lidi a nepříznivce latinské liturgie t. j. němectví.

Nadešla nyní příležitost, dokonale jich se sprostiti, zvláště že také Svatopluk, nejsa již od samého počátku přítelem těchto přísných mravokárcův,³⁾ opomenul z osobních i politických pří-

¹⁾ Karel Veliký učinil řeku Dravu hranicí mezi Salcurskou a Voglejskou diecesí. Srov. Kleimayer, Iuvavia.

²⁾ Leg. bulharská praví v kap. 7. zcela případně: „si Gorazdum vivere sineremus, revivisceret nobis Methodius.“

³⁾ Táž legenda praví o Gorazdovi: „exprobрат nobis (t. j. Vichingovi a jeho straně) peccata.“

čin náležitě jich se zastati¹⁾). Co rušitelé veřejného pořádku líčili mu je bez toho již s dráhnou chvíli.

K tomu ke všemu vytasil se Viching ještě se zvláštním písemním rozkazem papeže Štěpána V. Třeba sobě tu vzpomenouti, že Viching, soudic dle potěšného listu papeže Jana VIII. k Methoději z r. 881 (srov. str. 163 a násł.), nepochyběně byl dostal obeslání do Říma, aby se tu zodpovídal. Domníváme se, že cestu tuto přímo po smrti Methodějově, tedy v létě r. 885, teprv nastoupil. Bylaf to zajisté nejlepší doba, dostati se na osiřelý stolec arcibiskupský, překaziti volbu a vysvěcení Gorazda i obmyti sebe samého; vždyt byl žalobník mrtev a dobrý přítel Vichingův, Arnulf, se Svatoplukem v pokoji. Vzdaž-li vůbec a v jaké míře úmysl tento se mu vydařil, o tom nejsme beze všech zpráv. Vždyt pak odevzdal Viching, navrátil se z Říma, Svatoplukovi list papežský (zajisté ne bez povědomí Arnulfa), tvrdě, že jej byl obdržel od papeže Štěpána V. v měs. září r. 885 zvoleného. Pochváliv Svatopluka v příčině jeho přítlnosti k stolici apoštolské, uděluje mu papež úřední, obšírné poučení o dogmatu o bytnosti ducha svatého, jakož i o postu, tedy výslově o takových věcech církevních, kteréž bývaly mezi Methodějem a Vichingem od samého počátku podnětem sporův, a kteréž také svědomí Svatoplukovo obtěžovaly.²⁾ Po těchto rozkladech zapovídá se rozhodně liturgie slovanská, Vichingovi pak uděluje se veliká pochvala; shledal prý ho papež v učení církevním výborně zbhhlého, a protož posýlá ho k správě svěřené jemu církve nazpět, znaje ho též Svatoplukovi, jemuž tu dokonce i titulu krále slovanského se dostává,³⁾ věrně býti oddaného a prospěchu jeho horlivě dbalého. „O Methoději však doslech-

¹⁾ Byltě život Svatoplukův netoliko dle svědectví řeckých a německých, tedy nepřejících pramenů, nýbrž i dle moravských, tedy domácích (srov. legendu moravskou, kap. 10), nemnoho příkladný.

²⁾ List ten papežský najdeš vytiskněný ve Wattenbachových: Beiträge z. Geschichte d. christl. Kirche in Böhmen u. Mähren, str. 43—47.

³⁾ U Regina má Svatopluk tento titul teprv k r. 890. Srov. Pertz Script. I. 601.

nuvše“, (prý) „že soubě hleděl pověry a nikoli spasení duše a na místě pokoje svářův, velice jsme se podivili, a je-li tomu tak, jak jsme doslechli, zatracujeme dokonale pověru jeho. Kletba pak, jejíž původem jesť povrhování věrou katolickou, spadne na hlavu toho, kterýž ji vyřknul. Ty ale a lid Tvůj budete dle vůle Ducha svatého prosti vši viny, ač zachováte-li neporušeně víru, kterouž kažé církev římská.¹⁾“ Na konec pak vydávají se vztorní a nepolepšitelní učitelé křivé víry, nevzpomůže-li při nich žádné napomenutí, trestu vyhnanství ze země. Smíme-liž pak tomu se diviti, že po takovém, ovšem jen od Vichinga smyšleném a papeži nepravě připisovaném listu²⁾ Svatopluk straně francké v zemi své docela pustil uzdu, že pak tato nejčelnější kněze slovanské, Gorazda zejména, Klimenta, Nauma, Angelara, Savu i Vavřince, obviňujíc je z kacírství, u vězení uvrci a po mnohem mučení následujícího r. 886 zbrojným průvodem z Moravy přes Dunaj ven vyvésti dala!³⁾

¹⁾ „Methodium namque superstitioni non edificioni, contentioni non paci in sistente m audientes, plurimum mirati sumus, et si ita est, ut audivimus, superstitionem eius penitus abdicamus.“ Viz Wattenbachovy Beiträge str. 46. Z tohoto místa chtejí někteří dokazovati, že list onen ještě za života Methodějova sepsán byl, poněvadž prý slovo „insistentem“ oznamuje arcibiskupa co živého. Což ale potom řekne se k této větě: „Divina autem officia et sacra misteria ac missarum sollemnia, que idem Methodius Sclavorum lingua celebrare praesumisit, quod ne ulterius faceret supra sacratissimum beati Petri corpus iuramento firmaverat, sui periurii reatum perhorrescentes nullo modo deinceps a quolibet praesumatur.“ Vždyt pak učí tomu grammatika, že mluvnická forma příčestí „insistentem“, v první větě užitého, také minulý čas znamenati může.

²⁾ Že list tento podvržen jesť, že zejména nepochází od papeže, nýbrž dílem je Vichingovým, dokázal Ginzel na uv. m., str. 10.

³⁾ Životopis sv. Klimenta (leg. bulhar.) v kap. 13. rozpráví velmi obširně o utrpení a vyvedení ze země těchto kněží slovanských skrze německé vojáky; poněvadž však skladatel její byl pravoslavného vyznání a strannickou horlivost svou na mnoze na ódiv staví, nelze arcif všemu, co tu vypravuje, na slovo věřiti; čas vypuzení učeníků Methodějových dá se ale z jeho spisu velmi dobře určiti. Srov. Dümmler v archivu c. k. Akad. nauk XIII. str. 199.

Tím, že Svatopluk dopustil Němcům ve vlastní zemi tohoto barbarství, odsouzeno se Arnulfovi za stvrzení a uznání smlouvy Svatoplukové. Nevěda podkopal Svatopluk tímto skutkem vlastnoručně pyšné stavení mocí své, Arnulf pak zajisté nemálo plesal nad touto ranou, od Vichinga tak chytře a výdatně nastrojenou. Vypovězení zvolili Bulharsko za útočiště své, nedošli ho ale společně, aniž stejnou cestou. Kliment, Naum i Angelar dostali se na Bělehrad do Bulhar, Gorazd, Sava i Vavřinec obrali sobě jinou cestu. Od krále Borise přivítavě jsouce přijati, obdrželi záhy zaměstnání, důstojné stavu jejich. Kliment zejména stal se za cáře Simeona (panoval od r. 893 až 927) biskupem ve Velici macedonské; zemřev co takový dne 27. července 916, pochován leží v Ochridě. Naum, věrný společník Klimentův, žil s počátku s ním pohromadě, potom působil na východním břehu jezera Ochridského. Pozůstatky jeho ctí církve pravoslavná v monastýru Diavatském, slavíc památku jeho v den 20. července. Gorazd odpočívá v klášterním chrámu blíz Bělehradu Albanského, více o něm se nezpomíná; o Angelarovi, Savovi a Naumu konečně neví se, jak sobě potom počinali, aniž kde skonali nebo odpočívají.¹⁾ To však vše bezpečně, že knihy slovanské s sebou přinesše, v díle Methodějově, a sice mezi Bulhary, kteří tehdy pohříchu neměli více církevního svazku s Římem, postaveni jsouce pod patriarchou Cařhradským, — s podobnou horlivostí jali se pokračovati, jakouž byli prvě již v naší Moravě a v Pannionii osvědčili.²⁾ Kdežto skrze

¹⁾ Co dá se celkem říci o této slovanských mučenících (co takové cti je zejména církve pravoslavná) historicky určitého a pravdivého, sestaveno najdeš od Šafaříka v Časop. č. Mus. z r. 1848 str. 12—20.

²⁾ Dokud církve katolická učení o původu Ducha svatého, jakkoli vždy jeho se přidržujíc, nebyla přijala ve své vyznání víry, platili učitelé slovanští za pravověrné i považování za její přívržence; poněvadž ale po té oblibivše sobě Bulharsko (a jakž by jinak?) za útočiště a bydliště své, zde co kněží a biskupi pracovali, stáli jsoucí církevně ovšem pod patriarchou Byzantským. Vůči tomu však, že roztržení církve, t. j. odštěpení východního dílu jejího nebylo touž dobou ještě pořádně vyřknuto, bylo by zajisté s velikým povážením, prohlašovati je také za odštěponce.

Vichinga a spolčence jeho, později pak skrze hrozné bouře uher-ské církevní a jiná díla, slovanským jazykem a písmem psaná, v našich zemích v niveč jsou uvedena a liturgie slovanská postupem časů na dobro ustoupiti musila latinské: zachovaly jsou se obě, literatura totiž i liturgie, v Bulharech a sousední Dalmácií, zde dokonce s potomním dopuštěním papežův, až po dnešní chvíli, vydavše tudíž nejstvělejší svědectví samy o sobě, že schopny jsou života.¹⁾ Tohle byl konec úsilného přičinění našich svatých apoštolů na Moravě a v Pannionii. Jaké potom měla církve jejich osudy, o tom v následující kapitole.

¹⁾ Srov. o tom Ginzla na uv. m. str. 113 a násled. pod záhlavím: „Die slavische Liturgie unter den illyrischen Slaven.“ Připomínámeť zde totiž, že papež Ján X. r. 925 napomíná duchovenstvo dioecese Splétské, aby nedrželi se učení Methodějova, „jehož prý v nižádné knize nešledáváme jmenovaného mezi otci svatými.“ Králi pak charvátskemu, Tomislavu, a národu jeho píše: „Kterýž pak vzáctný syn církve římské, jakýmž vy přece býti se spatřujete, mohl by potěšení nalezati v tom, aby přinášel obět (mše svaté) v jazyku barbarském čili slovanském.“ Legáti papežští, Ján biskup Jakynský a Lev Praenestský, kteríž listy byli donesli, drželi synodu, jejiž desátý článek přísně zapovídá, zpívati mše v jazyku slovanském, leda v nuzné potřebě, kdyby totiž jiného kněze nebylo při ruce. Papež Ján X. ztvrdil nálezy tohoto církevního sněmu. R. 1059 přišel Menhart, později kardinál tit. Sv. Rufiny, co legát stolice římské do Dalmácie a Charvátska; sněm, jím svolaný, obnovil tuto zápopověď, papežové pak Mikuláš II. i Alexander II. stvrdili ji. Methoděj vyhlášen jest tehdy od Dalmatských biskupů přímo za kacíře: „Dicebant enim gothicas literas a quodam Methodio haeretico fuisse repertas, qui multa contra catholicae fidei normam in eadem sculanonica lingua mentiendo conscripsit.“ (Cod. dipl. Mor. I. 134). Řehoř VII. ne-méně rozhodně prohlásil se r. 1080 proti slovanské liturgii v Čechách, když kníže Vratislav II. český za povolení její byl k němu prosebně se obrátil. Za to zachovány jsou šťastně slovanské písmo i liturgie v Bulharech, s horlivostí a láskou přijaty na Rusi, od r. 1248 pak, až totiž s písmem hlaholským a dle obrádu římského, svoleny Innocencem IV. v Istrii a Dalmácií. Z časů konečně císaře Karla IV. ctí Čechové a Moravané bratry Cyrilla a Methoděje co svaté a patrony zemské. — O zbytcích slovanské liturgie v Polsku podává mezi jinými vážné svědectví zvláště Aug. Bělovský v předmluvě k novému vydání polského Slovníka Lindova str. 10 a 11.

HLAVA ČTVRTÁ.

SVATOPLUK NA VÝŠI MOCI SVÉ.

Arnulf a sném Kirchheimský r. 887. — Svatopluk válčí s Arnulfem. — Čechy sloučeny s říší Svatoplukovou r. 888. — Sjezd v Omuntersberku r. 890. — Maďari jeví se poprvé. — Svatopluk čini se prostředníkem mezi králem německým a papežem. — Za to dostává se mu veliké přízne od papeže. — Z toho však vznikají nové různice. — R. 892 pak nová válka. — Arnulf spolčuje se t. r. s Bulhary proti Svatoplukovi. — I Svatopluk vyhledává k vlastní posile nových spolčencův. — Smrt jeho r. 894. — Pouzrení povahy a činnosti jeho. — Rozloha říše jeho.

Zůřivé rádění Vichinga a strany jeho proti dílu Methodějovu na Moravě, jehož platnosť ovšem němečtí biskupové nikdy nebyli právně uznali,¹⁾ byla pohřelu toliko předehrou smutnějších v mnohem ohledu časův, kteréž to ještě v sobě obnesly, že i pořádek církevní, úsilím Methoděje a papežů na Moravě pěkně zdělaný, na dobro přestala, krátce řečeno, osírelá církev moravská takořka znova založena býti musila. K tomu nade všecko jiné přičinily se zejména vzmáhající se zápletky mezi císařem Karlem Tlustým a vévodou Arnulfem Korutanským.

Úmysl téhož Arnulfa, přese všechnu skvrnu původu svého dostati se ke koruně, jest klíčem, jenž otvírá nám rozum jednání a počinání jeho, za oním cílem směřující. Sném zemský, jejž v měsíci červnu r. 887 císař Karel držel v Kirch-

¹⁾ Cod. dipl. Mor. I, 61.

heimu nedaleko Molsheimu v Elsasku, uspíšil nemálo zámysly Arnulfovy. Karel pracoval zde přes všechnu zřejmou nechut stavův zejména o to, aby prohlášen byl levoboký syn jeho, Bernhard, právním dědicem trůnu. Nikdo neměl více příčiny, překaziti mu v tomto předsevzetí, jako vévoda Arnulf. Vlastní kancléř císařův, Liutgart, biskup Vercellský, byl, jak se zdá, s Arnulfem ve spolku, pročež náhle jest své hodnosti složen. Uchýliv se co uprchlík ode dvora k Arnulfovì, domluval tomuto, aby bez prodlení udeřil na císaře. To však nemohlo se obejít bez náležitých předchozích úmluv, neboť skoro spatřujeme Arnulfa tak dobře připraveného, že, když v měsíci listopadu t. r. na říšském snémě v Triburu záležitosť posloupnosti k vyřízení měla přijíti, Arnulf již nacházel se na cestě s vojskem, z Bavorův a Slovanův složeným.¹⁾ Tím věc rozhodnuta. Na ty, kdož ještě se rozpakovali, puštěna hrůza, skutečným příznivcům vévody pak dodáno srdce, a mezi Franky, Sasy, Durynky, Bavori i Alamany ozývali se pojednou hlasové, že toho pilná jest potřeba, aby Arnulf nejen nástupcem trůnu, nýbrž i králem byl jmenován, a to sice v příčině povážlivého stavu říše bez prodlení, ale pod jistými výminkami. Od 11. prosince 887 platí Arnulf také všudež za krále německého. Císař Karel Tlustý zemřel v lednu r. 888 a pochován v klášteře Rychnovském.

Rozhodlot tedy vojsko bavorské a slovanské. Ovšem že měl Arnulf v svých Korutanech dosti Slovanův, kteří podobně co Bavori byli poddanými jeho. A však jmenovati je po výtce při tak závažném podniknutí, jakým bylo v skutku nabytí koruny, k tomu nevidí se nám zde býti dosti příčiny; vzhledem k Bavorům učinil tak letopisec zajisté z úmyslu, poněvadž veliký díl jejich, znavše se prvé k levobočkovi Bernhardovi, nyní pojednou byli obrátili.²⁾ Jako zde, třeba i onde domýšleti se schvální příčiny, a my spatřujeme ji v postavení Arnulfově k Svatoplukovi po r. 885. Vždyt pak byl téhož

¹⁾ Annal. Ful. k r. 887 na uv. m. str. 405.

²⁾ Annal. Ful. k r. 887 na uv. m. str. 404.

roku nový německý král uznal smlouvu Sv. Ondřejskou, jakkoli tato zveličovala říši Svatoplukovu na újmu Korutan.¹⁾ Od r. 885, kteréhož zemřel Methoděj, až do měsíce listopadu r. 887 jevily jsou se obapolné styky a shody toliko na poli církevním. Viching dovedl toho, že učenici Methodějovi zpuzeni jsou hranic země a liturgie slovanská za nezákonou vykřičena; známot ale, že Viching byl nástrojem Arnulfovým. Nyní pojednou účastňují se Slované tak úspěšného díla. Prostý smysl shledává v nich i hned pomocné vojsko Svatoplukovo. Učiněna-liž asi tato pomoc v odplatu za uznání Svatopluka r. 885? Dost možná; nevíme ovšem, proč bychom toho upírali. Proč ale také císař Karel Tlustý před rozhodnou chvílí spustil se osvědčené politiky, ztěžovati a mařiti plány Arnulfovy za pomocí Svatopluka?

Abychom k té otázce stačili odpovědít, bylo by nezbytné, znáti o tehdejších dvorských pletichách, jichž oběti nejen arcikněz Liutvart, nýbrž i sama císařová Richarda byla se stala, něco podstatnějšího, než co čte se u mnicha Fuldského a pokračovatelův jeho. Královskou korunu tak veliké říše, v níž bylo tolik osobitých vůlí, kolik hlavních kmenů, nelze pouhým nástrojem jediného říšského snemu z jedné dynastie na druhou, a to neoprávněnou, přenést, aniž říši dědičnou u volebnou na obrat proměnit; neboť z časův Arnulfových jest Německo v skutku říši volebnou. Takové, život národa pronikající změny žádají sobě dlouhých předchozích porad a vyjednávání, při kterých mocného souseda slovanského sotva asi možno bylo obejít. Že ho při tom nepominuto, ukázalo se brzo skutkem. Brannou pomocí Svatopluka a Norikův stal se Arnulf králem Němcův.²⁾ Poněvadž ale nižádná politická moc, svědomá vlastních sil, bez výminek, jež sama činí, k službám cizím se nepropůjčuje: mámeť zajisté k tomu všecko právo, obrátiti tuto pravdu i k onomu zvláštnímu případu. V skutku také rozprávějí letopiscové o takové výmince, pod kterou asi Svatopluk k branné pomoci svo-

¹⁾ Srov. str. 172 a násł. t. d.

²⁾ Annal. Fuld. k r. 887 na uv. m. str. 405.

lil; bylotě to právní odloučení Čech od Německa i výslovné jich postoupení Svatoplukovi.

My ovšem zmínili se již k r. 871, že kníže i národ český drželi jsou s říší moravskou; zároveň ale shledali jsme toho potřebu, výslově připomenouti, že dávní poplatek, k němuž králové němečtí z časův Karla Velikého právo měli, jakkoli po chvíli snad řídceji odváděný, než toho komora královská sobě přála, právně vždy ještě pozůstával, moha za dobrou příležitostí opět požadován a po případě vynucen být. Tohoto poplatku tedy výročních 500 hriven stříbra, — počítajíc hřívnu po 200 kusich (penězích?), — a 120 vybraných volův zřekl se nyní Arnulf pořadem práva ve prospěch Svatopluka, a Čechy podstoupily odtud na místě dřevní poplatnosti k Německu poměr područí k Moravě.¹⁾ V Řezně, kdež Arnulf r. 888 veliko-

¹⁾ Tvrzení toto opíráme o následující výpověď Reginovu (u Pertze na uv. m. k r. 890, str. 601): „Anno dominicae incarnationis 890, Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium, qui hactenus principem suae cognitionis ac gentis super se habuerant, Francorumque regibus fidelitatem promissam inviolato foedere conservaverant, eo quod illi, antequam in regni fastigio sublimaretur, familiaritatis gratia fuerit connexus; denique filium eius, quem ex pellice suscepserat, a sacro fonte levavit eumque ex nomine suo Zuendibold appellari fecit. Quae res non modicum discordiarum et defectionis praebuit incitamentum. Nam et Bohemi a fidelitate, diutius custodita, recesserunt, et Zuendibold ex adiectione alterius regni vires non parvas sibi accessisse sentiens, fastu superbiae inflatus, contra Arnolfum rebellavit. Quod cum cognovisset Arnolfus, cum exercitu regnum Marahensium ingressus, cuncta, quae extra urbes reperit, solatenus demolitus est. Ad ultimum cum caeterae frutiferae arbores radicitus exciderentur, Zuendibold pacem poposcit, et dato filio obside, hanc sero promeruit.“ Ješt patrnō, že to, co zde Regino k r. 890 vypravuje, nemohlo všecko jedním rokem se sběhnouti. Podlé obyčeje svého stabuje i zde události několika let v jedno. Zdát se nám, že to, co zde obsaženo, třeba rozděliti takto. Hlavní věta zní: „Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium.“ Co potom následuje, t. j. slova „qui hactenus“ atd. až „appellari fecit“, přidány k první větě jen náhodně; Regino napsal, co právě vě-

noce trávil, vynešena jest nepochybně tato věc na dobro, neboť vedle říšských stavův holdovali zde novému králi také vyslaní Svatoplukovi. Něco podobného spatřujeme následujícího roku ve Forchheimě, kdež levobocí synové Arnulfovi, Svatopluk a Ratolf, prohlášeni býti měli za děti pořádné a k dědictví způsobilé, což shromáždění stavové nepochybně jen prvnímu, a to pro ten případ svolili, kdyby Ota, rádná manželka Arnulfova, měla se jít bez potomkův. Zároveň stalo se zde usnešení o válečné vý-

děl, bez podstatného pramene, přiměšuje pravé nepravému. že Čechové „až do té chvíle knížete ze svého národa a rodu mívali“, (Regino piše „habuerant“, poněvadž se domnívá, že Čechy, postoupené dle názoru německého co vévodství Svatoplukovi, přirozeným během věci nemají více vědovy či knížete z domácího rodu), je ovšem pravda. Český kníže Bořivoj byl r. 890 ještě na živu; že by ale byli „Čechové slibenou věrnost nepřetržitým spolkem zachovávali,“ platí teprv o době po r. 874, tedy po smlouvě Forchheimské (srov. str. 137. t. d.). Podobně nepopíratelné jest přátelství Svatopluka s Arnulfem, prvé již travší a r. 885 obnovené, jakož i kmotrovství onoho asi z r. 870. A však nám jedná se zde toliko o hlavní výpověď i tázeme se tudíž: do které doby asi dá se položiti děj, v ní vypravovaný, že totiž Arnulf Svatoplukovi Čech postoupil? Ovšem bylo by i vzhledem k r. 890 čeho se držeti; neboť ne-li nic jiného, tedy aspoň zprávy o vtrhnutí Uhrův mohly být Němcům dostatečným pokynutím, aby pamatovali na rádné pojistění svých hranic. Kdož mohl jich ale prospěšněji obrániti, než Svatopluk, kteréhož náleželo tudíž sobě získati? Přistoupiti ale na toto mínění, zbraňuje zatím druhá hlavní věta rozpravy, počínající slovy: „Quae res non modicum discordiarum“ atd. Svatopluk, zpýšiv z tohoto značného přírostku moci své, a vedle něho prý i nevěrní Čechové stávají se odbojníky, Arnulf pak, vtrhnuv do Moravy a pouštěje v ní divoký plen, donucuje takto Svatopluka, prosebně o mír se ucházeti. A to všecko mělo se státi r. 890, počnouc měsícem březinem? Ne bez závažné příčiny naříká sobě Wattenbach ve svých „Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter“ str. 140 na téhož Reginu, že letopočet jeho nalezá se v svrchovaném zmatku. Mámet se tudíž za oprávněny, položiti děj první oné hlavní výpovědi, t. j. postoupení Čech, do r. 887; neboť neobyčejné služby vymáhají sobě i neobyčejné odměny. (že děje, vypravované v druhé hlavní výpovědi, vztahuji se k r. 892, uzavřený mír pak dokonce k r. 894, toho později hodláme dokázati). Odměnou tou jest ale Re-

pravě proti Bodrcům, kteráž také odtud předsevzata, nepochybně jen (jak domníváme se) proto, aby za tou příležitostí moc královská v Sasích zase k napravě přišla.

Toho také docíleno a vraceno se bez vši slávy válečné; neboť zveličovati výbojně říši, k tomu nedostávalo se již chuti, postonávalaf ona dávno již od vlastní tíže. I na tomto sjezdu jevili se vyslaní Svatoplukovi, snad aby vzhledem k záležitosti synův králových podporovali přání jeho. Vždyt pak byl Svatopluk staršímu králevici kmotrem. Ve Forchheimě držen jest tento sjezd v květnu roku 889, a v měsíci březnu následujícího roku 890 setkal se Svatopluk, jehož nyní i německý kronikář králem Slovanů moravských nazývá, osobně s Arnulfem při opětném sjezdu v Pannonii „na místě, jemuž říkají Omuntersberg“.) Tu prý mezi jiným naléhal Sva-

ginovi postup Čech Svatoplukovi: „Arnulfus concessit Zuendiboldo . . . ducatum Behemensium.“ Jak ale má se tato výpověď k dějinám, od nás výše již vyloženým, dle kterých již od r. 871 přidržují se Čechové Moravanův, vstupujíce r. 874 dokonce k nim v těsnější svazek, tak že Svatopluk snad tehdy již stal se jakýms svrchovaným pánum jejich? Aniž by třeba bylo, slova kronikáře jaksi násilně vykrucovati, věříme, že povíděl plnou pravdu. Zemi, odvádějící poplatek německému králi, směl tento v jistém smyslu nazývati svou; daruje-li král zemi tuto třetí osobě, daruje tolíko poplatek z ní, a v ten smysl vykládáme sobě také slova: „concessit Zuendiboldo ducatum Behemensium.“ Závazek, odváděti poplatek říši, vyšel tedy pro Čechy z dosavadní platnosti. Poměr, do kterého odtud Čechové vstoupili k Svatoplukovi, nazvali jsme ne bez příčiny područím; byl on ovšem takového způsobu, že kníže české i jiná knížata v zemi sotva asi na děl hodlali pokojně jím se spravovati, což také po našem domnění stvrzuje letopisec Fuldský, pravě k r. 895: „Medianta mense Julio (895) habitum est urbe Ratisbona generale conventum; ibi de Sclavonia omnes duces Boemaniorum, quos Zuentibaldus dux a consortio et potestate Boivaricae gentis per vim dudum divellendo detraherat . . . ad regem venientes et honorifice ab eo recepti, per manus, prout mos est, regiae potestati reconciliatos se subdiderunt.“

) Regino u Pertze na uv. m. str. I. 601. Kopitar vztahuje ve svém Glagolita Clozianus na str. LXXII toto, neznámé dosud místo na Münzenberg v hořejším Štýrsku. Avšak hořejší Štýrsko nepříslušelo nikdy

topluk, prošen jsa o to od papeže, úsilně na krále, „aby navštívil dům sv. Petra ve městě Římě, a království Italské, zabrané od zlých křesťanův a dotírajících na ně pohanův, k vlastní potřebě oblíbil sobě pevně držeti. A však král, zaměstnán rostoucím návalem záležitosti vlastní říše své, odepřel mu v tom, ač dosti prý nerad.“¹⁾

Místo toto dotýká se dvou vážných věcí, jednak postavení Arnulfa k Svatoplukovi a k sjezdu v Omuntersberku, jednak žádosti papeže Štěpána, aby moravský král pohnul Arnulfa k obvyklé korunovační výpravě do Říma. Vzhledem k příběhům let nejbližě následujících nebude nedůvodné, tvrditi vzhledem k první věci, že na sjezdu Omuntersberském jednalo se vůči vzmáhajícím se zvěstem o záhubné moci Maďarův o náležitou obranu východních hranic říše. Tito Maďari, jichž kolébkou jsou lučná údolí dalekého Uralu²⁾, stáli za delší dobu ve spolku s Kozáry, sedicími v jižní Rusi v sousedství Donu a známými již z historie našich slovanských apoštolův, a pomáhali oněm branným lidem svým ve všech válkách jejich. Odloučivše se ale později od nich, zaňali jsou kočovním způsobem prostranné roviny na západ dolejšího Dněpru až do krajín blíže nynějšího Dorostolu při Dunaji, kdež co výborní jezdci váleční vesli Byzantincům v povědomost.³⁾ Bylit podlé obyčeje všech mladých národův rozděleni na rodiny, čeledi čili pokolení a kmény. Z náčelníkův kmenvých — čítalo se jich sedm dle počtu kménův — vybrán jest Arpád za kníže, v jehožto rodině nejprv důstojnost knížecí, potom královská, za 400 let potrvala. Arpád, kterýž s lidem svým, jak pravdě podobno, již před r. 884 byl přešel jihovýchodní Karpaty, napadl asi r. 886 po-

k Pannonii, pročež nemůže to být štýrský Münzenberg. Jireček (Slov. právo) klade vedle jiných Omuntersberk na jihovýchod Tulnu.

¹⁾ Doslovně z Annal. Fuld. k r. 890 na uv. m. str. 407.

²⁾ Srov. Zeuss: „Die Deutschen u. die Nachbarstämme“, str. 745 a násł. Pak Majláthovu historii Uher I. 1. a násł.

³⁾ Hinkmar u Pertze na uv. m. I. 458 jmeneje je již k r. 862.

prvé pozůstalé v Potisi Obry, pod ochranou Bulharův stojící.¹⁾ Poslední záhubný nájezd podniknul ale proti nim teprv r. 889, když zejména z peněz byzantských mohl k válce mocně se přistrojiti. Tento skutek, jakož i výprava na Bulhary pojistily mu vliv a význam, stavši se zároveň podnětem trvalého pozměnění se národa Maďarského v nynějších jihovýchodních Uhřích.²⁾ Toliko strach před tímto novým národem, jehož sílu byli Bulhaři, smlouvou Tulenskou s Němcí spřátelení, právě sami na sobě okusili, byl asi hlavní pobůdkou, že v Omuntersberku radili jsou se Arnulf se Svatoplukem vedle jiných ještě přítomných, jak asi náleželo by tomuto nepříteli, kdyby dále ještě k západu postupovati hodlal, s prospěchem se opřít. A však i jiný ještě účel spojován nepochybě s tímto památným sjezdem. Moc Normanův, pro kterou zejména stavové říšští zle byli náříkali na choulostivost Karla Tlustého, odsoudivše ho v Triburu korunu císařské jako panovníka neschopného — stála tu ještě nezlomena, a přece toužilo celé severní Německo po nějaké výdatné výpravě proti nim. Byloť tudíž nejen se cíti, ale i s potřebou, pomýšleti na takovou výpravu. Měla-li ale s prospěchem se potkat, musil Arnulf zjednat prvé východním končinám říše své žádoucí pokoj a bezpečnost, a proto to nové smlouvání se s Moravou, v jehož následcích, jak s podstatou domníváme se, vznešeno jest na Svatopluka též vrchní krajištění čili hájení hranic v krajišti Východním, kdež Aribó byl župním hrabětem, pak v Horejší Pannonii, kterouž Engelschalk, nejmladší syn někdejšího markrabí téhož jména, nepochybě r. 887 k správě byl obdržel, neméně ale i v Korutanech, kdež strýc Engelschalkův, Rudpert, panoval, konečně i v zemích knížete Bracłava posávkého.³⁾ Smlouvy tyto obnoveny jsou

¹⁾ Kronika benátského duky Dandola v Dambergrově „Synchronistische Geschicht“ atd. IV. 31.

²⁾ Regino u Pertze na uv. m. I. str. 599 k r. 889 líčí Maďary co lid hrozných způsobův.

³⁾ Srov. Dümmlerovy „Südöstliche Marken d. fränk. Reiches“ v arch. víd. ak. nauk X. str. 49 a 50.

r. 891,¹⁾) načež Arnulf s celou mocí proti Normanům se zdvihнул a v památné bitvě nad řekou Dylou blíž Louvainu dne 1. září téhož r. 891 s takovým prospěchem je porazil, že vnitřní Německo na vždy od nich mělo pokoje. To tedy byla dle našeho mínění první věc, kterouž sjednáno na sjezdu v Omuntersberku.

Co se pak druhé věci tkne, žádosti totiž papeže Štěpána V., aby Svatopluk Arnulfa hleděl pohnouti k obvyklé korunovační výpravě do Říma, staví se především ta otázka před oči, proč asi papež právě na našeho Svatopluka se obraci, chtěje dostati se s tímto úmyslem k cíli? Toto dovolávaní se jeho prostřednictví svědčí o veliké politické vážnosti, kteréž Svatopluk té doby dovezl sobě zjednati, jakož i neméně o tom, že papež tehdejšímu postavení Arnulfovou v Německu byl velice dobře porozuměl. Tam přidržováno se zajisté toho mínění, že všecky nehody a svízele, kteréž z dráhných časů na západní Evropu tížily, pošly jsou a pocházejí jediné z usilování Karlovčův o světovou monarchii. K tomu konci byli stavové němečtí (jak papež náležitě o tom byl zpraven) nového krále zavázali, spokojiti se s Německem, zemí pak od Karla Tlustého a bratří jeho nabytých, ovšem s výhradou jistých svrchovaných práv, ponechati jiným. Toto obecné mínění příčilo se tedy dokonale veliké ideji církve římské, ochránce svého spatřovati zároveň co císaře veškerého západu evropského, vyvracujíc ji takřka na dobro; poněvadž pak papež Štěpán nehodlal se této po předchůdcích svých zděděné základní myšlenky nikterak zříci, pokoušel se o to, aby Arnulfa pohnul k oné korunovační výpravě, a sice skrze přímluvu knížete, kterýž, stojí mimo strany v Němcích a náhledy jejich, jediné ve smyslu papeže troufal by sobě prostřednictví svého se zpraviti.

Že ale Arnulf (jakkoli velice nerad) na úmysly papežovy nemohl přistoupiti, toho příčinami byly jsou jednak chystaná výprava proti Normanům, jednak, a to vyšší ještě měrou, ka-

¹⁾ Annal. Fuld. ad an. 891 na uv. m. str. 407: „Rex legatos suos pro renovanda pace ad Moravos transmisit“.

pitulace volební. Vždyť pak nesměl ani podezření na sebe uvaliti, jako by přál sobě míti více, než co byl sliboval, t. j. Německo. Novotnému panovníku třeba, aby vystříhal se vši urážky vůle a citu poddaných svých. Nechť ostatně příčiny, v kterých Arnulf nehodlal svoliti k žádosti papežově, byly jakékoli, přestaňme již toho; tolík ale bude nepochybně, že ucházení se o takové prostřednictví každým způsobem ukazuje k přátelskému svazku Svatopluka s papežem Štěpánem V., kterýžto poměr vůči nedávnému vypovězení kněží slovanských, o němž papež bezpečně věděl, jen tím dá se vysvětliti, že stolice apoštolská, majíc nyní vznesenější sobě věci na zřeteli, toho, co již nedalo se odčiniti, nemínila více vzpomínati, nebo že v nebohých psancích spatřovala skutečné kacíře.

Smlouvami v Omuntersberku vzešla našemu Svatoplukovi taková moc, že za nedlouho nezbytně skoro vésti musila k přepychu a tento k stížnostem. Spatřujeme tudíž krále Arnulfa, an ještě před samou výpravou proti Normanům, zejména v měsíci červnu nebo červenci r. 891, na moravských hranicích o to se pokouší, aby uklidil nechut, s kterouž vrchní správa Svatoplukova snášena, a napravil případná příkoří Moravanů.¹⁾ Proto usilováno o opětná ujednání;²⁾ a však proměny, o kteréž stáli nespokojení, s nelibostí přijaty jsou od mocného a nemálo tudíž pyšného krále Slovanův, Arnulf pak spatřoval se ještě dalek nesnadného toho, pro budoucnost ale nevyhnutelného smíru, any zprávy o Normanech přikazovaly mu, odejiti od moravských hranic na odlehly sever. Vítězstvím u Louvainu ospravedlnil král dokonale tohoto odchodu svého.

Po tomto vítězství slavil Arnulf vánoce r. 891 v Ulmě, nalezaje se na cestě do zemí Svatoplukových, kterýž byl slíbil, s králem osobně se setkat, aby takto rozepře na dobro uklizeny býti mohly. S tím úmyslem ubíral se Arnulf v lednu

¹⁾ Regino k r. 891 na uv. m. str. 603. „Arnulfus rex in Baioariorum extremitatibus morabatur, insolentiam Sclavorum reprimens.“

²⁾ Annal. Fuld. k r. 891 na uv. m. str. 407,

r. 892 podél Dunaje dolů do krajiště Východního, ale král moravský nedostál vedle obyčeje svého (tak povídá bavorský letopisec) danému slovu, nepřišed.¹⁾ Tu položil sobě Arnulf s charvátským knížetem Braclavem, jehož panství (jak na str. 168 t. d. připomenuto) rozkládalo se mezi Sávou a Dravou, vztahujíc se po Kulpě nahoru až ke Korutanům, a kterýž rostoucí moci krále moravského asi nejvíce směl se obávati, — osobní sjezd v Hengstfeldu na půdě Korutanské, aby ujednal s ním pořad války proti Svatoplukovi. Ujednání znělo v ten smysl, aby během r. 892 vtrhla tři vojska s rozličných stran do říše Svatoplukovy. Jednomu oddělení, složenému z Franků, Bavorů a Alamanův, hodlal veleti král sám, chtěje z Bavor nebo od Dunaje válku počítí. Druhé měl asi Braclav sobě poručené, aby je na moravskou Pannionii vedl. Zároveň s ním a na podporu jeho měli Uhři se zdvihnouti, kteríž umístivše se při středním Dunaji, byli věci samou nepráty Svatoplukovými se stali, pročež také asi nebylo nesnadné, pojistiti sobě jich pomoc v obmyšlené takto výpravě, což asi Braclavu uloženo, kterýž co soused válečné statečnosti jejich nepochybňě dobře byl svědom. S vedením třetího vojska, a to proti Čechům, počítáno na biskupa Arna Vyrčburského.²⁾ V měsíci červenci r. 892 počala se také v skutku válečná výprava v tomto rozvržení. Svatopluk ale nadál se nepochyběně věčích úspěchův z neúrody r. 892 a nedůstatku obilí odtud posléze vzniklého, než od zbytečného prolévání krve; i zavřel se tudiž v hradech svých, zůstavuje nepřiteli šíry kraj, kterýž od něho v době čtyr neděl do té míry jest spustošen, že ani stromův ovoocných neušetřeno. Nyní stalo se, co Svatopluk předzídal. Hlad donutil nepřítele, vrátiti se. Arnulf odešel do Řezna, biskup Arn pak vraceje se též domů a zůstaven asi bez pomoci od vévody Poppa Duryn-

¹⁾ Annales Fuld. k r. 892 na uv. m.

²⁾ Dümmler de Arnulfo rege str. 77 domýslí se, že biskup Arn k radě tehdejšího markrabí Durynského Poppa, nikoli na rozkaz krále, výpravy proti Čechům se ujal; což sotva jest k vře podobné, povážli se tehdejší postavení markrabat i biskupův.

ského, zabit jest od Slovanův v zemi Míšenské, tedy ještě na půdě Svatoplukově, nedaleko nynějšího města Kamenice.¹⁾

Na výsledku tak bídném nemohl a nesměl Arnulf přestati; náleželof tedy, chystati se k nové výpravě válečné. Aby však tato lépe se vydařila a neoblomný Svatopluk jistější pokročen byl, pomyslil král německý na obnovení dřevního přátelství s Bulhary a skrze tyto i s Byzantinci; aspoň shledává se zapsáno, že dne 31. prosince r. 892 byli vyslaní od byzantského císaře Lva VI. u krále Arnulfa v Řezně. Ještě v měsíci září t. r., tedy hned po nevydařené válce proti Svatoplukovi, vypravil Arnulf posly k Vladimíru, nejstaršímu synu a nástupci bulharského knížete Míchala, aby obnovil s ním mír Tulenský a prosebně pohnul ho k zápořádi vývozu soli z Bulhar do Moravy. Poslové tito, obávajíce se nástrah Svatoplukových, nebrali se do Bulhar suchou cestou, nýbrž po Sávě, tedy skrze državu Braclavovu. Byvše prý dobře přijati, dosáhly snad účelu cesty své a vrátili se domů v květnu r. 893.²⁾ Opatření tato nerozhodla ovšem ještě ničeho. Svatopluka obáváno se, jako prvé, ano jemu dostalo se proti všemu nadání ještě nového přívřunce v pohraničním kraji. Mnich Fuldský vypravuje v té příčině, že Engelschalk, muž mladistvé všetečnosti, kterýž prvé nemanželskou dceru Arnulfovou byl unesl a k Moravánům uprchnul, jehož ale později král na milost přijal a v krajiště Východním usadil, — „veda sobě prý opovážlivě proti páñům bavorským u věcech sobě svěřených“, oslepen jest z pouhého nálezu jejich v královském paláci v Řezně, nebyv ani před krále postaven; týmž časem stat jest bratranc jeho Vilém, „poněvadž byl vyslal posly k Svatoplukovi.“ Jistého bratra tohoto Viléma, kterýž co uprchlec zdržoval se na Moravě, dal prý Svatopluk úkladným způsobem i s průvodem jeho zabiti.³⁾

¹⁾ Doklady k tomu v Annal. Fuld. k r. 892. Pertz I. 408. Annal. Sangal. maior. na uv. m. str. 77, Regino k r. 890 (srov. str. 193 t. d.), Dětmar Mezibořský u Pertze na uv. m. V. str. 735, konečně Hermannus Cont. na uv. m. V. 110.

²⁾ Annal. Fuld. ad an. 892 na uv. m. Srov. též str. 171 t. d.

³⁾ Annal. Fuld. k r. 893 ua uv. m.

Beze vší pochybnosti jsou tento Vilém a Engelschalk synové německých pánů téhož jména, od Karmana, prvorozence Ludvíka Německého, dávno před r. 870 zřízených za markrabí ve Východní straně; zároveň ještě zřejmo, že z pronásledování Svatoplukova v letech 882 a 883 štastně byly vyvázli, nesnadno ale, vyložiti sobě ostatek této záhadné výpovědi. Bez svolení králova zajisté nebyli by směli velmoži bavorští zetě pána svého pro pouhou opovážlivost oslepením ztrestati, a nad to ještě v následcích předchozího soudního nálezu; vykonán-li tak tvrdý trest v královském paláci, v obvyklém sídle Arnulfově bez postavení vinníka před krále, tu třeba pomýšleti na neohrozenou, o dobré právo opírající se opposici šlechtickou a hledati opovážlivost Engelschalkova v jakém s zneužití hodnosti jeho, z kteréž dle vší podobnosti co úřadník a příbuzný králův k obohacení vlastního rodu na škodu druhých koristiti usiloval. Co nás na tuto myšlenku přivádí, ještě darování veškerého zboží jeho po obou stranách Dunaje klášteru nad Kremží (Kremsmünster). Nespravedlivě nabytý statek měl tímto obrácením jeho k účelům duchovním očistěn být. Toto vítězství strany šlechtické bylo bezpečně novým a nenapravitelným snížením vážnosti královské. Arnulf netrestal takového pychu. Určitěji líčí se vina Vilémova; byl se prý pustil do zrádných vyjednávání se Svatoplukem, za oněch časů arci nic nového, neboť jsme několikrát již setkali se s takovým předsevzetím; panovačnost vodívala ctihodnostních z pravidla na takové krvíce cesty. I zboží Vilémova dostalo se mnichům Kremsmünsterským.¹⁾ Proč ale zabít ještě bratr Vilémův, hrabě Rudpert Korutanský²⁾, kterýž byl přece útočiště na Moravě vyhledával,³⁾ úkladně od Svatopluka i s přátele svými? — Uvede-li se s tímto případem ve shodu, co mnich Fuldský jakoby následek tohoto úkladného za-

¹⁾ Cod. dipl. Mor. I. 52.

²⁾ Srov. str. 197 t. d.

³⁾ Annal. Fuld. na uv. m. str. 409. díl: „Frater quoque eius (Wilhelmi) cum Maravanis exul delitescens, insidioso consilio ducis cum aliis quam plurimis interfectus est.“

bití dále vypravuje, že totiž Arnulf poznovu válečně napadnul říši Svatoplukova, nejvěčí díl její spustošil, že ale s velkými obtížemi mohl návrat sobě způsobit, poněvadž nepřítel byl mu východ ze země zavřel: pak věřili bychom, že smrt Rudperta byla jakýmsi smírem za utracení Viléma; neboť jako Vilém byl v očích Arnulfových zrádec, podobně směl Svatopluk Rudperta za takového považovati a k němu hrdelně přikročiti, čehož zase Arnulf nemínil jemu bez trestu prominouti. Či uholil snad Gfrörer na pravý výklad, domnívaje se, že Arnulf žádal na Svatoplukovi, aby vydal uprchlého, v kteréžto žadosti Svatopluk sice netroufal sobě králi odepříti, ustanoviv se zároveň ve vlastním prospěchu, vinného se světa sprovidoti, nepochybne aby tento jiných ještě nespokojených Němcův nevyzradil, kteříž se Svatoplukem tajně byli se prvé smlouvali? Arnulf prý ale neměl na tomto smíru dosti, a protož ujal se války poznovu.¹⁾ Necht již ten neb onen výklad bude k lítosti, tolik zůstává nepochybně, že i z této nové výpravy Svatopluk vyšel vítězem.

Navrátil se z Moravy, udal se Arnulf do Oetinku, kdež mu pořádná manželka jeho, Ota, porodila syna, kterýž co Ludvík, přizvaný „Dítětem“, po smrti Arnulfově vstoupil na trůn německý a dožil se zkažení říše Svatoplukovy. Téhož r. 893 učinil také král německý biskupa Vichinga svým kanclérem,²⁾ což ještě svědectvím, že tento, ač snad biskupství své jmenovitě podržel, v zemích Svatoplukových od té chvíle velmi zřídka býval. Listiny, pod pečetí jeho vydané, nevývratně toho dokazují. Tázati se po přičině tohoto vyjítí Vichinga z Moravy, bude asi věcí zbytečnou. Kdož stal se Arnulfovým nepřitelem, nemohl na dál v dobré vůli být s Vichingem, a když Svatopluk, ač pozdě, přece na konec prozřel, shledal toho Viching, rozpomenuv se asi na Rudperta i přívržence jeho, potřebu, ukliditi se ze země, načež postoupil po smrti kancléře Asperta († dne 12. března 893) na místo jeho.

¹⁾ Srov. Gfrörer, Geschichte d. ost- u. westfränkischen Karolinger, díl II., str. 334.

²⁾ První listina, vydaná od Vichinga v službách Arnulfových, hledí k 2. září r. 893. Mon. Boic. XI. 436. Dümmler de Arnulfo rege str. 160.

Na podzim r. 893 odebral se Arnulf z Oetinku do Řezna a ztrávil vánoce ve Viblingách, nastoupil v lednu r. 894 k náležavé žádosti papeže Formosa první cestu svou do Říma, zůstaviv Bavorům střežení hranic proti Moravanům, kteříž nepochyběně byli svolili prozatím k příměří.¹⁾ Poněvadž ale provodící jej hotovost zemská protivila se dlouhým službám, vrátil se po velikonocích, kteréž t. r. na den 31. března připadaly, přes Alpy nazpět, což bezpečným jest znamením, že r. 894, při nejmenším ale do měsice května t. r., osobně neválčil se Svatoplukem. Že toho ale i v potomních měsících nebylo, toho svědectvím jest Arnulfův pobyt v Elsasu, od měsice června pak ve Vormsu, kdež držel sněm říšský. Druhou polovici r. 894 ztrávil v Baňových, ana stihla ho vítaná jemu beze vší pochyby zpráva, že v samém počátku jeseně (v měsíci září?) Svatopluk, nejnebezpečnější protivník jeho, zůstaviv tré synův, s tímto světem na vždy se rozloučil. Bylté Svatopluk panoval let 24.

Zdělati sobě dokonalý obraz o tomto velkomocném panovníku, sotva kdy bude možné. Základní rysy obrazu toho podávají nám protivníci jeho, mnich Fuldký a Regino, opat kláštera Prymského, každý podlé toho, jak na věc hleděli. Onomu či lépe pokračovateli jeho jest Svatopluk „lstrivým, krveživním a panovitým nepřítelem Němcův, pochvou vší nevěry, kterýž vzal konec neštastný.“²⁾ Regino zase spatřuje v králi moravských Slovanův (tak Svatopluka po výtce nazývá) muže

¹⁾ Teprv na podzim r. 894 smluvěn jest prý mír mezi Bavory a Moravy. Srov. Annal. Fuld. k t. r.

²⁾ Annal. Fuld. k r. 894 na uv. m. str. 410. „Zuentibaldus, dux Moravorum et vagina totius perfidiae, cum omnes regiones sibi affines dolo et astutia perturbando humanum sanguinem sitiens, circumiret, ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed potius inimici domesticis persisterent, diem ultimum clausit infelicititer.“ (Srov. též Annal. Fuld. ad an. 884 „Zuentibaldus . . . plenum doli et astuciae cerebrum“.) Dovídána páchne silně po Hannibalovi a Římanech. Mnich dává na sobě znáti, že obíral se rád s Corneliem Nepotem, a protož nelze výrazu „infelicititer“ připisovati nijaké váhy. Zbožný letopisec byl asi

mezi svými nejchytřejšího a rozumem nejbystřejšího, jehož království pak synové jeho za krátký toliko čas neštastně drželi, ani Uhři všecko do základů vyhubili.“¹⁾ Konstantin Porfyrogeneta, pozorovatel vysoce nad stranami postavený, vyznává konečně, „že kníže moravský Svatopluk muž byl udatný a hrozný národům sousedním.“²⁾

toho mínění, že Svatopluk skončil nesmířiv se a na smrtelném loži ještě křesťanskou pohrdaje láskou, i protož mohl konec jeho dobré nazývati neštastným. Charakteristickou zdá se nám být pověst o posledních dnech Svatoplukových, jak nám ji Kozmas v kn. I. číslo 14. (u Pertze IX., str. 44) zachoval. Slovanský bohatýr Svatopluk pozbyl prý („sicut vulgo dicitur“) útikaje z neštastné bitvy před Maďary, udeřením o větev jedno oko, a zanevřev po té na svět, zmízel prý na dobro z národa svého, nezůstaviv po sobě nižádné stopy. Na sever města Nitry stojí hora Sobor, porostlá hustými lesy, té doby útočiště dravé zvěře a zřídka jen od lovčív navštěvovaná. V klid její byli se tři nábožní mužové rodu urozeného uchylili, aby smrť a věčnost bez roztržitosti světské na mysl rozjímati mohli. K témuž poustevníkům odešel prý Svatopluk, oděn v roucho kající, a přijat jsa v bohumilé tovaryšstvo jejich, zjevil jim teprv v hodiu skončení svého, čím prvé býval. K této pověsti vztahuje se též letopisec saský (Annalista Saxo, u Pertze na uv. m. VI, str. 589), pravě k r. 893: „Non desunt scripta quaedam, quae de ipso (Zuentibolh) testantur, quod rebellionis suae poenitentia ductus, spreto seculo, patriam reliquerit, ac divinis obsequiis se subiciens, in coetu religiosorum vitae reliquum egerit.“ Jak asi vznikla tato pověst, o tom srov. Dobnerovy Annal. III. str. 297. Jiné pověsti o skončení Svatoplukově podávají Dalimil v kap. 24., Keza v Endlicherových Monum. rerum Ungar. str. 101. a Thurocz v Schwandtnerových Scriptores rerum Ungar. str. 82.

¹⁾ Regino k r. 894 na uv. m.: „Circa haec tempora Zuentibolh, rex Marahrenium Scavorum, vir intra suos prudentissimus et ingenio calidissimus, diem clausit extrémum, cuius regnum filii eius paucō tempore infeliciter tenerunt, Ungaris omnia usque ad solum depopulantibus.“

²⁾ Const. Porphy. de adm. imp. v kap. 41 (Bonnerova vyd. str. 175): „Moraviae princeps Sphendoplocus fortis terribilisque populis finitimus fuit, filiosque habuit tres, et fatis concedens, regionem suam in tres partes divisit, filiiisque singulis suam portionem tradidit, maximum natu principem magnum faciens, reliquos vero duos sub eius potestate con-

K účelům našeho posouzení povahy Svatoplukovy poskytuje historie jeho, kterouž jsme s možnou věrností před očima čtenáře rozvinuli, dosti světlých i temných stránek. Spatřujeme ho, an skrze prostředek dvou zlých skutků na trůn zasedá; neboť nemluví již ani o zradě na vlastním strýci nesluší zajisté na muže, aby zrušil dané slovo, byť i nepříteli; již pohané učili tomu, tím více křesťané, a Svatopluk byl křestan. Tito skutkové přivedli ho od samého počátku do křivého postavení, na čas k vlastnímu národu, trvale k Němcům. S národem svým smířil se záhy skrze štastná podniknutí, nesoucí se jak k rozšíření říše, tak k dobytí nezávislosti její. Dovedl zajisté shromážditi okolo sebe říši neobvyčejné rozlohy, a Morava stala se středištěm říše slovanské, kteráž od Labe u Děvina prostírala se dolů až k Bělehradu; čeho ale (jako druhdy Marbod) nikterak nedovedl, jest, zjednat říši této skrze prostředek přiměřeného spojidle náležitou ustavičnost. K Němcům neměl se Svatopluk ani upřímně ani rozhodně, nejsa sice nikdy jich přítelem, vždy ale podléhaje vlivu jejich. Aby říši svou zvlebil směrem právě národním, k tomu nedostávalo se mu smyslu; rovněž byl prázden onoho politického důvtipu a rozhledu, kterýž z panovníků činí muže veliké. Kdyby byl náležitě o to pečoval, aby cestou od apoštolské stolice ukázanou dostalo se říši jeho povahy statu církevně i národně uzavřeného, kdyby z ní byl totiž učinil říši slovanskou, spoléhající na základech římsko-křesťanských, byly by se o ni jako o skálu rozrazily vlny jak germanisace francéz, tak příboj nájezdův maďarských. K takové výši nedovedl však sebe povznést. Přese všecky stkvělé vlastnosti osobní, dílem i od nepřátel samých uznané (jako jsou udatnost, rozhodný talent válečný, bystrota a chytrost), náleží na-

stituens.“ Z téhož díla Konstantinova (de admin. imp. str. 17C) pochodi pěkné čtení, že Svatopluk, chtěje pozůstalým synům důležitost spojených sil smyslně k srdeci přivoditi, každému z nich otep o třech holích podal, aby ji přelomili; čehož když pak napořád svěsti nemohli, rozvázav otepi a vyndav hole, každému o sobě jezlámati kázel.

konec přece jen Svatopluk k oném mužům, o kterých nesnadno jest tvrditi, stáli-li k dobrému či na neštěstí národa svého při vesle osudův jeho.¹⁾

Nyní chceme se ještě o to pokusiti, abychom vylíčili rozlohu říše Svatoplukovy, jakouž tato asi měla při smrti jeho. Připojujeme toto rozjímání k tomu, co jsme již na str. 178 a násł. o rozloze arcidiocese moravské byli pověděli, opakujíce zde v krátkosti, že k říši Svatoplukově příslušely: Morava v nynějším objemu svém, podobně i Čechy; dále z dolejších Rakous severní polovice staré čtvrti nadmanharecké až k ř. Chubi, jakož i hořejší, k poříčí Dyje náležitý díl čtvrti podmanharecké; z nynějších Bavor nejvýš jen jižní svah Šumavy podél hořejšího Řezna; za to ale nalézaly se pod svrchovaností Svatoplukovou co poplatné země nepochybě veliké díly nynějších Sas a království pruského. Nebot povážime-li výpověď Dětmara, biskupa Mezibořského (narodil se r. 976, zemřel 1018), tvrdícího, že Svatopluk druhdy býval pánum a knížetem předkův jeho, jemuž odváděli výroční poplatek,²⁾ a vzpomeneme-li polohu

¹⁾ Výčitky, kteréž činí našemu knížeti legenda o sv. Klimentu v kap. V., nazývajíc ho „barbarum hominem et pulchri ignarum, mancipium voluptatum muliebrium in luto obscoenarum se volutans actionum,“ výčitky tyto chceme, uvažujice čas a mravní cit osvícenějšho učenka a životopisce sv. Klimenta, kterýž píše je, naplněn jsa hořkostí nad vypuzením mistra svého, — vykládati sobě v mírnější smysl; podobně i slova legendy moravské, kteráž v kap. 10. díl o Svatoplukovi, že „Svatopluk regnum Moraviae gubernaret sua feritate fastu inflatus arrogantiae cum ministris Satanae.“ Ba i samý nepříznivý úsudek, kterýž životopisec sv. Methoděje (legenda pannonská) v kap. IX. pronáší o našem Svatoplukovi, říka: „Po sem že starý vrag, zavidlivyj dobrui protivník istině, v'zdvíže s'rdece vragu morav'skago korolię na n', s' vsémi episkopy“ atd. ztrácí podstaty své, čte-li se spíše (vedle návrhu Dr. H. Jirečka ve Světozoru z r. 1860, č. 3) „vragu ném'českago korolię“ nebo dle interpunkce Bělovského „vragu moravskago, korolię“ (t. j. krále Ludvíka). Jediná česká legenda přeje Svatoplukovi, nazývajíc ho v kap. 6. „religiosum utique et devotum, qui tunc temporis potentissimus erat, quasi imperator habens latissimum regimen.“

²⁾ Thietmari Chron. Pertz Script. III. 835: „Boemii, regnante Žuete-pulco duce, quondam fuere principes nostri. Huic a nostris parentibus

Meziboře při ř. Zále, uvedouce sobě zároveň na paměť výpověď našeho Kozmy (nar. 1045, † 1125), že Svatopluk netoliko Čechy, nýbrž i jiné ještě krajiny až k Odře sobě podrobil ¹⁾, a důvěřujíce se na konec (což s podstatou lze učiniti) v obsah legendy pannonské, ještě v druhé polovici 9. století složené, v kteréž píše se o jednání sv. Methoděje s mocným knížetem pohanským při Visle: ²⁾ pak ovšem nebudeme se déle rozpakovati, abychom země

quotannis solvitur census, et episcopos in sua regione, Marierun dicta, habuit, quod omne is et succesores sui, superbia tumidi, perdidérunt, quia omnis humilitas, evangelio teste, crescit et arrogantiae sublimitas minoratur. „Že Dětmar na místě „Moravi“ klade zde „Boemii“, snadno lze vyložiti. On totiž počal psáti kroniku svou co biskup Mezibořský r. 1000, tedy v době (srov. Pertze na uv. m. str. 727), za které jmeno Moravanů až na zpotvořený zbytek „Marierun“ již v zapomenutí bylo upadlo a jejich činy na onen národ přenešeny jsou, kteremuž za časů Dětmarových byli poddáni. Nechť již slova „nostri“ vztáhneme k biskupství nebo mládenectví Dětmarovu, vše jedno; rodstě jeho Halberštat (srov. Pertze na uv. m. str. 724) a biskupská stolice Meziboř jsou obě v nyn. pruském Sasku a to v tak severní poloze, že sotva potkáme se s výčtkou smělosti, tvrdice, že Magdeburk (Děčín) nebo Halberštat byla asi nejsevernější místa poplatné Svatoplukovi.

¹⁾ Kozmas k r. 894 (u Pertze na uv. m. IX. 44) dí: „Qui (Zuatopolch) sibi non solum Bohemiam, verum etiam alias regiones, hinc usque ad flumen Odrum, et inde versus Ungariam usque ad flumen Gron subiugarat.“

²⁾ Pannon. leg. dí v kap. XI: „Pogan' sk kniež sil'n vel'mi, sđieq v' Vislēch . . . Pos'lav že k němu reče: Dobro ti się kr'sti, synu, voliú svojejú na svojej zemli, da nie plnen nud'mi kr'sčen budeši na čuzej zemli, i pomicneši mię. Ježe i byst. In'gda že paky Sviatop'lk u vojujušču na poganya . . . pos'la k nemu (Methoděj) glagolię: Jako ašče mi się oběščaješi na svietej Petrov d'n' s voji svojimi s'tvoriti u mene, věruju v bog, jako prédati ti imat ja v' skorě. Ježe i byst.“ — Lelevel nazývá v díle svém „Narody na zemiach slaviańskich“, str. 676 tohoto knížete Vyislavem nebo Vysevitem, nepochyběně dle Const. Porphy. de admin. imper., kterýž v kap. 33 na uv. m. str. 160 jmeneuje ho „*Boučebutę* (tedy právě „Výsebud“) . . . *εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας*“. Polský kronikář Buguchval říká mu Vyslav i usazuje ho v starém hradě nad ř. Nidou, kteráž po levé straně do Visly se ústí, pravě, že r. 884 se Svatoplukem válčil. Srov. Lvovský Dziennik literacki č. 9 z r. 1854, pak Lelevela „Polska wieków srod. IV. str. 506.“

a krajiny, položené po obou březích Labe a Odry mezi Vislou u Krakova a saskou Zálou, počínajíc od pramenů jejich v Černých horách a dolů skrze nynější Kobursko, Švarcbursko, Altenbursko (Plízensko), Výmarsko, kraj Mezibořský a Anhaltsko až k ústí jejímu do Labe proti starému Serbišci (Zerbst) přiřkly i se starým Míšenskem, oběma Lužicemi, s hořejším a dolejším Slezskem i se západní Haličí co poplatné državy k říši moravsko-pannonské. Bylyť zajisté tyto krajiny, jak již na str. 62 t. d. vyloženo, bez výminky osazený od slovanských kmenů, kteríž, naležíce k čeledi srbské a polské, s rozličnými jmeny v historii se jeví. Známeť jmena tato na díl z listiny, kterouž nám Kozmas zachoval, t. j. ze zakladací listiny biskupství pražského z r. 974. ¹⁾ Podlé tohoto pramene (jdouc od Zály k Visle, tedy od západu na východ) seděli kromě Srbů a Glomáčů, odjinud známých — nejzápadněji Milčané mezi řekou Kvisou, českým lesem (t. j. Krkonoši a Zhořelskými horami) a Míšenskem až k černému Halštrovu. Hlavní hrad jejich byl Buděšín, a země jejich obsahovala potomní hořejší Lužici s 30 hrady (a župami). ²⁾ V dolejší Lužici, tedy na sever od nich, na západ řeky Bobravy přebývali Třebované (v nich hrad Třebel). K východu od nich

¹⁾ Kozmas k r. 1086 u Pertze na uv. m. IX. str. 91. Jakkoli tento zakladací list, jež byl biskup Gebhart r. 1086 císařem Jindřichem IV. k potvrzení předložil a kterýž (jak s velikou podobností tvrditi lze, poněvadž v oněch dobách hranice zemské s dioecesními bývaly za jedno) objem státu českého z r. 974 vypisuje, — z důvodů, u Dümmlera v jeho historii biskupa Pelhřima Pasovského (v Lipsku 1854, str. 174), pak v Giesebrichtově Geschichtě d. deutschen Kaiserzeit (v Brunsiku 1855, díl I. str. 789) a v Lelevelových „Národech“ atd. str. 712 zejména obsažených, sotva asi v takovém znění prvotně byl složen, v jakémž nyní nám se jeví: dominiváme se přece k tomu býti oprávněny, abychom jeho, pokud totiž s jinými prameny ve shodě se nalezají, zde co prastarého svědecit užili k zjištění jmen oněch slovanských kmenů, kteríž přebývavše druhdy mezi Zálou a Vislou, k říše Svatoplukově co poplatní příslušeli.

²⁾ Šafařík Starož. slov. str. 910. Zeuss, d. Deutschen, str. 645 a Stenzlова Gesch. Schlesiens I. 14. Počet míst (t. j. nepochyběně hradův a žup) klade se tu dle zeměpisce Bavorského z IX. století, vytisk. u Šafaříka na uv. m. str. 980.

byli Boborané, t. j. obyvatelé dolejšího poříci ř. Bobravy, kteráž u Krosna ústí se do Odry. Mezi Bobravou, Odrou a Katzbachem, nedaleko Liubiąze do Odry se vlévajícím, tedy zejména v nynějším vládním okruhu Lehnickém, seděli Dědošané (Dědosezi?) s 20 hrady, a na jih odtud v nyn. vládním okruhu Vratislavském Slęzané při ř. Slezę (nyní Lohe), kteráž nedaleko Vratislavě samé do Odry padá. Té doby měly hradův 15.¹⁾ Celý nynější okruh Opolský, Těšínský díl Slezska, pak západní (polštá) Halíč a snad i nejbližší část východní Halíče až k mezim kraje Stryjského a Lvovského náležely nejvěčím dílem svým pod obecným té doby u Slovanů názvem Velkého či Bílého Charvatska též k říši Svatoplukově.²⁾

¹⁾ Doklady toho viz v Šafaříkových Starož. str. 759, 760 a 909.

²⁾ Srov. Lelewela Narody na ziemach Slav. str. 711: „Liczano do niéj (t. j. do pražské diecese) Chrobacia až do rzeki Stir, i podgórze až do Dunaju, gdzie była provincia Wag.“ Šafařík ve svých Starož. str. 639 dokládá: „v pravé pak pravdě vztahovala se sídla Charvatův nepřetrženě od východní Halíče ... přes pohoří Tater, na západ snad až po město Krakov, v jednotlivých pak osadách na severu až do českých Krkonoš.“ Dle výpovědi krále Alfreda v Orosiu (u Šafaříka na uv. m. str. 979) přebývali na severozápad Moravy Glomáči (mezi Labem a dolejší Vltavou [Mulde], od Míšně až k Torgovu, Zeuss na uv. m. str. 644) a na východ jich Horithi (t. j. Charvati) a severné Horithův je prý země, řečená Mägdaland (?), a severné Mägdalandu je země Sarmatův (t. j. severních a východních Slovanů). V zakladací pak listině biskupství pražského (u Kozmy na uv. m.) čte se: „Deinde ad aquilonem hii sunt termini: Psouane (t. j. Pšované v krajině Mělnické až do sev. končin býv. kraje Boleslav.), Chrovati et altera Chrovati, Zlasane, Trebovane, Boborane, Dedoseze usque ad medium sylvam, qua Milcianorum occurunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos, Bug scilicet et Ztir cum Kracovia civitate provinciaque, cui Wag nomen cum omnibus regionibus, ad predictam urbem pertinentibus, quae Krakow est. Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Titri (Tatry), dilatata procedit.“ Srovná-li se s tímto místem, co král Alfred v Orosiu vypovídá o krajinách Karpatských (viz nahoře), pak mohly řeky Bug a Styr (ač nenáleží časti: Stryj) takto ve vrchovišti svém, t. j. pokud teckou skrze nynější Halíč, být hranicemi na východ, odkudž by pak v těchto končinách kromě polské

Jakým směrem další východní hranice říše Moravské r. 894 skrze nynejší Uhry šly, o tom zachovaly se u Konstantina Porfyrogenety některé zprávy. Dle něho zdá se, že byly řeky Hernad a Tisa hranicemi říše, tato zejména během svým asi od ústí Hernada až k souvodni své s Dunajem, kterážto řeka pak společně se Savou (počítáme-li sem ještě i panství Bracławovo) jižní hranici říše činila. O západních hranicích promluvili jsme již na str. 179 t. d. Podle toho byly by z nynějších Uher spadaly v objem říše Svatoplukovy: celé Slovensko, celé Předtisí a nejvěčí díl Předdujaji, pak celá Slavonie se Srémem.¹⁾

Pověst, že by i Polsko a Rus byly poslouchaly Svatopluka, náležíce též k říši jeho, spolehlá na pozdějších kalných prameňech, prázdná jsouc všelikého historického základu.²⁾

Halíče počítati slušelo k býv. říši Svatoplukově i někdejší halíčské kraje. Žołkiewský, Lvovský a Stryjský. Toto domnění nezdá se však býti k pravdě podobné a sice zejména i proto, že na zakladací list pražského biskupství právě vzhledem k Bugu a Styru nelze spolehati. Mnohem více snášelo by se asi s pravdou, přjmouti řeku Nidu, při kteréž bylo (de Boguchvala) sídlo Vyslavovo (lépe: Výsebudovo) t. j. až ku které dosahovalo zemiště Vislanív, za severovýchodní mezi říše Svatoplukovy. Nida, Visla, Dunajec a Hernad byly pak asi další přiměřené hranice dolů k Tise, kteráž, jak dále uvidíme, činila nepochybne jihovýchodní hranici státu Svatoplukova.

¹⁾ Rozumí se samo sebou, že sestavení toto má do sebe toliko přibližné platnosti, poskytuje jakýsi rámcem k obrazu říše Svatoplukovy.

²⁾ Pulkava v Dobnerových Monum. hist. III. 99.

HLAVA PÁTÁ,

KONEC MOJMÍROVČŮV.

Synové Svatoplukovi zápasí s Maďary. — Mir s Franky r. 894. — Odpadnutí Čechů r. 895. — Císař Arnulf a kníže Braclav. — Odpadnutí Srbov r. 897. — Domácí různice mezi syny Svatoplukovými. — Poselství Mojmíra II. do Oetinku r. 896. — Sněm v Řezně r. 897. — Svatopluk mladší válčí s Mojmirem II. r. 898. — Svatopluk odveden do Němec r. 899. — Mojmir II. a Isanrich. — Arnulf umírá r. 899. — Církevní poměry na Moravě. — Viching biskupem v Pasově r. 899. — Mojmir II. žádá v Římě za biskupy. — Z Říma posylají se tři legáti. — Tito rozdělují říši Mojmírovu na tré biskupství a jedno arcibiskupství. — Z toho spor se Salcpurkem r. 900. — Mojmir II. a Ludvík Dítě r. 901. — Moravané válčí s Maďary r. 901 a 902. — S Německem zachovávají pokoj. — Náhlé zkažení říše moravsko-pannonské. — Závěrečné rozmíření.

Výše moci své dosáhlí jsou Mojmírovci za Svatopluka. Smrtí jeho počíná jich úpadek. Vlastní pramen tohoto úpadku sluší ale hledat v nejasné politice Svatoplukově. Co je nadto, bylo toliko prostředkem, uspěšujícím tento úpadek, jako např. dělení říše, u slovanských rodův panovníčích tak oblíbené. Hned po smrti Svatoplukově r. 894 dostala se říše moravská, (kteráž ostatně v mezích, v předchozí kapitole přibližně vytknutých, nikdy na př. nebyla tak rozsáhlá, jako mocnářství rakousko-uherské) třem synům jeho, Mojmírovi II., Svatopluku a Svatoboji(?), a sice v tom způsobě, aby mladší dva měli nejstaršího,

Mojmíra totiž, svrchovaným pánum svým čili velkoknížetem, kteréžto ustanovení za pozdější doby právě také na slovanské Rusi i v Polsku v obyčej vešlo, nepotkavší se však nikdy s očekávaným prospěchem. Tak bylo i na Moravě. Svatoplukovcům nepopráli sice Uhři hned po smrti ótcově chvíle k rozbroji, jenž by Němcům zajisté byl velice po chuti býval; neboť ještě v roce úmrtí Svatoplukova vydrancovali jsou ukrutným způsobem panonský díl Moravy i přinutili takto bratry, smluviti se po dobrém s Franky a přivéstí zejmema válku, již byli po otci zdědili, ku konci pořádným mírem, kterýž zavřen jest ještě na podzim téhož r. 894.¹⁾ Výminky míru toho nedošly do našich časův; bylyť ale nejspíše nemálo tvrdé, dávajíce zároveň svědectví o tom, že svazek, který ještě před několika měsíci kmeny slovanské s trůnem Svatoplukovým spojoval, v tuhosti své nemálo již byl ulevil. Čechové byli první, kteříž znamenajíce tuto připadnost, strojili se ji v domnělý prospěch svůj obrátiti. Prostředkem měsíce července r. 895, když Arnulf byl říšský sněm v Řezně okolo sebe shromáždil, přišla jsou (jak kronikář Fuldský vypráví) „všecka knížata Čechův, jež byl Svatopluk mocně od říše německé odtrhnul“, zejmema též Spitihněv a Vratislav, synové Bořivoje, nepochyběně též r. 894 se světem se rozechnavšího, k Arnulfovi do Řezna, i byvše tu s velikou poctou přijati a usmířeni, slibovali prý dle obyčeje rukou dáním věrnosti říši německé.²⁾ Té doby prošlo také dle vší podobnosti přidělení Čech k dioecesi Řezenské, čímž objem moravské arcidiocecese nemálo stenčen.³⁾ Velkokníže Mojmír II. díval se asi tomuto skrácení panství svého dosti klidně; neboť Arnulf měl se se strany Moravanův tak bezpečna, že následujícího r. 896 nastoupil podruhé výpravu korunovační do Říma, zůstaviv

¹⁾ Annal. Fuld. k r. 894 na uv. m. str. 410

²⁾ Annal. Fuldi k. t. r. str. 411: „Omnes duces Boemianorum . . . ad regem venientes . . . per manus, prout mos est, regiae potestati reconciliatos se subdiderunt.“

³⁾ Srov. rozpravu Tomkovu v Časop. česk. Mus. z r. 1857 str. 362.

hájení krajišť oddanému příbuznému svému Lipoltovi (Liutbold), jemuž byl po smrti Rudpertově také Korutany, pak (r. 895 asi) hořejší Pannonii, dále župu Podunajskou a Sulcskou, jakož i krajiště české (v dolejších Bavořích) svěřil a odevzdal.¹⁾ Vedle něho zůstával ostatně Aribus vždy ještě markrabím v krajišti Východním.

Na císařství korunován jest Arnulf od papeže Formosa dne 25. dubna,²⁾ jakkoli bez žádoucího užitku. Vážnost Arnulfova tím v Italii nic se nevzmohla. Nemocen vrátil se nový císař v měsíci květnu do Němec i přijal ještě na podzim t. r. v Řezně biskupa Lazara co posla císaře byzantského, Lva VI., který mu nepochybně donesl zprávu, že v létě t. r. Uhři s Bulhary tuze se potýkali, byvše ale na konec předce od nich poraženi.

Zpráva tato pohnula asi císaře, že té doby hájení dolejší Pannonie, pokud pod něho slušela, i s hradem Blatnem poručil knížeti Braclavu, osvědčenému příteli Němcův,³⁾ kteréžto opatření vidělo se velkoknížeti moravskému asi s podobným býti povážením, jako odtrhnutí se Srbův, kteříž r. 897 poslali jsou své plnomocníky do Salcu (v potomním Hannoversku), poddávajíce se po nich císaři.⁴⁾ Vůbec spatřuje se, ano dílo Svatoplukovo, spoléhající pohřichu toliko na meči, náhle počíná se bořiti. Nikoli odtrhnutí se Čechův a Srbův, aniž nájezdy Maďarův zavinily zkázu jeho. Nehody toho způsobu nikdy nebyly by vůči silné a oblíbené vládě k místu přišly; dílo Svatoplukovo

¹⁾ Srov. Dümmlera de Arnulfo Francorum rege str. 92 a 115, pak téhož: de Bohemiae conditione Carolis imperantibus. V Lipsku 1854 str. 27, pak Neugart, Cod. dipl. Aleman. I. 525.

²⁾ Böhmerovy Regest. Carol. Nr. 1120., Pertz, Leg. I. str. 561 a Dümmler, de Arnulfo atd. str. 134 rozhodli jsou se pro 18. duben t. r. Dle Jaffé, Reg. Pontif. str. 301 bude však 25. duben případnější. Proč Giesebricht ve své historii něm. císařův I. 147 přijímá r. 895 za korunovační, těžko se dohádati.

³⁾ Annal. Fuld. k r. 896 na uv. m. str. 412.

⁴⁾ Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m. str. 413, pak Dümmler de Arnulfo rege, str. 153.

vzalo za své, poněvadž nemělo ani základův ani podstatného vazadla. Moc železa i bázeň počaly mízeti, když říše byla trojdílnou se stala, a Svatoplukovci — jak vedle opatření, od otce na smrtelném loži učiněného,¹⁾ ani nebylo jinak lze očekávat, — na místě svorného jednání od r. 896 oblibovali sobě tak tuhé rozbroje, že čtyři léta po smrti otcově každý z nich ukládal nejen o jedinovládu, nýbrž i o bezživotí bratrovo.²⁾

Při takovém stavu věcí stalo se ovšem strannictví i pro-následování nezbytné, i rozumí se samo od sebe, že strana, kteráž mněla se býti utlačenou nebo vůbec jen prozrazenou, hleděla útěkem se spasiti, a že zejména u Němcův útočiště a ochrany se doprošovala. Takoví hosté, ač nezvaní, byli bezpečně císaři německému vítáni, kterýž tedy sotva asi milostivě přijal poselství, vypravené od Mojmirá II. v prosinci r. 896 do Oetinku, kdež císař té doby vánoce slavil³⁾, a vyřizující od pána svého, aby císař nepřijímal více takových poběhlých lidí z Moravy, ač chce-li vůbec s velkoknížetem přebývati v pokoji.⁴⁾ Naopak asi raději uzřel u sebe poselství knížat českých, kteréž v lednu r. 897 o zemském sněmu do Řezna bylo se dostavilo, aby jmenem národa žalovalo zde na útisku, kterýmiž prý Moravané Čechy stihají. Vzdaž-li asi poselství toto nemá nějakých styků s předešlým, jež byl vypravil velkokníže Mojmir? Čechové zavítali na sněm, aby nevěry své se ospravedlnili; důvodův svých polepšili královskými dary a doličováním oddanosti své

¹⁾ Const. de admin. imp. v hl. 41 na uv. m. str. 176: „Post huius autem Sphendoploci mortem anno uno in pace exacto, orto deinde dissidio et bello civili, invadentes Turcae (Hungari) funditus eos extirparunt.“

²⁾ Annal. Fuld. k r. 898 na uv. m. str. 413. Jan Dalibor Wagiliewicz dokládá ve Lvovském Denníku Literackém z r. 1854, č. 12, že Svatopluk a Svatoboj zdvihli jsou se odbojně za pomocí Němcův proti Mojmirovi II. To že prý bylo přičinou, proč Mojmir Isanricha se ujímal. O jaké prameny opírá se zde tento, jinak střízlivý kritik?

³⁾ V Annal. Fuld. stojí v této příčině rok 897.

⁴⁾ Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m.

i prosili sobě pomoci. Arnulf — tak povídá letopisec¹⁾ — měl se k nim ochotně i držel prý na konec téhož roku na levém břehu Dunaje i při řece Řeznu²⁾ válečný lid po hotově, aby dle potřeby do Moravy vtrhnouti nebo Čechům přímo na pomoc přispěti mohl. Oblíbil-li sobě Arnulf, spouštěje se takto cesty práva a spravedlnosti, straniti Čechům proti Mojmirovi: tož asi dal se v tom jednak vésti obavě, že Mojmir, nabuda sil, půjde časem svým za příkladem otce svého; jednak mělo asi v té příčině něco vlivu novotné, prostřednictvím Bracłava sjednané přátelství dvoru Byzantského, odkudž, jak jsme výše připomenuli, schvální vyslanec, biskup Lazar totiž, na podzim r. 896 do Řezna byl se dostavil, poctivé dary nesa a císařské důstojenství Arnulfovou lichotivým způsobem uznávaje. Také činil císař na oko naději na byzantskou pomoc v Italii, začež tento opustiv dávní spolčence své, totiž Bulhary, na kteréž Byzantští poštvali Uhry, — učinil přítele oněch, knížete Bracłava totiž, správcem v dolejší Pannonii.

Tak měly jsou se věci, když následkové politického postavení, kteréž císař na snemu Řezenském vůči svářícím se Svatoplukovcům byl sobě oblíbil, hned následujícího roku 898 počali vycházeti na jevo. Dvůr německý ujímal se mladšího bratra, Svatopluka totiž, i poručil, aby jemu Aribu, krajišník východní, pak bavorský markrabí Lipolt proti velkoknížeti Mojmirovi válečnou pomoc učinili. Lipolt zachoval se dle rozkazu; Aribu pak vtrhnul sice do Moravy, zde však počal sobě i s synem svým Isanrichem (kterýž se druhdy byl v rukojemství u Svatopluka zdržoval) a jedním z nejpřednějších pánův bavorštích, s hrabětem Erimbertem totiž, vésti tak podezřele, že císař Arnulf shledal toho potřebu, usouditi v Ranghofech (blíže Brúmova rakouského) v měsíci srpnu t. r. Aribovi trest časného složení s úřadu, Erimbertovi pak vězení, což také ve skutek uvedeno. Onomu kladeno za vinu, že prý společně se synem

¹⁾ Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m.

²⁾ Tedy při českých hranicích. srov. str. 179 t. d.

způsobil a podněcoval roztržku mezi Svatoplukovci; druhý pak usvědčen byv v zrádě proti Arnulfovi, zajat jesť od knížete Bracłava jako služebníka císařova (srov. str. 169 a 214 t. d.) i v okovech od Lipolta před císaře postaven.¹⁾ Oba, Aribu totiž i Erimbert, přimlouvali nepochybнě Mojmirovi, aby říši hleděl zase sjednotiti, počítajice asi na něho k způsobení sobě vlastní samostatnosti v krajích, jim svěřených. Isanrich dovedl se lépe opatřiti; spasiv se v čas útěkem i pozdvihu se válečně, přemožen jesť teprv roku následujícího. Válka s Moravany prodloužila se ostatně až do zimy, jeví se v podobě loupežných nájezdů Bavorův do zemí moravských, kteréž ale toho nikterak nesvedly, aby Mojmir se poddal; neboť uživ zrády jmenovaných velmožův, obdržel spíše vrch nad bratrem svým a sevřel ho i společníky jeho v jistém (jinak nejmenovaném) hradě, kteréhož teprv následujícího roku 899 nové vojsko Arnulfovovo dobylo a spáilo, načež Svatopluk, takto ke svobodě se dostav, z milosrdenství odveden jesť někam do Němců²⁾. Mizit od té chvíle z historie.

Mojmir dosáhl tedy, čeho byl sobě žádal; poněvadž o třetím bratu nikdež nečiní se zmínky, lze totiž s podstatou se domnivati, že po vyjítí mladšího Svatopluka ze země, Mojmir II. opětně ocitnul se samojediným pánum říše moravské, kteráž přese všechno odtrhnutí se Čechův a Srbův vždy ještě tolik v sobě obsahovala prostředkův, že Mojmir, spoléhaje o ně, nejen říši německé stačil odpor klasti, nýbrž i Uhrům se ubrániti, kteří právě tím časem (totiž v srpnu r. 899) první loupežnou výpravu svou, a sice Posávím nahoru, tedy zemí Bracłavovou, do Italie byli podnikli a v hořejší části její do jara r. 900 drancujíce se potulovali.³⁾

Moravané vytýkali jsou Němcům, že Uhrům ukázali cestu do Italie, ba že i posylkami peněz k tomuto nájezdu jich po-

¹⁾ Annal. Fuld. k r. 898 na uv. m. str. 413.

²⁾ Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m. str. 414.

³⁾ Srov. Dümmler de Arnulfo Rege, str. 161, pak Dambergrova synchron. Geschichte IV. 195 a kritiku t. d. str. 82.

hnuli.¹⁾) Mojmír zajisté užel toho potřebu, k ochraně jižních hranic Moravy postavit vojsko při Dravě, neboť mu to bezpečnost země přikazovala; při tom všem cítil v sobě ještě dostatek síly, aby přijal v ochranu a pomoc svou psance z říše německé, jakkoli sám musil sobě vyznati, že tímto skutkem všecken těžký hněv Bavorův na sebe uvalí. Tímto psancem byl Isanrich, kterýž roku předchozího, po dokázané zrádě, kteréž byl s otcem svým a Erimbertem se dopustil, na vlastní ochranu svou prapor povstání proti císaři Arnulfovi vztýčil. Jakkoli chromý od následků mrtvice, odhodlal se císař přece, osobně vytrhnouti do pole proti odbújci; tak velice štítil se, svěřiti vedení vojska některému z manův svých. Na lodech pustiv se dolů po Dunaji, jal se obléhati Isanricha v tvrzi jeho Mútaruně. Po tuhému odporu dostala se tvrz, a s ní Isanrich i rodina jeho císaři do rukou. Maje do Řezna vezen býti, uprchnul na cestě a došed šťastně Mojmíra, zmocnil se za pomoci tohoto celého panství svého, t. j. části krajiště Východního.²⁾ Takovým způsobem dokázal Mojmír, že netreba mu císařovy moci se strachovati, kterýž ovšem také nemohl ničehož více proti němu podniknouti; neboť dne 8. prosince téhož roku 899 stihla ho smrt, zjednavší sotva sedmiletému synu jeho Ludvikovi přístup k trůnu říše, kteráž z venčí nacházela se v nebezpečenství, nemajíc sama v sobě naležité sjednocenosti. Od 21. ledna r. 900 datuje Ludvik, příjmim Dítě, panování své.

Velkokníže Mojmír II., počínaje sobě statečně v obraně říše otcovské, od vnějších nepřátel v nebezpečenství jsoucí, vždy ale ještě mocné, — neztratil přes všechn téměř čtyrletý hluk válečný ani na chvíli z mysli, čeho jemu a národu jeho nejvíce jest třeba, t. j. samostatné, jedinému papeži podřízené organisace církve moravské. Podobát se, že po smrti Svatoplukově Arnulf vší silou k tomu pracoval, aby

¹⁾ Cod. dipl. Mor. I. str. 62.

²⁾ Annal. Fuldu. k r. 899 na uv. m.

Moravu strhl v dřevní církevní i politickou podřízenost k říši německé; rozbroje mezi bratřími, odtrhnutí se Čechův, vojny bavorské a uherské, povýšení Vichinga byly asi viditelnými články téhož řetězu, kterýmž trůn moravský měl otočen a znehádým napínáním jeho konečně povolen býti. A však Mojmír bránil se udatně a jest-li v davu zřejmého nebezpečenství ohlížel se po spolčencích, jež Arnulf se své strany nazýval zrádci, jako byli jsou Aribus, Erimbert, Isanrich a j., kdož by troufal sobě ve zlé mu toho obracet? Ano, byť i s pravdou se snášelo, čeho zejména Dětmar (Theodmar), arcibiskup Salcurský, a podbiskupí jeho Mojmírovi vytýkali, že přijal k sobě nemalé zástupy Uhrův co vojsko nájemné,¹⁾ i v tom budou mu těžké okolnosti dostatečnou omluvou.

Tof, hle, byly ale jen pouhé prostředky odvarovací, kteréž na dél nemohly vystačiti. Měl-li viklající se trůn trvale upevněn býti, náleželo výdatnější, mrvavní totiž sílu vzít na pomoc, a té mohla jediná stolice apoštolská poskytnouti, ku kteréž také Mojmír, pokusiv se prvé daremně při Salcurském metropolitovi o dobré právo své, hned r. 899 v těžkostech svých prosebně se obrátil.²⁾

Stalo se totiž roku právě řečeného, že dosavadní biskup Nitranský, Viching, od roku 893 kancléř Arnulfův, od téhož po smrti biskupa Engilmara († 31. prosince 898) jmenován jest biskupem Pasovským³⁾, odkudž církev moravská docela osířela. Neboť spojovati dvě biskupství v jedné osobě, běželo proti právu kanonickému a nesnadno bylo také za tehdejších běhův, zjednat zvláště pověstnému Vichingovi dispensi od tohoto pravidla; a protož vázán byl Viching (ač neučinil-li tak již, bera na se povinnosti úřadu kancléřského, kteréž ho bez přetržky při dvoře zaměstnávaly), vzdáti se nyní výslovně

¹⁾ Cod. dipl. Mor. I 63. k r. 899. „Ipsi (Moravi) multitudinem Ungarorum non modicam ad se sumserunt.“

²⁾ Cod. dipl. Mor. na uv. m. „Directa nobis (a Moravis) epistola“, praví arcibiskup Dětmar.

³⁾ Srov. str. 203 t. d. Annal. Fuldu. k r. 899 na uv. m. str. 414.

a bez všeliké výhrady moravského biskupství svého. Měltě Arnulf bezpečně dobrou přičinu, proč právě Vichinga, kterýž s říší moravskou a se sousedními Uhry nezůstal bez živých styčností, učinil nástupcem Engilmarovým. „Z Pasova, velice příhodně položeného, měly se totiž Morava i Pannonia skrze bývalého toho biskupa slovanského pojítí v pouta církevní i politické závislosti.“¹⁾ Císař dovolával se v této přičině jistého dekretu papeže Štěpána V. z roku 886, kterýmž svoluje se, aby biskupům, jichž dioceše od nevěřících dokonalou zkázu byly vzaly, dáná byla jiná uprázdněná biskupství.²⁾

Ovšem nedopouštělo toto nařízení vzhledem k dioecesi Nitranské doslovného výkladu; nebylať ona tehdy ještě ve všech částech dokonale zkažena, jakkoli nedá se upříti, že končiny její mezi Tisou a Dunajem, pak nejjižnější díl mezi Dravou a Sávou nad obyčej byly spustly.³⁾ V těchto důvodech, ale neméně ještě v jiných podstatnějších přičinách, aby totiž zadrženi byli Pasovští v snažení svém po hodnosti metropolitů, za celé témař desáté století na povrch se deroucím, protivil se arcibiskup Salcpurský, Dětmar, pod jehož svrchovanost z dob Karla Velikého Pasovští slušeli, oné církevní novotě, svolav ještě za živobytí Arnulfova schvální synodu, kteráž položila odpor proti nesprávnému jmenování Vichinga a donutivši jeho, aby z nového úřadu se poděkoval, zvolila kněze Richara na biskupství Pasovské.⁴⁾ Arnulf, od nemoci poslední ochabnuv na těle i duchu, neučinil v tom žádného prostředku.

¹⁾ Tak zejména pronáší se Gfrörer na uv. m. II. str. 382.

²⁾ Annal. Fuld. k r. 886 na uv. m. str. 403. Stephanus V. decrevit: „ut episcopis, quorum parochiae de incendiis gentilium vastatae penitus apparent, aliae sedes eis non occupatae concederentur.“ Toto ustanovení spoléhá na 14. kanonu apoštolském: „Episcopo non liceat, derelicta paroecia sua, aliam invadere“ etc. pak na 15. a 16. kanonu církevního sněmu Nikejského.

³⁾ Cod. dipl. Mor. I. 63. „Ecclesias Dei (Ungari cum Moravis) incenderunt et omnia aedificia deleverunt ita, ut in tota Pannonia nostra, maxima provincia, tantum una non appareat ecclesia.“

⁴⁾ Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m.

Toto složení Vichinga přihodilo se asi málo dní před skonáním Arnulfa samého. Viching od té chvíle mizí na dobro z historie. Že nevrátil se více na Moravu do svého biskupství, toho jesť, tuším, bezpečným rukojemstvím tehdejší postavení Mojmíra II. k říší německé.

Pověděli jsme, že Mojmir II. počátkem r. 899 obrátil se prosebně do Říma, aby při apoštolské stolici dosáhnul rady a pomoci proti nepřátelům svým. Věreū zůstávaje davním proslaveným oumyslům předkův svých, papežův totiž Hadriana II. a Jana VIII., nezpěčoval se tehdejší papež Ján IX. (panoval od měs. června 898 do polovice července 900) ani na chvíli, skloniti se ochotně k prosbám velkoknížete moravského i učiniti opatření, kteráž shodovala se dokonale s tužbami a potřebami říše moravské, směřujíc hlavně k tomu, aby prostředkem nového spořádání církve moravské, kteráž od využení domácích kněží r. 886 pohřachu velikou byla zkázu vzala, samostatnost Moravy od Němcův a tím samým i politická dospělost její стала se opět možnou a skutečnou. Od té chvíle, co Maďaři až do požehnaného vnitru Italie byli se vedrali, obživila myšlenka, utvrditi podél Dunaje v Pannonií mocnou říši slovanskou, pod záštitou sv. Petra, ještě mocněji; a protož byly jsou pokusy Mojmírovy, církevní řád i smýšlení Němcův v podezření (prý) uvoditi a poukazováním k nesvornosti a kmenovému záště jejich papeže k vůli své nakloniti, jednak zbytečné, jako setkaly se jinak prosby jeho za jmenování schválních biskupův pro Moravu s ochotou stolice apoštolské. Právě ale touto prosbou svou podal kníže toho zřejmé svědecství, že převzal po předcích říši, kteráž v přičinách církevních nepodléhá nižádnému metropolitovi, stojíc přímo pod patriarchami římskými; neboť kdyby nebyla věc tak se měla, pak by by metropolita (Salcpurský) sám první musil osírelé dioceše se ujít, zřídě jí nové biskupy, a Mojmir sotva by byl v Římě dobře pochodil. Tak ale, a že Morava od smrti Methodějovy neměla žádného metropolity, poslal papež co patriarcha ještě téhož roku 899, ovšem také na útraty moravského velkoknížete (což

samo od sebe se rozumí, neboť on byl prosil a na jeho užitek šla ta věc před se), — tři vyzněně duchovní církve římské, zejména arcibiskupa Jána a vedle něho biskupy Benedikta a Daniela s plnou mocí na Moravu, aby vezmouce osobní poučení o církevním a politickém stavu říše, společně a svorně s Mojmírem o přiměřenou nápravu věci se postarali.

Sestavením tohoto papežského poselství (ač vzpomenem-li, co na str. 159 t. d. řečeno, že totiž k vysvěcení biskupa aspoň tréjiných biskupů t. j. jednoho světicího a dvou pomocníků — onen vyzněnějšího rádu než druží — kanonicky se vyžaduje) dává se již na rozum, že účelem jeho bylo, zřídit arcidiocesi moravské, jak tato sv. Methoději určena byla, nového metropolitu a několik podbiskupí. Vímet pak, že v skutku rozdělili jsou tito legáti papežští říši Mojmírovu na čtvero dioecesí, jednu arcibiskupskou a tři biskupské, a že pro ně světili jednoho arcibiskupa a tři biskupy.¹⁾ Pohřichu i tenkrát nepomýšleno na to, aby se zachovaly budoucnosti názvy sídel těchto biskupů, hranice jich dioecesí, jakož i jmena svěcených. Že jimi ale nestali se ani Římané, ani Němci, troufáme sobě již z té jediné okolnosti dovozovati, že ani jedni ani druží nebyli by Moravanům platně posloužili. Pováží-li se konečně, že Mojmír od tří let rozhodně s Němci se byl znesadnil a s nemenší rozhodností o dokonalou nezávislost země své pracoval, pak

¹⁾ Vábec přijímá se, že Ján, Benedikt a Daniel, onen co arcibiskup, tito co biskupové s určením pro Moravu jsou přišli, čili jinak řečeno, že Ján co metropolita moravský, společnici pak jeho co podbiskupí v naší otčině činni byli, pročež také spatřují se jmena jejich v posloupnosti biskupů Olomouckých. A přece dokládá listina, o kterouž toto domnění se opírá, zcela určitě (srov. Cod. dipl. Mor. I., str. 61): „Intrantes enim praedicti episcopi (Ioannes archiepiscopus, Benedictus et Daniel episcopi) in nomine vestro (Papae Ioannis IX.), ut ipsi dixerunt, ordinantur in uno eodemque episcopatu vnum archiepiscopum, si tam (en) in alterius episcopatu archiepiscopium esse potest, et tres suffraganeos eius episcopos, absque scientia archiepiscopi et consensu episcopi, in cuius fuere dioecesi.“ Dle jasného znění těchto slov nelze tedy nikterak ony tři legáty papežské mít za moravské biskupy.

bude třeba, pomyslit v té příčině na biskupy, kteríž pocházejíce ještě ze školy Methodějoy a znajice se v řeči a liturgii slovanské, v duchu jeho obnovené dílo dále vedli.¹⁾

Proti tomuto opatření stolice apoštolské pozdvihli jsou hlasův svých arcibiskup Salcpurský, Dětmar, a veškerí podbiskupí jeho, biskupové totiž Valda Frisingský, Erchenbald Eichstädtský, Zachariáš Sebenský, Tuta Rezenský a Richar Pasovský, a to prostředkem prudkého stížného spisu, „jmenem veškerého duchovenstva i všeho lidu po všech vlastech Norických“ vydaného a dle vší podobnosti v Riesbachu v polovici července r. 900 složeného, v kterémž, dovolávajíce se nejstaršího práva církevního, zejména pak církevního snemu Afrického z r. 426 (?!), jakož i konstitucí papežů Coelestina I. (422—433) a Lva I. (440—461) a svrchovanosti papežů nemnoho sobě všimajíce, vykonané od těchto před třiceti lety zřízení moravsko-pannonské dioecese, jakož i zavření všeho, což proti tomu druhdy strojeno, dokonale mlčením pomíjejí a přichynost Moravanů k církevnímu zřízení slovanskému za odpadnutí od křesťanství prohlašují, toho urputně se dožadujíce, aby všecko, cokoli v té věci druhdy podniknuto, v skutek uvedeno nebo nařízeno, na prosto zase bylo zrušeno a říše Mojmírova aby k dioecesi Pasovské byla přivtělena, sice že prý (tak ohlašují se zřejmě) práva svého k moravské církvi mocně sobě budou dobývati. A však poslyšmež raději, jak památný list tento sám sobě vede:²⁾

„Nálezy předchůdcův Vašich, jakož i výpovědi otcův církve katolické plně jsme toho zpraveni,“ tak píše arcibiskup a

¹⁾ K tomuto nezbytnému mínění našemu přimlouvá se asi následující výrok Mohučského arcibiskupa Hatta (Cod. dipl. Mor. I. 67): „Moravenses . . . singulariter degentes, aliorum episcoporum consortia refutant; si hac confidentia diutius inflantur, usque sanguinis effusione, ut multi arbitrantur, prosilient.“

²⁾ Dobu, kdy stížný spis tento sepsán, nezbytně ještě položiti mezi 21. leden r. 900, kteréhož Ludvík Dítě ujal se trůnu, a mezi polovici měsíce července téhož roku, t. j. před den úmrtí papeže Jána IX. Skonalo bezpečně před 26. červencem t. r. (Srov. Jaffé, Regest. str. 305.) Otištěn nalezá se v Cod. dipl. Mor. I. str. 60—64.

podbiskupí jeho „že ve všech věcech, naší povinnosti kněžské se protivujících, obraceti sluší se k nejvyššímu knězi římskému, aby všecko, cožkoli náleží k jednotě svornosti a k obraně kázně, nižádnou různici nevzalo škodu, nýbrž skrze nejvyšší rozhodnutí jeho k nápravě přišlo. Protož nemůžeme také tomu nikterak víry dáti, což každodenně nuceni jsme slyšeti, jako by od svaté stolice apoštolské, kteráž jest nám matkou vší kněžské hodnosti a pramenem víry katolické, projíti měla nějaká převrácenost, nýbrž učení a vzor církevní moudrosti. A přece přišli jsou, jak sami o sobě prohlásili, tři biskupové od strany Vaší, arcibiskup Ján totiž a biskupové Benedikt a Daniel, do země Slovanův, jimž říkají Moravané, kteráž jak podlé rádu církevního, tak podlé světské poplatnosti našim králům a našemu národu, jakož i nám samým i s lidmi svými byla poddána¹⁾). Neboť odtud jsou nejprv poučení vzali a z pohanův křesťanů učiněni; pročež také biskup města Pasova, v jehož příslušenství jsou lidé této země, od té chvíle, co dali jsou se na křesťanství, beze všeho příkroří, kdykoli chtěl a měl, tam vcházel, s jejich a svými, tam usazenými lidmi synody držel a všecky povinnosti své mocně vykonával, v čemž nikdo neodvážil se zřejmě jemu se protivovati.²⁾ Také naši markrabí jezdívali jsou tam na soudy, napravujíce, což náleželo napravit, a brávali tam daně, a nikdo jim v tom nepřekážel,³⁾ až tu nedávno

¹⁾ Poddanství takového způsobu, jakéž zde se míní, mělo na Moravě nejvýš r. 870 a 871 místa. Srov. str. 127 t. d.

²⁾ Slova tato mohou se nejvýš k době před r. 869 vztahovati.

³⁾ Vykonávání těchto práv svrchovaných mohlo také jen v době mezi r. 870 a 871 místa mít. Či narází se zde na obyčej, vedle kteréhož sobě Moravané, při německých hranicích usedlí, také brávali poučení u věcech právních od německých hrabat župních? že se tak stávalo, o tom zachovaly se zprávy v jedné listině císaře Arnulfa, vydané r. 898 úředníku jeho Heimovi, kterýž měl v župě Grunzvitské (srov. str. 74 t. d.) při hranicích moravských své statky. Tu dí se: „Et si forsā de Moravorum regno aliquis causa iustitiae supervenerit, si tale quidlibet est, quod ipse Heimo vel advocatus eius corrigere nequiverit, iudicio eiusdem comitis (Arbonis, t. d. markrabí ve Východním krajišti) potenter finiatur.“ Či byly to jen pře mezi sousedy s obou stran hranic?

teprv srdece svá zlému duchu otevřevše, počali jsou křesťanství v nenávist sobě bráti, vši spravedlivosti se odkazovati, k válce popouzeti a nám tak zůřivě se protivovati, že ani biskup, ani kazatel nesměl tam cestu vážiti, odkudž pošlo, že dle vůle své jednali, co chtěli.¹⁾ I aby dovršili míru nepravostí svých, vychloubají se ještě — což nám vidí se býti hrozné a nepodobné k víře —, jakoby těžkými penězi toho byli dovedli (že jste svrchuřečené biskupy k nim poslali).²⁾ V jediném biskupství Pasovském vykonali jste tedy věci, jakéž nikdy ještě nevyšly jsou od oné stolice biskupské (apoštolské) a kteréž zakazují se výpověďmi práva církevního, dopustivše takto rozštěpení v církvi. Vždyť pak jedno biskupství rozděleno jest v pět, neboť případě svrchuřečení biskupi Vaším jmenem, jak sami o sobě pravili, vysvětili jsou v jednom a témž biskupství jednoho a rcibiskupa, ač můž-li v biskupství druhého býti arcibiskupství, a tři podbiskupí jeho biskupy, bez vědomí arcibiskupa a svolení biskupa, v jehož byli jsou dioecesi.³⁾ — Na to citují se k stvrzení toho, co právě dovozováno, některá usnešení koncilu Afrického a dekrety papežův Lva Velikého a Coelestina I., pak jmou se žalobníci takto pokračovati: „Za novaní knízete Svatopluka vysvětil sice předeck Váš (vímět, že to byl Ján VIII.) Vichinga biskupem, ale on neposlal ho nižádným způsobem do prastarého onoho biskupství Pasovského, nýbrž mezi jistý nově obrácený národ, jejž bylo ono kníže

¹⁾ Snad narází se tím na dobu arcibiskupa Methoděje a liturgii slovanskou či na jakés jitření v lidu, po vypuzení kněží Methodějových nebo v následku pozdějších politických a církevních různic zhlubé?

²⁾ Ovšem že stálo toto poselství mnoho nákladu peněžitého (srov. str. 221 t. d.); kupeni ale nebyli zajisté onino biskupové.

³⁾ Srov. str. 222 t. d. Zřejmo, že metropolita Salcpurský a podbiskupí jeho moravsko-pannonskou dioecesi, papežem Adrianem II. a Jánem VIII. zřízenou, schválně zde mlčením pomíjejí, dovozujíce svou věc z křivé praemisse. Od té chvíle, co zvolen jest Viching na biskupství Pasovské, měl papež plné právo, arcidioecesi dle vůle dělit a uprázdněná sídla biskupská osazovati.

válkou přemohlo a z pohanův křesťany učinilo.¹⁾ Když ale poslové Vaši s týmiž Slovany přátelsky se obchodili, prožalovavše nás tito mnohonásobně nás pomluvili, a že tu nebylo nikoho, kdož by pravdu zjevil, lež na lež jsou hromadili, ohlašujíce (předně), jako bychom také s Franky i Alamany kříkův a sváruv sobě hleděli, což tím jako křivé nařknutí se ukazuje, poněvadž tito jsou našimi nejlepšími přátely a laskavými pomocníky²⁾ — ; za druhé, že my s nimi (totiž Moravany) také nemáme pokoje, čemuž že tak jest, ne naši vinou, ale jich zkažeností, přiznáváme. Když totiž počali jsou toho, což křesťanské jest, sobě nevážiti a nad to i povinných dávek starším králům našim a knížatům svým upíratí a s lidem naším se nepřáteliti, upadli jsou v služebnosti. A tak dle vlastního práva svého musili býti lidem poplatným a musí vol nevol našemu panství podrobeni zůstatí.³⁾ Pročež slúší na Vás, s výše na to se dívat a míti pro všecko mírné prostředky pohotově, aby úd špatnější nesešil a lepší neoslábnul. Předkové našeho nejosvícenějšího pána, Ludvika totiž císaře našeho, a králové naši pošli jsou z nejkřesťanštějšího národa Frankův, Slované Mojmírovi pak z krve pohanské. Onino zvelebili jsou císařskou mocí obec římskou, tito ji zatrtili; onino království křesťanské utvrdili, tito oslabili; onino zjevili jsou se slavně celému světu, tito skrývali se v skryších a hradech; radou oněch vzmáhala se stolice apoštolská, pronásledováním těchto brávalo křesťanství škodu. Ve všech těchto věcech přeje sobě mladičký král naš, kterýž není špatnější žádného z předchůdcův svých, vedlé moci od Boha sobě dané býti svaté římské církvi, jakož i Vám, nejvyššimu

¹⁾ Jak asi srovnává se toto tvrzení se svěcením kostela, kteréž vykonal Adalram, arcibiskup Salcpurský, v Nitře, a to za doby, kdy o Svatoplukovi ještě ani nemohlo být řeči? Srov. str. 78 t. d.

²⁾ Narážka na mezinobné záští kmenův německých nebyla ovšem bez podstaty. Srov. o tom dílo Gfrorerovo na uv. m. II. str. 115 a 393.

³⁾ Co o této výpovědi, kteráž smutným toho jest svědectvím, s jakou vášnivostí vedena jest tato pře, náleží držeti, zůstavujeme čtenářům svým. Co posud vypravováno, objasňuje tu věc s dostatek.

knězi, se všemi království svého knížaty nejstatečnějším pomocníkem; neboť chce i usiluje o to, aby všecka království, kteráž drží z boží milosti, k službě boží a pomoci obrácena byla, odkudž i míru a svornosti sobě žádá, raduje se tomu, že k Vaší lásce, jako k otci, přísluší. Z čehož nás pak výše řečení Slované jsou vinili, jako bychom byli s Uhry víru křesťanskou porušili, a skrze psa nebo vlka a jiné proklaté a pohanské věci příslahu a mír byli jednali a jim, aby do Italie vtrhli, peníze dali: to kdyby naše pře veřejně vedla se před Bohem, jenž všecko zná, prvé než se děje, a před Vámi, kteříž apoštolské místo jeho držíte, — brzo objevila by se faleš jejich a dokázala se, nevina naše.¹⁾ Poněvadž totiž našim křesťanům, daleko od nás přebývajícím (t. j. pohraničním), pořád byli nebezpečni, přílišným pronásledováním je sužujíce: dali jsme jim v dary nikoli drahocenné peníze, nýbrž oděvy naše hněné, chtíce divokosti jejich poněkud ukrotit. Takové tedy věci, jak jsme prvé byli psali, podlé zlosti srdece svého smyslivše, podněcovali jsou vznesené kněze Vaše na naši škodu do té míry, že tito listem, přímo nám jako by od stolice apoštolské svědčícím, všecko toto nám za vinu kladli, nazývajíce nás mezi jiným hodně toho, aby nás meč boží (kletba) zastihnil. Naplnujeť se tedy na nás, co jistý mudrc propověděl: Spravedlivý snáší hřích nepravého. Vždyť pak oni sami páchali jsou za mnoha léta nepravost, kterouž na jednou křivě na nás uvalují. Oni sami přijali jsou k sobě nemalé množství Uhrův²⁾ a oholivše vedle jich obyčeje hlavy svým lžikřesta-

¹⁾ Těžká to výčitka! Gfrorer na uv. m. II. str. 394 praví v té příčině: „Jakkoli arcibiskup Salepurský tvrzení takové co hanebnou lež od sebe a svých odmítá, jeť přece svrchovaně k pravdě podobná“, i dovozuje po té z listin, že Arnulf skutečně Uhry poslal do Italie.

²⁾ To ovšem není nic divného, povážli se, že brzo ta, brzo ona mocnost najímala do vojska svého Uhry (jako v 13. a 14. věku osman-ské Turky), a že Frankové dle Hinkmara (v Pertzových Script. I. 458) již r. 862 o Uhřích věděli.

nům¹⁾), poslali jsou je na nás na křesťany; tito pak přepadše nás, jedny zajali, druhých pobili nebo krutým hladem a žízní v žálářích umořili, nesčisné pak vyhnanstvím obmyslili, urozené muže a ctné ženy v otroctví uvrhli, chrámy boží zapálili a všecka stavení pobořili, tak že v celé Pannonii naší, nejvěčí to církevní provincii, ani jediného nespatriš kostela, o čemž biskupové Vámi jmenovaní, ač chtějí-li, dovedou vypravovati, jak mnoho dní byli jsou na cestě, neshledavše nicéhož, leda kraj, docela pustý. Když však dověděli jsme se, že Uhři vešli jsou do Italie, mnoho jsme toho, Bůh budiž našim svědkem, byli žádostiví, mír s těmi Slovany učiniti, slibujice jim při samém Bohu všemohoucím dokonalé zapomenutí všeho zlého, cožkoli byli na nás a našich spáchali, a vrátiti jim všecko, co dokázáno bude u našich jako věc jejich, jen aby nás učinili od sebe bezpečné a času nám popřali, do Lombardie vtrhnouti, prospěchu sv. Petra obhájiti a lid křesťanský s boží pomocí vysvoboditi. A však ani toho nemohli jsme na nich obdržeti; a po tolika zlých skutcích činí se jim ještě dobrodíni a oni smějí státi se křivými žalobníky, kteríž povždy bývali pronásledovateli křesťanův. Je-li kdo na světě, kdož by chtěl nás v tom překonati, že jsme s pravé cesty pobloudili a spravedlnosti se protivili, ten nechť přijde osobně, i shledáte, že Vás klamal, my pak že v té věci jsme bez všeliké viny. Protož každý z nás a všickni za jednoho snažně prosíme, abyste žádným způsobem kterémukoli křivému žalobníku, jenž by nás v podezření uváděl, tak lehce neuvěřovali, dokud nenadejde příležitost, aby posel, od Vaší Výsosti v té věci k nám, nebo od nás ponižených k Vám zřízený, mohl se zjevit. Na konec pak žádají bavorští biskupové emphaticky, aby toto rozdrobení biskupství Pasovského, pro kteréž prý jest „všeobecný nárek a zármutek v Němcích a v celých Bavorech,“ opět k napravě

¹⁾ Pohanští Uhři měli v obyčejí, ostřihovati sobě vlasy až na tri chumáče. Srov. Schwandtnera Script. rerum Hungar. I. 105, a Regina k r. 889 u Pertze na uv. m. I. 600.

přišlo a dodatkem připomíná ještě arcibiskup sám, že dávky, kteréž církvi římské z Bavor přísluší, pro nepokoje pohanů nemohl dosud poslati, že prý je ale nyní, když Italie opět je nepřatel prosta, co nejspíše vypraví.

Tot hle jest v podstatě své onen památný list, kterýž pravdu se lží míchaje, nepopíratelným toho jest svědectvím, s jakou vášní vysoké duchovenstvo německé usilovalo o to, aby obnovení arcidioecese moravské na zmar přišlo. Stalo-li se to ze snažné horlivosti, aby víra křesťanská rozšířena a slovanský národ od byzantského kacírství odveden byl, či dělo-li se to v naději na hojné desátky, jež kynuly jsou z tučných polí moravských a z rukou pracovitého rolníka slovanského? Na nějaké právo, jehož Salecpurští byli by povinni bývali se zastávati, není tu aspoň z dob Methodéjových ani pomyslení. „Vol nevol zůstanou Moravané panství našemu podrobeni,“ tot hle výpověď, kteráž objasňuje se s důstatek historií středoevropských Slovanův od výtoku Labe až nahoru k moři adriatskému. A v jaké míře se Salecpurskému o to jednalo, pustiti strach na Řím, toho svědectvím jest pevný šik, kterýmž boj započat. Ne dosti na tom, že podbiskupí Salecpurské arcidioecese k tomu musili se propůjčiti; chtělit tomu také, aby i nejpřednější mezi biskupy německými, arcibiskup totiž a primas Mohučský Hatto¹⁾, rázným přípisem ujal se zámyslův Salecpurských; vždyť pak musil i on s hrozbami v něm se vytasiti a početí krvavé války prorokovati, jest-li Moravané svého předsevzetí neustanou a Řím zavedení svých nezruší. „Kromě toho,“ tak píše mezi jiným arcibiskup Hatto v tomto listu, „dáváme Vaši Svatosti věděti, že bratři a otcové a spolubiskupové naši Bavorští stížně a se srdečným vzdýcháním nám

¹⁾ Srov. Cod. dipl. Mor. I. 64—67. K pochybnostem, kteréž vyslovil Dümmler na uv. m. v Arch. císl. akad. nauk X. 78 o pravosti této ovšem poněkud zkažené listiny, nemůžeme se přidat. Vždyť pak celý list není takožka nic jiného, než pouhá parafrase usnešení synodálního a stížného spisu biskupův Bavorských.

sobě naříkali, jak odbojný panství Frankův národové Moravští se vychloubají, že církevní společnosti jejich jsou odloučeni a s Vaším svolením zvláštním metropolitou vyznamenáni, ano přece mezi nimi nikdy sídla arcibiskupského nebývalo, poněvadž jsou vždy pod světskou i duchovní správou oněch (t. j. Frankův) slušeli. Také k nám těžce nesli, že nastrojením jistých lidí veliké potupy při Vaší Výsosti jsou doznavali, totiž že prý s pohany byli jsou vešli v mír a spolek a že táz pohaně k jich radě jednají mnoho věcí nedovolených a proklatých. — Odtud žádáme, aby útěcha Vaše jich (t. j. biskupův) zármutek proměnila v radosť, aby takoví členové vždy tomu byli rádi, že přísluší k hlavě, kterou jste Vy. Onino ale Moravané, jak se do našich uší doneslo, berou z toho sobě přiležitost k přepychu, tvrdíce, že s Vaším svolením dostali jsou zvláštního arcibiskupa, a přebývajíce o sobě, odkazují se spolkův s jinými biskupy; budou-li v této důvěře déle utvrzováni, dojdou, jak mnozí jsou toho mínění, až k prolévání krve. Protož úmyslně a snažně prosíme, aby Vaše Svatost, prvé než se to stane, napomínáním na cestu pokory jim ukázala, aby konečně poznali, čímu panství naleží jim se podrobiti. — Jestli však napomenutí Vaše jich nenapraví, to vol nevol musí skloniti šijí svých knížatům Frankův, i jsme tím jisti, že to bez krve prolévání a společných mordův s obou stran nebude moc dobré k místu přijíti. Opětne také přivadíme k sluchu Vaši Důstojnosti, že jak biskupové, tak světský lid Bavorský nikdy nebyli u výře křesťanské jiných národův špatnější shledáni; také nesvedli jsou Frankové bez jich pomoci, budiž ve věcech duchovních, buď zejména ve válečných, ničehož chvály hodného, tak jako onino bez těchto.“

Jakého výsledku měl onen stížný spis, jakož i tento list, jej provodící, o tom nevypovídají ničeho ani současní, aniž pozdější pramenové, což ostatně pro nás skoro jest bez váhy; neboť stát i církev Moravská mizejí pojednou způsobem úžasným z jeviště historického tak dokonale, že odtud za více než sto let neozývá se ani jméno jejich. Jak bylo asi možné svěsti

věci tak ukrutné? Vůbec připisuje se posud zkáza říše panonskomoravské dvojí příčině, předně nesvornosti rodu panovnického a za druhé nájezdu Madarův a trvalému usídlení se těchto v rovinách mezi Tisou a Dunajem. My však jsme toho mínění, že pravých původů úpadku říše moravské nikterak nesluší hledati ani v mezisobí Svatoplukovců aniž v nájezdech Madarův, nýbrž jediné v neštastné shodě okolností při státu nebo, případněji asi řečeno, státního spolku Moravanův. „Bylaf říše Svatoplukova jako meteor, kterýž v mocné záři se zastkvěje, brzo ale zaniká. Zárodky státův všudež jsou rozsety; aby ale to, co bylo vyklíčilo, staleté trvání mělo sobě pojištěné, třeba, aby těšilo se nejen sile v sobě, nýbrž i přízní okolností mimo sebe.“ Veleříši moravské nedostávalo se však obou těchto vlastností, a proto nemohou války, způsobené různicemi synův Svatoplukových, jichž pramenem zase byl slovanský obyčej údělův, — nic výše býti ceněny, leč za příčinu, uspěšující zkázu, vítězství pak Madarův toliko za následek vzmáhající se málomocnosti, nikoli za vlastní původy zla; pročež není také s právem, přičítati vinu toho surovému té doby, ale statečnému národu sousednímu. Chceme-li již po lidském obyčejí na někoho sobě postěžovati, nemůž' to býti nikdo jiný, leč časové tehdejší, kteříž prvnímu Svatoplukovi nedopustili, vychovati národ svůj k politické zralosti a ustanoviti stát moravský na bytelnějších základech. Podlehne-li muž násilí mocnějšímu, památka jeho ctí a zachovává se, zabité dítěte vzbuzuje sice politování, ale zapomíná se až příliš snadno i s jmenem jeho, zvláště nepožívalo-li vůbec mnoho přízně u sousedův. Tak vedlo se i říše Moravské, kterouž opustili jsme r. 900, ana, bůh ví kolikráté již, válčí zase s Němcí. Již již opouštěly ji síly, a když mladičký král Ludvík před velikonocí roku 901 v Řezně držel sněm říšský, dostavili se tam též poslové od Mojmíra II., žadajíce za mír. Svolenoť i vypraveni s nimi co plnomocníci královi známý biskup Pasovský, Richar, a hrabě Oldřich. Oba přijal velkokníže moravský a prohlásil se i s velmoži svými přísežně, že mír, umluvený v Řezně, a výminky

jeho neklamně chce zachovávat. ¹⁾ Že obráni jsou na královské komissary duchovní i světští páni, neprošlo zajisté bez podstatného úmyslu. Vždyť víme, jak urputně před rokem ještě domáhal se týž Pasovský biskup domnělých práv svých k Moravě; což nebylo by k vře podobné, že při oněch úmluvách smírných též záležitosť církevní se projednávala? Ale byla-liž tato dle vůle Pasovského rozhodnuta nebo stalo se toliko nějaké přátelské dohodnutí? Jeden mnohem pozdější pramen povídá sice, že až do nájezdu Uhrův do Bavor trvala na Moravě čtvero biskupství. ²⁾ Ale k jakému nájezdu táhne se tu onen pramen? Z Italie vrátili se Uhři, (jak na str. 228 a 229 t. d. čisti se může) s jara r. 900 nazpět i poslali neprodleně, dle udání k vůli smíru, nepochybňě ale, aby vzali od Bavorův slibenou odměnu za vykonanou výpravu do Italie, posly své k dvoru bavorskému. ³⁾ Poněvadž ale Arnulfa, kterýž byl sli-

¹⁾ Annal. Fuld. k r. 901 na uv. m. str. 415.

²⁾ Pilgrimus de conversione Hungarorum (u Endlichra, Monum. rer. Hungar. str. 132): „et quondam Romanorum Gepidarumque tempore proprios VII. antistites eadem orientalis Pannonia habuit et Mesia.... quorum etiam quatuor, usque dum Ungari regnum Bavarianorum invaserunt, in Moravia manserunt.“

³⁾ Annal. Fuld. k r. 900 na uv. m. str. 415. „Missos illorum (Ungarorum) sub dolo ad Baioarios pacem obtando, regionem illam ad explorandam miserunt.“ Zcela případně pronáší se o této výpovědi Gfrörer na uv. m. II. str. 395: „Fuldský mnich domýšlí se, že tato žádost za smluvění míru byla toliko záminkou, pravý úmysl však ten, vyzvěděti o zemi. A však tvrzení jeho je plané; neboť dávno již znali tisícové Uhrův pohraniční kraj tak, jako vlastní své kapsy, a to zejména od dřevějších loupeží svých, jichž také stížný list Dětmarův (Cod. dipl. Mor. I. 62) témito slovy vzpomíná: Quia enim christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant (t. j. Ungari) et persecutione ipsos nimia affligeabant, donavimus illis.... nostra linea vestimenta. Spiše bude případně, přijímati za pravé, že proto vyslali posly své... poněvadž sliby Arnulfovými dali se pohnouti k oné výpravě do Italie, začež nyní umluvenou odplatu míti chtěli.“ Proto také vyčítali jim Moravané (Cod. dipl. Mor. I. str. 62, srov. ostatně str. 227 t. d.): quod Un гарis, ut in Italiam transirent, pecuniam dedissent. Srov. Szalay, Geschichte Ungarns I. 26.

boval, nebylo více mezi živými, a nová vláda nemínila nebo nemohla slibu svého zdržeti, přišli si Uhři na rychlých koních svých sami pro slibovanou odplatu a zaplavivše z nenadání krajiště Východní i rozšířivše se až za řeku Enži do samé župy Travenské, vrátili se s podobnou rychlostí, s jakou byli se objevili, zase nazpět do dolejší Pannonie, odnášejíce s sebou bohatou kořist. Bavoři jali se sice je honiti, ale pozdě; toliko vévoda Lipolt a biskup Richar dostihli na levém břehu Dunaje jednoho zástupu nepřatel i pobili je.

Poněvadž srážka tato strhla se na levém břehu Dunaje proti ústí Enže, soudit lze, že Uhři brali se tehdáž nazpět skrze jižní končiny Moravy. Té doby postavili Bavoři nedaleko starého městysu Lorchu silnou pevnost Anesiburch, z kteréž vzniklo nynější město Enže, i odevzdali ji klášteru sv. Floriana v náhradu za škody, způsobené mu na statcích jeho od Uhrův. Táhne-li se svrchu řečený pramen k tomuto nájezdu či k druhému, jejž podnikli Uhři následujícího roku 901 do nejjižnějších končin říše moravské, ke Korutanům (v širším smyslu) přiléhajících? ¹⁾ Necht již má se věc jakkolivěk, čas mezi jedním

¹⁾ Annal. Fuld. k r. 901 na uv. m. str. 415. „Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Maravorum) Carantanum devastando invaserunt.“ Dle této výpovědi mohlo by vzniknouti domnění, že také Korutany náležely k říši moravské. A však třeba sobě připomenouti, že ještě r. 889 hrabě Rudpert spravoval Korutany, a sice „in regno Caruntano iuxta flumen Gurca (Kleimayer, Iuvavia, případků str. 110) a že zabit jest teprv r. 893; dle toho lze souditi, že v ten čas nepříslušely Korutany k Moravě. Po smrti jeho objevuje se vévoda Lipolt (Liutbold) co hrabě Korutanský (Dümmler, Südostl. Marken in Arch. cís. akad. nauk X. 52) a r. 896 kníže Braclav co správce v Dolejší Pannonii a při jezeře Blatném (Dümmler, tamtéž, str. 56). V době od r. 893 a 901 nedočteš se v historii o žádné šťastné výbojné výpravě Moravanů na Němce; kdy tedy mohlo projít opanování Korutan se strany Moravanů, zvláště pováží-li se také, že ještě r. 904 král Ludvík v údolí Ljubinském a ve vúkolních končinách severních Korutan (dle Dümmlera na uv. m. str. 68) darování činil? Protož dovolujeme si k objasnění svrchupsané výpovědi vysloviti domnění, že před slovem „Carantanum“ vypustil asi písář slovo „iuxta.“ Prisvědčí-li se tomu,

i druhým tímto nájezdem jest tak krátký, že spíše bude pravé, domnívati se, že správa tato opírá se o povědomost stížného spisu Bavorských biskupů z r. 900 co věc nepochybou. Řezenským mírem vzali asi pokusové Mojmírovi o obnovu církevní samostatnosti Moravy náhlý konec. Dobrá vůle papežova nepotkala se tedy s trvalým úspěchem a Salecpurský obdržel vrch. V Řezně doprošoval se prý také Isanrich milosti královny i dosáhl jí, ¹⁾ opětný hle důkaz o beznadějném položení státu moravského, kterýž ovšem ještě r. 901 Uhrům, do Korutan táhnoucím a drancujícím, o bílé sobotě, tehdáž na den 11. dubna připadší, udatně se svým lidem na odpor se postavil. Ale což to pomohlo! Kdož vůči neodbytným nájezdníkům na pouhé nuzné obraně přestati musí, po tom bývá na konec jistotně veta; takové obrany podjali se ostatně Moravané také ještě r. 902. Kronikář kláštera Rychnovského (na ostrově Meinavském v jezeře Bodmanském), Herman, vzpomíná sice o novém vítězství, jehož tehdy Moravané dobyli na Uhřích, ²⁾ Kozmas ale dotýká nového nebezpečenství, jež prý týmž časem hrozilo Moravě z Polska. ³⁾ Tu ovšem viděl toho asi velkokníže moravský pilnou potřebu, aspoň Němcům nedávati podnětu k válce, a v skutku poznává se z řídkých tehdáž již pramenův dějepisných, že v nejbliže příští době po r. 903 zachovávali Moravané pečlivě mír, s králem německým v Řezně sjednaný, ⁴⁾ tak že bylo i lze, pomyslit na jakés upravení mezinárodních cel podunajských. Mezi r. 903 a 907 smluvena jest a sjednána tato věc na sjezdu ve vsi Raffelstättech; ⁵⁾ markrabě

pak odpadá všeliká obtíž v té věci, a kronikář pronáší se zcela správně, že Uhři r. 901 nejjížejší část říše moravské a sice tam, kde hraničila tato s Korutany, drancujíce jsou napadli. Srov. Szalay, Gesch. Ung. I. 23.

¹⁾ Hermannus Augiens. v Pertzových Script. V., str. 111 k r. 901.

²⁾ Herman na uv. m.

³⁾ Kozmas u Pertzze na uv. m. IX. kap. 14, str. 44.

⁴⁾ Doklady k tomu viz v Dümmlerových Südostl. Marken X. str. 66.

⁵⁾ Tato ves nalezá se v hořejších Rakousích při Dunaji a přísluší farou ke vsi Asten, na býv. panství kláštera sv. Floriana. Pritz, ve své

Aribo, Salecpurský arcibiskup Dětmar a Pasovský biskup Burkard, od r. 903 nástupce vícekrát jmenovaného Richara, a vedle nich jistý hrabě Otakar byli smluvní čili plnomocníci v tomto jednání. Vzhledem k Moravě zní ustanovení tohoto celního řádu následujícím způsobem: „Slované pak, kteří vyčázejí z Rusův ¹⁾ nebo Čechův na trhy, nechť již kdekoli při břehu Dunaje nebo kdekoli v Rotulařích nebo v Reodařích místo k tržbě se jim propůjčí, platí z jednoho soumařího břemene vosku 2 mírky, z nichž každá rovná se jednomu zlatému, z břemene člověčího pak jednu mírku též ceny. Kdyby však otroky nebo koně hodlali prodávat, platí od jedné děvky čtyři denary, od hřebce podobně, od otroka ale jeden denar, takéž od kozy. Bavoři ale nebo Slované téhož kraje, kupujíce tam nebo prodávajíce, ničimž nebudou povinni. — Kdyby však (Bavoři) jít chtěli na trh do Moravanův, nechť dle odhadu zboží, místa a času platí jeden peníz (solidum denarium) a projdou svobodně; když se však vracejí, nebudíž nic od nich požadováno.“ ²⁾ — Poplatek těch, kdož přes hranice ubírali se na trhy Moravské, jeví se tedy v podobě cla vývozného.

Tento celní řád Raffelsätský jesť nám tedy zcela bezpečným důkazem, že té doby, když sjednán jesť a vyhlášen, říše moravská ještě trvala, jsou nad to i v dobrém přátelství s Německem, ano že i Dunaj ještě byl svobodný, t. j. od Uhrů neobsazený. A však za nedlouho změněn skutkem opovážlivým celý tento řád věcí. Letopisy Alamannské připomínají k r. 904 jaksi velmi krotce: „Uhři pozvání jsou lstimě od Bavorův k

Geschichte d. Landes ob d. Enns I. str. 360, dokládá, že ves Raffelstätten (v listině Raffoltistetun) ležela prvé níže mezi Zizelavou (při ústí ř. Travné) a městem Enži.

¹⁾ V origin. „de Rugis“. O zemi Rugi srov. Lelewela „Polska wieków śródnych“ IV, str. 520. Po bouři Hunske přestěhovali se dle něho Rugové na čas do Moravy a do Povází. Naopak dovozuje Jireček (Slov. právo I. str. 83), že témoto Rugy nemohou jiní být méně, leč Rusové, což také je vši pravdě podobné.

²⁾ Mon. Boic. XXVIII. k str. 203 a násl., pak Cod. dipl. Mor. I. str. 71—73, nejsprávnější čtení u Pertz Leg. III. str. 480 a 481.

hodum, při kterých zabit jest vůdce jejich Chusal (Csörsz) i s průvodem svým.“¹⁾ Zločin toho způsobu volal o pomstu, kteráž ale nevykonána jest bez prodlení. Prvé náleželo povaliti poslední hradbu proti Němcům, knížecí totiž stolec moravský, po té mohla pomsta se zdařiti; neboť Uhři stali se pak přímými sousedy Bavorův. — Ale kdož zapěje nám žalozpěv nad rozvalinami této druhdy mocné říše slovanské? Rozvaliny ty známe, kdy ale a jak jsou vznikly, o tom nevíme ničehož. Přidržme-li se však výpovědi opata Prymského, Regina, kterýž pronesl již k r. 894 žalostná slova: „V říši Svatoplukově panovali neštastně toliko za krátkou dobu synové jeho“²⁾: pak bude zjevné, že synové Svatoplukovi té chvíle, když Regino spisoval svou kroniku, nepanovali více; skončil ji pak r. 907, pročež odbila říši moravsko-pannonské poslední hodina již před rokem 907. V skutku také vypravují letopisové Korvejští, Weissenburští, Hildesheimští, Ottobeurnští, jakož i veliká kronika Sasův v plné shodě, že r. 906 dne 24. července vrazili jsou Madaři, povoláni byvše na pomoc od Glomáčův, poprvé do Sas.³⁾ Kterými zeměmi dostali se však Uhři do země Sasův? Skrze Bavorov nemohli projítí; tam sídel Ludvik s dvorem svým, maje vojsko na obranu; přišli tedy Moravou,⁴⁾ tudy byla jediná přímá cesta, vedoucí ke Glomáčům, v nynějším Míšensku usazeným, a dále do Sas, což tedy jest znamením, že v červenci r. 906 nebylo tou stranou více překážky. Nebudeme tedy mylit se, kladouce zkažení říše moravsko-pannonské skrze Uhry do roku 905 nebo 906 a majíce za jisté, že Mojmír II. a starožitný rod knížecí zároveň pochován jest pod ssutinami jejimi.

¹⁾ Srov. Annal. Sangallen. minor. et Alamann. u Pertze na uv. m. I. 54. Annal. Einsidlen. l. c. III.

²⁾ Regino na uv. m. str. 606. Srov. též str. 205 t. d.

³⁾ Annal. Corb. Hildesh. et Weissenburg. Pertz na uv. m. III. Ottenburan. tamtéž V. Annalista Saxo tamže VI.

⁴⁾ Nejasné podání vypravuje též, že tou dobou i Češi Uhrám byli poddáni a poplatní, protož také Uhři odtud nepotkali se se žádným odporem. Srov. Dobner Annal. III. str. 397.

Konstantin Porfyrogeneta, o němž známo, že psal knihu svou r. 950, tedy ne mnoho později po této nešťastné události, zachoval o ní tuto zprávu: „Po smrti Svatoplukově (894) byl za jeden rok pokoj mezi třemi syny jeho, pak vypukli mezi nimi rozbroje; tu podešli jsou Uhři a dobyli vši země, kterouž drží až po dnešní den (950). Onen díl Moravanův, kterýž s životem svým přečkal toto dobytí, rozprchli jsou se do vůkolních zemí k Bulharům, Uhrům, a k ostatním národům“.¹⁾ Toto stěhování se ze země vzalo nepochyběně tehdy ještě valnější průchod, když Uhři v létě r. 907 spolenému vojsku bavorskému způsobili tak krutou porážku, že Bavoři dlouho od ní nemohli se vzpamatovati. Markrabě Lipolt, arcibiskup Dětmar Salepuršký, biskupové Uto Frisingský a Zachariáš Sebenský s velikým počtem šlechty a vedlé nepočetného množství lidu zůstali tehdy mrtvi na bojišti.²⁾ Od té chvíle neshledávali Madaři nahoru až k Enži žádných překážek více; krajiště Východní a Korutany vydány byly v šanc loupežným nájezdům jejich. Markrabě Aribus naposled jmenej se k 19. únoru 909, kteréhož dne daruje mu král Ludvik na hojení ztrát opatství Traunkirchen při jezeře Travenském. Skončil prý na lovu, byv od zubra poražen. Krajiště Východní, zejména pak země pod Enží, zůstaly téměř až do r. 984 v rukou Madařův co spustlé panství jejich. Horejší a dolejší Pannionii, z kteréž později toliko část mezi Vídenským lesem a Lítavou, pak některé pohraničné pruhy (v nyn. Štýrsku) k říši německé zase jsou navráceny, dále onu část Moravy, pokud níže Karpat k dioecesi Nitranské druhdy byla slušela, trvale opanovali Madaři. Dřevní obyvatelstvo slovanské těch krajův, Slováci totiž, kteríž jazyk svůj vždy ještě nazývají slovenským, přebývají podnes v oněch starověkých stolicích, kteréž podél Karpat v poříčí Váhu, Hronu, Ipoly a

¹⁾ Konst. de administ. imp. kap. 41 na uv. m. str. 176.

²⁾ O vítězství Uhrův r. 907 a následcích jeho srov. Dümmlera Südostl. Marken v arch. cís. ak. nauk X. str. 69 a násl., tamtéž o Aventinových zpravách k bitvě samé str. 82 a násl. Szalay na uv. m. I. 27.

dílem i Hernadu se rozkládají; v hořejší a dolejší Pannonii podlehli nebo zanikli skoro docela oni i Slovenci v nové kolonisaci Maďarské. Také střed a jádro někdejší říše Moravské, poříčí řeky Moravy totiž, zůstalo na čas v držení Uhrův, kdežto slovanští kmenové, sedící při Odře a Visle, kteříž druhdy říší moravské byli poplatek dávali, dostali se k nové říši polské, tehdyž právě se tvořící. Děle jednoho sta let neozývá se odtud v letopisích jmeno Moravy více, a objevíc se poznovu, znamená již a sice asi v nynějších hranicích,¹⁾ kraj poddaný novému a velikému státu českému. Zdát se, jakoby dřevní národ moravský i s všelikou pamětí svou dokonale byl zahynul; nic nezachovalo se, co by mohlo svědčiti o tom, co Rostislav, Svatopluk a Mojmír byli vykonali, sotva jasně ponětí a blahodějně činnosti sv. Methoděje! A což potkalo se s nejtužšími následky: jako klín roztrhlí jsou Maďaři z doby příští svého k Tise a Dunaji mnohočlenný řetěz sedících těsně vedle sebe od moře baltického až k jaderskému kmenův slovanských, zmařivše takto pospolity jich vzrůst a zdar. Rozpoltění Slované prospívali odtud v osvětě a moci po váze životnosti své, jakož i dle míry věčího nebo menšího vlivu sousedících s nimi a v spořádaný stát ustrojivých se národův. Na Čechy a Moravu, na kterých nám ovšem zde jediné záleží, působili nejvýdatněji Němci, a poněvadž lid oněch zemí měl a má v sobě důstatek síly životné, nezaniknul jako severní bratři jeho, nýbrž zachoval se, aby i v pozdních ještě dobách, jakkoli ne zrovna evropského, vždy ale samostatného a vážného ujal se úkolu, a podobně co Němci a jiní národní platně přičinil se k osvětě evropského člověčenstva.

¹⁾ Tak náležely na př. až do r. 1091 okres Bánovský ještě do Uher (Kozmas II. kap. 48, Pertz na uv. m. IX. str. 100), Opavsko a Krňovsko ale až po r. Pština k Moravě.

HLAVA ŠESTÁ.

OSVĚTA NA MORAVĚ V DEVÁTÉM STOLETI.

Pramenové kulturní historie Moravy. — Zprávy o povaze a pospolitém životě dřevních Slovanův. — Rodové a čeledi (záduhy). — Osady a župy slovanské. — Župy na Moravě. — Živnosti. — Peníze. — Silnice. — Náboženství. — Pisemnictví. — Zřízení státní.

Vždy bude zajisté věcí nesnadnou, rozpisovati se o stavu osvěty národa moravského za doby, z kteréž kromě legend o životě a činnosti sv. Cyrilla a Methoděje¹⁾ a kromě několika málo listin²⁾ nedochovalo se nás ani jediného domácího svědecvi. Ano pováží-li se, že i tento dřevní národ moravský v potomních bouřích uherských velkým dílem svým utonul a pozůstalé zbytky jeho v nynějším markrabství, přilnuvše později těsně k Čechům, v původní osobitosti své dokonale se proměnili, že konečně druhý hlavní kmen téhož národa, pannonští Moravané totiž, ze světa vymizeli a třetí kmen, Slováci, za devět set let od bratří svých při ř. Moravě politicky odloučeni byvše, cizímu vlivu podléhají: tu věru podobá se k tomu, jakoby předsevzetí naše, vylíčiti totiž obraz pospolitých poměrův říše moravské za doby devátého století, bylo asi daremné a neprospěšné. A přece hodláme se tuto o sestavení jeho v obecných rysech pokusiti! Omluvou budíž nám v tomto počinání do-

¹⁾ Srov. str. 96 a násl. t. d.

²⁾ Srov. str. 147 a násl. t. d.

kázaná pravda, že čím hloub do dávnověkosti, tím živější a těsnější byla národní pospolitosť rozličných slovanských národů mezi sebou, pročež také s věcí k víře podobnosti přenéstí lze rysy a barvy obrazu jednoho národa na obraz druhého.¹⁾ Při tomto díle vede se nám, jako nějakému skladateli mosaik, kterýž z úlomků původu dávnověkého snaží se v navržených jím samým mezích přivésti k místu obraz vzhledu takového, jakéhož asi byl za doby, kteréž původem i obsahem svým svědčí. Antické kaménky pestrých barev, tof hle jsou porůznou rozmetané zprávy (často jen v podobě pouhých narážek se vyskytující) starověkých, ale současných spisovatelův o způsobě života rozličných kmenův slovanských, jako Herodeta (mezi r. 456—444 před Kr.), Tacita (60—97 po Kr.), Jornanda (ok. r. 552), Prokopa Caesarejského (ok. r. 562), císaře Mauritia (582—602), císaře Lva VI. (886—911), Konstantina Porfyrogenety (945—959), Dětmara Mezibořského (976—1018), Adáma Bremského (zemřel po r. 1076), Nestora († ok. r. 1116) a Helmolda († po r. 1170), — ti všickni nechť pomohou nám, způsobiti sobě obraz, kterýž, jakkoli ne čistě moravským, na všechn ale případ nazvatí bude lze staroslovanským, kterýž ale zároveň v příčině dokázaného příbuzenství či lépe společného původu Slovanův s ostatními národy arejskými v mnohých věcech stykat se bude s mravy a obyčeji, s náboženstvím, způsobem a ponětí života, starým Řekům, Římanům, Keltům, Němcům a t. d. obvyklého.

Prokop Caesarejský, průvodce velikého Belizara při válečných výpravách jeho v Asii, Africe a Italii, senator a od r. 562 hejtman městský v Cařihradě, líčí nám Slovany, jež ve vojskách Belizarových, jakož i v sídelním městě říše Byzantské s důstatkem měl příležitost pozorovati, co lid postavy velké

¹⁾ Již císař Lev VI., kterýž žil a psal za doby Svatoplukovy, vyznává sám v Taktice své (hl. XVIII, č. 99) „že ještě za jeho časův národnově slovanskí byli sobě v mravích, obyčejích a způsobě života zcela podobní.“

a silné, pleti nemnoho bílé a vlasu plavého, přebývající v neúhledných, porůznu postavených chatrčích, chudý a málem spokojený, ale prožívající svobodně a v prostém zřízení obecném.¹⁾ Herodot dotýká sivých očí, kterýmiž prý Slované zvláště rozeznávali se od druhých národův.²⁾ Dokonalejší jich obraz poskytuje císař Mauritius.³⁾ Jsou prý Slované lid sprostný, otužilý a nezkažený, dobromyslný, prázdný všelikého záští a lstimosti, přebývající v stálých sídlech⁴⁾ a zemědělství milovný; důrazně vychvaluje při nich věrnost manželskou, znamenité pohostinství, vlídné nakládání s cizími a zajatými a neumořitelnou lásku k zpěvu. A však nechť co svědek očítý sám rozpráví o nich vlastními slovy: „Slované snadno snášejí zimu, vedro, nahotu těla a nedůstatek potrav. K hostům jsou přívětiví a opatrujíce jich s velikou bedlivostí všeliké škody, bezpečně provodí je k cíli cesty jejich. Přijde-li ale host nedbalostí průvodčího přece k nějakému úrazu, má to soused i hněd za svou povinnost, pomstít škody onoho na neopatrném průvodčím. Plenníci jejich neodsuzují se, jako u jiných národův toho jest obyčej, na vždy svobody své; dávat se jim toho rok, aby dle vlastní vůle návrat do otčiny směli sobě výkupem způsobiti nebo jako lidé svobodní a přátelé mezi nimi zůstat. Stád (statku) a obilí (zboží) mezi nimi jest hojnost, zvláště ale prosa a pohanky, kteréž schovávají ve stozích. Věrnost manželskou vysvědčují ženy jejich i tím, že po smrti muže

¹⁾ Procopius de bello gothicō libri IV. ex recensione G. Dindorfii, Bonnae 1833. Vol. II. p. 322 et sqq. Výrazněji ještě pronáší se o této svobodě dřevních Slovanův císař Leo VI. ve své „Taktice“ kap. XVIII, č. 99. podlé vyd. Florent. z r. 1745.

²⁾ Herodoti hist. lib. IV. cap. 108.

³⁾ Mauritii Strategicon lib. XI. cap. 5.

⁴⁾ Již Tacitus dokládá (Germania, cap. 46) o Slovanech: „Venedi... inter Germanos potius referuntur, quia et domos fingunt et scuta gestant et pedum usu ac pērnicitate gaudent, quae omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus.“

svého ráději samochtíc utápějí se, než aby žili v opuštění.¹⁾ Nejraději usazují se v nepřístupných lesích a na podobných březích řek, močálův a jezer. V přibýcích svých způsobují sobě rádi pro náhlou příhodu kolikerý východ. I nejpřetebnější

¹⁾ Srov. též cís. Lva Tact. cap. XVIII, n. 106. Svědectví toto nepríčí se nikterak podstatnému domnění, že mezi pohanskými Slovaný bylo mnohoženství v obyčeji; v Indii, kdež mnohoženství od pravěku též je obecné, nebylo přes všechnen odpor Angličanův posud lze zameziti známé spalování vdov. Vždyť pak je jedinoženství teprv ovozem osvíceného křesťanství; proč nemá toto mravní vítězství též míti platnost mezi Slovaný? Ještě okolo r. 874, tedy za doby utvrzeného již křesťanství na Moravě, shledává papež Ján VIII. v listu Kocelovi učiněném toho potřebu, vyhrožovati vyobcováním z církve všem těm, „qui uxores suas dimiserunt vel illis ad alias viventibus migrauerunt nupcias . . . precipue cum hec pessima consuetudo ex paganorum more remanserit.“ Tedy z dob pohanství zachoval se šeredný obycej zapuzovati ženy a pojímati jiné (Wattenbach, Beiträge, str. 49) Dokládá-li tedy Kozmas o Češich v I. knize, kap. 3 (u Pertze na uv. m. IX. 34): „quia etiam et ipsa connubia erant illis communia. Nam more pecudum singulas ad noctes novos ineunt hymeneos, et surgente aurora trium gratiarum copulam et secreta amoris rumpunt vincula“: tož asi zrovna tak málo vzdaloval se v podstatě pravdy, jako když v knize I. hl. 36 (u Pertze na uv. m. str. 58) k r. 1002 takto se pronáší: „Quia tunc temporis (t. j. za Oldřicha), prout cuique placuit, binas vel trinas coniuges habere licuit: nec nefas fuit viro rapere alterius uxorem et uxori alterius nubere marito . . . vivebant enim quasi bruta animalia, connubia habentes communia.“ Že ostatně tento obycej býval netolikо vůbec platný a dluho ještě potrvá, toho zřejmým svědectvím jest zákon, od pražského biskupa Šebíře a knížete Břetislava r. 1039 za příležitosti vyzdvížení ostatků sv. Vojtěcha v Hnězdně polském způsobený (Cosmas, lib. II. 4, na uv. m. str. 68): „Ergo hoc meum maximum et primum sit decretum, ut vestra connubia, que hactenus habuistis ut lupanaria et cetera brutis animalibus communia, a modo iuxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat, ut una vir coniuge et coniunx viro uno contenti vivant.“ Již v 9. věku naříká sobě ostatně pohanský vlastenec Záboj (v Ruk. královor.) na cizího nepřitele (Franky), ano přikazuje „i jedinu družu nám imeti po vsiej púti z Vesny po Moranu“ atd. Srov. ostatně Dr. H. Jireček, Slov. právo I. na více místech.

věci chovají rádi v podzemních skryších, dávajíce sobě pohled, jako by docela byli chudí a od kořisti se živili. V soutěskách a krajinách, v kterých je mnoho skryší a průchod obtížný, rádi se s nepřitelem potýkají, neoddalujíce se ale také náhlých výpadův a všeliké lsti válečné. — K rozličným fortelům jejich náleží počisti i snadnosť, způsobiti sobě přechod přes řeky. Co učení a dobrí potapěči dovedou déle vydržeti pod vodou, než kdokoli jiný; aby mohli vydychovati, užívají dlouhé trubice, kteráž z úst jim vyniká nad vodu, poskytuje takto vzdachu do vůle. — Ozbrojena spartíš každého Slovana dvěma oštěpy, některí mají také štíty, ale tak nemotorné velikosti, že s těží přenéstí je s jednoho místa na druhé. Dřevěné lučiště a nálepy (jedovaté střely) jsou také jich zbraní útočnou, tyto úcinku tak nebezpečného, že toliko rychlé a mocné prostředky, jako vyříznutí rány, zachovávají raněného od smrti. Nesnesou prý nejvyššího vojevůdce nad sebou, nezřídka se mezi sebou až na smrt pronásledujíce. Spořádaných šíkův a útokův celými zástupy v poli neznali. Chtějí-li na nepřitele udeřiti, vzkříknou stojíce k bitvě a když nepřítel odpoví, postupují ku předu; neuciní-li tak, nedbají více, aby sami ho vyhledali, nýbrž zajdou do lesův, majíce za prospěšnější, na půdě neschůzne vyčkat útok. — Nezřídka svádějí nepřitele líčeným útěkem, zůstavujíce mu často na pochmat zboží svého, a však jen aby si pro ně, an plení neprozretelně, obnovíce útok zase přišli. Slibu jejich důvěrovati, neradno. K smlouvám těžko je nakloniti, snáze jest strachem, než dary udržeti je v poslušenství. Příčina toho jich ustavičná nesvornost a neustupnost, žádný nechce druhého poslouchati. — Cheče-li s prospěchem na ně válečně udeřiti, učí tak jediné za doby zimní, když stromy jsou bez listí, neposkytujíce jim skryše, když sněhové a zima překážeji polonahému tělu v mrštnosti, když mají nedůstatek potrav a zamrzlé řeky snadno lze překročiti. — Zvláště pak chraniž se výpravy letní, pokud by krajiny, do kterých má býti válka vnešena, vyslanými špehéri náležitě nevyzpytoval a kmeny jejich, po případě spolené, jízdným i pěším lidem nerozplašil. A poněvadž mezi

nimi jest mnoho náčelníkův, nemajících společných úmluv mezi sebou, bude zajisté s prospěchem, druhého z nich, jehož kmen přebývá nám nejbliže a s jinými obcuje, sliby nebo také dary k naší vůli přivést, aby takto přečkaženo jim bylo spojiti se pod jednou hlavou. Zběhův nebo jiných uprchlých od nich, kteříž nabízejí se za průvodčí, třeba jest dobré ostříhati, neboť i Římanu nelze v té věci vždy se dovřovati¹⁾) a t. d.

V těchto udániach a pravidlech válečných dobře zračí se zajisté jak světlé, tak temné stránky nejdávnějších Slovanův, kteříž u porovnání s dřevními Němcí i samým Řekům, té doby hodně již obleněným, viděli se býti lidem nemnoho válečným, což ovšem snadno lze sobě vyložiti. Lid zemědělství sobě hledící (a takovým byli po výtce Slované) nechápe se nikdy zbraně k útoku, ale k obraně, a poněvadž Slované za mnohá století sotva asi měli příčiny k válce, zůstali od povahy měkci a hluku zbraní málo žádostiví, z čehož ale nikterak nesluší zavírat, jako by vůbec nebývali udatnými; slova „nebojovný“ a „bázlivý“ daleko jsou od sebe. Příliš často měli jsme během dějin zde vypravovaných příležitost, zmiňovati se o válkách, v kterých starí předkové naši „bojovným“ Němcům udatností a uměním válečným v ničem neustupovali, vyrovnanájice se jim skoro i v rozpustilosti vojenské. Pamatujmež jen na války z r. 883 a 884 a kruté pustošení Pannonie. Ale všecky tyto, věčim dílem vítězné a šfastné války nebyly přece s to, vyhladiti základní stránku povahy slovanské, mírumilovnost totiž. Půda, brázdená pluhem a vlastním sprězením volův vzdělávaná, na kteréž seděl Slovan v chatrči své jako strom na kořenech, byla mu nadě všecko a na ní postavil také první základy společenského života svého, kteréž od oněch, jež spatřují se u souvěkých Němcův, již proto v podstatě lišiti se musily, poněvadž mezi Němcí byly hotové rozdíly stavův, kteréž v teh-

¹⁾ Ve shodě s tím, co zde skráceně uvozujeme, shledávají se též zprávy císaře Lva VI. v jeho Taktice hl. XVIII. č. 99 až 108.

dejší Moravě sotva spatřují se v počátcích svých. Sv. Methoděj vzpomíná toho zvlášť při Gorazdovi, že byl muž vlasti své svobodný; bylit tedy na Moravě té doby již i lidé nevolní, a jiní pramenové jmenují výslovne „comites“ a „primates“ této země. A však kotvou, o kterouž opíral se národ a kteráž přese všechny ukrutné bouře, provalivší se za dobu staletí nad slovenským východem, až po dnešní den drží koráb politického bytí Jihoslovanův na povrchu, bylo nezkalené ponětí příbuzenství, jednoty rodu, čili, abychom užili starodávního jména tohoto svazku, čeleď neboli záduha.

Za naší doby znamená čeleď či záduha u Jihoslovanův (jak tureckých, tak rakouských kromě Slovenců a některého dílu Charvátův) tolík co nedělený a nedílný statek hospodářský, kterýž jedně sedlské rodině co celek domácího jméni přináleží. Takové zavedení spoléhá především na jednotě rodu a pospolitosti jmění. „Základní jmění“ (pozemky, stavení, dobytek, u dřevních Čechů dědina, u Jihoslovanův a snad i Čechův stěžer zvané) „náleží všem členům téhož rodu vespolek; protož není otec nebo nejstarší syn rodu samojediným vlastníkem statku, nýbrž všecky k rodu příslušné osoby mají stejné právo k tomuto jmění, aniž by kdo mezi nimi směl se učiniti pánum stěžeru nebo opovážiti se toho, aby ostatní členy rodu podíluv jejich výkupem zbavil a z dědiny vybyl. Veškeré hospodařství považuje se co trvalé útočiště a pramen výživy celého spolku rodového (čeledi, záduhy) pro časy přítomné i budoucí a dělí se pro způsobení nové záduhy mezi živými, nikoli ale cestou dědictví, kteréžto poslední, dokud vůbec několik osob na statku v záduze zůstává, nikdy nemívá platnosti a toliko v tom případě se dopouští, kdyby všickni členové záduhy až na jednoho vymřeli nebo, vzdadouce se práva svého k stěžeru, jiné zaopatření sobě oblíbili. Poslední potomek smí vzhledem k jmění čelednímu učiniti poslední pořízení a není-li tohoto, nastoupí pořad obecného práva dědického. Zejména v záduze muž, zanechav děti, dědi tito bez odporu soukromní jeho jmění, podíl ale, jež byl držel za živobytí

svého z jméni zadruhy, není věci dědictví; zadruha, ku kteréž i vdova i děti jeho přináleží, jest nepopíratelným dědicem. Děti ženského pohlaví požívají všech práv čeledi, dokud se nevyvdají, majice býti i ošetřování i vychování. Zádrhu hospodaří společnými silami. Při hospodáři (gospodar, starešina, starosta, vladyska) jest vrchní správa statku i zadruhy, jakož i moc výkonná, dospělí mužští členové pak radí a usnázejí se vespolek o vážných věcech, jinak ale vykonávají toliko rozkazy hospodářovy, přičinujíce se tak společně ke zdaru celku.“

„Hospodárem nebývá vždy nejstarší muž zadruhy. Zbyl-li v ní toliko jediný otec, synův nemající, zříká se vladycvi svého dobrovolně, shledav, že síly mu ubývá. Hodnosti své neodevzdává vždy nejstaršímu, nýbrž nejchytřejšímu, nejstatečnejšímu synu, a je-li bratr jeho nebo jiný přibuzný v domě, třeba i tomu, pokud je starší nebo způsobilejší nad syny. Často docházívá také na volbu. Hospodář napomíná a vede neposlušné k pořádku; všecko děje se společnou shodou; lid rád o všem rozmouvá a radí se; hospodář takový, kterýž toliko jme se poroučeti, nedokládaje proč, z pravidla bývá v nenávisti. I s paccholkem smlouvají se, co by náleželo činiti. Dospělí jdou po práci polní, mladší vodí dobytek na pastvu; hospodyně (vladyska) zůstává s drobnými dětmi doma i připravuje oběd pro všechny vespolek, a když vráti se dobytek na poledne s pastvy, roznázejí pastouškové hotové jídlo na pole i sebe vzdálenější, kdež pracují dorostlí; jinak sedává celá zadruha při jednom stole. Ženy, kteréž mají děti při prsu, brávají dítě i s kolébkou s sebou do pole, aby nemařili času docházením domů. Cesta z domova k práci polní, jakož i čas, kterýž tráví děvčata při hlídání dobytka na pastvě, vyplňuje se bez ustání předením a zpěvem, při čemž mají předivo (len nebo konopí) obyčejně i s kůželem za pásem. Večer a za doby zimní předou nebo tkají ženy, mužští pak zanázejí se hotovením domácího a polního náradí. Co takovým způsobem získají, stává se soukromným jich jménem. Je-li v poli na pilno, bývají i sousedé

na pomoc prošení,¹⁾ kterýmž při nejbližší příležitosti zadruha podobným způsobem se odsluhuje. Bývá v skutku s potěšením, dívat se takovému pomocnému zástupu. Práce stává se pravou slavností; za celý boží den zpívají a v podvečer pouštějí se do tancování „kola“.

„Výtěžek hospodaření brává hospodář a hospodyně v uschování a opatrování, z něho pak zapravuje se, čeho rod potřebuje a veřejná povinnost vymáhá. Hospodář zakupuje pro všecky členy čeledi šatstvo vlněné a obuv, mužským i čepice a klobouky. Prádlo zřídka kdy skrze kupi se jednává; neboť ženy hotoví je samy jak pro sebe tak svou rodinu, ku kterémuž konci manželé dostávají své záhony na některém poli obecném, na kterémž zasívají sobě len a konopí, jež podlé času a prázdné chvíle, věčim dílem ovšem v noci, připravují a předou, tkání pak v zimě provozujíce. Vdovcům a starým, sešlým osobám způsobují to nejbližší příbuzní, sestry, dcery nebo snachy. V některých krajinách vystřídají se ženské u vedení vnitřního hospodařství, ujmajíce se pořadem na osm dní kuchyně, pečení chleba, ošetřování drůbeže, dojení krav a t. d.; takové hospodyně říkají „reduša“, t. j. strádná hospodyně. Starší ženy, zvláště pak takové, jež mají snachu v zadruze, sprostují se docela, snoubenci na jeden rok této obtížnější práce. Neboť snatkův nezbraňují v zadruze žádnému dospělému muži, ba jsou tomu spíše rádi, že spolku přibude nové síly, a ztenčí-li se v čeledi valně počet hlav, přijímají do ní skrze sňatek i muže z cizí čeledi, kterýmž pak dává se stejně právo k dědině s domácími členy. Vydvávají-li se děvčata z domu, dostávají výbytné (věno) z jméni nemovitého, poněvadž k stěžeru či dědině nemohou se táhnouti; platit zde tedy pravidlo: muž starý se o ženu svou. Vyjde-li kdo ze zadruhy, přecházejí mlčky práva jeho k dědině na ostatní pozůstalé členy. Takovým způsobem vztahuje se zde ponětí rodiny na celé nejbližší

¹⁾ Sousedská pomoc taková nazývá se u Srbských „molba“, u Čechů (v obci) podnes ještě „lánska“. Srov. Dr. Jirečka Slov. právo I. str. 69.

přibuzenstvo, a vzájemná jich práva a povinnosti mají pevný základ v dědině, kterouž spolek drží.“¹⁾

Poněvadž tento obraz života rodu nebo čeledi slovanské až po dnešní den jest základem všeho pospolitého žití slovanškého obyvatelstva v Slavonii, Srbsku, v celé Hranici vojenské (kdež je i zákonem upraven), v Bosně, Hercegovině, na Černé Hoře, v Bulharech a v pobřeží moře adriatského, v Dalmácii, ano dílem ještě v Charvátsku a býv. srbské Vojvodině, maje nad to i mezi lidem velkoruským až hluboko do Sibiře zvláště ve formě místní a okresní obce (tak zv. „miru“ a „volosti“) starodávní platnost²⁾: tož jest bezpečně třeba, — zvláště povází-li se, jak velice k tomu od desátého až do devatenáctého století Benatčané, Uhři, Turci a Francouzi v jihoslovanských krajích se přičňovali, starověký rád tento oslabiti a vyhladiti, — ustanoviti se na tom přesvědčení, že onen obraz rodinný, kterýž tak mocně spoléhá v slovanské povaze, nejen k Jihoslovanům se hodí, nýbrž co vzácné dědictví z doby pravěké pochází, za kteréž zřízení toto ještě všem národům a kmenům slovanským, tedy i Moravanům, bylo společné. Domnění takové lze tím jistěji za čistou pravdu pokládati, poněvadž i v českém i moravském životě rodinném v mnohem pozdější ještě době shledávají se stopy, kteréž za pozůstatky tohoto utěšeného a čistě lidského obrazu prohlásiti náleží. Vzahujeme se zde především k jmenům vesnic českých a moravských, kteráž velikým dílem svým jsouce patronymická a hromadná, k vladykám a rodům jejich se ponášeji,³⁾ dále na veliké rody Vršoviců, Hro-

¹⁾ Dle knihy „Die Hauskommunionen der Südslaven“ od Og. V. Utěšinoviče, ve Vídni 1859, str. 20—24. Srov. ostatně dr. H. Jirečka „Slov. právo“ I. str. 63—74.

²⁾ O zřízení mirském a volostném na Rusi srov. prof. Jos. Erbena „Zeměpis a statistika Ruské říše“, v Praze 1868, str. 450 a násł. a na j. místech.

³⁾ Dr. H. Jireček páčí ve svém Slov. právě I. str. 137 a 138 počet osad takových (na ice nebo y, st. i ci a i, se končících) v jediných Čechách na 4000, prohlašuje je tu, jakož i na Moravě (str. 66) pod-

noviců a j. v Čechách, na tak zvané „vladaře domu“ v dřevních šlechtických domácích rodech v Čechách a na Moravě, ba na samý zákon stařeinství českého knížete Břetislava (z r. 1054), konečně též na nejstarší památku českého a slovanského básnictví a práva vůbec, na tak zv. „Rukopis zelenohorský“ (z IX. věku). Dva bratři, Chrudoš a Štáhlav, Popelovici, přeli jsou se o dědiny otcovské. Rozhodnutí této pře vznáší Libuše, pramáti knížecího rodu Přemyslovčů, na sněm, složený z lechův, kmetův i vládyk, kteříž, jakkoli prý rozdělení dědiny na stejně díly zákonem též se dopouští, nalezají konečně ve shodě se „zákonem věkožizných bohů“ na společné vládnutí s dědinami, jakkoli starší bratr, Chrudoš, ovšem jaksi po právu německém, co prvorovený celou dědinu mítí žádá. Dle staro-německého práva dědického nezbraňovalo se ovšem, děliti statek, a jakkoli nedostávalo se prvorovenému vždy nejvěčšího podílu, dělili synové po stejných dílech nebo aspoň tak, že žádný nebyl z dědictví vyloučován.¹⁾ Toliko u porýnských Tenkterův stával se prvorovený právní a samojediným dědicem.²⁾

Z takových rodových čeledí, jak jsme je právě byli vylíčili, vznikaly vzhřestem jejich naše obce vesnické, kteréž z pravidla byly na počátku sídly či osadami jediného tolíku rodu. V čele obce vesnické stával také z rodu volený představený, vladyka, kmet, kněz, glavar; neboť ves, obec (tolik co spolek, soubor všech), též sědlo, sědlišče, osada (v starých pramenech „locus“ na rozdíl od castrum, civitas = hrad) nebyla vlastně ničím jiným, leč sídlo vzrostlé počtem hlav čeledi či nedílné jmění rodu pospolu zůstávajícího, pročež také velký díl a to právě nejstarší jmena osad slovanských, jak jsme výše již připomenuli, jsou patronymická, ukazujíce k praotci celé čeledi

statně za nejstarší osady v zemi (ne mladší X. věku). Dle toho sestavil také prof. E. Vocel k dílu svému „Pravěk země české“ II., v Praze 1868 mapu, zobrazující objem nejstaršího osidlení Čech skrze Slovany, pro Moravu pak Dr. H. Jireček k IV. dílu: Mähren's Allg. Geschichtre von Dr. B. Dudík.

¹⁾ G. Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte I. str. 41.

²⁾ Tacit. Germ. cap. 32.

a tudíž i dědiny a vsi. Nazývali se praotec Sěn, nazývali se potomci jeho co čeleď a obec Sénici (od 13. věku Sénice, Sénice), nemajíce i pro osadu svou jiného jména; říkali-li mu Chřen (Chrěn), Nezamysl, Ninonja a pod., nazývání potomci jeho (čeleď i osada) Chřenici a Chřenovici, Nezamyslici, Ninonici atd.¹⁾. Poněvadž pak původně veškeré obyvatelé jedné vsi či dědiny příslušeli k jednomu rodu, užívajíce i jediného příjmi, vysvětluje se tím veliký proti jiným zemím (zvl. německým) počet osad vesnických na Moravě i v Čechách, ale i skrový podnes objem, jakož i koncentrický jaksi způsob stavby jejich, neméně i obyčej, vždy se zachovavší, že totiž v našich vsech na vzájem sobě podnes ještě strýčkují a tetkují. „Jistý počet takovýchto obcí vesnických, jichž sousedé zachovávají povědomí pospolitého původu, držíce co osadníci kraj věčim dílem v mezech přírodních“ (t. j. poříčí řeky některé, horské údolí nebo kotlinu a t. d.) „majíce společné jméno rodové a společné různočečí a stojíce pod společnou hlavou, buď volbou nebo přivolením k správě povolanou, činí jedno pokolení, t. j. župu, plémě, také rod, u latiníků tribus, pagus. Náčelník plemene zove se z pravidla župan, kněz, vojevoda (dux, regulus), a oblast, v kteréž plémě jest rozsazeno, nazývá se župa, krajina, vlast, zembla (provincia, pagus). Důstojenství „kněze“ bylo obyčejně v některém rodu, vládnoucím jistými znamenitými vlastnostmi nebo i rozsáhlější dědinou, a sice v tom způsobě dědičné, že volbou povyšen jest vždy někdo z rodu toho na kněze, ale bez určité posloupnosti. Odtud stávalo se také, že po otci nenásleoval vždy syn, nýbrž zhusta bratr, starší nebo i mladší, v hodnosti této. Středem župy byl hrad (grad, gród, gorod, z kmene graditi), sídlo kněze, shromáždiště sněmův župních, městiště hlavního chrámu či svatyně a za dob válečných úto-

¹⁾ Srov. o této stránce místopisu slovanského článek Fr. Slámy v čas. česk. Musea r. 1834 str. 394 a násl., Palackého článek „Rozbor etymologický místních jmen českoslovanských“, tamtéž str. 404, pak Dr. H. Jirečka: „O původu osad u nás“ ve Světozoru 1860 č. 1, 2 a 5, a téhož Slov. právo I. 63 a násl. a na j., jakož i Miklosiče v Pamět. císl. ak. n.

čiště lidu župního. Kdo držel hrad, byl pánum v kraji. Takové hrady (castellum) staly se od polovice X. věku sídly županů zeměpanských (castellanus), když totiž za doby panování obou Boleslavův v Čechách (935—999) na základě původního rozdělení obyvatelstva na župy a kmeny pozdější politické zřízení Čech a Moravy, t. j. zřízení župní, počalo bráti mocný průchod. Oblasti plemen či kmenů¹⁾ staly se odtud okresy politickými (provinciae, regiones, districtus, comitatus) a na místo dřevní moci župní nastoupili nyní zeměpanští úředníci, kteříž moc svou drželi a vykonávali jmenem knížete celé země, nikoli jmenem vlastním²⁾, tedy právě naopak, než v Němcích, kdež z osobních úřadů hraběte, vévody a t. d. počali jsou se týmž časem dědiční říšti stavové vyuvinovati.

Bylať tedy Morava za doby Mojmírovcův rozdělena na župy, a v každé z nich stál hrad, k jehož stavění, zachování a bránění bylo všecko statečné mužstvo župy vázáno. Pohřichu známe z této doby bezpečně toliko jediný hrad, t. j. při stoku Dyje a Svatky položený Děvín.³⁾ K tomu naleží dle toho, co na str. 123 a násl. jsme připomenuli, přidati ještě Velehrad, sídlo knížecí, pak i hrad Lověticův (Lauenthalburg, n. Břeclav) a oba

¹⁾ Oblasti plemen či kmene byla župa; čím mocnější ale a rozlehlejší kmen, tím více míval žup. Hradové neměli původně jiného jména, než kmenového, nové hrady v nových župách pojmenováno pak již jinak, t. j. dle zakladatele n. dle místních okolností (Slov. právo I. str. 41). Na vlastní Moravě rozeznává Jireček (Slov. právo I. str. 57 a násl.) tři té doby dle jmena známé kmene, totiž: Moravané (v poříčí řeky Moravy, v středu země), Holasici či Holasovici (Golięscy, v nyn. Opavsku, za Jeseníkem) a Lovětici či Lovětici při dolejší Dyji (ve východní Břeclavě = Laventenburch). K tomu přidati sluší (dle rozlohy tehdejší Moravy, námi výše určené) nepochybě i Rakusy (dva kmene) při hořejší Dyji a Chubi, jichž jméno později od Slovanů českých a moravských na celé markrabství Východní přenešeno.

²⁾ Srov. Dr. H. Jirečka „über Eigenthums-Verletzungen und deren Rechtsfolgen nach altböhmk. Rechte“, ve Vídni 1855, str. 2 a 3; obšírněji o plemenech či kmenech v jeho Slov. právo I. na str. 44 a násl. pak o „vývinu obce zemské“ tamtéž str. 119 a násl.

³⁾ Srov. zvláště str. 87 t. d.

hrady Rakúsův¹⁾) při Dyji a Chubi. Zeměpisec Bavorský, vrstevník Svatopluka našeho, kterýž zprávy své o zemích slovanských měl od kupcův a snad i od missionářův německých a proto také jen chudě o jmenech kmenův a počtu hradův nás poučuje, rozpráví ovšem o 11 hradech, kteréž za jeho doby spatřovaly se na naší Moravě²⁾; a však kde stávaly jsou a jak asi se nazývaly? Snad najdeme je, vzpomenouce sobě, že hradové takoví bývali střediště žup a že tudiž zeměpisec bavorský, kladá do Moravy 11 hradův, podává tím zároveň jakési rozdělení Moravy na 11 žup.³⁾ Z 13. věku známo jest na Moravě v tehdejší rozloze 19 žup a župních hradův⁴⁾, z těch pak připomínají se v XI. věku toliko Hradec (v Opavsku), Olomúc, Úsov, Úso-brno, Brno, Přerov, Pustiměř, Spytihněv, Hodonín, Břeclav (Briačislav), Podivín, Strachotín, Pravlov, Rokyteň, Znojmo, Bětov. Vzdaž-li všickni tito prastaři hradové, a ne-li všickni, kteří z nich pamatují ještě časy Svatoplukovy, zůstane, tuším, snad na vždy nerohodnuto; poněvadž ale místa, zvláště pevná, nevznikají tak rychle, jako druhdy ke zkáze přicházejí, a poně-

¹⁾ Dr. H. Jireček (Slov. právo I. 30 a 31, a dříve již ve Světozoru) dává dle vší podobnosti Rakásům dva hrady, t. j. vlastně tak řečený hrad Rakúsi (staroněm. Ratgoz, Ragze a j., nynější město Schloss-Raabs při stoku obou Dyji), pak hrad Polanův — Rakúsův při hořejší Chubi (nyn. Klein — Raabs, v místní obci Pölla = Polany), jakkoli považuje kraj obou kmenův za zvláštní krajiště Francké, t. j. vlastně rakouské, vylučuje je tedy z objemu tehdejší říše Moravské.

²⁾ Zeměpisec Bavorský (Cod. dipl. Mor. I. 67), s komentářem vydaný též od Šafaříka v Starož. str. 980 a násł., praví: „Marharii habent civitates XI.“; dále pak, pověděv dříve o Bulharech: „Est populus, quem vocant Merehanos, ipsi habent civitates XXX.“ Šafařík vztahuje toto místo k dolejší č. Veliké Moravě (srov. str. 65 t. d.). Zeuss zase prohlašuje v díle svém „Die Deutschen und die Nachbarstämme“, str. 64. čtení toto za mylné, a čte: „Serebani“ t. j. Srbové, jakkoli tím sebe sama zase přivádí do rozpakův. Annal. Fulda, píší o takových hradech k r. 864, 869, 870 a 872 a t. d. (Srov. naše dílo na dot. místech.)

³⁾ Holasicum dává týž pramen 5 hradův. (Srov. Cod. dipl. I. 68).

⁴⁾ Jireček Slov. právo II. str. 13—16, dříve již v Památkách archaeolog. a místopisných r. 1859 díl III., str. 18 a násł.

vadž nelze přece nikterak za pravé přijíti, že by Morava, o které v desátém věku historie zcela mlčí, té doby bývala liduprázdná: proto dopouští se vždy domněnka, že některí z těchto hradův byli ještě svědky časův Methodějových. K Brnu, Olomouci a Podivinu važou se bez toho stará podání. Bylo-li ale na Moravě tak málo hradův dle ujištování zeměpisce Bavorského, to by asi, hledíc ovšem na věc s tehdejším německým stanovištěm IX. věku (neboť Němci neměli nikdy hradův ve smyslu slovanském), že totiž čím věčí počet branných mužův v zemi, tím menší jest potřeba pevných míst, — Morava byla té doby musila čítat velké množství obyvatel.¹⁾ Bodřici měly 53, Veletice Liutici 95, Lužičané 30 hradův, a přece jak skrovné bylo, zvláště při těchto posledních, zemiště, jehož náleželo jim brániti u porovnání s Moravou.

Vzhledem k otázce, jak asi hrady takové se stavěly, připomenuli jsme již na stránce 87 tohoto díla, s jakým podivením dívali jsou se Němci na hrad Děvín, když jali se ho r. 869 obléhati. Udání, že dřevní Slované zakládali hrady své nejraději v lesích a při vodách, kteréž nepřiteli zbraňovali přístupu a v kterých mistrně dovedli bojovati, že je pak nad to ještě opevňovali příkopy, násypy a dřevěným týněním,²⁾ hodí se ovšem také k jiným národům — prvotně pomáhal člověk všudež jen přírodě, pokud nestačila — podobně i zpráva, že i přibytky i jiná stavení jejich byla ze dřeva. Že podobné

¹⁾ O Bulharech praví na př. týž zeměpisec (Cod. dipl. Mor. str. 68): „Vulgarii, regio est immensa et populus multus, habens civitas V, eo quod multitudo magna ex eis sit, et non sit eis opus civitates habere.“ Že to ostatně jen náleží německý a že spíše souditi lze na nedostatečné zprávy, jichž dostalo se zeměpisci Bavorskému, dokazuje veškeren rozvoj župního zřízení v 11. až 13. věku v Čechách i na Moravě. Srov. ostatně Jireček Slov. právo I. str. 41. Oných 11 hradův vztahuje se nepochybně jen k vlastnímu kmeni Moravanů.

²⁾ Jornandes a Mauricius v Šafaříkových Starož. str. 693 a 969. — O způsobě stavby hradův slovanských, zvláště pak v Čechách, jedná obšírně a důkladně J. E. Vocel: „Pravěk z české“ II. čl. 9. str. 388 až 439 (i s popisy a plány hradišť).

stavby ode dřeva byly té doby i v Němcích, zvláště pak v blízkých Bavorových v obyčejí, toho svědectvím jsou zákony Bojuvské, které ukládají přísné pokuty oném, kdož by dřevěné pilíře při staveních pilou nařezávali¹⁾. že Slovan nejradiji příbytek svůj zakládal u prostřed dědiny své nedaleko pramene nebo potoka, dá se ovšem velmi snadno vyložiti, jako povlovné přistavování druhých stavení vesnických v podobě řady nebo volného kruhu, když zejména rodiny nemohly se v prvočinném domě otcovském více směstnati, chtějice ovšem přece v čeledi i na dědině zůstat. Na Slovensku jsou podobně co u Jihoslovánů stavení obytná vzdálena od sebe a více roztroušena, na Moravě a v Čechách, kde poloha toho dopouští, naopak hustě při sobě a skoro bez vymíny dle téhož základního rozvrhu postavena, který od německých osad nápadně se liší, pocházeje beze vši pochybnosti z dob nejdávnějších.

Kamene a vápna užívali tehdejší Moravané zajisté v takových rozměrech co staviva při jistých staveních a částech jejich, jako se to dělo u Němcův, zvláště při stavbách kostelních. Vzpomeňmež sobě, že Salzburgský arcibiskup Liutpram zedníky, malíře, zámečníky a tesaře poslal k Přibinovi na Blatengrad, aby zde postavili zděný kostel sv. Adriaňana. Příklad takový nezůstával ovšem bez následování, zvláště když naši sv. apoštoli co osvícení Řekové na Moravě ujali se činnosti své. Ovšem nelze tohoto tvrzení žádným pozůstalým stavením té doby, ba ani ssutinami jeho doložiti — za nejstarší, zachovalé stavení na Moravě bude asi nezbytné, považovati kaplu romanskou před hradem znojemským,²⁾ — a však věc podává se sama od sebe. Sloh obloukový čili sloh basilik, jehož stav-

¹⁾ Leges Bajuv. tit. X., cap. 5—14 a tit. XI., cap. 9, u Mederera str. 170 a 192.

²⁾ O této kaple, jejíž vystavení klade se do r. 1055 a 1190 (?), srov. Hormayrův Archiv z r. 1821, č. 66 a z r. 1822, č. 71., pak „Wiener Jahrbücher der Litt.“ z r. 1823, díl I., str. 33, jakož i jiné spisy a časopisy.

bám naši apoštoli v Byzantu i Římě dosti měli příležitosti divati se, stal se asi typický i u nás. Poněvadž pak záhy již bývaly kostely nejhlednějšími a nejpevnějšími stavbami v místě, na jichž opatření proti nepřátelům také pomýšleno, proto nazývají asi podnes západní Slované chrám „kostelem“ (castellum).

Měli-li však dřevní Moravané hrady, jimž sami Němci se obdivovali, jakož i zděné kostely a přebývali-li sami po dvorech i vsech co lid rolnický: tož rozumí se samo od sebe, že byli i rozličných nástrojův, jakož i řemesel a umění znali. Dokud lidé zůstávali o sobě v pouhých rodinách, bez společenského a státního svazku s druhými, dotud bylo nezbytné, aby všeliké potřeby života sami sobě spořizovali, nemohouce ovšem toliko na vyhotovení jedné věci přestávat. Když ale lidé vzrůstali v národy, způsobujíce sobě též spolky státní, pak smělo nastati rozdělení práce, a tím zvláště spolky výrobné, průmyslné; potom teprv mohl jednotlivec všecky ostatní potřeby sobě odjinud opatřiti, obraceje čas svůj toliko na vyhotovení jedné. A tak shledáváme i při nejdávnějších národech, s nimiž v historii setkáváme se, jistou míru činnosti průmyslné, kteráž zároveň (i bez výslovných o tom zpráv) ukazuje k jistému druhu stavu řemeslnického, jakkoli třeba ne v sobě uzavřeného; dle počtu a rozmanitosti takových spolků výrobných lze pak i měřiti stupeň pokročilosti národa. Poněvadž pak v době, od nás právě sjednané, s nenepatrným počtem odvětví průmyslné činnosti na Moravě se shledáváme: třeba dopustiti, že lid náš nalézal se na nejlepší cestě osvěty právě té doby, když Madaři násilně jali se ji nájezdy svými dusití. Průmysl vyvinul se u nás jako i u jiných Slovanův¹⁾ z nezbytné průmyslné práce v rodině a čeledi, kteráž podáním čím dál tím více se zdokonalovala,

¹⁾ Průmysl tento, jež nazývati lze v původním slova smyslu domácím, podnes obecný jest u všech Slovanův, u kterých i zřízení čelední se zachovalo; pozůstatky jeho přečkalý ale u jiných samo zřízení čelední, jako u Slovákův, zvláště v stolici Zvolenské, Gemerské i Novohradské,

stávajíc se při výhodných okolnostech (jako při dobrém odbytu, důstatku a lacinosti materiálu a t. d.) vedle zemědělství výnosným pramenem výživy celých rodův, a když tyto v obec vesnickou vzrostly, i celých obcí; a tak obrazují se takové spolky výrobné či průmyslné i v starobylých jmenech celých vsí, jako jsou na př. Črtoryje, kdež přebýval lid, živící se (vedle zemědělství) rytm run a děláním model (črt = též modla), Doloplazy (u Kroměříže i u Olomouce), osada, obývaná od horníkův, Jamnice t. j. Jamníci = dobyvatelé stříbra z dolův, Kladruby (u Valašského Mezíříčí) t. j. kolonie drvoštěpů, Štíty = hotovitelé štítův, Brtnice (u Jihlav) = včelaři lesní a j. v. V Čechách, kdež jmena tato vůbec jsou hojnější²⁾, nalezneš krom toho Jilovice (t. j. těžitelé zlata a stříbra z nánosu říčního), Kováře a Kovary, Koloděje (t. j. koláře), Mečíře, Štíty, Brníky (hotovitelé brnění), Košíře (hotovitelé plteného náčiní), Voděrady (stavitelé vodní), Pecerady (stavitelé pecí či kamen), Mezerady (hotovitelé mezníkův), Těchody a Těchorady (hotovitelé jarem na záprěž), Mydlovary, Mukoděly a Mlynáře i Mlynary, Lnáře, Hrnčíře, Cetorady (hotovitelé cet = okras i peněz), Črtoryje, Žrnoseky, Skláře, Jamníky i Rudníky (t. j. zvláště dobyvatelé železné rudy) a j. v., jichž význam je posud pochybný. Listinami lze řemesla na Moravě ovšem teprv protu dobu dokázati, které svědčí již takové pisemní památky přímo; poněvadž ale řemesla nezáleží na diplomech, vznikajíce ze skutečné potřeby, pročež lze za pravé míti, že taková řemesla, o kterých teprv v XI. věku zmínka se děje, zajisté velikou věčinou již v X. století a dříve na Moravě provozována byla. Řemesla bečvářů a bednářů vznikla na př. ze skutečné potřeby a následkem vinařství a pivovarství, a obě připomínají se již

u Malorusův v Halicí i Bukovině, jakož i na jižní Rusi. O rozšíření jeho na Velké Rusi i Sibíři a vysoké mře rozvíti a dokonalosti, které tam dosáhl, srov. prof. Erbena „Zeměpis a stat. Ruské říše,” str. 638—656, dle ruských pramenův.

²⁾ Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 78—81.

v XI. věku, podobně rybaři, myslivci, mlynáři, včelaři, kováři, hrnčíři, zedníci, tesaři, soustružníci, sladovníci a sládci (pivovarji), soukenníci, tkadli, zbrojíři, kotláři, zlatníci, koželuzi a jircháři, kožešníci, krznáři a ševci, ale žádní krejčí; neboť obvyklý oděv vlněný i plátěný hotoven jest od žen v rodinách a čeledech¹⁾.

Jak asi vypadaly oděv a obuv, jakož i domácí a polní nádobí dřevních Moravanův, o tom lze sobě učiniti ponět dle obdobu časův pozdějších, tedy známějších. Až do XI. věku nedostává se k tomu všelikých dokladův. Jediná legenda pannonská připomíná, že po zavedení křesťanství nastaly změny mezi Moravany i v zevnějšku jejich²⁾. Pokřtění začali sobě totiž libovati v krátkých vlasech, — dle ponětí církve znamení pokory a odevzdání se do vůle boží — z čehož souditi lze, že lid, dokud přebýval v pohanství, nosíval vlasy dlouhé. Škorně, krbce čili opanky, jaké chudí Slováci a Valaši podnes ještě nosí, pláště z hrubé, bílé vlny, haleny či loby nazvané, krvna (kožichy), široké, koženné, všelijak vyšivané pásy, přilehající vlněné nohavice v zimě, široké a lněné v létě, byly nepochybným oděvem mužův, — košile (rukávníky) a široké lněné roucho, říza, rubáš řečené a ozdobným pásem přitahované, přes něž za sychravého počasí nosíván volný svrchní šat, skládalý bezpečně oděv žen. Na pokrývání hlavy nedbali Moravané mnoho;

¹⁾ Čechy, jako zřízení západoevropské, nevyskytuje se ovšem v Čechách a na Moravě, leč teprv od 13. věku (mezi Velkorusy teprv od časův Petra Velikého, a tam nikdy pořádně nevzhily se v národ). Jak velké bylo asi již v XI. věku rozdělení práce při mnohých domácích řemeslech, viděti mezi jiným též ze zakládací listiny kapitulního kostela Výšehradského z r. 1088 (Cod. dipl. Mor. I. 179 a násl.) a jiných listin té i starší doby. Tak dělili se na př. soustružníci (tornarii) na míškaře, číšníky, lahevníky a lavičníky (srov. Jireček, Slov. právo II. str. 49).

²⁾ Leg. pannonská v kap. X. S tím srovnává se, co biskupové bavorští piší v střízelném listu svém k papeži Jánu IX. z r. 900 (Cod. dipl. Mor. I. 60 a násl.): „Ipsi (Moravi) multititudinem Ungarorum non modicam ad se sumserunt et more eorum capita suorum pseudochristianorum penitus detonderunt.“

od zimy a plíště chránila muže kožená čepice či beranice nebo pouhá vlněná kapí, k halené přisítá, ženy pak obyčejný šátek potní, čechel, druhdy i závoj. Lidé bohatší a vznešenější zajisté libovali sobě v mnohých kusech římského nebo řeckého kroje, podobně jako sousedé jejich, Němci totiž, té doby činivali. Na nejstarších drobnomalbách, jakož i na pečetech českých a moravských panovníků shledáš na př. togu římskou, jakož i římské sagum a paludamentum se sponou (bulla) na pravém rameni, obuv římskou a p.; neboť ve všech stoletích a u všech národů lze pozorovati, že vznešenější a bohatší při veřejném jevení se vždy příkladem takového národa se spravují, kterýž buď skutečnou, buď lícenou vzdělaností dovede jim se postaviti. Vlašské, španělské a francouzské módy panovaly, byť i sebe protimyslnější, a panují podnes v národech jak slovanských, tak německých. Tvrzení, že Slovan miluje zvláště barvy pestré a veselé, je ovšem pravé; vkus tento neshledává se ale jediné při něm; Lopař, Sicilian, Řek i obyvatel Asie jsou milovníci pestrobarevných oděvů. Záliba v barvách tma-vějších a smutnějších je, tuším, ovocem vychování, je věcí kulturní, příroda chce souladné rozmanitosti; pročež také Slované moravští, zvláště Hanáci, před nedávnem a dílem i podnes ještě i domy své z venčí pestře natírají a nábytek domácí, stůl totiž, postel, lavici, truhlu a nevyhnutelnou polici, křiklavými barvami ozdobují. Tito kusové, tak jak je posud v stolici Trenčanské a při našich chudších Slovácích, jakož i sem a tam ještě mezi Hanáky spatřujeme, sotva asi mnoho byli jsou rozdílní od oněch, kteríž asi před tisíci lety náležely k úpravě a pohodlí příbytků lidu moravského. To samé platí nepochybňě také o jejich náčiní hospodářském, na kterém železa, jakkoli tehdáž již v zemi bylo známo, těženo i obděláváno, sotva asi byl důstatek k usnadnění díla. Pluh s obyčejnou radlicí, sekera, motyka a lopata, nůž, srp a cep, vůz dvou- i čtyrkolý, několik dřevěných kadlí a škopků a hlíněné vypalované nádobí činily vedle nezbytných svrchků asi hlavní bohatství v domácím hospodářství starých Moravanův, což všecko byly věci, jež čeleď

sama dovedla zhotoviti. Umělejší věci, jako náušnice a náramky (obuší a obručí), prsteny a rozličné ozdoby krku a prsou (sponky, oplecí, hřívny a řetězy¹⁾), kteréž ostatně snad i v zemi samé se zhotovovaly²⁾, zvláště pak stkvostnější tkaniny dováželi jsou cizí kupci a židé plně do země³⁾.

Vědomot, že v letech 903 až 907 sjednán jest v Raffelstättech se strany krále Ludvika a biskupů Salcpurského a Pasovského ve spolku s markrabím Aribem a zvláštními komissary opravený celní rád⁴⁾), kterýž také k tržbě s Moravou, a sice jak k vývozné tak dovozné, se vztahoval, jsa toho spolu svědectvím, že Morava, v jižních končinách svých bez toho země podunajská, užívala prospěchův, jdoucích z obchodu s Německem. Vosk, otroci a koně byli dle Raffelstätttského rádu celního věčmi vývozu, sůl věčí dovozu; kdož pak chtěl na Moravě kupčiti, platil při výstupu ze země jeden peníz, vraceje se pak prošel svoboden. Židé, necht přicházeli odkudkoli, platili mírné clo jak z otrokův, tak z jiných věcí. Že pak Moravan, prodával-li hřebce nebo otrokyni v Mutaruně, kdež bývaly hlavní trhy s Moravany, nebo v Ebelsberku (Eperaebsurch) při ústí řeky Travné, v Reodařích (Ried v hoř. Rakousích) nebo v jiných tržních osadách německých blíž Dunaje, — 4 denáry povinen byl platiti, z otroka nebo kobyly 1 denár, ze souma-

¹⁾ Nečetné pozůstatky t. zp., kteréž ve starých hrobech a mohylách na Moravě posud nalezeny jsou, sestavili jsme sami v březnovém sešitu ročníku 1854 jednání fil. hist. třídy cífs. akademie nauk ve Vídni pod záhlavím: „Ueber die alten heidnischen Begräbnissplätze in Mähren“ s 2 tabulkami.

²⁾ Srov. místní jména Cetorady a Cetoraz v Čechách (ceta = ozdoba).

³⁾ Že bývali v X. věku Židé na Moravě, je celním rádem Raffelstättským nade vši pochybnost postaveno. Tam praví se: „idem Iudaei et ceteri mercatores, undecunque venerint, de ista patria (Moravorum) vel de aliis patriis, iustum theloineum solvant tam de mancipiis, quam de aliis rebus, sicut semper in prioribus temporibus regum fuit.“ Cod. dipl. Mor. I. 73.

⁴⁾ Srov. Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte IV. 59—63.

řího břemene vosku 2 mírky a z lidského 1 mírku, toho dotknuli jsme již na str. 235 t. d.¹⁾

Obchod takový podmiňuje se mezi jiným zvláště dvěma věcmi: penězi a cestami. Měli-li tehdejší Moravané své vlastní, t. j. v zemi k rozkazu knížete ražené peníze, či přestávali-li na běžných penězích sousedův svých, zejména Byzantinců a Němcův: tož není ani pro to aniž proti tomu dostačných důkazův před rukama. Nejstarší peníze u Čechův pochází od knížete Vratislava I. (912—925). I na Moravě znám jest jistý druh zlatých i stříbrných peněz, kteréž pod jmenem míska duhových a zlatých našim numismatikům zhusta pod ruku přicházejí, ukazujíce toliko na jedné, zejména na hluboké straně (vzniklé udeřením razidla) paprskovité čáry, do kruhu postavené. Takové mísky nalezají se ovšem i na Moravě v zemi, ještě hustěji ale v někdejších krajích Slovanův lužických a polabských; kromě toho přichází se u nás kopáním i na římské a byzantské peníze. Připisovati tedy ony mísky Mojmírovci, bylo by zajisté s přenáhlením.²⁾ Ano povážli se, že i sami severní sousedé Moravanův, Bodrci totiž a Liutici, přese všechnu životřízy s nimi téprv za doby saských Otovců počali užívat peněz ražených — až do těchto časův mívali v obyjeji, stříbro i zlato, byť i od cizozemcův ražené, při smlouvách trh-

¹⁾ „De servo saigam unam, similia de equa“ (solvat). Slovo „saiga“ určuje se blíže v Leg. Alem. tit. 6 č 3: „quarta pars trimessis, hoc est Denarius unus.“ Němci nazývali slovem saiga (Säge) takové běžné denary, jichž kraje byly nařezané či pilované (denarii serrati).

²⁾ Ještě méně srovnává se s pravdou, připisovati tak zv. zlaté dariky s hlavou Polladinou, se střelcem a spleteným nápisem řeckým našim Mojmírovci, jako zejména prof. Boček v Moravii z r. 1838 a ve Zpravách c. k. moravské hospodářské společnosti z r. 1839 učiniti sobě oblibil. Prof. Vocel (v Pravěku z. české I. str. 141—152) dovozuje naopak obšírně z porovnání těchto míska s jinými keltickými a macedonskými mincemi z doby Philippa Arrhidaea až Antigona Gonata, že pocházejí jak tyto mísky tak dariky (pokud nemají ještě nápisu BIATEC) od dřevních Keltů, a kladě je do první polovice IV. nebo V. století př. Kr.

vých prostě vážiti¹⁾ — a že onyno duhové mísky právě v končinách jejich nejčastěji se vyskytují: pak ovšem nabývá podstaty i to domnění, že takové mísky, pokud na Moravě se nalezají, pochodí z obchodu Moravanův s polabskými a baltickými Slovany, a sice z doby Otovcův. Trhy směnné a cizíkov, ražený i neražený, zdělaný a nezdělaný, byly jsou tedy nepochybňými prostředky obchodu vnitř země i s cizinou.²⁾

Cesty, kterýmiž pak šel takový obchod mezi Moravou a zeměmi sousedními, bezpečně vedly tou stranou, kde v XI. stol. ještě potkáváme se s tržními osadami a hrady a branami zemskými. To zejména platí o hradě Znojmě a Břeclavi nad Dyjí, kudy šly hlavní cesty k Dunaji, jež lze pojmenovati „stezkami rakouskými.“ O stezce Břeclavské činí se výslovne zmínka k r. 1056.³⁾ Stezka „uherská“ vedla přes řeku Olšavu blíž Brodu Uherškého, „polská“ pak na Hradec slezský a Opavu. S zemí českou byla Morava zvláště stezkou Vítovazskou (českou), Jihlavskou (Habrskou), Líběžskou (Žďárskou) a Trstenickou spojena, kterážto poslední vedla na nyn. Svítavy k starodávné Litomyšli. Na straně české vybíralo se tu (zejména v Hrutově) již r. 993 knížecí clo.⁴⁾ O cech vnitř země nelze pro tuto dobu nic určitějšího udati, tak málo, jako o nějakých stálých důchodech, kteréž ze země šly do pokladnic knížecích. Podobát se spíše, že knížata moravská byla odkázána jediné na výnos vlastních, nepochybňě rozsáhlých dědin a statkův, cla pak a mýta při řekách a hlavních cestách, pokuty za jistá provinění a jiné

¹⁾ Srov. L. Giesebricht, Wendische Geschichten. V Berlíně 1843, I. 33.

²⁾ Náhledy, kteréž vyslovil dr. Schreiber r. 1840 v knize: „Taschenbuch f. Geschichte u. Alterthümer von Deutschland“, str. 67 a násl., nověji pak prof. Kiss v Pešti o kovových obrúčích (náramcích), zhusta vůbec se vyskytajících, jakoby totiž byly bývaly peníze i šperkem zároveň — peníze kruhové —, zasluhují zvláštěho povšimauti.

³⁾ Erben, Regest. str. 51.

⁴⁾ Erben, Regest. str. 34. Srov. ostatně o tomto, mnohonásobně již sjednávaném předmětu článek Jirečkův v Památkách hist. a archaeologických (taktéž Slov. právo I. str. 9—16) a j. spisovatele.

daně poddaných, jakéž v XI. věku zejména se uvozuji, ty že mají původ svůj teprv v X. věku. Povinnosti a služby, jako hradozdění t. j. stavění a zachovávání hradů župních, neméně i mostů a cest, zásobení hradů všemi potřebami za doby nebezpečenství, ostríhání pomezí a služba vojenská (hotovost zemská), to zajisté jsou tak staré závazky společnosti státní, jako poměr panujícího k opanovanému, a u Slovanů zvláště již se zřízením župním nezbytně sloučené.

Nejnesnadnější stránkou při líčení kulturních poměrův dřevních národův (a slovanských zvláště) jest stránka jich mrvní, totíž náboženství. Co z toho v starověkých pramenech nejspíše najdeš, bývá viditelná, do očí bijící část bohoslužby, o vnitřním významu jejím, o symbolice totíž, zůstaneš věčím dílem v nejistotě, dojda toliko k poznání skořepiny, ne ale jádra a podstaty věci; odtud ony hojně mezery, ano i sama neutěšenosť takových udání. Že dřevní národové náboženské pravdy své a náhledy snažili jsou se oditi v podoby smyslné, čitelné, je dávno již nade vši pochybnost vyvýšeno, neméně i pravidlo, že víra v jedinou nejvyšší bytost, stvořivší svět i lidi a odměňující dobré i trestající zlé, čili, krátce řečeno, jednobožství, pronikalo všecky starověké národy; mnahožství pak, s nímž se tkáváme se, jediné Židy vynímají, u všech národův předkřesťanských, toliko z nedorozumění a pošetilého zesvětštění onoho jest vzniklo. Kdyby bylo lze, dopátrati se klíče k symbolice původního jednobožství, brzo, ano pojednou porozuměli bychom jasně smyslu veškerého starověkého bájesloví. Znaci věci vyhledávali klíče tohoto při březích tajemné Gangy, v prastarém pisemnictví Indův, a snažení jejich přineslo aspoň to ovoce, že na ten čas souvislost všech mythologií starosvětských s theologií Indův věci jest nepochybnou¹⁾). V tom ovšem spolehlá již některý zisk; počináme čisti v obrazech staré nauky o bozích a tušti rozum jejich. A však od pouhého domnění k pod-

¹⁾ Srov. Dr. Hanuše „Die Wissenschaft des slavischen Mythus.“ Ve Lvově 1842. 8°.

statnému vědění daleká ještě cesta, kterouž aby aspoň zkrátili, mythologové novější doby se všech sil svých se přičinují. Snášejít se zejména téměř svorně v tom, že uctívání světla a ohně celkem jest základní formou bohoslužby, a že tudíž nalezne se při všech arejských národech, a sice tu v ryzejší, onde v proměně a zatemnělejší podobě. Poněvadž pak Slované také přísluší k čeledi arejské, tož nebude nikomu s podivením, když i z bájesloví jejich dovozuje se bytnost služby světla a ohně mezi nimi; vždyt pak všem národům slovanským slova světlo a svět společná jsou a původně jednosejná! — Nehodlajíce se ostatně pouštěti do dovozování oné výpovědi a zůstavujíce mimo sebe všeliké vypočítávání jmen božstev, z této základní bohoslužby vzniklých (mívalať zajisté ona jména toliko krajinný význam), přestaneme na pouhém skoumání, vzda-liž v našem moravském národě zachovali se ještě některé stopy bájesloví staroslovanského a které zejména¹⁾.

Když křesťanství na Moravu způsobilo sobě průchod, jali jsou se učitelé víry přihlížeti k tomu, aby náboženským slavnostem, jež mezi pohany shledávali, a kteréž, sloučivší se s pospolitým životem a obyčeji jejich, nesnadno bylo ukliditi, zjednali vyšší, zbožnou a tudíž spasitelnou platnost, podložíce jim smysl křesťanský, vzatý ze života spasitelova nebo svatých a světic božích. To provedeno tím způsobem, že smyslnou t. j. obřadnou stránku těchto slavností, jako přizpůsobený k nim zpěv, oběti, veřejné průvody a jiná osvědčování radosti zachováno v platnosti, kdežto dřevní pohanský smysl jejich křesťanským některým ponětím vyvážen a v zapomenutí uveden býti měl. Tako přišel sice dřevní význam takových slavností či hodův na zmar, nikoli ale forma jejich, a odtud píše se, že přese všechnen křesťanský

¹⁾ Hojněho materiálu k řešení této otázky poskytuje Hanušův „Bájeslový kalendář slovanský čili pozůstatky pohansko-svátečních obřadův slovanských“, v Praze 1860, k jiným pak stránkám bájesloví slovenského hledí rozličné věci i menší literární práce K. J. Erbena, Vocela, obou Jirečkův, Šembery, Hilferdinga a j. učencův slovenských.

ráz našich slavností církevních mnohá památka starověkých pohanských obřadův, od předkův při nich konaných, až po dnešní chvíli v nich se obrazuje. Pravil jste, že služba světla a ohně všem staroslovanským bájím ještě základem. Obrazem této služby náboženské bylo slunce co hodinový stroj oné časové doby, kterouž rokem nazýváme. Bylo-liž tedy s podivením, že slavnosti výroční rádily a řídily se právě těmito hodinami nebeskými? Slunovrat zimní a letní, doby rovnodennosti a zřejmě i nápadné změny, z toho v přírodě vznikající — čtvero počasí ročních, léto a zima, vesna (jaro) a jeseň — bývaly tedy předním podnětem takových slavností¹⁾ a tak slaveno hody zimní, jarní, letní a podzimní. Koleda, po celé Moravě i v Čechách obecná, ano i všem slovanským kmenům, Rusům, Polákům, Srbsům i Slovincům a t. d. známá a zpívána v době mezi dnem sv. Štěpána až do sv. tří králův, ještě pozůstala památka po pohanských hodech zimního slunovratu, kteréž ode dne 24. prosince až do 6. ledna — od božího hodu vánočního až do tří králův — slavily a podnes slaví se blahopřáním, návštěvami, hostěním a vzájemnými dary. Touto slavností pozdravovali staří Slované probudivší se opět či prosínčví slunce (neboť na 23. prosinec připadá nejkratší den, kterýž 24tým počiná opět růsti), slunovrat zimní, Světovida (Sviętovida), svět, světlo co vítěze nadě tmou, těšice se první této přičině k nastávajícímu pomalu obživení přírody²⁾. Poněvadž pak dřevní Slované počítali den od západu do západu slunce, nazývali večer před 25. prosincem „večerem štědrým“ a obětovali slunci co štědrému živlu přírody; pročež podnes nejen všickni domácí a čeleď, ano i dobytek o ten den pokrmem i pitím štědře se poděluje. „Ko-

¹⁾ Významný je v té přičině slovanský název slavnosti, t. j. „hod“ (god), od hoditi, tedy čas hodný, příhodný, umluvený. Poněvadž Slované byli nad jiné lid rolnický, vztahovalo se slovo „god, gody“ u nich k času či pořadu prací polních, pročež i Rusům znamená podnes slovo „god“ tolík co rok, „godovanie“ tolík co dilo výroční, „godina“ čas i osud, Srbsům pak rok.

²⁾ O Světovidovi srov. Arch. c. k. akad. nauk IX. 153.

ledující“ zpívali písni na počest Světovida i prorokovali úrodu či neúrodu příštího léta z jistých znamení, kteréž na obilí, chlebu, ovoci a t. d. pozorovali. Kdežto my tedy o vánocích slavíme východ duchovního slunce, narození spasitele světa, slavili pohanští předkové naši té doby obnovu světla viditelného, Světovida.¹⁾

Totéž platí o druhé slavnosti pohanských Slovanův, jejíž název u nás zachoval se v jmeně „Hromnice.“ Dřevní Slované konali týmž časem slavnost nejvyššího boha světla, t. j. Perúna (u jiných Parom, Piorún, Perkun), slavnost nejen boha blesku a hromu, nýbrž i všeho světa vůbec, zvláště pak nebes, v jehož smyslných, viditelných a slyšitelných zjevech, blesku a hromu, ctili jsou Perúna. Svěcení svíček s pěknou jeho, křesťanskou symbolikou a rozsvěcování jich za bouře a hromobití bylo druhdy asi ve spojení s touto slavností Perúnoiou.

I po jarních hodech slovanských spatřují se podnes ještě stopy mezi námi. Obecný rozum těchto hodů byl ten: obrazně představovati povlonvé mízení zimy čili smrt její a počátek jara či vzkřisení přírody. Zřejmě vzpomínají toho slova jistých písni dětských, kteréž o „smrtnou či černou neděli“ na Moravě, sem a tam i v Čechách se vzpívají. V tuto neděli nosívá se totiž „smrt, smrtonoška“, t. j. hastroš, v ženské roucho oděný, po vsi od děvčat, zpívajících: „Smrt nesem ze vsi, nové líto do vsi“ atd., až na konec uvrhnu hastroše do nejbližší vody. Jiný obyčej, zvláště v Čechách obecný, ale

¹⁾ I samý původ slova „prosinec“ t. j. od sěti, sijati, síněti (prosíněti tedy = prosvítati, odkudž prosinec u Malorusův nazývá se též „sěčen“) ukazuje k tomu, že v něm slavily se hody či svátky „světlé“, jak podnes ještě vánocům se říká. Pochodí-li ostatně slovo „koleda“ od kláti (zabíjeti, obětovati) či od prastarého slovanského tance „kola“, nebo, což případnější vidí se býti, od slova kalanda, količda (u dřevních Indů dcera slunce, t. j. tedy omládlé slunce), o tom necht jiní rozhodnou. S čistě německého hlediště jednal o této věci Dr. Jos. Marbach v díle: „Die h. Weinachtszeit nach Bedeutung, Geschichte, Sitzen und Symbolen.“ Ve Frankfurtě na M. 1858.

i na Haně se zachovavší, jest, nositi o velikonočích po vsi a městečku stromky (smrčky), pentlemi a pestrými papíry ozdobené, zvláště pak malovanými vejci ověšené, při čemž děvčata vzpívají: „mě milé léto, což nám přineslo“ a pod. Obojí tento způsob téze slavnosti vztahuje se k Moraně (Mořaně, Mořeně) — t. j. obraz slunce zimního, odtud bohyň zimy a smrti — a k protivě její, t. j. k Vesně, kteráž ještě obrazem slunce jarního, tedy bohyň tepla a života. Ale i velkonoční obveselení, v Čechách „pomláska“, na Moravě „mrskut, šlahačka“ zvané, při kterémž chlapec mrskají děvčata vrbovými „žilkami“, začež dostávají od nich malované vejce, „kraslice“ (opět znamení omládlé přírody): i tento obyčej souvisí ještě s jarními obřady pohaných Slovanův. Naopak lze slavnost dospělých o letnicích, t. j. tak zvané „jetí na krále“ a zapalování ohňův svatojanšských, na Moravě „sobotky“ zvaných, kteréž zvláště v horských krajinách za doby letního slunovratu se děje, nepopíratelně vykládati na slavnost letní, t. j. na první slavnost právě téhož slunovratu letního, zejména velikého krále Světovida, ovládajícího a přemáhajícího v podobě léta veškerou přírodu¹⁾, pročež také průvodčí mladého, v bílé ženské roucho oděného a květinami tvář si zakrývajícího „krále“ jedou po vsi s meči tasenými. Naše „doženky“ a české „obzinky“ konečně a podzimní posvícení (na Moravě „hody“) za doby „babího léta“²⁾ jsou bez vší pochyby pozůstatky slavností podzimních, jejichž základní myšlenkou bylo děkování se za štědré dary přírody a prosba za další požehnání. Vence či pleťence, z klasův uvité

a květinami i pentlemi ozdobené, nosívali i nosí se podnes od žneček, čistě ustrojených a zvláště žnecké písne prozpěvujících, z polí do vsí a skládaly se druhdy k nohoum Živy, nyní ovšem do domu hospodářova.¹⁾ Velikých „koláčův“ a náležitého obveselení při hudbě a tancích dostává se za to švarným žencům a žnečkám. Ale i krvavé oběti páleny jsou druhdy bohům, „třeby“ či „žerty“; stínání berana a kohouta, zabíjení kačera, svržení černého kozla s věže — obyčeje, kteréž teprv nedávno zapovězeny jsou — připomínají ještě na oběti toho způsobu, jež vzdávany jsou zvláště bohu země, „zembohu“ či „zeméniku.“

Tyto a podobné slavnosti konány jsou od starých Slovanův věčím dílem pod širým nebem, a sice v posvátných hájích, u řek a pod svatými stromy. Slované, u nichž pohanství dosti času mělo náležitě se rozviti, jako zvláště Slované baltičtí, mivali již dřevěné chrámy. Za šera večerního nejraději klaněno se bohům obětmi a sliby (modlitbami). Ale také v příbytečích svých mivali rodové své domácí bůžky, jimž vykazováno přední místo v jizbě, nepochybě v koutě, v kterémž stával stůl či stolec vladykův. Tito bůžkové (původně sotva co jiného, leč podobizny předků rodu) nazývali se šotkové, skreti i dědkové, odkudž podnes pořekadlo moravské: „ani skřítka není doma.“ Skreti jako ochráncové rodu opatřovali dle domnění rod i dědinu v podobě zemské žáby (ropuchy) nebo i hada s korunkou („hospodařík“), pročež podnes sem a tam u nás se věří, že pod prahem každého domu zdržuje se žába a v hospodářských staveních had s korunkou. Vedle skřítků znali Moravané (i Čechové) ještě jiné nižší bytosti, věčím dílem povahou svou k zlým bohům či běsům se blížící, jako Poludnice (na stromech přebývající), „dasy“ t. j. zlé duchy (odtud pořekadlo: „af to das vezme“), „raracha“ či raráška jako zosobnění zlé moci přírodní, za slovo „čert, dábel“ posud užívané. Že „dábel“ pochází z řeckého, netřeba dokládati, slovo „črt“ je ale čistě

¹⁾ Písne, při těchto slavnostech na Moravě zpívané, viz v Sušilových „Moravských národních písničkách“, seš. 8. Srov. i K. J. Erbena „Prostornárodní písne a říkadla“, v Praze 1868.

²⁾ Možná, že i jména měsícův „června“ a „července“. ač jinak na barvu vřesu a p. se vykládají, také vztahuji se k tomuto zapalování ohňův. Srov. barva červená = ohnivá barva a p.

²⁾ „Baba“ uvádí se ve shodu jednak s Mořenou co „Ježi-Baba“, jednak s Živou co „Zlatá Baba“. Původně snad je tolík, co indická „Maja“, t. j. matka (ú Srbův podnes „majka“ = matka), i bába = pomocnice k porodu. „Babí léto“ tolík co předeno bohyňě Baby. — Naopak počítá Jireček (Slov. právo I. str. 98) Ježi- či Jedibaby mezi „vědi“, t. j. věštyně, čarodějnice, v povětrí přebývající.

slovanské a připomíná na „černobohu“, jehož obraz v podobě lva podnes ještě spatřiti lze na portálu hlavního chrámu Bamberského¹⁾ a jehož protivou jest „Bělboh“ t. j. dobrý bůh. Neukazují-li tyto názvy k dualistickému pojímání přírody vůbec („bozi“ či bělbozi a černobozi či „běsové“), tož náleželo by jim toliko krajinnou platnost přiřknouti; v moravských pověstech aspoň nezachovaly se, jakkoli bytosť černobohu pamatuje se mezi lidem našim podnes ještě v podobě draka, jemuž pod Hostýnem „smok“ (u Čechů znok, zmek) říkají. Také Triglay a Svaroh (t. j. nebe, zvěrokruh = svar, svor) vyšli jsou již z paměti našeho lidu, toliko jmeno Radhost zachovává se v jmenu vrchu „Radhoště“ nad Rožnovem. Za doby letního slunovratu páli se podnes zvláště zde ohně svatojánské, t. j. sobotky.

Rozličnými těmito jmeny bohův stvrzuje se domnění, že uctívání jejich mívalo také rozličné své způsoby. Vykonávání obrádův obětních atd. příslušelo prvoře vladykám a náčelníkům plemen (lechům), jakož i po případě samému knížeti, kterýž co hlava národa byl i nejvyšším knězem jeho, podobně co vladyka v rodině; odtud název kněz (knięz' = konající) znamená prvoře jak náčelníka rodu, plemene i národa, tak kněze v duchovním slova smyslu. Později teprv, když zejména subjektivnost pronikla i pohanství Slovanův, t. j. když počato obraz čili znamení (symbol) bráti za věc a vykládati je sobě dle vlastního domyslu či, krátce řečeno, když ze základního jednobožství vyvinulo se mnahožbožství t. j. zbožňování přírody a zjevů jejich: tehdáž (ač u Čechů a Moravanův toho bezpečné stopy nejsou) počal vznikati i zvláštní stav kněžský, v němž pak tolikero sborův kněžských asi se vytvořilo, kolik uznáváno božství. Posvátná druhdy bohoslužba стала se odtud „žrecům“ pramenem výživy, a ten aby hojněji se prýstil, usilováno o věčí ještě zvýšení smyslnosti. Prorokování i zaříkání (ač oboje v lidské přírodě se zakládá)

¹⁾ O Bamberském Černobohu srov. Šafaříka v Čas. č. Mus. z r. 1837 str. 37 a násled.

měly pomáhati, aby zachovány byly dřevní vážnosť a vliv, pročež „černoknižník“ a „čarodějník“ později za jedno brávání, jakkoli ono slovo znamená prvoře muže, jenž v černých knihách, t. j. v psaném nebo kresleném písmě (na rozdíl od písma řezaného, run čili řezův) čísti doveď. Slované nazývali písmo prvoře „bukvici“ (buky = bukev, bukva t. j. deska psací, podnes co jmeno abecedy u všech pravoslavných Slovanův), Čechové pak a Moravané přenesli jmeno „kniga“ (od kněje, knija = též peň, dřevo, deska²⁾) na nové ponětí knihy, podobně i slovo deska (dsky, u jiných Slovanův d'štky) i mívali je v takové útcě, že to, co bylo psáno, bylo jim i svato. Kdybychom o črtách, kteréž na Bamberské modle se spatřují, směli souditi, že všickni Slované jim rozuměli, pak by ovšem i moravské pohanstvo bylo týchž črt čili run užívalo, jakéž v celé Skandinavii i mezi Germany bývaly v obyčejí³⁾.

Ponětí starých Slovanův o životě na onom světě bylo jako u jiných předkřesťanských národův zcela smyslné. Duši představovali sobě co bytosť jako by vzdušnou nebo ptačí, ana sídlo své v prsou majíc, při smrti hrdem vychází z těla, poletujíc nepokojně semo tam, dokud mrtvý nespálen („nezřen“). To také bylo první pečí pozůstatých příbuzných; pochování mrtvol vešlo teprv za doby křesťanské v obyčej⁴⁾. Zbožná mysl předkův našich ozdobovala, jako podnes, mrtvoly rozličným způsobem, bohatěji ženské než mužské, jak toho četné nálezy v našich pohanských pohřebištích podnes jsou svědectvím⁵⁾. Ná-

¹⁾ Srov. Jireček Slov. právo I. str. 152.

²⁾ Vyobrazení, jmena a výklad písmen runových viz v. Staudachově: „Die Urreligion oder das entdeckte Uralphabet“, v Stockholmě 1859, díl II. str. VIII.

³⁾ Srov. již Dobrovského „Ueber die Begräbnissplätze der alten Slaven,“ v Pojednání král. české společnosti nauk z r. 1786 str. 333 a násled.

⁴⁾ Srov. o tom Dudika: „Abhandlung über d. alten heidnischen Gräber in Mähren“, str. 381, pozn., pak Weinholdovo pojednání v XX. sv. Sitzungsberichte d. hist. philolog. Classe der k. Akad. d. Wissenschaften in Wien, 1. a 2. sešit z r. 1859.

ušnice, náramky, sponky a jehly do vlasův, kuličky sklenné a hlíněné, kruhy a prsteny kovové, navlečené na šnůrách; nože a sekery jsou obyčejným přídavkem v mohylách moravských, velmi zřídka ale meče a hrotý; hlíněné popelnice toho způsobu, jak je podnes Slováci uherští hotoví, a nádoby dřevěné, železem pobité a podobným uchem opatřené, nescházají naopak v žádné z těchto mohyl. Obsahovaly nepochybňě, pokud totiž při kostrách leží, zbytky hodův pohřebních, tak zvaných „tryzen“, kteréž hned po skončeném obřadě pohřebním držány jsou od rodiny nebožtíka na „mohyle“ jeho. Obecné hody pohřební, každoročně slavované za všecky zemřelé téhož plemene či kmene, nazývaly se „stypami“ či „ztravami“; věřili, že k nim zasedávají též duše nebožtíkův. Bludičky měli za duše nezrozených nebo nepochovaných mrtvých. Dobří lidé dostávali se po smrti „do navi“, zlí „do černé noci“. Viděti z toho, že víra v trvání duše po smrti, jakkoli smyslností poněkud zastřená, přece všem Slovanům byla vlastní a obecnou¹⁾.

Tomuto pohanskému životy učinilo povolně křesťanství konec. Učenici Methodějovi ukazovali k světlu, a jako oni sami chodili ve světle, tak měli i učnové jejich na vždy zříci se tmy. K tomu konci sloužilo uvedené na Moravu písmo slovanské, takové určení měly i překlady písem svatých, o kterých jsme již na str. 103 a násł. t. d. rozprávěli. Bezpečně ale ne-přestávala literární činnost kněží na pouhém skládání kněží věroúčných, obřadních a modliteb; také dějiny časův jejich byly asi od nich zapisovány. Rozpomeňmež se jen na spisy stížné a polemické biskupův německých, kterýmiž obmýšleli stenčovati a kaziti dílo Methodějovo. Takové spisy stížné a právní dávaly nezbytně podnět k obranám podobným. Jak velice bylo tedy na snadě, vypsati dějiny časové, aby zachovány byly po-

¹⁾ Málo posud užitým pramenem pro bájesloví moravské jsou „Moravské národní písničky“, sebrané z úst lidu a zapsané s nejvěčí svědomitostí od nebožtíka prof. Fr. Sušila. Žádný druhý kmen slovanský nemá posud podobného sborníka takové zevrubnosti a dokonalosti.

tomstvu k zpravení se v podobných nesnázech! Vzpomíná-li tedy český Kozmas k r. 894 o psaných privilejích církve moravské a o tak zvaném epilogu čili stručné historii Moravy (Cosmas, v Pertzových Script. IX. str. 45), táhna se k nim co pramenům o vzniku křesťanství v Čechách i na Moravě: dává nám zajisté právo k mínění, tuto vyslovenému. Je-li ostatně domnění Jirečkovo¹⁾ podstatné, že onyno privileje církve moravské nejsou nic jiného, leč papežský list z r. 880 (srov. str. 156 t. d.), epilog pak zase „Životy sv. Cyrilla a Methoděje a sv. Ludmily“ (srov. str. 123 t. d.), pak nemáme žádné příčiny, nevěřiti v literární činnost časův Svatoplukových. Lze-li však něco podobného tvrditi o knize zákonův, kterouž dle mnicha Dukelského sv. Methoděj prý složil pro Svatopluka a kteráž nazývá se prý „Methodius“ (Dobner, Mon. III. str. 80), to zůstaniž v uvážení nespolehlivosti onoho svědka na ten čas ne-rozhodnuto. — Na závěrek stůjtež pak zde ještě některé zprávy o státním zřízení a životě Moravanův²⁾.

Již na str. 251 t. d. zmínili jsme se o župním zřízení slovanském; to bylo i základem státního zřízení národa, župané pak činili nejstarší národní šlechtu, rodové pak jejich (zůstala-li totiž hodnost županská za delší dobu při nich, stavší se takto dědičnou) postupem času zvláštní „stav panský“, jehož členové, „lechy“ zvaní³⁾, držíce rozsáhlé statky, později, zejména asi od X. věku, počali jsou lid na nich usedly, t. j. nájemný, prvotně zcela svobodný, za své „poddané“ považovati, a za nájem i ochranu rozdílné služebnosti a práce („roboty“) na nich vy-

¹⁾ Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 61.

²⁾ Obširně a důkladně pojednali jsou o této věci Dr. Fr. Palacký v Dějinách národa českého v Čechách a na Moravě I. str. 190—205, pak Dr. H. Jireček ve svém Slov. právě I. zvláště na str. 124 a 191 a násł.

³⁾ Staré slovo „lecha“ (nyní množ. čísla) znamená rolní půdu; nej-spíše záležel tedy rozdíl mezi názvem „zemané“ a „lechové“ na věčim nebo menším výměru dědin. Název „lechové“ zmizel aspoň od 14. věku z lidu (zachoval se ale ještě v názvu „šlechta“), kdežto slovo „zemané“ podnes ještě mezi ním jest v obyčeji.

máhati¹⁾. Župan byl správcem a soudcem, jakož i vojevodou válečné hotovosti župy („pluk“), jejíž záležitosti veřejně vyřizovány jsou společně s náčelníky rodů či „vladykami“ na schválních „sjezdech župních“ věčinou hlasův. Županům na pomoc bývali zajisté již za nejdávnějších časů některí z vládyk ve způsobě jakýchsi úřadníkův, kterýmž odsluhováno se za to pozemky nebo snad i jistými davkami. Takové daně zvláště k potřebám válečným, pak jisté služebnosti — jako ražení cest a stavění mostův, stavění a opravování hradův župních — byly obecnými povinnostmi (robotami) župními (později zemskými), vyléhajícími na každý rod v župě usedlý, tak jako každý dospělý či statečný muž z rodu povinen byl osobně k službě vojenské, již podstoupiti a konati musil na vlastní náklad, odkudž války tehdejší jak příteli tak nepříteli bývaly na velikou škodu a zkázu. Štíty a pavezy, helmy a pancíře, mlaty, oštěpy, hrále a kopí, meče, šípy a střely (někdy i jedem napuštěné = nálepy) bývaly obecnou zbrojí a zbraní ve válce. Bojováno jízdně, hustěji ale v zástupech pěších a svěcené korouhvě nošeny při hotovosti zemské před knížetem. Tento byl nejen nejvyšší hlavou národa, ochráncem zákonův a práva, ale i nejvyšším soudcem a nejvyšším vojevodou. Důstojenství knížete bylo v rodu jeho dědičné, na Moravě, dokud dějiny naše stačí, v rodě Mojmirovcův. Volil-li národ sám knížetu z tohoto rodu, není dějepisně zjištěno; nejspíše volili ho členové rodu knížecího bez ohledu na věk (jako při čeledi) nebo drženo se toho, koho byl předchůdce ještě za života nástupcem svým jmenoval. Čím býval vůbec vladyka v rodu, lech (župan) v plemeni či kmeni, tím byl kníže veškerému národu; povinnosti a přednosti hlavy čelední přenášeno na hlavu celého národa. Jednota národa a zřízení jeho, uznávání svrchované moci knížete, obmezená jedinovláda, dědičná v též rodu, a pořádek mezinárodních stykův s jinými zeměmi, tof hle byli základové moravského zřízení státního.

¹⁾ „Robota“ od robiti = činiti, tedy práce vůbec (srov. „roba“ = žena, stsl. „rab“ a „raba“ = služebník a služebnice).

Zcela dle řádu čeledního poslouchali všickni župané knížete, ale i tento řídil se hlasy jejich na „snémích zemských“, na kteréž z pravidla chodili leši a vladykové. Za posvátných obřadův raděno se zde o prospěchu země a nalezánou o věcech sporných dle obecného práva zemského, podáním zachovávaného¹⁾, jehož i členové rodu panujícího, kterýmž druhdy dáváno po župách ano i věci kraje v úděly, poslušni býti musili. Nestačily-li obecné průvody práva, přistupováno k „očistám“ či soudům božím²⁾. Dvanáctero „kmetův zemských“ (comites, primates, principes), u nás též „knězi“ zvaní³⁾, jeví se z nejdávnějších dob co vyslaní od země zvláště na soudech zemských, ale i co přední, nesložitelní radové knížete, kterýž, jak samo na rozum jde, obklopoval se „dvořanstvem“ (dvůr, dvorec, u Čechů též ráj = palác knížecí), jež v pozdějších dobách zvláště za příkladem cizím všelijak bylo zřízeno. Dvořanstvo (družina knížecí) požívalo za služby své rozličné statky (výsluhy), kteréž původně všecky byly zeměpanské. Odtud ale vymknuli se dvořané záhy již ze svazku župního, počnouce co úředníci knížete jako zvláštní stav (šlechta výslužná, dvorská, lat. ministeriales, beneficiales) sobě vésti. Vzdaž-li knížeti od národa kromě pradávné již pomoci na cestách (později: „pojezda a nárez“ nazvané) pravidelné, výroční dávky odváděny jsou a jaké tyzejmena byly a nebo byl-li kníže jediné na výnos zeměpanských statkův odkázán, o tom nedostává se všelikých zpráv. Vzhledem k tomu,

¹⁾ O tom, jak vědomost zákonův mezi národem zachovávána, srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 150 a násł.

²⁾ O průvodech práva, jakož i očistách neboli soudech božích (metání na vodu, očista vodou varnou, očista žhavého železa ručního a žhavých radlic, pak sedání čili souboje za meče, později i za kyje) srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 185 a násł., kteréžto dílo vůbec, psané s neobyčejným důvtipem a stejnou důkladností, obsahuje všecko, cokoli v oboru nejstaršího práva slovanského pověditi se dá.

³⁾ Důvody toho viz v pannonské leg. kap. X. a v Životě sv. Konstantina, kap. XIV.: „Rostislav bo, moravský kníž... s'vět s'tvori s' kníže i svoimi i s Moravlany, posla k cariu Michailu glagolie“ atd., pak Annal. Fuld. k I. 887, 901 a j. v.

že kníže byl asi v témž poměru k národu, co vladyka k rodu, domníváme se, že také národ knížeti co širší rod jeho povinen byl jistými služebnostmi, kteréž mu také prokazoval.

O politickém poměru moravské říše k Frankům pronesli jsme se již na více místech tohoto díla, pokud toho třeba bylo. Poměr tento měnil se zajisté zároveň se šestím válečným, aniž by byli Frankové kdy skutečného nebo domnělého práva svého k Moravě výslově se vzdali.

I. O. G. D.

O B S A H.

Předmluva III.

KNIHA I.

Panství Keltův, Markomanův a Kvadův na Moravě. Doba prvních sedmi století křesťanských.

HLAVA I. Úvod. Dějiny a dějepis vůbec. — Prameny dějepisu. — Počátkové dějepisu Moravy v prvním století křesťanském. — Přírodní hranice Moravy. — Přední tehdejší národy v Evropě. — Sousedé Moravy.	1
HLAVA II. O panství Markomanův. Markomani a Kvadi, po Bojích první historičtí národy v nynější Moravě. — Odkud a kdy jsou přišli na Moravu. — Jich žití. — Marobud král jejich za doby císaře Augusta. — Drusova výprava proti Markomanům léta 10. př. Kr. — Přemožení od Marobuda národy. — Výprava Domitia Ahenobarba proti němu l. 3. př. Kr. — Druhá proti němu výprava l. 6. po Kr. — Odboj Pannone. — Marobud zavírá mír s císařem Tiberiem. — Marobudovo postavení k Arminovi, knížeti Cheruskův l. 17. po Kr. — Marobud od Gotha Katvalda poražen l. 19. po Kr. — Žije co uprchlec v Ravenně. — Jeho úmrtí l. 37. neb 38. po Kr.	8
HLAVA III. O panství Kvadův. Katvald panovníkem Markomanův. — Od knížete Hermundurů Vibillia svržen l. 21. — Říše	

Stránka	Stránka
Markomanův rozdělená mezi Vibillia a kvadského Vannia. — Třicítileté panování Vannia na Moravě. — Vibillius, Sido a Vangio bojují proti němu a vítězí nad ním l. 51. — Vangio a Sido dělí se o říši. — Rod Marobudův vymřel. — Lenní králové na Moravě. — Válka s Decebalem v Dacii. — Kvadové porazili císaře Domitiana l. 90. — Konec státu lenního. — Válka Markomanská v l. 165—180. — Vnitřní stav říše Kvadů mezi l. 192—358. — Objevení se jmen spolků Alamanův, Frankův a Sasů ve čtvrtém století. — Ještě jedna válka s Kvady v letech 372—374. — Královna Markomanů Fritigild l. 397. — Jmeno Markomanův a Kvadů zaniká. — Stěhování se národu v l. 375—568. — Úvaha o něm. — Následkové jeho. — Nové říše Hunův, Rugův, Langobardův a Avarův. — Samo okolo l. 627.	20
HLAVA IV. Počátkové osvěty. Ponětí slova „osvěta“. — Prvních sedmero křesťanských věkův na Moravě nemůže mít žádných dějin vzdělanosti. — Počátkové osvěty u Markomanův a Kvadův dle Caesara a Tacita. — Jak zakládali dřevní Germani své osady. — Stavba jejich. — Plodiny polní. — Chov dobytka. — Způsob válčení a zbroje. — Silnice. — Legie římské. — Křestanství.	40
KNIHA II.	
Panství Slovanů na Moravě. Osmé a deváté století.	
HLAVA I. Slované a jich postupování na Moravu. Jmeno „Slovan“ výbec. — Jeho objevení se v Evropě. — Zvláštní jmena kmenů Slovanských. — Nynější rozdělení Slovanův a jazyka jejich. — Kdy objevuje se jmeno Moravy poprvé a od kud pochází. — Postupování Slovanů na Moravu. — Války s Avary 791—803. — Jich následkové. — Moravané, poplatní jsouce říše Karolovců, sluší k diecesi Pasovské od r. 803. — Východní hranice říše Karolovců. — Bulhaři, Srbové a Charvati. — Hořejší a dolejší Morava.	52
HLAVA II. Vznik říše moravské. Sousedé Moravy. — Moravané po veškeré franké Pannonii rozšířeni r. 822. — Politický poměr jejich k Frankům v l. 803—822. — Spory Mora-	

Stránka	Stránka
vanů s Obry. — Morava Frankům poplatná r. 817. — Církevní poměry na Moravě mezi r. 803 a 822.	66
HLAVA III. Mojmírovci na trůně moravském. Mojmír a Rostislav, panovníci moravští. — Základové státního zřízení slovanského. — Pribina v údělu Nitranském r. 830. — Jeho poměr k hraběti Radbodovi a Salcpurskému metropolitovi. — Salcpurský arcibiskup Adalram svět r. 836 chrám v Nitre. — Založení Blatného hradu (Mosburku) a křestanského státu slovanského při jezeře Blatném. — Pribina a Ludvik Německý 848. — Mojmír válčí s králem Ludvikem r. 846. — Mojmír složen a Rostislav na trůn povyšen r. 846. — Rostislav smlouvá se s Bulhary r. 853. — Válka jeho s králem Ludvikem a konečné vítězství 855. — Rostislav podporuje francké odbojniský. — Mír v Tulně s Bulhary a nová válka s Rostislavem r. 864. — Rostislav ve spolku s Ludvikem mladším r. 866. — Kocel, Přibinův nástupce, r. 861. — Bogoris bulharský pokřtěn r. 859. — Zase válka na Moravě a konečné vítězství 869.	76
KNIHA III.	
O provedení křesťanství na Moravě. Od r. 863—906.	
HLAVA I. Vystoupení Konstantina a Methoděje. Mladí ss. apoštolův Konstantina a Methoděje. — Moravský kníže Rostislav prosí sobě učitelův víry. — Příchod ss. bratří apoštolův k Rostislavovi v měs. červnu 863. — Sestavení slovanského písma. — Působení ss. apoštolů na Moravě od r. 863—867. — Jich pouf do Říma 867. — Tehdejší stav apoštolské stolice. — Poměry Bulharska. — Sv. bratří v Římě na biskupy vysvěceni 869. — Konstantin umírá 869. — Methoděj arcibiskupem moravských a pannonských Slovanův 869. — Arcibiskupství srémské obnovené. — Práva a svobody, od papežův nové moravské arcidioceesi udělené. — Velehrad, stolice říše Moravské.	94
HLAVA II. Činnost Svatopluka a Methoděje. Rostislav a Svatopluk. — Morava na chvíli zase frankou provincií r. 870. — Rostislav t. r. zajat a oslepěn. — I Svatopluk obžalován a zajat. — Neopatrnost Frankův doslav se ke svobodě, panuje opět na Moravě r. 871. — Osobní poměry jeho. — Válka jeho s králem Ludvikem r. 872 a 873. — Smlouva ve Forchheimě r. 874. — Morava ve spolkovém svazku s říší	

	Stránka
francou. — Jak Methoděj co arcibiskup na Moravě od r. 870 sobě počíal. — Činnost jeho přetahuje se náhle synodou Salc- purskou r. 871. — Spisové stížní biskupův bavorských na Me- thoděje. — Papež Jan VIII. ujímá se ho. — Při tom zakazuje však přeče liturgii slovanskou r. 873. — Obnovená činnost Methoděje, zvláště v zemích Svatoplukových r. 874. — Opětne žaloby na něho r. 878. — Druhá cesta jeho do Říma r. 879. 125	
HLAVA III. Nové boje Svatoplukovy a oslava Metho- děje. Methoděj v Římě r. 879. — Liturgie slovanská poznovu schválena. — Papež zamýslí, zřídit dva podbiskupí v diocezi Methodějově. — Viching vysvěcen na prvního podbiskupí pro Moravu r. 880. — Různice mezi ním a Methodějem. — Pro- střednictví Říma v té věci r. 881. — Nová bouře politická vy- stupuje na hranicích Moravy. — Svatopluk ve spolku s Aribem. — Arib, vypuzen od synů Engelschalkových, dochází pod- pory u Svatopluka r. 882. — Válka, odtud vzniklá, v l. 883 a 884. — Mír ve sv. Ondřeji (Commagenský) r. 884. — Svatop- luk nabývá Dolejší Pannonic. — Literární činnost Methodě- jova. — Úmrtí jeho dne 6. dubna r. 885 a hrob jeho na Vele- hradě. — Stav diecese moravské a hranice její. — Moravan Gorazd vyhlídnut za nástupce Methodějova. — Viching a bi- skupství jeho. — Podvržené listy papežské. — Vypovězení zákův Methodějových z Moravy r. 886. 155	
HLAVA IV. Svatopluk na výši moci své. Arnulf a sněm Kirchheimský r. 887. — Svatopluk válčí s Arnulfem. — Čechy sloučeny s říší Svatoplukovou r. 888. — Sjezd v Omuntersberku r. 890. — Maďari jeví se poprvé. — Svatopluk ční se prostřed- níkem mezi králem německým a papežem. — Za to dostává se mu veliké přízně od papeže. — Z toho však vznikají nové různice. — R. 892 pak nová válka. — Arnulf spoluje se t. r. s Bulhary proti Svatoplukovi. — I Svatopluk vyhledává k vlastní posile nových spolcencův. — Smrť jeho r. 894. — Posouzení povahy a činnosti jeho. — Rozloha říše jeho. 190	
HLAVA V. Konec Mojmirovcův. Synové Svatoplukovi zá- pasí s Maďary. — Mír s Franky r. 894. — Odpadnutí Čechův r. 895. — Císař Arnulf a kníže Braclav. — Odpadnutí Srbov r. 897. — Domácí různice mezi syny Svatoplukovými. — Po- selství Mojmíra II. do Oetinku r. 896. — Sném v Rezue r. 897. — Svatopluk mladší válčí s Mojmírem II. r. 898. — Svatopluk	

	Stránka
odveden do Němec r. 899. — Mojmr II. a Isanrich. — Arnulf umírá r. 899. — Církevní poměry na Moravě. — Viching bisku- pem v Pasově r. 899. — Mojmr II. zádá v Římě za biskupy. — Z Říma posýlají se tři legáti. — Tito rozdělují říši Moj- mírovu na tré biskupství a jedno arcibiskupství. — Z toho spor se Salepurkem r. 900. — Mojmr II. a Ludvik Dítě r. 901. — Moravané válčí s Maďary r. 901 a 902. — S Německem zachovávají pokoj. — Náhlé zkažení říše moravsko-pannonské. — Závěrečné rozjímání.	212
HLAVA VI. Osvěta na Moravě v devátém století. Pra- menové kulturní historie Moravy. — Zprávy o povaze a po- spolitém životě dřevních Slovanův. — Rodové a čeledi (zá- druby). — Osady a župy slovanské. — Župy na Moravě. — Živnosti. — Peníze. — Silnice. — Náboženství. — Písemnictví. — Zřízení státní.	239

Hněv — desíval a H. říkal — nej i v tomto mělo zároveň
zvláštní zádost — strach od člověka moci — občas i když
vznikl se smíří v duchu sv. svatosti — občas i vznikl v moři
jako byt lidéský svit — lidé všichni byli v duchu svatém N.
odesílají — vznikaly všichni a vznikly všichni v duchu svatém
tak, aby v duchu sv. svatosti v duchu svatosti se naplnili
vlastnosti —

Opravy a doplňky.

V předmluvě, str. VIII. 5. řádek s dolu na místě „tomu“ čti: *toho*.

Str. 18, řádek 18 s dolu na místě „nemocnější“ čti: *nejmocnější*.

„ 19 „ 10 s hora „ „ *Merobudua* „ *Marobudua*.

„ 21 „ 5 s dolu „ „ *Vitellia* „ *Vibillia*.

„ 33 na konec pozn.¹⁾ přidej: **33.**

„ 75 k pozn.¹⁾ přidej: Jinak chlubili se ovšem Pasovští, že již r. 818
byli celou Moravu na křesťanství obrátili. „Anno 818. Rencharius
episcopus baptizat omnes Moravos.“ Loserth, Geschichtsquellen von
Kremsmünster im XIII. u. XIV. Jahrhunderte. Ve Vídni 1872, str. 40.
Str. 95 pozn.¹⁾ přidej: Srov. ostatně str. 75. pozn. 1.

„ 99 na konec pozn.²⁾ přidej: Srov. též Fr. Miklosiče „Vita scii
Methodii, russico-slovenice et latine. Vindobonae 1870. cap. V. pag. 13

Str. 102 na konec pozn.³⁾ přidej: Miklosič l. c. V. 13.

„ 103 pozn.²⁾ 2. řádek s dolu před slova: Také atd. přidej: Naopak
srov. zase pojednání A. Hilferdinga „Кириллица ли изобрѣтена Кириллом?“ v sebr. spisech jeho (v Petrohradě 1868) díl I. str. 315 a násled.

Nákladem B. Tempského v Praze vyšly:

RADHOST.

Sbírka spisů drobných

Z OBORU

řeči a literatury české, krasovědy, historie a politiky

WYDAL

František Palacký.

DÍL PRVNÍ:

Spisy z oboru řeči a literatury české a krasovědy.

V. 8. 1871. 28^{1/4} archu. zl. 3.—.

Dějiny doby husitské od r. 1403 do 1420.

Dle původních pramenů vypravuje

František Palacký,

wyñato z dila:

Dějiny národu českého w Čechách a na Moravě.

Díl I. vel. 8. 1870. zl. 2.50. Díl II. v. 8. 1872.

V brzku vyjde:

Základy zemského zřízení v koruně království českého za Karla IV.

SEPSAL

Dr. Hermenegild Jireček.

Tiskem J. Hynka Fischera v Praze.